

ISSN 2414-5858 (Print)

ISSN 2414-5866 (Online)

DOI 10.5281/zenodo.3234422

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

Серія "Державне управління"

Збірник наукових праць

Випуск 1 (10)

Харків 2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голова редакційної ради – Садковий В.П., д-р. наук держ. упр., проф.

Головний редактор – Домбровська С.М., д-р. наук держ. упр., проф.

Заступник головного редактора – Шведун В.О., д-р. наук держ. упр., с.н.с.

Відповідальний секретар – Помаза-Пономаренко А.Л., канд. наук держ. упр.

Члени редакційної колегії:

Дегтяр А.О., д-р. наук держ. упр., проф.

Древаль Ю.Д., д-р. наук держ. упр., проф.

Іваницька О.М., д-р. наук держ. упр., проф.

Куц Ю.О., д-р. наук держ. упр., проф.

Майстро С.В., д-р. наук держ. упр., проф.

Маліков В.В., д-р. наук держ. упр., доц.

Мороз В.М., д-р. наук держ. упр., доц.

Ромін А.В., д-р. наук держ. упр., доц.

Сиченко В.В., д-р. наук держ. упр., доц.

Стрельцов В.Ю., д-р. наук держ. упр., доц.

Кучабський Олександр, д-р. габіліт., проф. (Польща)

Міхальські Томаш, д-р. габіліт., проф. (Польща)

Урбанек Анджей, д-р. габіліт., проф. (Польща)

Засновник:

Національний університет цивільного захисту України

Свідоцтво Державної реєстраційної служби України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 21020-10820р від 15.10.2014 р.

Вісник НУЦЗУ включено до переліку наукових фахових видань МОН України з державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України № 747 від 13.07.2015 р.).

ISSN 2414-5858 (Print).

ISSN 2414-5866 (Online)

DOI 10.5281/zenodo.3234422

2

УДК 351

ББК 67.99(2)116 Ф 43

Друкується за рішенням вченої ради НУЦЗУ. Протокол № 9 від 23.05.2019 р.

Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. – Вип. 1 (10). – 397 с. – (Серія "Державне управління").

У статтях наукового збірника, згрупованих у тематичні розділи, висвітлено проблеми розвитку системи державного регулювання економічних і соціальних процесів, а також реагування на надзвичайні ситуації.

Призначений для науковців, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, а також усіх, хто цікавиться сучасними проблемами державного управління.

The articles of the scientific journal are grouped in thematic sections; the problems of the state regulation system of economic and social processes are enlightened, as well as response to emergencies.

For scientists, civil servants, local government officials, and anyone who is interested in modern problems of public administration.

Вісник НУЦЗУ включено:

1. У 2016 р. до міжнародної бібліографічної бази даних *RePEc* (США) і міжнародної наукометричної бази даних *Index Copernicus* (Польща).

2. У 2017 р. до міжнародної репозитарної бази даних *Open Aire* і до міжнародної бібліографічної бази даних *Ulrich's Periodicals Directory*.

3. У 2018 р. до міжнародних індексаційних баз даних *Eurasian Scientific Journal Index* (Казахстан) і *ResearchBib* (Японія).

DOI: 10.5281/zenodo.3233341

УДК 351.75

Балан М. І., ГУ НГУ, м. Київ

*Balan M., Deputy Commander of the National Guard of Ukraine,
General Directorate of the National Guard of Ukraine*

ДЕРЖАВНЕ РЕАГУВАННЯ НА ЗАГРОЗИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ СТАБІЛЬНОСТІ

STATE RECOVERY FOR THREAT SOCIAL AND POLITICAL STABILITY

У статті обґрунтовано актуальність та значимість наукових досліджень проблем державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності. Здійснено аналіз наукових досліджень, нормативно-правової бази сфери, реагування на кризові ситуації, що впливають на суспільно-політичну стабільність. Сформовано модель державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності.

Ключові слова: *державне реагування, механізми державного управління, національна безпека України, загрози суспільно-політичної стабільності, кризові ситуації.*

The article substantiates the relevance and significance of scientific research of the problems of state response to threats of social and political stability. The analysis of scientific researches, normative-legal base of the sphere of reaction to crisis situations that influence social and political stability is carried out. The model of the state response to threats of social and political stability is formed.

Key words: *state reaction, mechanisms of state administration, national security of Ukraine, threats of social and political stability, crisis situations.*

Постановка проблеми. Появи кризових ситуацій у державах світу все частіше доводять існування загроз суспільно-політичності стабільності. Злиття Арабської та Європейської цивілізацій супроводжується міграцією значних верств населення з країн Північної Африки до країн Європейського Союзу, що у свою чергу призводить до виникнення терористичних актів та

масового спротиву корінного населення. Для зміцнення національних економік, уряди держав проводять реформи в соціальній політиці, що призводять до виникнення безладів та заворушень.

Не виключенням у цьому проблемному питанні є й українське суспільство. Останні революційні події спричинили трагічні наслідки, проведення антитерористичної операції та операції об'єднаних сил в окремих районах Донецької та Луганської областей призвело до загибелі як представників військових формувань й правоохоронних органів спеціального призначення, так і цивільного населення.

Таким чином, за таких умов дослідження питання державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі розгляду окремих питань реагування військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення на кризові ситуації присвячені праці С.О. Кузніченка [1] та Г.О. Пономаренко [2]. Методологічні засади функціонування та розвитку державного реагування на кризові явища розглядали такі українські вчені, як С.В. Белай [3], В.Я. Малиновський [4] та ін. Отже, науковцями зроблено вагомий внесок у дослідження проблем реагування сектору безпеки і оборони на кризові ситуації. Однак, вони досліджували окремі питання кризового реагування військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, залишивши поза увагою проблеми державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності. Тому тематика дослідження вважається тією, що є на часі.

Постановка завдання. На основі аналізу попередніх наукових досліджень, нормативно-правової бази сфери реагування на кризові ситуації, що впливають на суспільно-політичну стабільність, сформулювати визначення понять та модель державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності.

Виклад основного матеріалу. Основоположні поняття державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності визначені у нормативно-правовій базі України з функціонування державних інституцій сфери забезпечення національної безпеки.

Визначальним нормативно-правовим актом, що декларує питання реагування на загрози суспільно-політичної стабільності, є Закон України «Про національну безпеку України» [1]. Статтею 1 Закону [1] національною безпекою України визначено заходи захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Національними інтересами України встановлено життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян. Загрозами національній безпеці України є «явища, тенденції і чинники, що унеможливають

чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України» [1].

Статтею 3 визначені принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони, які спрямовані на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [1].

Можливо зазначити, що законодавець здійснює еволюцію у визначені наведених термінів відповідно попереднього Закону України «Про основи забезпечення національної безпеки», що втратив чинність.

Загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки визначаються у Стратегії національної безпеки України та інших документах з питань національної безпеки, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України.

Надалі дослідимо стратегічні основи державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності, а саме нормативно-правовий акт, що визначає стратегічні засади забезпечення національної безпеки України.

Стратегія національної безпеки України [2] визначає: цілі Стратегії національної безпеки України; актуальні загрози національній безпеці України; основні напрями державної політики національної безпеки України.

Розділом 3 Стратегії [2] наведені актуальні загрози національній безпеці України, серед яких основними є: агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підризу суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території; неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України; корупція та неефективна система державного управління; економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення; загрози енергетичній безпеці; загрози інформаційній безпеці; загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів; загрози безпеці критичної інфраструктури; загрози екологічній безпеці.

Серед основних напрямів державної політики національної безпеки України визначено проведення відповідних реформ для створення ефективного сектору безпеки і оборони, який має забезпечити адекватне і гнучке реагування на загрози, раціонально використовуючи можливості і ресурси, є пріоритетом політики національної безпеки.

Особливу увагу в Стратегії [2] присвячено партнерству з НАТО. Визначено, що виходячи з довгострокової цілі приєднання до загальноєвропейської системи безпеки, основу якої складає НАТО, Україна поглиблюватиме співробітництво з Альянсом з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації. Одним з основних напрямів у цій сфері є

створення ефективного механізму реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці.

Зазначимо, що Стратегія [2] на сьогоднішньому етапі становлення та розвитку України має вкрай важливе значення та визначає стратегічні позиції з державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності, а саме формування відповідних механізмів реагування на кризові ситуації у сфері суспільно-політичної стабільності.

Концептуальні засади розвитку державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності визначені Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України [3].

Концепція [3] розкриває: основні заходи з оцінки безпекового середовища; основні завдання сектору безпеки і оборони; напрями розвитку сектору безпеки і оборони.

Реалізація Концепції [3] досягатиметься шляхом об'єднання оперативних спроможностей складових сектору безпеки і оборони для забезпечення своєчасного і адекватного реагування на кризові ситуації, які загрожують національній безпеці.

Концепцією [3] визначено, що сучасний стан складових сектору безпеки і оборони не дає змоги забезпечити гарантоване реагування на актуальні загрози національній безпеці України. Тому основною метою реформування та розвитку сектору безпеки і оборони є формування та підтримання спроможностей, що дасть змогу гарантовано забезпечити адекватне і гнучке реагування на весь спектр загроз національній безпеці України, раціонально використовуючи наявні у держави можливості і ресурси.

Для досягнення мети Концепції [3] планується реалізувати комплекс завдань, які полягають у набутті силами та засобами сектору безпеки і оборони визначених основних оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей, необхідних для гарантованого реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці.

Таким чином, можливо зазначити, що реалізація Концепції [3] надає можливість сформувати дієвий сектор безпеки і оборони держави, як головний елемент системи забезпечення національної безпеки та ефективний державний механізм для своєчасного і гарантованого реагування на виникнення загроз суспільно-політичної стабільності.

Важливу роль у правовому забезпеченні державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності відіграють закони України та підзаконні нормативно-правові акти, що визначають правові засади організації та порядку діяльності, загальну структуру, функції та повноваження військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування тощо. Основними такими Законами України є: «Про Національну гвардію України», «Про службу безпеки України», «Про Національну поліцію України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про Збройні Сили

України», «Про місцеві державні адміністрації» та «Про місцеве самоврядування в Україні» та ін.

Підзаконні нормативно-правові акти, щодо державного реагування на загрози суспільно-політичної стабільності приймаються уповноваженими нормотворчими суб'єктами на основі та на виконання зазначених Законів України. Вони зумовлені функціонуванням багаторівневої структури суспільних відносин у сфері реагування на загрози суспільно-політичної стабільності, що потребує відповідного швидкого оперативного вирішення.

Державне регулювання значно посилюється у періоди екстремальних кризових явищ. Під час виникнення надзвичайних ситуацій виникають суттєві загрози національній безпеці держави. Тому окремо в системі нормативно-правових актів є нормативні акти спеціальних органів управління, що створюються у разі необхідності в особливих умовах, а саме комісії з надзвичайних ситуацій, оперативні штаби тощо.

Отже, правове регулювання відносин, що виникає в умовах виникнення загроз суспільно-політичній стабільності здійснюється за допомогою нормативно-правових актів, які регламентують застосування заходів надзвичайного характеру. Загрози суспільно-політичній стабільності вимагають нормативного впливу, що відрізняється від існуючого в нормальних умовах. Правове регулювання відносин, що виникають в умовах різних природних катаклізмів, техногенних аварій і катастроф, соціальних та військових конфліктів, історично здійснювалось за допомогою нормативно-правових актів, які регламентують застосування заходів надзвичайного характеру. При цьому застосовується правове регулювання, що пов'язане з поняттям спеціального адміністративно-правового режиму [4].

Здійснюючи аналіз наукових праць [4-5] можливо зазначити, що надзвичайні адміністративно-правові режими є формою забезпечення національної безпеки в умовах виникнення чинників глобальної небезпеки для національних інтересів.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [6] надзвичайний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування, повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина, юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Метою введення надзвичайного стану є усунення загрози та ліквідація особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, нормалізація обстановки, відновлення правопорядку при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильст-

ва, для відновлення конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших інститутів громадянського суспільства [6].

Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» [6] визначено, що надзвичайний стан вводиться лише за наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладові, усунення якої іншими способами є неможливим.

Таким чином, виходячи з проведеного дослідження можливо зазначити, що державне реагування на загрози суспільно-політичній стабільності реалізується відповідними механізмами державного управління. У сучасному суспільстві механізми державного управління відіграють основну роль в державній політиці щодо врегулювання кризових ситуацій. В науці державного управління цим механізмам належить особливо важливе місце. Механізми державного управління є, нібито, «знаряддям управління» в устрої держави [7]. Виходячи із загальноприйнятих визначень поняття механізму державного управління [7-8], можливо зробити висновок, що ця дефініція має два значення: вузьке трактування – це сукупність певних складових частин, що призначені для виконання управлінських рішень; широке трактування – це складна система державних органів, організованих для виконання завдань державного управління.

Якщо брати до уваги тлумачення поняття «механізм державного управління» у вузькому значенні, то можливо надати наступне визначення: механізми державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності – це сукупність організаційних заходів, засобів, важелів, що використовують органи державного управління для відновлення суспільно-політичній стабільності.

Трактування поняття «механізм державного управління» у широкому значенні надає таке визначення: механізми державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності – складна система державних інституцій (військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та інших органів виконавчої влади) організованих для виконання завдань державного управління зі зменшення рівня загроз суспільно-політичній стабільності. Виходячи з вище викладеного, можливо сформулювати модель державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності (див. рис. 1).

Отже, доречно зазначити, що механізми державного реагування на кризові ситуації у суспільстві застосовуються органами державної влади коли за допомогою фінансових витрат не можливо стабілізувати ситуацію.

Як показує статистика виникнення кризових ситуацій, між ними та загрозами суспільно-політичній стабільності є як прямий, так і зворотній зв'язок. Тобто загрози суспільно-політичній стабільності є як причинами виникнення кризових ситуацій, так і їхніми наслідками. Механізми державного

реагування на загрози суспільно-політичній стабільності впливають як на самі зазначені загрози, так і безпосередньо на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці держави.

Рис. 1. Модель державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності

Серед кризових ситуацій найбільш загрозливими є масові заворушення та збройні конфлікти між якими є тісний взаємозв'язок. Тому механізми державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності необхідно впроваджувати заздалегідь, щоб запобігти появі кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці.

Висновки. Поява кризових ситуацій у державах світу все частіше до-

водить існування загроз суспільно-політичній стабільності. Не виключенням у цьому проблемному питанні є й українське суспільство. Тому, тематика дослідження вважається тією, що є на часі.

Основоположні поняття державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності визначені у нормативно-правовій базі України з функціонування державних інституцій сфери забезпечення національної безпеки. Визначальними нормативно-правовими актами, що декларують питання реагування на загрози суспільно-політичній стабільності, є Закон України «Про національну безпеку України», Стратегія національної безпеки України та Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України та ін.

Правове регулювання відносин, що формується в умовах виникнення кризових ситуацій, історично здійснювалось за допомогою нормативно-правових актів, які регламентують застосування заходів надзвичайного характеру. Надзвичайні адміністративно-правові режими є формою забезпечення національної безпеки в умовах виникнення чинників глобальної небезпеки для національних інтересів.

Державне реагування на загрози суспільно-політичної стабільності реалізується відповідними механізмами державного управління. Сформована в статті модель державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності визначає роль та місце механізмів державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності. Модель визначає, що серед кризових ситуацій найбільш загрозливими є масові заворушення та збройні конфлікти.

Напрями подальших досліджень будуть спрямовані на розроблення нових та удосконалення існуючих механізмів державного реагування на загрози суспільно-політичній стабільності.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04.03.2016 р. «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 14.03.2016 року № 92/2016. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>.

4. Кузнiченко С.О. Надзвичайні адміністративно-правові режими: зарубіжний досвід та українська модель : монографія / С.О. Кузнiченко; КЮІ ОДУВС. – Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав, 2009. – 496 с.

5. Пономаренко Г.О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно правові засади : монографія / Г.О. Пономаренко. – Х. :

Видавець Вапнарчук Н.М., 2007. – 448 с.

6. Про правовий режим надзвичайного стану [Електронний ресурс] : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III : – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.

7. Белай С.В. Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика : монографія / С.В. Белай. – Х. : НА НГУ, 2015. – 349 с.

8. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський. – К. : ЦСРДС, 2005. – 254 с.

References:

1. Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. *Law “On National Security of Ukraine”*. N.p., 21 June 2018. Web. 14 Feb. 2019. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531>.

2. Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. *Decree of the President of Ukraine “On the Strategy of National Security of Ukraine”*. N.p., 26 may 2015. Web. 14 Feb. 2019. <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>>.

3. Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. *Decree of the President of Ukraine “On the Concept of Development of the Security and Defense Sector of Ukraine”*. N.p., 14 march 2016. Web. 14 Feb. 2019. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>>.

4. Kuznichenko, S. O. *Extraordinary administrative and legal regimes: foreign experience and Ukrainian model [Nadzvyčajni administratyvno-pravovi rezhymy: zarubizhnyj dosvid ta ukrai'ns'ka model']*. Simferopol': KJuI ODUVS, 2009. Print.

5. Ponomarenko, G. O. *Management in the field of ensuring internal security of the state: administrative and legal principles [Upravlinnja u sferi zabezpečennja vnutrishn'oi' bezpeky derzhavy: administratyvno pravovi zasady]*. Kharkiv: Vydavec' Vapnarchuk N.M., 2007. Print.

6. Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. *Law “About the legal state of emergency”* N.p., 16 march 2000. Web. 14 Feb. 2019. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>>.

7. Bielai, S. V. *State mechanisms of counteraction to crisis phenomena of socio-economic nature: theory, methodology, practice [Derzhavni mehanizmy protydii' kryzovym javyshham social'no-ekonomichnogo harakteru: teorija, metodologija, praktyka]*. Kharkiv: NA NGU, 2015. Print.

8. Malynovs'kyj, V. Ja. *Glossary of Terms and Concepts on Public Administration [Slovyk terminiv i ponjat' z derzhavnogo upravlinnja]*. Kyi'v: CSIRDS, 2005. Print.

Васильєва Л. М., д.держ.упр., проф., ДДАЕУ, м. Дніпро

*Vasilieva L., doctor of sciences of state administration, Professor,
Dnipro state agrarian and economic university, Dnipro*

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ»

STUDY OF THE ESSENCE OF THE CATEGORY «PUBLIC ADMINISTRATION»

Досліджено сутність категорій «управління» та «державне управління». Розглянуто основні ознаки державного управління. Визначено, що державне управління в суспільстві має організуючий, спрямовуючий та контролюючий вплив, як дія суб'єкта державного управління, спрямована на об'єкт державного управління. Характеризуючи державне управління, необхідно насамперед відзначити підзаконну діяльність органів виконавчої влади, спрямовану на практичну організацію нормального життя суспільства та забезпечення особистої безпеки громадян, створення умов для їх матеріального, культурного й духовного розвитку.

Ключові слова: закон, управління, державне управління, органи виконавчої влади.

The essence of the categories of «management» and «public administration» is investigated. The main features of public administration are considered. It is determined that public administration in human society has organizing, directing and controlling influence, as an act of the subject of public administration aimed at the object of state administration. Describing public administration, it is necessary to note, first of all, the subordinate activity of the executive authorities, aimed at the practical organization of the normal life of society and ensuring personal safety of citizens, creating conditions for their material, cultural and spiritual development.

Key words: law, management, public administration, executive bodies.

Постановка проблеми. В сучасній науковій літературі досить активно дискутується проблема державного управління, але не як необхідність його взагалі, а з якісної сторони, тобто, по-перше, з точки зору визначення меж державного управління соціально-економічних процесів, по-друге, форм і методів державного управління, по-третє, механізму державного управління та інших аспектів, пов'язаних з державним управлінням. Попри великий інтерес науковців до поняття «управління» загалом та «державного

управління» зокрема, єдиного наукового та законодавчого визначення дефініції «державне управління» наразі немає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем трансформації та реформування державного управління внесли вітчизняні вчені, а саме: Алексєєв І.В., Десятов Т. М., Завадський Й. С., Малиновський В. Я., Мартиненко В. М., Тертичка В. В. та інші науковці. Проте, не існує єдиного підходу до трактування категорії «державне управління», тому вищезазначене вимагає додаткових наукових досліджень, що і зумовило вибір теми наукової статті.

Постановка завдання. Завдання яке ставиться для дослідження - проаналізувати основні теоретичні підходи до розуміння поняття «державне управління» як основного виду діяльності держави та дослідити його характерні ознаки.

Виклад основного матеріалу. Первинною категорією відносно поняття «державне управління», що власне й розкриває його сутність, є поняття «управління». У науковій літературі відсутня єдина думка щодо цього поняття, оскільки воно (управління) носить багатоплановий і міждисциплінарний характер, акумулюючи в собі дані різних наук. Тому в силу своєї складності та багатогранності поняття управління залежить від специфіки об'єкта, відносно до якого воно здійснюється [4, с. 8].

Термін «управління» має багато значень. У загальному розумінні це будь-який цілеспрямований, організуючий вплив на різноманітні процеси, що здійснюються в природі, техніці, суспільстві тощо.

У науковій літературі здобуло визнання трактування управління як поняття, що характеризує впорядкування взаємодії певної множини елементів або складових природи, суспільства, самої людини. Тобто, управління – це структура й функції з упорядкування, збереження і цілеспрямованого розвитку системи. Це унормовуючий процес, що підтримує систему в наперед заданому якісному й кількісному стані або переводить її в новий. В сучасних економічних словниках наводиться таке визначення поняття регулювання та управління: «...впорядкування чогонебудь, керування чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі. Управління – спрямування діяльності, роботи кого-, чогонебудь; бути на чолі когось, чогось; керувати» [3, с. 1300].

Відповідно до Універсального словника-енциклопедії управління – дія на певний процес (об'єкт) з метою забезпечення бажаного його перебігу; спостерігається у біологічних і застосовується у технічних та економічних системах. В той час, як регулювання це вплив на певний процес з метою зменшення відхилень його перебігу від бажаного [10].

У Сучасному економічному словнику наводяться такі тлумачення. «Управление – сознательное целенаправленное воздействие со стороны субъектов, органов на людей и экономические объекты, осуществляемое с целью направить их действия и получить желаемые результаты. Регулиро-

вать – 1) подчинять определенному порядку, правилу, упорядочивать; 2) устанавливать правильное, необходимое для работы взаимодействие частей механизма, прибора, аппарата и т.п.; 3) делать что-нибудь для получения нужных показателей, достижения нужной степени чего-либо» [8].

У широкому розумінні категорія «управління» досить часто визначається як функція органічних систем, різноманітної природи та складності, яка забезпечує збереження їх структури, підтримку внутрішнього режиму функціонування і реалізації програми. Державне управління в людському суспільстві має організуючий, спрямовуючий та контролюючий вплив, як діяння суб'єкта державного управління, що спрямоване на об'єкт державного управління. Характеризуючи державне управління, необхідно передусім відзначити підзаконну діяльність органів виконавчої влади, спрямовану на практичну організацію нормального життя суспільства і забезпечення особистої безпеки громадян, створення умов для їх матеріального, культурного та духовного розвитку.

Малиновський В. Я. наголошує на тому, що «управління є складним та універсальним суспільним феноменом, необхідною функцією суспільного життя. Наука трактує управління як функцію організованих систем, що забезпечує збереження їх структури, підтримку режиму діяльності, досягнення поставленої мети. Метою управління є організація спільної діяльності людей, їх окремих груп та організацій, забезпечення координації взаємодії між ними, а його суттю – здійснення керуючого впливу на відповідні об'єкти» [6].

Щодо державного управління, то як сфера практичної діяльності воно характеризується вирішенням проблем державної організації та регулюванням суспільного життя [2, с. 41]. У цьому розумінні державне управління постає як один із видів діяльності держави, суттю якого є здійснення управлінського організуючого впливу шляхом використання повноважень виконавчої влади через організацію виконання законів, управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, її окремих територій, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя, створення умов для реалізації громадянами їх прав і свобод [6, с. 47].

На думку Тертички В. В. «державне управління виступає особливим типом соціального управління, за яким державні інститути, як ієрархізований суб'єкт: володіють універсальним комплексом державно-владних повноважень; офіційно застосовують сукупність методів управління, зокрема примусові механізми; використовують легітимні форми соціального спілкування і засоби взаємодії з групами й індивідами; цілеспрямовано регулюють колективні ресурси соціуму» [9].

Битяк Ю. П. в своїй праці розмежував державне управління з виконавчою владою, визначивши державне управління як самостійний вид державної діяльності, що має організуючий, виконавчо-розпорядчий,

підзаконний характер особливої групи державних органів (посадових осіб) щодо практичної реалізації функцій і завдань держави в процесі повсякденного й безпосереднього керівництва економічним, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом [1, с. 261].

З позицій юридичної науки, державне управління визначається як виконавча й розпорядча діяльність держави. І це визначення в достатній мірі не розкриває матеріальної суті управлінської діяльності, не вичерпує її змісту, та й саме поняття виконавчої й розпорядчої діяльності потребує уточнення.

Очевидно, більш продуктивним буде підхід з точки зору реального змісту управління як специфічного виду суспільної діяльності, визначення його характерних рис й ознак, не обмежуючись юридичною формальною оцінкою. Подібний підхід характерний для представників загальносоціологічних наукових напрямів, що досліджують проблеми управління. Вони переважно визначають управління як систематично здійснюваний цілеспрямований вплив людей на суспільну систему в цілому чи на її окремі ланки на підставі пізнання й використання властивих системі об'єктивних закономірностей і тенденцій в інтересах забезпечення її оптимального функціонування та розвитку, досягнення поставленої мети. Цим визначенням підкреслюється найголовніше призначення управління – забезпечення функціонування та розвитку суспільства як єдиного цілого, його організуючий характер. Отже, державне управління – це і є організуюча діяльність держави, що спрямована на виконання її завдань та функцій.

Вважається, що основними рисами державного управління є його владний характер, витокami якого є державна воля та поширеність на все суспільство.

Ми погоджуємося з думкою Завадського Й. С., що «регулювання» – це внесення коректив у характер діяльності об'єкта, включення в кожен даний момент такої програми управління, яка б забезпечувала протидію системи впливам, котрі відхиляють її від гомеостатичного стану, а «управління» не може обмежуватись досягненням тільки динамічної рівноваги системи, оскільки завжди виникає необхідність не тільки здійснювати регулювання, але й переводити систему у новий стан [5, с. 78].

Мартиненко В. М. вказує на виникнення «...об'єктивної необхідності впровадження універсального способу демократизації механізмів державного управління – соціального партнерства між владою, бізнесом і громадськістю – основними суб'єктами суспільної життєдіяльності» [7, с. 19].

Виділимо основні ознаки державного управління, а саме:

- 1) здійснюється спеціальними суб'єктами – органами державного управління, в якості яких виступають різні органи виконавчої влади;
- 2) за своєю суттю, це виконавчо-розпорядча діяльність, спрямована на виконання, приведення в життя законів й підзаконних нормативно-правових

актів шляхом використання необхідних юридично-владних повноважень;

3) універсальний (безперервний) характер діяльності;

4) носить предметний характер (має чіткі просторові межі - територія України; здійснюється щодо конкретних суб'єктів - громадян України, іноземних громадян, які перебувають на території України, юридичних осіб тощо; використовує інформаційні, правові, фінансові, технічні та інші ресурси);

5) здійснюється органами державного управління, які представляють собою спеціально створений розгалужений апарат управління, що будується за ієрархічним принципом;

6) діяльність органів державного управління та виконання їх функцій забезпечує великий корпус державних службовців;

7) підзаконний характер управлінської діяльності;

8) прийняття в процесі державно-управлінської діяльності значної кількості підзаконних нормативно-правових актів.

Таким чином, наявність даних інтерпретацій виявило в державному управлінні різне поєднання двох аспектів, які виражають його фундаментальну сутність: політичного, що полягає у розробці загальних напрямів політики й законів, спрямованих на забезпечення узгодження інтересів різних суспільно-політичних груп, а також адміністративного, що виступає додатком політики і законів до суспільства, соціальних груп та індивідуумам в конкретних суспільно-політичних умовах в формі ієрархічно владної системи підпорядкування. Встановлено, що в широкому значенні, практика державного управління дозволяє забезпечувати єдність розпорядчих та партнерських основ, що характерно для демократичного суспільства. У вузькому - увага акцентується на вертикальному впливі, фактично виключає будь-яке співробітництво між державою та суспільством, висловлюючи при цьому авторитарну тенденцію.

Висновки. Таким чином, державне управління в суспільстві має організуючий, спрямовуючий та контролюючий вплив, як дія суб'єкта державного управління, спрямована на об'єкт державного управління. Характеризуючи державне управління, необхідно насамперед відзначити підзаконну діяльність органів виконавчої влади, спрямовану на практичну організацію нормального життя суспільства і забезпечення особистої безпеки громадян, створення умов для їх матеріального, культурного і духовного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України / за ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2001. 528 с.
2. Алексеев І. Функції та об'єкти державного управління. Актуальні проблеми державного управління. Вип. 6. Одеса: ОФ УАДУ; Оптімум, 2001. С. 40–46.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2005. – 1728 с.
4. Десятов Т. М. Наука управління загальноосвітнім навчальним закладом /

Т. М. Десятов, О. М. Коберник, Б. Л. Тевлін, Н. М. Чепурна – Харків: Основа, 2004. 240 с.

5. Завадський Й. С. Менеджмент : [навч. посібник] Й. С. Завадський. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 543 с.

6. Малиновський В. Я. Державне управління : [навчальний посібник] / В. Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – 576 с.

7. Мартиненко В. М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія) : [монографія] / В. М. Мартиненко. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ „Магістр”, 2003. – 220 с.

8. Современный экономический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – <http://economic-enc.net/word/regulirovat-4269.html>.

9. Тертичка В. Механізм формування і здійснення державної політики / В. Тертичка // Вісник Державної служби України. – 2000. – № 4. – С. 83 – 89.

10. Універсальний словник-енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://slovopedia.org.ua>.

References:

1. *Administratyvne pravo Ukrainy [Administrative law of Ukraine]*. Iu.P. Bytiak (Ed.). Kharkiv: Pravo, 2001. Print.

2. Aliksieiev, I. "Funktsii ta ob'iekty derzhavnoho upravlinnia. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia [Functions and Objects of Public Administration. Actual problems of public administration]." *Actual problems of public administration* 6 (2001): pp. 40–46. Print.

3. Busel, V. T. *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. Kiev: Irpen: VTF «Perun», 2005. Print.

4. Desiatov, T.M., Kobernyk, O.M., Tevlin, B.L. and Chepurna, N.M. *Nauka upravlinnia zahal'noosvitnim navchal'nym zakladom [Science management of a general educational institution]*. Kharkiv: Osnova, 2004. Print.

5. Zavadsky, Y.S. *Menedzhment [Management]*. Kiev: Ukrainian-Finnish Institute of Management and Business, 1997. Print.

6. Malinovsky, V. Ya. *Derzhavne upravlinnyia [Public department]*. Kiev: Atika, 2003. Print.

7. Martynenko, V. M. *Derzhavne upravlinnyia: shlyakh do novoyi paradyhmy (teoriya ta metodolohiya) [Public department: the path to a new paradigm (theory and methodology)]*. Kharkiv: «Master» 2 (2003): 20. Print.

8. *Sovremennyi ekonomicheskii slovar' [Modern economic dictionary]*. Web. 27 Feb. 2019. <<http://economic-enc.net/word/regulirovat-4269.html>>.

9. Tertichka, V. "Mekhanizm formuvannya i zdiysnennya derzhavnoyi polityky [Mechanism of formation and implementation of state policy]." *Bulletin of the State Service of Ukraine* 4. (2000): 83–89. Print.

10. *Universal'nyy slovnykentsyklopediya [Universal Dictionary-Encyclopedia]*. Web. 27 Feb. 2019. <<http://slovopedia.org.ua>>.

Древаль Ю. Д., д.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків

Dreval Yu., Doctor in Public Administration, Full Professor, Professor of the Department of Occupational Safety, Technogenic and Ecological Safety, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ У СФЕРАХ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПЕКИ

PROBLEMMING FORMING LEGAL MECHANISM IN SOCIAL AND PERSONAL SAFETY

Аналізується питання щодо основоположних засад формування та вдосконалення правового механізму у сфері безпеки. Додатково обґрунтовано положення про те, що законодавче врегулювання соціальної безпеки у різних її проявах є нагальною потребою сучасного українського державотворення. Охарактеризовано сутність правового простору безпеки та простору безпеки в цілому, які мають ґрунтуватися на належному механізмі правового регулювання.

Ключові слова: *безпека, глобальна безпека, правовий механізм, соціальна безпека, особистісна безпека, правовий простір безпеки, простір безпеки.*

The question of the basic principles of the formation and improvement of the legal mechanism in the field of safety is analyzed. In addition, the provision that the legislative regulation of social safety in its various manifestations is an urgent need of modern Ukrainian statehood is grounded. The essence of the legal space of safety and the space of safety in general, which should be based on the proper mechanism of legal regulation, is described.

Key words: *security, global security, legal mechanism, social security, personal safety, legal security space, security space.*

Постановка проблеми. «Legis virtus haes est: imperare, vetare, permittere, punire» – сила закону полягає в тому, щоб наказувати, забороняти, дозволяти, карати (у перекладі з латинської). Таке розуміння суспільних правовідносин, яке було висловлене ще стародавніми римлянами, повністю зберігає силу і в складних умовах сьогодення. Проблематика нормативно-правового регулювання набуває особливо великої значущості для тих сфер суспільних відносин, які безпосередньо стосуються життя і здоров'я переважної більшості громадян. Якраз до таких сфер відноситься безпека у різних її проявах і формах, починаючи від безпеки конкретної особистості і закінчуючи забезпеченням цивілізованих умов для життєдіяльності соціуму в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різнобічні аспекти сучасного феномену безпеки привертають значну увагу дослідників, що першочергово завдячує стрімкому примноженню різнобічних загроз та посиленню нестабільності у різних сферах життєдіяльності людини. Все частіше аналізується і проблематика правового механізму та нормативно-правових засад державного регулювання безпеки у різних її проявах. Це, наприклад, праці Д. Беззубова, І. Зозулі, О. Довганя, В. Ліпкана, В. Фатхутдінова та деяких інших авторів.

Очевидним є також і те, що проблемна сфера безпеки життєдіяльності швидкоплинно змінюється, що і вимагає подальших розвідок у даному науковому напрямі. В якості ж концептуальної основи для подальших досліджень доцільно скористатися вже загально визнаним твердженням про те, що безпека – це не відсутність загроз і не життя без небезпек, а спроможність адекватного реагування на різнобічні виклики та загрози. Все це і зумовлює нагальну необхідність дослідження питання щодо нормативно-правового регулювання феномену безпеки.

Постановка завдання. Завданням статті визначено з'ясування та обґрунтування значущості механізму правового регулювання безпеки у різних її проявах, як підстави для обґрунтування концепту правового простору безпеки та основи для вдосконалення державно-управлінських відносин.

Виклад основного матеріалу. Проблематика безпеки у різних її проявах завжди була актуальною, адже взаємодія людей між собою та з природою завжди містила певну частку загроз і небезпек. Сучасності ж властиве стрімке наростання різноманітних небезпек, які загрожують безпечному існуванню окремих людей та життєдіяльності соціуму в цілому. Сучасна глобалізація, відображаючи об'єктивний процес посилення взаємозалежності соціально-економічних та суспільно-політичних процесів, стрімко примножує кількість різнобічних викликів та загроз.

У цьому сенсі слід звернути додаткову увагу на висловлювання Р. Войтович, що «фактично глобалізація призвела до різкого збільшення кількості недержавних суб'єктів міжнародного життя, які володіють не меншими фінансовими ресурсами та відповідними політичними інструментами, ніж інші уряди, проте вони здатні діяти на території десятка країн, не дотримуючись при цьому ніяких міжнародно-правових норм» [1, с. 6].

Не випадково дослідники при ідентифікації небезпек все частіше виходять з того факту, що «все впливає на все» (тобто джерелом небезпек може бути будь-яка поведінка людини чи явище природи, і така небезпека може загрожувати всім суспільним верствам та формам життєдіяльності). Відтак, джерелом чи носієм небезпек можуть бути як людські дії, що містять загрозу безпеки, так і природні явища та техногенно-екологічні процеси.

У такому разі мова першочергово має йти про феномен глобальної безпеки, який стосується безперешкодного розвитку окремої людини та будь-яких сфер суспільних відносин. У цьому сенсі важливо звернути дода-

ткову увагу на глобальний перехід від Цілей розвитку тисячоліття до Цілей стійкого розвитку, прийнятий Генеральною асамблеєю ООН у вересні 2015 р., який включає 17 цілей сталого розвитку та 169 завдань. У формулюванні цілей лише зрідка наводиться категорія «безпека», проте зміст усіх 17 цілей та більшості із заявлених завдань безпосередньо якраз і стосується феномену глобальної безпеки. Так, у розділі «Новий порядок денний» у п. 18 вказується, що ці цілі та завдання «мають комплексний і неподільний характер», а в п. 35 особливо наголошується на тому, що «забезпечення сталого розвитку неможливо без миру і безпеки, а без стійкого розвитку мир і безпека опиняться під загрозою» [2].

Водночас беззаперечним має бути і те, що сучасна держава за будь-яких умов має бути ефективно працювати в рамках відведених їй повноважень та в особі відповідних державних органів ефективно здійснювати власні функції з метою забезпечення національної безпеки та захисту прав і свобод громадян.

Все це зумовлює необхідність законодавчого врегулювання соціальної безпеки у різних проявах, адже закон якраз і є нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили, що приймається в особливому порядку і в сукупності правових норм спрямовується на регулювання найбільш важливих сфер суспільних відносин.

Найбільшу юридичну силу мають конституційні норми, які регулюють найбільш важливі відносини, що виникають у процесі взаємодії індивіда, суспільства та держави. У ст. 3 Конституції України наголошено на тому, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Як стверджують автори науково-практичного коментаря, це базисна стаття, яка характеризує самі підвалини того суспільного й державного ладу, що закріплюється Конституцією [3, с. 19]. За нашою ж оцінкою, у переліку окреслених цінностей найперше на увагу заслуговує якраз феномен безпеки, поза яким неможливо гарантувати всі інші напрями захисту якихось інтересів чи цінностей; відтак, і при формуванні державної політики у будь-яких сферах публічних відносин має враховуватися фактор безпеки суспільства, держави та окремої особистості [4, с. 32-33].

Конституційні положення конкретизуються в спеціалізованих законах та підзаконних нормативно-правових актах. Природно, що вони мають різну юридичну силу і стосуються окремих аспектів та сфер життєдіяльності людини.

У цьому сенсі найперше на увагу заслуговує Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р., в якому окрім іншого надається чітке тлумачення термінів «громадська безпека і порядок» та «державна безпека». Так, у ст. 1 названого закону чітко вказується, що громадська безпека і порядок - захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріорите-

тним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз; державна безпека - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [5].

Водночас перед відповідальними особами у процесі регулювання безпеки у різних її проявах постає чимало складних проблем, від ефективного розв'язання яких залежить і вдосконалення певного спектру суспільних відносин і загальний розвиток демократичного владарювання. Чи не найбільш важливою є проблема меж правового регулювання відповідного спектру суспільних відносин, яка виходить далеко за межі суто формального захисту від всебічних викликів і загроз. Такий захист має гармонійно узгоджуватися з базовими принципами сучасної демократичної держави, гуманізму та свободи особистості.

Так, одним із пріоритетних напрямів діяльності Європейського Союзу вважається поступове формування простору свободи, безпеки та юстиції (ПСБЮ). У ст. 67 ДФЄС (Договору про функціонування ЄС) якраз і зазначено, що Союз є простором свободи, безпеки та правосуддя, де поважаються основоположні права та різні правові традиції та правові системи держав-членів [6]. І хоча всі компоненти європейського простору є взаємопов'язаними, кожен із них має свої цілі і зміст. Так, у даному документі свобода означає свободу переміщень, яка підсилена гарантуванням прав і свобод людини. Безпека першочергово передбачає безпечні умови життя. Юстиція ж має гарантувати полегшення доступу до правосуддя.

На увагу заслуговують і зауваження П.-А. Альбрехта, який у річці кримінально-правової проблематики вказує на суперечливість гасла «свобода через безпеку» і стверджує: «Якщо стан загроз ущемляє свободу людини, то обіцяна безпека можлива лише як тотальна державна безпека, яка є, однак, державним тероризмом» [7, с. 13].

Прикметним у цьому відношенні є також витяг з інтерв'ю Г. Баума, який, обіймаючи в середині 1970-х рр. посаду міністра внутрішніх справ ФРН, відзначав, що на той час він опікувався питаннями безпеки і відповідав якраз за захист приватної особистісної сфери та «особистісного простору» (ставши ініціатором першого в країні закону про захист особистісної сфери людини) [8].

Вимагає додаткової уваги і проблема тлумачення в нормативно-правових актах базових понять, які стосуються забезпечення безпеки та охорони прав громадян. Вона привернула додаткову увагу дослідників у зв'язку з прийняттям Закону України «Про національну поліцію» (від 02.07.2015 р.), в якому декілька разів наводиться термін «публічна безпека» (наприклад, у ч. 1 ст. 1, п. 1 ч. 1 ст. 2 і п. 10 ч. 1 ст. 23).

Цей термін на відміну від терміну «громадська безпека» не формулюється в Основному Законі і недостатньою мірою кореспондується з базовим поняттям «публічність» (очевидно, у даному разі має йтися не лише про загальнодоступні місця перебування людей, але і про публічність та публічну владу, як організацію суспільного життя, що виступає у формі державної влади та влади місцевого самоврядування, і здійснюється на основі повноцінного залучення громадян та інститутів громадянського суспільства).

Якраз наведені положення нарівні з деякими іншими аргументами і спричинили палку дискусію. Так, І. Зозуля та О. Довгань стверджують, що законодавець у даному законі, вживаючи терміни «публічна безпека» та «громадська безпека», не тільки не ототожнює їх, але й відносить термін публічної безпеки до базових, а термін громадської безпеки – до другорядних [9]. При цьому А. Крищенко слідом за В. Фатхутдіновим зазначає, що з метою унормування законодавчої термінології шляхом внесення змін і доповнень до Закону України «Про Національну поліцію» доцільно замість поняття «публічна безпека і порядок» застосовувати раніше вживані терміни «громадський порядок» і «громадська безпека» (в іншому разі змін потребуватимуть понад 5 тис. нормативно-правових актів) [10, с. 212].

Сукупність правових норм з відповідною сферою регулювання має складати зміст правового простору безпеки («безпекового правового простору»), а також, у більш широкому визначенні, – простору безпеки («безпекового простору»).

Виходячи з того, що наведені категорії ще не мають однозначного чи загальноприйнятого тлумачення, в якості вихідної для аналізу зазначених правових явищ має бути категорія «правовий простір». Такий простір у загальному розумінні є сферою суспільних відносин, що врегульовується правом; або ж сферою регламентації юридичними нормами моделей правомірної поведінки у межах певної території та конкретного історичного часу. При цьому, як слушно вважає В. Кравчук, первинним і головним у концепції правового простору є правовий простір особи як одна із багатьох форм її екзистенції, що є чутливою до її поведінки та яка визначається сукупністю її прав і обов'язків, інтересів, потреб та вимог (домагань), а також свободою та волею у їх здійсненні та задоволенні [11, с. 29].

З огляду на зазначене, правовий простір безпеки має охоплювати суспільні відносини у сфері безпеки, які регламентуються правом і в сукупності правових норм спрямовуються на забезпечення безпеки людини, держави та суспільства в цілому. Відтак, простір безпеки, – це цілісна система функціонування соціуму чи його окремих підсистем, яка визначається однією з підвалін життєдіяльності та в сукупності державно-владних та соціальних регуляторів забезпечує безпеку людини, держави та суспільства в цілому.

Висновки. Сутність правового механізму регулювання безпеки полягає в тому, що держава у межах відведених їй повноважень забезпечує захищеність життєво важливих для суспільства та особи аспектів життєдіяль-

ності у різних її проявах. Проблематика повноцінного функціонування такого механізму в складних умовах сьогодення першочергово полягає в стрімкому примноженні різнобічних загроз та небезпек, а також в оновленому розумінні місця держави у сфері забезпеченні прав і свобод людини. Відтак важливою є проблема дотримання принципу щодо гармонійного співвідношення між безпекою і свободою, адже безпека має розглядатися в якості необхідної умови для гарантування прав і свобод особи. Даний принцип втілюється в чинних на сьогодні нормативно-правових актах з відповідною сферою регулювання, в яких розкривається та деталізується зміст правового простору безпеки.

Правовий простір безпеки та простір безпеки в цілому визначаються в якості основоположних засад сучасного українського державотворення і мають забезпечуватися належним механізмом правового регулювання. Все це має важливе значення і для державно-управлінської діяльності, яка в кінцевому рахунку спрямовується на повноцінне ствердження особистості в якості найвищої соціальної цінності. Водночас, правовий механізм регулювання безпеки вимагає постійного розвитку та вдосконалення, про що свідчать і суперечності в тлумаченні базових понять із забезпечення безпеки у різних сферах суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз): Монографія. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.
2. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года / Генеральная Ассамблея ООН, 18 September 2015. URL.: <https://documents-dds-ny.un.org> (дата звернення: 15.11.2017).
3. Конституція України. Науково-практичний коментар. Харків: Право, 2011. 1128 с.
4. Древаль Ю.Д. Безпека як складний соціальний і управлінський феномен. *Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. праць. Серія "Державне управління"*, 2018. Вип. 1 (8). С. 31-37.
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
6. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01). *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 30.3.2010. URL.: old.minjust.gov.ua/file/23491.docx
7. Альбрехт П.-А. Забытая свобода. Принципы уголовного права в европейской дискуссии о безопасности / [пер. с нем. Г.Г. Мошака]. Харьков: Право, 2012. 184 с.
8. «Мы стремились ограничить государство»: Интервью с Герхартом Баумом. *Вестник Европы*. 2017. № 48. URL.: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2017/48>
9. Зозуля І.В. , Довгань О.І. Закон України «Про Національну поліцію»: публічна чи громадська безпека? *Форум права*. 2015. № 5. С. 85-92. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_5_16
10. Крищенко А.Є. Особливості визначення терміна «публічна безпека і по-

рядок». *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 206-214.

11. Кравчук В.М. Поняття правового простору: філософсько-правова інтерпретація. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 26-31.

References:

1. Voitovich, R.V. *Impact of globalization on the system of public administration (theoretical and methodological analysis): Monograph*. [Vplyv hlobalizatsiyi na systemu derzhavnoho upravlinnya (teoretyko-metodolohichnyy analiz): Monohrafiya]. Kyiv: Vyd-vo NADU, 2007. Print.

2. "The Transformation of our World: An Agenda for Sustainable Development until 2030. United Nations General Assembly, 18 September 2015". [Preobrazovanye nashego myra: Povestka dnya v oblasti ustoychyvoho razvytyya na peryod do 2030 hoda. Heneralnaya Assambleya OON, 18 September 2015]. <<https://documents-dds-ny.un.org>>.

3. "Constitution of Ukraine. Scientific and practical commentary [Konstytutsiya Ukrayiny. Naukovo-praktychnyy komentar]". Kharkiv: Pravo, 2011. Print.

4. Dreval, Yu.D. "Security as a complex social and managerial phenomenon [Bezpeka yak skladnyy sotsialnyy i upravlinskyy fenomen]". *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny: zb. nauk. prats. Seriya "Derzhavne upravlinnya"* 1 (2018): 31-37. Print.

5. "On National Security of Ukraine: Law of Ukraine dated June 21, 2018 No. 2469-VIII [Pro natsionalnu bezpeku Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII]". *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* (31) 2018: 241. Print.

6. "Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2010 / C 83/01) [Konsolidovani versiyi Dohovoru pro Yevropeyskyy Soyuz ta Dohovoru pro funktsionuvannya Yevropeyskoho Soyuzu (2010/S 83/01)]". *Ofitsiyyny visnyk Yevropeyskoho Soyuzu* 30.3.2010: <old.minjust.gov.ua/file/23491.docx>.

7. Albrecht, P.-A. *Forgotten freedom. Principles of criminal law in the European debate on security* / [trans. with him. G.G. Moshak] [*Zabytaya svoboda. Printsipy ugovnogo prava v yevropeyskoy diskussii o bezopasnosti* / [per. s nem. G.G. Moshaka]. Kharkiv: Pravo, 2012. Print.

8. "We sought to limit the state": Interview with Gerhart Baum [«My stremilis' ogranicit' gosudarstvo»: Interv'yu s Gerkhartom Baumom]. *Vestnik Yevropy* (48) 2017: <<http://magazines.russ.ru/vestnik/2017/48>>.

9. Zozulya, I.V. and Dovgan, O.I. "The Law of Ukraine "On National Police": public or public security? [Zakon Ukrayiny «Pro Natsionalnu politsiyu»: publiczna chy hromadska bezpeka?]. *Forum prava* 5 (2015): <http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_5_16>.

10. Krischenko, A.E. "Features of the definition of the term "public security and order" [Osoblyvosti vyznachennya termina «publiczna bezpeka i poryadok»]. *Naukovyy visnyk Natsionalnoyi akademiyi vnutrishnikh sprav* (1) 2017: 206-214. Print.

11. Kravchuk, V.M. "Concept of legal space: philosophical and legal interpretation [Ponyattya pravovoho prostoru: filososko-pravova interpretatsiya]" *Aktualni problemy derzhavy i prava* (74) 2014: 26-31. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233432

УДК : 325.14

Dombrovska S., Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Educational, Research and Production center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,

Husarov K., Senior Researcher of the department of management problems in sphere of civil protection of the Educational, Research and Production center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

*Домбровська С. М., д.держ.упр., проф., заслужений працівник освіти України, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
Гусаров К. О., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків*

FEATURES OF REGULATION OF THE MIGRATION PROCESSES IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

The features of the migration situation in the countries of the European Union are analyzed. Studied the policy trends of the European Union countries regarding migrants. The main forms of the migration movement and the factors influencing the growth of migration flows in the modern world are highlighted. The influence of migration processes on the labor market and social attitudes in the recipient countries has been revealed.

Keywords: *migration policy, migration processes, forms of migration, labor market, migration factors.*

Проаналізовано особливості міграційної ситуації в країнах Європейського Союзу. Досліджено тенденції політики країн Європейського Союзу відносно мігрантів. Висвітлено основні форми міграційного руху та фактори, що впливають на зростання міграційних потоків у сучасному світі. Виявлено вплив міграційних процесів на ринок праці та соціальні настрої у країнах-реципієнтах.

Ключові слова: *міграційна політика, міграційні процеси, форми міграції, ринок праці, фактори міграції.*

Problem setting. In the modern world in recent decades, the problems of external migration processes have become extremely topical, and a number of circumstances indicate that in the near future they will not lose their significance. The consequences of migration are manifested in political, social, economic, cultural, psychological and other areas.

Among the most significant consequences of migration are changes in the situation on the labor market, conflicts in the places of compact settlement of

migrants, the impact of migration on the ethnic and social structure of the population. In one form or another, on one scale or another, migration flows affect all European countries and their management, and therefore giving them civilized forms becomes the most important requirement of international politics and economics. This is especially important in the context of ongoing conflicts in the Middle East, as well as in connection with the difficult economic situation in the countries of the former USSR.

Recent research and publication analysis. Many Ukrainian and foreign scientists paid attention to the problems of studying the migration processes at different times. Among them there are such academic figures as O. A. Malinovskaya, O. V. Poznyak, E. S. Maltseva, N. A. Pack, C. Van Mol, J. Estevens, M. Baldwin-Edwards and others.

At the same time, the transience of what is happening in the modern world requires constant research based on the ongoing changes in the economic, political and social spheres of both receiving countries and countries with high outgoing migration flows.

Paper objective. The purpose of this article is to study the migration processes that occur in the countries of the European Union, as well as to identify the features of their regulatory system in these countries.

Paper main body. Migration processes in the EU countries are shaped by the influence and influence of many factors, circumstances, situations. These are the demographic development of the country, the personal and family circumstances of citizens, the material and cultural standard of living of the population, the socio-political situation in the country, the economic situation, the situation in the labor market, public safety, the activities of large transnational corporations and much more. There are different criteria according to which certain types and forms of migration qualify: depending on the duration - temporary, long-term or permanent migration: depending on geographical factors - regional, border, pendulum, transit: depending on administrative and legal regulation - voluntary, legal, illegal, expulsion, deportation, relocation, re-emigration.

Recently, the tendency to erase the obvious differences between individual forms of migration, sometimes difficult to determine their real motives and character, is becoming more and more evident. There is a kind of interpenetration of different forms of migration, the boundaries between them become less clear, blurred. For example, a seasonal departure for work may turn into a long-term migration, illegal emigration may become legal after obtaining the appropriate permission to stay in the country. All these moments are to some extent inherent in all European countries.

In the modern world, the right to relocate - with the ability to legally leave his country - is almost universally recognized as one of the fundamental human rights. In this case, it is not only about the humanistic and political sense of this formula as its main principle, but also about its economic aspects. The freedom of movement of people is considered on a par with the free movement of goods,

services, capital. The economic reasons for migration include overpopulation, a large demographic increase, especially in conditions of a shortage of jobs, high unemployment; crisis economic situation in the country, long-term economic depression, low living standards of the population; significant distortions in the gender and age structure of the population, the lack of life prospects for young people who have reached working age: the lack of opportunities for the development of science and culture, military actions on the territory of states [1].

Western European countries began to take steps to establish control over migration processes and limit the flow of new immigrants. The reasons for the need for significant changes in the immigration policy of the European Union countries should include an excess of labor in the European labor market, which led to social tensions, anti-immigrant sentiment, and, as a result, extremist manifestations and racial persecution.

Currently, migration policy in the EU countries is formed under the influence of two determining factors:

- considered in the recent past as a “temporary phenomenon” migrant labor has acquired the status of one of the important components that have an impact on the economy, regardless of the state of the economic situation in the importing countries;

- there is a constant increase in the average length of stay of migrants in a country that accepts labor. The migrant is becoming increasingly long-term resident of the importing country, which changes the very nature of interstate migration. At the same time, there are significant changes in the migration policy of Western European countries in relation to non-EU countries [3].

The immigration policy of the countries of the European Union, despite some differences and national peculiarities, is currently characterized by the following principles: implementation of a policy for restricting the entry of low-skilled labor force into the country: combating illegal immigration: carrying out a policy of re-emigration [4].

The growth of labor migration is a kind of transfer and, in the context of the internationalization of economic processes, it can become a motor for economic growth and welfare for the region as a whole. EU expansion will entail economic changes, because the increase in population by 20% will occur simultaneously with an increase in GDP of only 5%, and the gap between the richest and poorest regions (in terms of GDP per capita) within the union will increase from fivefold to ninefold. In view of the foregoing, immigration is an indispensable means for overcoming the socioeconomic and fiscal implications of a reduction in the size of the army of labor in the countries of the “old” Europe [2].

The reasons affecting international labor migration are determined by two main parameters: the gap in income levels and unemployment. The Polish experience and data on migration (of relatively small scale) after joining the EU suggests that the level of outflow of labor is affected by improved lives in the countries of exit, especially in the long run. But there is another factor explaining the

reasons for migration to the west - this is a fairly high demand for foreign labor, despite the difficult situation in the local labor markets. Moreover, the demand extends to three main categories of workers: unskilled workers in the agricultural and services sectors, people with average qualifications in the health and social sectors, and highly qualified personnel in knowledge-intensive areas of the economy [5].

Countries with a “surplus of people with higher education”, to which the new members of the European Community from CEE belong, can only benefit from the fact that their specialists gain professional and life experience abroad. According to the calculations of the European Commission, 350 thousand migrants from the “new” states of the European Union will come annually to live in “old” Europe. The entry of new countries into the EU will only increase the flow of immigrants from Eastern Europe for the first time. Further improvement of living conditions in these countries will reduce the number of people willing to live and work in the West. A number of studies suggest that the introduction of a free labor movement regime may result in the migration of about 5% of the population of new countries to the territory of “old” Europe.

Conclusions of the research. Migration increases the financial burden in the countries - sources of migration, because the population there will grow at the same pace as in Western Europe, while the birth rate has sharply decreased since the beginning of the transition period. And if, most often, a migrant receiving high qualifications and education, including higher education, was paid from the state treasury, the consequences for the budget of the countries of the region would be negative, and for the host country - positive. Improving the allocation of human resources could be facilitated by the development of a mechanism to compensate for these costs to the specialist’s country of origin. The political and military factors remain the main cause of forced migration. Its relationship with economic and social causes has become closer. Together they initiate and support migratory attitudes.

References:

1. Verwiebe, R., Wiesböck, L., & Teitzer, R. (2014). New forms of intra-European migration, labour market dynamics and social inequality in Europe. *Migration Letters*, 11(2), 125.
2. Baganha, M. I. B., & Fonseca, M. L. (2004). *New waves: migration from Eastern to Southern Europe*. Lisboa: Luso-American Foundation.
3. Park, J. (2015). Europe’s migration crisis. *New York: Council of Foreign Relations*, 311-325.
4. Geddes, A., & Scholten, P. (2016). *The politics of migration and immigration in Europe*. Sage.
5. Rechel, B., Suhrcke, M., Tsoлова, S., Suk, J. E., Desai, M., McKee, M., ... & Semenza, J. C. (2011). Economic crisis and communicable disease control in Europe: a scoping study among national experts. *Health Policy*, 103(2-3), 168-175.

DOI: 10.5281/zenodo.3233365

УДК 351:355.02](477)

*Карпеко Н. М., к.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків,
Домбровський Л. В., Харківський НДЕКЦ МВС України, м. Харків*

*Karpeko N., Ph.D. in Public Administration, Senior Lecturer in the Department of Management and Organization of Activities in the Field of Civil Protection, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,
Dombrovskiy L., Head of the computer-technical research sector in the field of information technologies of Kharkiv scientific research expert-forensic centre of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE FORENSIC BRANCH TO ENSURE STATE SECURITY

У статті здійснено вдосконалення організаційного забезпечення експертно-криміналістичної діяльності в Україні в контексті забезпечення державної безпеки. Розроблено методiku організації контролю діяльності експерта з виробництва експертиз у системі єдиної державної експертно-криміналістичної діяльності. Акцентовано увагу на проведенні повторних та додаткових експертиз як на додатковій формі контролю діяльності експерта, що дозволяє керівнику експертно-криміналістичної служби з'ясувати підстави і причини таких дій, оцінити недоліки в роботі експерта.

Ключові слова: *організаційне забезпечення, експертно-криміналістична діяльність, державна безпека, контроль, система, структура.*

The improvement of the organizational support of the expert-forensic activity in Ukraine in the context of state security is provided in the paper. The procedure of the expert's activity control of the expertise in the system of a unified state expert-forensic activity has been developed. The emphasis has been made on conducting the repeated and additional examinations as an additional form of the expert's activity control that allows the head of the expert-forensic service to find out the grounds and reasons for such actions, to evaluate the shortcomings in the work of the expert.

Keywords: *organizational support, expert and criminalist activity, state security, control, system, structure.*

Постановка проблеми. Навряд хто-небудь у сучасній Україні буде заперечувати актуальність теми інновацій. І мова йде не тільки про державно-управлінську сферу, але й про всі інші сфери суспільних відносин:

науки, освіти, медицини, юриспруденції тощо. На підтвердження цієї думки звернемося до Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», у якій становлення й розвиток національної інноваційної системи розвитку суспільства оголошене пріоритетним завданням для нашої країни. Визначення терміна «інновація» безумовно має державно-управлінські аспекти. У словниках спрямованість «інновація» (нововведення) трактується як результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення й поширення нових видів виробів, технологій, впровадження нових організаційних форм тощо. Однак її сучасне звучання значне збагатилося: створюються «інноваційні освітні програми», проводиться «інноваційна зовнішня політика», ухвалюються «інноваційні рішення» тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблема державного управління розвитком інноваційних криміналістичних теорій і методів для забезпечення державної безпеки й порядку, процесу розслідування злочинів, розглядалася українськими вченими [1, 2, 3, 4].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз інноваційний розвиток криміналістичної галузі для забезпечення державної безпеки.

Виклад основного матеріалу. У широкому змісті «інновація» – використовується в тій або іншій сфері суспільства як результат інтелектуальної (науково-технічної) діяльності, спрямованої на вдосконалення процесу діяльності або його результатів. Стосовно до криміналістики термін «інновація» – не просто гра слів або використання модного терміна. Однієї з основних завдань науки криміналістики є створення й застосування відповідних засобів, методів розкриття й розслідування злочинів, установлення дійсних обставин справи для забезпечення державної безпеки і охорони громадського порядку. Для того щоб бути адекватної сучасним загрозам, криміналістика інтегрує й синтезує в собі останні досягнення науки й техніки. Сьогодні у своїх цілях вона здійснює активну «інноваційну» діяльність: успішно розробляє, впроваджує й використовує новітні інформаційні й наукомісткі технології, різного роду інтелектуальні системи, нанотехнології й інше. Щоб осмислити інноваційний характер розвитку криміналістики на сучасному етапі, необхідно звернутися до розгляду одного з її законів – прискоренню темпів розвитку криміналістики під впливом науково-технічного прогресу. Як відомо, науково-технічний прогрес є одним з основних факторів, що обумовили у свій час виникнення криміналістики як науки і її подальший активний розвиток для забезпечення державної безпеки. Саме швидке науково-технічне і бурхливе промисловезростання, що поклало початок професійній, а надалі – організованій злочинності, послужило поштовхом для створення галузі знання – криміналістики, здатної протистояти злочинності нової якості [3]. Усвідомлена суспільством необхідність наукового обґрунтування системи заходів щодо розкриття й розслідуванню злочинів, їх наробітку й практичної реалізації завжди бу-

ло і залишається залежною від досягнень науково-технічного прогресу. Без їхнього обліку, як указував А.І. Вінберг, «неможливо було б правильно зрозуміти сутність криміналістики, службовою роллю якої є впровадження в карне судочинствосучасних можливостей науки й техніки для завдань розкриття й розслідування злочинів для забезпечення державної безпеки» . Тенденціям і перспективам розвитку вітчизняної криміналістики під впливом науково-технічного прогресу багато уваги приділене в роботах Р.С. Белкіна, який як прояви наслідків науково-технічного прогресу виділяв прискорення темпів розвитку науки криміналістики, викликане зростаючим обсягом фундаментальних і прикладних досліджень, прискореним розвитком тих галузей знань, дані яких використовуються в криміналістиці . Як відомо, криміналістика єдина із усіх юридичних дисциплін найтіснішим образом пов'язана із природними й технічними науками, досягнення яких генеруються в криміналістиці й разом з тим виступають головним джерелом і засобом розвитку криміналістичної техніки як засобу формування державної безпеки. Саме природні й технічні науки завжди були пріоритетним напрямком для державної політики країни [3, с. 78].

На сьогоднішній день у сучасній Україні протиріччя процесу формування нових соціально-економічних ринкових відносин укупі з новим витком світового науково-технічного прогресу привели до зростання кількісних і якісних показників злочинності, а також негативних тенденцій у її динаміці й структурі: професіоналізації, інтелектуалізації, об'єднанню антигромадських сил у злочинні групи й співтовариства, появі нових видів злочинів тощо. Усе це поставило перед вітчизняною криміналістикою настійне соціальне замовлення на пошук адекватних кримінальної ситуації засобів, рішень і методів, що дозволили б приборкати злочинність . Однак науково-технічний прогрес, породжуючи протиріччя, надає й можливість для їхнього вирішення у безпосередньому взаємозв'язку з досягненнями науки й техніки. Тільки таким шляхом необхідно діяти з метою забезпечення безпеки держави, суспільства, кожної людини. Долаючи наслідку серйозного економічного спаду перехідного періоду, сучасна політика нашої держави направляє зусилля на акумуляцію самих передових досягнень природничих наук, стимулювання розвитку фундаментальних, пошукових і прикладних досліджень, створення високотехнологічного сектору економіки, відновлення й модернізацію виробництва. Відповідним чином це відбивається на стані й розвитку криміналістики. Інтегруючи новітні досягнення науки й техніки, криміналістика створює для правоохоронних органів відповідні до сучасних загроз інноваційні засоби, прийоми й методи боротьби зі злочинністю. На наш погляд, можна виділити три основні напрямки державного інноваційного розвитку криміналістики на сучасному етапі: По-перше, використання принципово нових матеріалів, розробка й впровад-

ження нових технологій і рішень. Дана тенденція характерна, в основному, для розвитку криміналістичних експертних досліджень. Так, наприклад, вітчизняні експерти-криміналісти досягли значних успіхів у дослідженні різних об'єктів біологічного, синтетичного й іншого походження. В останні десятиліття в експертній практиці усе ширше стали використовуватися атомно-абсорбційний аналіз, лазерний мікроаналіз і інші наукомісткі високоточні методи. Більше того, у практику виробництва експертиз впроваджуються нанотехнології. Нанотехнології проголошені фундаментом науково-технічної революції в ХХІ в., одним з найбільш перспективних і затребуваних напрямків науки, технологій і промисловості, а формування національної наноіндустрії оголошено найважливішим пріоритетним стратегічним напрямком для країни. З використанням нанотехнологій відкриваються принципово нові можливості й для вирішення експертних завдань. Так, наприклад, для потреб криміналістики було адаптовано фізико-аналітичне встаткування, створене на підприємствах вітчизняної космічної мікроелектроніки, спектрометри для особливо точного аналізу твердих тіл методами іонної, електронної й фотонної спектроскопії.

Дані спектрометри відрізняються незначністю аналізованої ділянки, здатні вловити товщину аналізованого шару до 1 атома з виявленням усіх видів атомів в об'єкті з невідомим складом. Аналіз проводиться послідовним видаленням з поверхні матеріалу атомних шарів з оголенням наступних. Відповідно, обсяг доказової інформації багаторазово збільшується [4]. Крім того, для забезпечення наочності й переконливості зробленого експертного дослідження з результатів аналізу можна побудувати тривимірну картину розподілу атомів потрібного типу. Для використання даного встаткування в криміналістичних цілях були розроблені методики підготовки зразків і виробництва досліджень, що забезпечують надійне збереження вихідної інформації про сліди, а також інших індивідуальних особливостей досліджуваних об'єктів. Як указують автори, з їхньою допомогою був проведений ряд криміналістичних експертиз по декільком десяткам кримінальних справ. Таким чином, були вирішені різні криміналістичні завдання, що раніше вважалися нерозв'язними через відсутність апаратури й методик її застосування в експертній практиці. Іншим прикладом використання нанотехнологій у криміналістичних цілях є розробка нових методів, що розширюють можливості ідентифікації людини при проведенні генотипоскопічній експертизі. Розробка біочипу, що дозволяє встановити особистість суб'єкта за мізерно малимикількостями ДНК із імовірністю 99,6 %, дозволяє сьогодні проводити ідентифікацію осіб при виявленні на місці події, скажемо, зім'ятої в руці серветки або недокурка сигарети з малою кількістю слини, що було неможливе раніше. Таким чином, експерти-криміналісти створюють теоретичний фундамент для перспективної роз-

робки, впровадження й використання «інноваційних продуктів» – різних методик з використання нанотехнологій при розслідуванні злочинів. Наступний напрямок інноваційного розвитку криміналістики можна простежити у зв'язку із впровадженням різного роду інноваційних технологій у виробництво слідчих дій.

Науково-технічна складова сучасних криміналістичних технологій особливо активно реалізується при проведенні оглядів. У діяльності органів досудового наслідку впроваджені комбіновані комплекти науково-технічних засобів: уніфікований комплект слідчого; комплект пошукових засобів слідчого; комплект науково-технічних засобів для огляду місця пожежі; комплект науково-технічних засобів для огляду вибухових обладнань і місця вибуху; комплект науково-технічних засобів для роботи з мікрооб'єктами [1, с.14]. Використання тепловізорів при проведенні оглядів місця події й обшуків дозволяє робити пошук потерпілих, слідів їх перебування на великих територіях за залишковими термічними властивостями і т.д. Широке застосування одержали комплекти вилучення запахових слідів набори, що представляють собою, герметично укуповрення судин, мікронасосів, що абсорбують матеріали і т.д. . Третій напрямок інноваційного розвитку сучасної криміналістики пов'язано з активним впровадженням інформаційних технологій у діяльність правоохоронних органів. Проблема інформатизації й алгоритмізації діяльності слідчого вивчається уже давно. Криміналістичні технології при оглядах місць подій – це безперервний процес використання комплексу сучасних науково-технічних засобів і методів, тактико-криміналістичних прийомів в умовах дефіциту часу, необхідності вирішення значної кількості складних розумових завдань при крайній недостатності інформації про подію злочину. Тому ведеться розробка й оснащення слідчого новітніми інформаційними технологіями (включаючи АРМ слідчого; комп'ютерні комплекси одержання криміналістично - значимої інформації; оснащення слідчого локальними й периферичними мережами з усіма учасниками процесу розслідування з використанням можливостей Єдиної телекомунікаційної системи). В експертній же практиці досить давно застосовуються кількісні автоматизовані математико-кібернетичні методи й методики. Вони спрямовані на подолання суб'єктивізму, на підвищення вірогідності експертних висновків незалежно від індивідуальних особливостей суб'єкта. Наприклад, у судовому почеркознавстві кількісні автоматизовані методи розроблені, впроваджені в практику й успішно застосовуються при проведенні експертних досліджень для вирішення різних завдань стосовно практично до кожного почеркового об'єкту. Однак принципово інші можливості відкриває використання «інтелектуальної системи»[2, с.115].

Апробація даної методики показала досить високі результати при встановленні виконавця рукописи, його стать й вік. Розробка й викори-

стання в практиці виробництва не тільки почеркознавчої, але й будь-якої іншої експертизи таких «інтелектуальних систем» дозволить усунути суб'єктивізм експертної оцінки, що підвищить вірогідність експертного висновку як джерела доказів у справі й буде в цілому сприяти вирішенню основних завдань судочинства.

Виділені нами напрямку інноваційного розвитку ні в якій мірі не вичерпують можливості застосування інноваційних технологій у криміналістиці. Розробка й впровадження криміналістичних інноваційних продуктів ведеться й по інших напрямках криміналістичного забезпечення попереднього розслідування й судочинства. Перерахування створених принципово нових або вдосконалених засобів, прийомів, методів і методик – «інноваційних продуктів», застосовуваних у криміналістиці, розроблених і впроваджених у практику за всю історію її розвитку, складе багатотомне видання. Більше того, завдяки потужному впливу науково-технічного прогресу весь поступальний розвиток криміналістики являє собою інноваційну діяльність по створенню різного роду «інноваційних продуктів». Сучасний стан інноваційної діяльності в криміналістиці демонструє щорічна міжнародна виставка, що показує все різноманіття сучасних криміналістичних засобів, що забезпечують проведення слідчих дій і безпеку співробітників правоохоронних органів.

Слід відзначити, що застосування криміналістичних інноваційних продуктів повинне відповідати ряду умов. Допустимість використання є основним принципом застосування всіх криміналістичних розробок у судочинстві. Використання інноваційного продукту припустиме, якщо при цьому не порушуються права й законні інтереси громадян, моральні, етичні норми. При застосуванні необхідно забезпечити схоронність джерел доказової інформації: слідів і предметів – речовинних доказів, а також відсутність викривлень фіксованої або аналізованої інформації. Наступною обов'язковою умовою є забезпечення гарантій наукової заможності й надійності криміналістичних інноваційних продуктів, тобто сам продукт і правила його застосування повинні базуватися на строго наукових даних, пройти апробацію, у необхідних випадках – сертифікацію й бути рекомендованими до практичного використання. Кваліфіковане застосування криміналістичних інноваційних продуктів повинне здійснюватися відповідними спеціальними суб'єктами (слідчим, суддею, фахівцем, експертом, оперативними співробітниками). Це зобов'язує останніх досконало знати й правильно використовувати дані криміналістичні інноваційні продукти, забезпечуючи при цьому об'єктивність і багатосторонність професійної діяльності з розкриття й розслідування злочинів.

Висновки. Таким чином, до обов'язкових умов ставляться безпека використання й ефективність застосування інноваційних технологій у

криміналістиці. У зв'язку з тим, що сфера застосування криміналістичних інноваційних продуктів – це діяльність правоохоронних органів на попередньому й судовому наслідку, необхідним є обов'язкове відбиття умов, порядку й результатів застосування в процесуальних документах (у протоколах слідчих (судових) дій, висновках експертів та ін.). Цим засвідчує сам факт використання даних продуктів, забезпечується оцінка отриманої з їхньою допомогою доказової інформації, створюються умови для її всебічної перевірки. Вважаємо, що створення й впровадження криміналістичних інноваційних продуктів слід оголосити однією із пріоритетних завдань криміналістики на сучасному етапі. У зв'язку з цим певного перегляду вимагають і окремі науковознавчі положення. Розробка даної тематики представляється нам досить актуальною й значимою як у теоретичному, так і практичному аспекті для забезпечення державної безпеки, тому що тільки через криміналістику правозастосовна діяльність може бути насичена інноваційними продуктами й технологіями. У зв'язку з викладеним, престиж і значення криміналістики в ряді базових юридичних дисциплін на сучасному етапі повинні неухильно підвищуватися.

Список використаних джерел:

1. Волкова А. Е. Формування і використання інформаційно-довідкових колекцій Експертної служби МВС України. Запоріжжя, 2012. 20 с.
2. Захаров В. П. Проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних структур. Львів, 2007. 372 с.
3. Крылов В. В. Современная криминалистика. Правовая информатика и кибернетика. М : ЛексЭст, 2007. 288 с.
4. Ищенко П. П. Понятие и структура информационного обеспечения следственной деятельности. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2008. № 5. Ч.1. С. 3–12.

References:

1. Volkova, A.E. *Formation and use of information and reference collections of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine [Formuvannya i vykorystannya informatsiyno-dovidkovykh kolektsiy Ekspertnoyi sluzhby MVS Ukrayiny]*. Zaporozhye, 2012. Print.
2. Zakharov, V.P. *Problems of informational support of law-enforcement structures [Problemy informatsiynoho zabezpechennya pravookhoronnykh struktur]*. Lviv, 2007. Print.
3. Krylov, V.V. *Modern forensics. Legal Informatics and Cybernetics [Sovremennaya kriminalistika. Pravovaya informatika i kibernetika]*. M: LexEst, 2007. Print.
4. Ishchenko, P.P. "Understood and structure of information support of investigative activities [Ponyatoe y struktura ynformatsyonnoho obespechenyya sledstvennoy deyatelnosti]." *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni. E.O. Didorenka* 5 (1) (2008): 3-12. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233373

УДК 35.07:351.86:355.45

*Крук С. І., к.пед.н., начальник ГУ ДСНС України у Рівненській області,
м. Рівне*

*Kruk S., PhG in Pedagogical Sciences, Head of the Main Department of the State
Emergency Service of Ukraine in the Rivne region, Rivne*

ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКА ФУНКЦІЯ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

FORECASTING AS A GOVERNMENTAL FUNCTION OF PROVIDING OF NATIONAL SECURITY IN UKRAINE

У статті проведено аналіз функцій державного управління у сфері національної безпеки. Серед особливостей цього управління запропоновано виділяти таке: комплексне застосування прогнозування та планування національної безпеки, а також їх організаційно-правове забезпечення.

Ключові слова: державне управління, система, інституційна діяльність, національна безпека, прогнозування, планування.

The scientific framework concerning the advantages of functions of state management in the sphere of national security was analyzed. It was determined to allocate among them the following elements: comprehensive application of forecasting and planning of national security, as well as their organizational and legal support.

Keywords: public administration, system, institutional activity, national security, forecasting and planning.

Постановка проблеми. Державне управління представляє собою циклічний процес. Виконання однієї його функції змінюється іншою: планування – організацією, а вона – координацією, і потім усе відбувається спочатку [1]. При цьому спостерігається взаємне доповнення зазначених функцій державного управління. Так, елементи однієї з них можна знайти під час виконання іншої функції. Тому важливо розглядати в комплексі питання реалізації державноуправлінських функціоналів, тобто з урахуванням планування, організації, мотивації та контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості здійснення внутрішньо-і зовнішньополітичної діяльності щодо забезпечення національної безпеки України певною мірою розглядаються різними галузями науки. Слід зазначити, що здебільшого ці дослідження присвячені певним проблемам формування, з одного боку, внутрішньої політики держави, а з друго-

го – зовнішньої. Окремі аспекти інституційного та правового регулювання у сфері безпекової діяльності України розглядали у своїх дослідженнях М. Баймуратов, Ю. Барабаш, М. Білоусова, С. Воицеховська, І. Домбровський, С. Домбровська, І. Грицяк, В. Горбулін, О. Євсюков, А. Зленко, Д. Карамішев, А. Качинський, В. Кравченко, С. Полторак, О. Рафальський, В. Садковий, Є. Тихонова, Л. Чекаленко та інші [1].

Разом із тим, необхідно провести комплексне дослідження наукових засад інституційного забезпечення державного управління у сфері національної безпеки, що охоплює здійснення прогнозування та планування в цій сфері. Усе це й становить мету нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Новий Закон України «Про національну безпеку України» [2] принципово відрізняється у підходах до планування в означеній сфері. Підставою для цього є зміни, які відбуваються у безпековому середовищі (усередині країни, на її кордонах та ситуація із сусідніми державами), а також через наявні економічні й фінансові можливості нашої держави. Хоча слід відзначити, що вжиття комплексних змін щодо стратегічного планування в системі забезпечення національної безпеки передбачено було свого часу також Указами Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» від 05.01.2015 року та «Про Стратегію національної безпеки України» від 26.05.2015 року № 287/2015 [2]. У них було закріплено, що одними із найважливіших заходів держави в забезпеченні національної безпеки є такі: 1) оновлення доктринальних і концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки; 2) функціональна оптимізація; 3) створення ефективної державної системи кризового реагування.

З огляду на необхідність системного вирішення зазначених проблем, був прийнятий новий Закон України «Про національну безпеку України» [2]. На думку його авторів, він має сприяти закріпленню впровадження програмно-цільового методу в практику оборонного, у тому числі бюджетного, планування із застосуванням методу орієнтованого на можливості. Цей підхід активно використовується у процесі планування у сфері безпеки й оборони таких економічно розвинених країн, як США, Канади, Австралії та ін. [3]. До речі, при розробці оборонних планів, наприклад, Австралії, «можливості» розглядаються як досягнення бажаного ефекту в певному середовищі протягом конкретного періоду часу і підтримання його протягом установленого періоду [там само]. Ця модель планування передбачає забезпечення «достатності», «узаємозв'язку» і «балансу» компонентів безпекового потенціалу. При цьому його формування потребує узгодженого розвитку людського і матеріального компонентів, а також планування в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі. Зазначений підхід реалізується через відповідні державні програми.

Згідно із новим Законом України «Про національну безпеку України» [2] передбачено здійснення довгострокового планування, тобто на понад 5 років. У попередньому законодавчому акті [2] містилася норма, яка встанов-

лювала термін у 12 років на здійснення такого планування.

Відповідно до останніх змін [2] планування може бути середньостроковим (до п'яти років) і короткостроковим (до трьох років). Воно повинно бути зреалізовано, насамперед, у межах таких правових документах: Стратегії національної безпеки; Стратегії воєнної безпеки; Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту (розроблюється МВС на виклики і загрози цивільному населенню та їхнє попередження); Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу (її подає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику); Національної розвідувальної програми (відповідальним за розробку та виконання є координаційний орган з питань розвідувальної діяльності) [2].

Отже, сьогодні в Україні створено умови на законодавчому рівні, які в межах права врегульовують (у значенні детермінації) процеси прогнозування та планування. Ці процеси стосуються як компонентів сектору безпеки, так й оборони. Реалізуючи завдання Закону України «Про національну безпеку України» [там само] щодо забезпечення розвитку сектору безпеки й оборони, як цілісного функціонального об'єднання, керованого з єдиного центру, виникає необхідність розробки і запровадження єдиної системи прогнозування та планування у сфері забезпечення національної безпеки.

Зважаючи на положення стратегічного планування [1], відзначимо, що означена система повинна охоплювати такі основні процеси:

- збір й аналіз інформації за широким спектром сфер нацбезпеки;
- виявлення й оцінювання її ризиків і загроз;
- аналіз стану функціонування складових сектору безпеки й оборони, а також результатів виконання планів і заходів розвитку за попередній період;
- визначення тенденцій у межах прогнозів розвитку ситуації у безпечовій сфері у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі;
- розробку документів стратегічного планування, у т.ч. плану розвитку сектору безпеки й оборони, і, що важливо, узгодження їх із планами соціально-економічного розвитку держави, а також із бюджетним законодавством;
- управління ризиками у сфері забезпечення національної безпеки;
- оновлення стратегічних документів і планів держави у сфері забезпечення нацбезпеки й оборони з урахуванням вимог часу.

Запровадження такого підходу дозволить більш чітко визначати засади, цілі й основні завдання державної політики у сфері національної безпеки й оборони, пріоритети і напрями розвитку сил у цій сфері з урахуванням існуючих загроз та економічних можливостей держави. Власне кажучи, забезпечити комплексне виконання функцій державного управління, які доповнюють одна одну. При цьому важливим є дотримання принципу послідовності та єдності реалізації цих функцій, насамперед, прогнозної.

Базовим принципом планування та прогнозування сфери національної безпеки має стати принцип системності, за якого вона розглядається як єдиний об'єкт прогнозування і планування. На практиці цей процес повинен

включати таке:

1) періодичні огляди сектору національної безпеки й оборони, які б визначили та уточнювали їх цілі, а також пріоритети державної політики в цій сфері та шляхи її реалізації;

2) організацію взаємодії державних органів, наукових установ та неурядових організацій, у результаті якої буде регулярно здійснюватися оцінювання ризиків, викликів і загроз нацбезпеці, а також прийматися рішення, спрямовані на корегування заходів, уточнення обов'язків щодо реалізації поставлених завдань;

3) прозорий процес розподілу ресурсів і контролю за їх використанням. Реалізації цих процесів і підготовці документів довгострокового планування має передувати проведення комплексного дослідження сектору безпеки й оборони, на основі результатів якого й з урахуванням затверджених прогнозних фінансових показників готується Стратегічний бюлетень сектору безпеки та оборони України. Порядок проведення комплексного дослідження й основні вимоги до нього мають бути чітко регламентовані. Варто передбачати проведення комплексного огляду (обмеженого в часі) та подальшу організацію довгострокового планування не силами тимчасових робочих груп, а на постійній основі, шляхом моніторингу загроз національній безпеці, розробки можливих прогнозів розвитку подій, визначення спроможностей, необхідних для виконання поставлених завдань.

Важливим при цьому є забезпечення взаємної відповідності документів довгострокового, середньострокового та короткострокового стратегічного планування у сфері національної безпеки, а також тісний їх зв'язок із загальнодержавним процесом стратегічного планування. Така відповідність може бути забезпечена шляхом розробки порядку періодичного уточнення окремих положень документів середньо- та довгострокового планування з урахуванням щорічних результатів виконання завдань розвитку сил і засобів сектору безпеки й оборони, зміни безпекового середовища та реальних можливостей бюджету. Для цього можна передбачити проведення вибіркового оглядів окремих складових сектору безпеки й оборони України, у тому числі в межах проведення громадської експертизи.

Висновки. Отже, документи стратегічного планування у сфері національної безпеки України мають затверджуватися лише за наявності необхідного фінансового забезпечення. Ураховуючи багаторівневий і комплексний характер стратегічного планування і прогнозування у сфері забезпечення національної безпеки (визначеного в Законі України «Про національну безпеку України» [2]), необхідно запровадити належну підготовку та перепідготовку фахівців у цій галузі, а також передбачити створення відповідних структурних підрозділів у кожному суб'єкті стратегічного планування і постійно діючих міжвідомчих робочих груп. Крім того, важливо залучати до цих процесів представників наукових кіл й академічної спільноти. Проте головне – це забезпечення виконання зазначених стратегічних документів

держави. Процес змін не закінчується ухваленням стратегічних документів. Без їх ефективного впровадження важливі проблеми так і залишаться не розв'язаними. Тому процес їх упровадження слід розглядати як продовження циклу стратегічних змін у напрямку до його кінцевої мети, а саме: урегулювання проблем у сфері національної безпеки, що, насамперед, стали причиною для проведення означених змін.

Список використаних джерел:

1. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
2. Законодавство [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
3. 2006 – Defence Capability Development Manual. Australian Government, Department of Defence [Electronic resource]. – Access mode: www.defence.gov.au/publications/dcdm.pdf.

References:

1. Gorbulin, V.P. and Kachynski, A.B. *Strategic planning: solving national security problems [Stratehichne planuvannya: vyrishennya problem natsionalnoyi bezpeky]*. Kyiv : NISD. 2010. Print.
2. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Web. 05 Sep. 2018. < zakon.rada.gov.ua>.
3. 2006 – Defence Capability Development Manual. Australian Government, Department of Defence. Web. 05 Feb. 2019. <www.defence.gov.au/ publications/dcdm.pdf>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233405

УДК 351:68:002.8

*Ортіна Г. В., д.держ.упр., доц., ТДАУ ім. Д. Моторного,
м. Мелітополь*

Ortyna G. Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor Dmytro Motorny Tavria state agrotechnological university, Melitopol

**ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ**

**TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF INNOVATIONAL
GOVERNMENT POLICY AS THE COMPOSITION OF SO-
CIAL SECURITY OF THE COUNTRY**

У статті зроблена спроба аналізу технологічного розвитку реального сектору економіки, запропоновано шляхи подолання технологічної відсталості України у порівнянні з високорозвиненими країнами такими як США, Японія. Уточнено роль інвестицій у технологічному та соціальному розвитку країни. Наведено пріоритетні напрямки розвитку реального сектору економіки та як результат покращення соціальної безпеки країни.

Ключові слова: технологічний розвиток, безпека, соціальна безпека, державна політика, інноваційна система, ресурс.

The article attempts to analyze the technological development of the real sector of the economy, proposes ways to overcome the technological backwardness of Ukraine in comparison with highly developed countries such as the USA, Japan. The role of investments in technological and social development of the country is specified. The priority directions of development of the real sector of the economy and as a result of improvement of the country's social security are given.

Keywords: technological development, safety, social security, state policy, innovation system, resource.

Постановка проблеми. Подолання технологічної відсталості національної економіки, вихід на показники економічно розвинених країн в технологічному лідерстві та конкурентоспроможності вимагають суттєвої активізації підприємницької діяльності в інноваційній сфері. Вирішення цієї проблеми у свою чергу неможливо без модернізації способів і механізмів цього розвитку, зміни його пріоритетів, інститутів, відносин між суб'єктами економічної діяльності, ресурсної бази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою технологічного розвитку інноваційної державної політики як складової соціальної безпеки країни на теоретичному та практичному рівнях досліджували такі вітчизняні вчені, як Л. Антонова, В. Бакуменко, Л. Барановський, О. Белов, Х. Берне, І. Бінько, М. Болдуєв, Б. Бузан, О. Власюк, В. Волошин, В. Геєць, Б. Грієр, Х. Моргензан, О. Новикова, Л. Олвей, Я. Орленко, С. Пирожков, Г. Пастернак-Таранущенко, В. Пономаренко, В. Пономарьов, П. Пригунов, В. Сенчагов, В. Сідак, А. Сухоруков, В. Шлемко, Г. Ортіна та ін.

Постановка завдання. Метою статті є процес формування технологічного розвитку інноваційної державної політики як складової соціальної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Стратегічний напрям щодо модернізації галузевої структури національної економіки висуває на передній план проблему мобілізації необхідних ресурсів, у тому числі за рахунок згортання структурно-депресивних виробництв. У процесі їх ліквідації або часткового згортання вивільняються ресурси, площі, робоча сила, які потім можуть бути перерозподілені у пріоритетні галузі.

Реалізація програм структурної перебудови вимагає зміни пріоритетів інвестування (частка витрат на модернізацію і реконструкцію в розвинених

країнах становить 70-90% від загального обсягу інвестицій в основний капітал), а також галузевої структури інвестицій, здійснюваного через міжгалузевої та міжнародний перелив капіталу. Останній передбачає перерозподіл інвестиційних потоків між галузями і всередині великих корпорацій на користь найбільш перспективних галузей (виробництв) і відмова від інвестування в структурно-депресивні види діяльності. Цей процес здійснюється через диверсифікацію або біржовий канал, наприклад, у формі нової емісії акцій підприємств.

Ефективне функціонування інноваційної системи можливо тільки у випадку, коли всі її компоненти – державна політика, правова база, освіта, виробництво, ринок та інфраструктура – націлені на створення сприятливих умов функціонування і розвитку головної підсистеми – підсистеми генерації та поширення знань.

Для більш зваженого підходу до визначення пріоритетів технологічного розвитку в Україні, яка має обмежені ресурси інноваційного розвитку також, слід створити держструктуру, яка на відміну від періодично створюваних експертних груп займалася б цим питанням на постійній основі шляхом безперервного моніторингу та прогнозування ситуації в науково технічній сфері та геоелектроніці.

Українські експерти виділяють серед пріоритетних на період до 2020 р наступні напрямки:

– у галузі інформаційно-комунікаційних технологій – прикладні програмні засоби; інтелектуальні системи підтримки роботи складних комплексів і комплексної автоматизації підприємства; системи для єдиної телекомунікаційної мережі, включаючи Інтернет, телебачення, радіо; мультимедійні системи різного призначення і системи віртуальної реальності; системи визначення положення людей або об'єктів на місцевості з високим ступенем точності; довідкові системи і сервіси, що використовують технології геопозиціонування; єдині електронні ідентифікаційні документи; системи дистанційної освіти та дистанційного медичного обслуговування.

– у сфері нанотехнологій – каталізатори на основі штучних цеолітів та інших мезоструктур; високоефективні нанокаталізатори селективної дії; каталізатори на основі нанотрубок для фотодеградації відходів і фотоаналізу води; високоефективні біосумісні матеріали для медичних цілей; нанокompозити; інтелектуальні матеріали з мінливими програмованими властивостями; нанодіоди і наноласери; мікрокапілярні чіпи; біосепсорний прошарок на мікроелектродах.

– у сфері створення нових матеріалів – керамічні та композиційні матеріали з критичними і заданими функціональними властивостями; захисні матеріали для металургії та космічної техніки; багатофункціональні оптичні електронні та магнітні матеріали; нові рідкокристалічні матеріали для створення дисплеїв типу «електронний папір»; нові типи електродних матеріалів для кольорової металургії, гібридні неорганно-органічні матеріали та ін.;

– у сфері живих систем – нові лікарські препарати, що використовують в якості цілей мембранні білки і рецептори; засоби медичної діагностики раку, системних, інфекційних захворювань; технології комплексної ДНК-діагностики спадкових захворювань, оцінки якості продуктів на основі біочіпів, що дають змогу мінімізувати негативні наслідки надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру для здоров'я людини і стану навколишнього середовища.

На більш віддалену перспективу (до 2025 р), найбільшої актуальності набудуть технології створення складних інтелектуальних систем управління (засоби оцінки ризиків та планування заходів з подолання надзвичайних ситуацій у транспортних, комунікаційних і енергетичних інфраструктурах; комп'ютерний моніторинг і прогнозування особливо небезпечних кліматичних явищ і геологічних природних катастроф та ін.), а також біоінформаційні технології, елементна база та архітектура пристроїв наноелектроніки.

Поряд з виділенням найбільш значущих напрямків технологічного розвитку експерти виділяють і ті області, в яких нові технології можуть знайти ефективне застосування. Так, для наноматеріалів перспективними галузями застосування повинні стати: обробна промисловість (міцне інструментальне покриття для машинобудування; полімерні матеріали з підвищеною механічною міцністю і хімічною стійкістю), у тому числі виробництва нових видів техніки (кристалічні матеріали для інфрачервоної техніки, спінтроніки та фотоніки та ін.); транспорт (кристалічні і наноструктуровані металеві матеріали з підвищеними функціональними властивостями для авіації, космосу, судно- та автомобілебудування); енергетика (матеріали для використання альтернативних джерел енергії, включаючи сонячні батареї; портативні паливні елементи, акумулятори водню, електрохімічні джерела струму, термоелектричні джерела струму, суперконденсатори); видобуток і переробка корисних копалин (каталіз з наночастинками благородних металів у нафтопереробці та ін.).

Наведений перелік перспективних напрямків технологічного розвитку відповідає загальносвітовим тенденціям, має ринковий потенціал і певною мірою відображає накопичені в країні технологічні зміни. Отже, враховуючи кризовий стан національної економіки в Україні та її виробничої бази, яка зазвичай є нездатною сприйняти технологічні нововведення, можна стверджувати про малоімовірну можливість залучення необхідного обсягу ресурсів для ведення розробок за всіма перерахованими напрямками технологічного розвитку.

Слід зазначити, що розвиток наукомістких галузей характеризується високим співвідношенням витрат на НДДКР до обсягу виробленої продукції. При цьому до високотехнологічних виробництв з найбільш високим рівнем науко- і ресурсоемністю в міжнародній практиці відносять виробництва повітряних і космічних апаратів, фармацевтичних і біотехнологічних продуктів, обчислювальної, офісної техніки і телекомунікаційного устаткування,

які активно розвиваються і в Україні.

З метою забезпечення випуску інноваційних продуктів з масштабним потенційним внутрішнім і зовнішнім ринком, поряд з проведенням інтенсивних досліджень необхідні проектування і будівництво нових підприємств; розробка та реалізація комплексу заходів, націлених на підвищення ефективності НДДКР; перебудова системи вищої освіти в напрямку підготовки фахівців для нових галузей. Це вимагає часу і значних фінансових ресурсів.

Варто зазначити, що конкуренція на ринках наукомістких товарів є гострою і має стійку тенденцію до посилення. Наведена тенденція пояснюється зростаючою привабливістю ринків наукомістких товарів для виробників різних країн не тільки через їх високу прибутковість, але й завдяки тому, що на тлі зрілості більшості ринків традиційних товарів, вони відносяться до швидкозростаючих. Наведений перелік пріоритетів не відповідає реальним можливостям вітчизняної економіки та призведе до необґрунтованого розпорошення ресурсів розвитку. Недостатня конкурентоспроможність на світовому ринку орієнтує вітчизняні інноваційні підприємства переважно на задоволення попиту на інновації з боку українських споживачів. Проведене нами дослідження показало, що питома вага підприємств, для яких розширення ринків збуту всередині країни є найбільш важливим результатом інноваційної діяльності, становить 24,2%, ринків, в країнах СНД – 7,0%, у країнах далекого зарубіжжя - близько 1%. Недостатній рівень інтеграції України в систему світогосподарських зв'язків негативно впливає на можливості розвитку інноваційної сфери.

Ефективність державної політики залежить також від рівня розвитку правової бази інноваційної діяльності, головними аспектами якої є захист інтелектуальної власності, прав розробників і підприємців-інноваторів на технологічну ренту, регламентація взаємовідносин суб'єктів інноваційної діяльності в плані формування механізмів правового супроводу технологічного трансферу і розподілу міжчасниками інноваційного процесу одержуваної від впровадження інновацій прибутку.

В Україні відбувається процес створення структур, які мають право розпоряджатись від імені України результатами науково-технічної діяльності та інтелектуальної власності. При цьому слід провести чіткі межі державного впливу на інноваційну сферу. Визначаючи пріоритети науково-технічного розвитку і залишаючись головним інвестором інноваційної сфери, держава має отримувати доходи переважно від її оподаткування. Враховуючи недофінансування і дефіцит ресурсів розвитку, результати наукової діяльності мають оподатковуватися за найменшою ставкою, а в окремих випадках – звільнятися від оподаткування. Використання таких наукових офшорів слід поєднувати із запровадженням особливого податкового режиму у високотехнологічних галузях, де оподаткуванню підлягають не самі нові технології, а їх експорт і виробництво на їх основі продукції та послуг.

Одночасно зусилля держави мають спрямовуватися на формування і

розвиток інфраструктурного середовища інноваційної діяльності. За своїм призначенням інноваційна інфраструктура покликана забезпечити науково-технічним організаціям і підприємницьким структурам доступ до необхідних ресурсів – фінансових коштів (безпосередньо, або через отримання частки у ринковій вартості суб'єктів); будівель, споруд, обладнання, необхідної інформації; кадрів і спеціальних послуг.

Враховуючи особливу роль інформації в розвитку інноваційної діяльності та тенденції глобалізації інформаційних потоків, особливі зусилля у вирішенні інфраструктурних проблем мають бути зосереджені на створенні власних і входження у вже існуючі глобальні інформаційні мережі, такі як, наприклад, Європейська бізнес-мережа (European business network - EBN), мережа інноваційних центрів (Innovation Relay Centers - IRC), а також на розробці та впровадженні нових технічних засобів обробки інформації та інформаційно-комунікаційних технологій.

Вирішенню проблеми фінансування інноваційної діяльності може служити розвиток ефективного партнерства між державою, бізнесом та академічними колами. Як відомо, приватні фірми неохоче вкладають гроші в дорогі і ризиковані фундаментальні дослідження. Конкуренція між приватними фірмами починається після отримання результату фундаментальних досліджень. Проте становище можна змінити шляхом забезпечення підтримки стадії фундаментальних досліджень з боку держави. У Японії, наприклад, держава фінансує початок досліджень, а приватні фірми, дізнавшись про підтримку проекту державою, вкладають свої капітали в подальші розробки. На прикінцевих етапах проект здійснюється повністю за рахунок приватних фірм.

Ураховуючи ризиковий характер інноваційних проектів і невизначеність кінцевого результату, слід очікувати, що планові значення цих факторів можуть не збігатися з їх фактичними значеннями. Співвідношення фактичного і планового значення факторів призводить до зміни відсоткової ставки, що сприятиме орієнтації кредитоотримувачів на досягнення найкращих результатів при використанні кредиту.

Розвитку інноваційного підприємництва в Україні сприятиме також формування інститутів цінних паперів (інвестиційних банків і фондів, страхових компаній), метою яких є забезпечення вільного руху акцій та інших фінансових інструментів. Широкі можливості закладені, наприклад, у використанні вторинних фінансових інструментів; використання опціонів дає змогу підприємству отримати безвідсотковий кредит, а покупець-брокер здійснює часткову передоплату майбутнього виробництва нової продукції. При цьому в контракті передбачається, що в разі відмови від поставок, безвідсотковий кредит перетворюється на комерційний з відповідною ставкою.

Однією з головних умов ефективного функціонування НІС є інтеграція інноваційної сфери в ринковий простір. При цьому, незважаючи на те, що сама по собі комерціалізація наукових результатів створює передумови

зростання інноваційної сфери в систему ринкових відносин, але без відповідних організаційно-економічних перетворень це завдання не може бути вирішено. Зростання ролі інноваційної діяльності на сучасному етапі розвитку національної економіки пов'язане, з одного боку, з найвищим рівнем напруженості конкурентної боротьби, а з іншого – з перетворенням інновацій в найпотужніший інструмент ринкового змагання. Основною метою впровадження інновацій є стратегічне нарощування переваг в порівнянні з іншими конкурентами. Наведені обставини вказують на наявність глибокого взаємозв'язку між інноваційною діяльністю та конкуренцією.

Успішний інноватор в певний, хоч і обмежений, період часу володіє монопольною владою над ринком. І тільки потім під дією процесу дифузії нововведень і / або появи нових науково-технічних досягнень його економічний диктат порушується, що не виключає відновлення втраченої монопольної влади шляхом освоєння нових інновацій або перехід цієї влади до іншого інноватора. Саме отримання монопольної влади над ринком служить найважливішим ринковим механізмом, який стимулює інноваційну діяльність. Одночасно монополізм означає найвищу концентрацію матеріальних, фінансових і інтелектуальних активів в масштабах, які зумовлюють можливість інноваційної діяльності. Думку про іманентну присутність монополізму в інноваційній сфері висловив свого часу Й. Шумпетер, на думку якого еволюція капіталістичного ринку в сторону збільшення частки монополістичних структур є закономірною, оскільки великі організації мають незаперечні переваги в якості джерела і середовища для нововведень.

Навіть таке економічне явище як кооперація в інноваційній діяльності є завуальованим прагненням домогтися ресурсного монополізму при збереженні юридичної самостійності окремих підприємств і організацій. Коопераційній поведінці сприяє ускладнення і подорожчання НДДКР і різке зниження тривалості життєвих циклів товарів. Слід зазначити, що два десятиліття тому кооперація між фірмами при виконанні НДДКР обмежувалася сферами інформаційного обміну і виробництва, іноді – спільного маркетингу. З часом інтенсивність коопераційних зв'язків з сфери НДДКР почала наростати як на національному, так і на глобальному рівні.

Висновок. Отже, існують певні аспекти монополізму, які властиві інноваційній діяльності та без яких не може бути забезпечена висока інноваційна активність в умовах ринку. Свідченням ефективності запровадження антикризових заходів в реальному секторі економіки є досягнення економічного зростання, який супроводжується розвитком виробничої сфери, що орієнтується на експорт, індустрію знань, а також створення робочих місць. Запропоновані антикризові заходи орієнтовані на забезпечення ефективного управління реальним сектором економіки, реалізація цих заходів сприятиме стабілізації ситуації і забезпеченню сталого економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Воронкова В. Г. Муніципальний менеджмент : навч. посіб. К. : Професіо-

нал. 2004. С. 155.

2. Застрожнікова І. В. Обґрунтування пріоритетів державної аграрної політики // *Економіка та держава*. 2010. № 6. С. 33-34.

3. Застрожнікова І. В. Зарубіжний досвід державного управління аграрним сектором економіки // *Концепція соціально-економічного розвитку регіонів в умовах глобалізації: зб. наук. праць*: Т. 2. 2012. С. 203-208.

4. Олексенко Р.І., Ортіна Г.В. Особливості інноваційно-інвестиційної політики антикризового розвитку реального сектору економіки України // *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. № 5 (17). С.33-39.

5. Олексенко Р.І., Ортіна Г.В. Формування інноваційної політики реального сектору економіки як особливого напрямку розвитку України // *Економіка та суспільство*. 2018. № 18. С. 173-180.

6. Ортіна Г.В. Зарубіжний досвід реалізації державної політики щодо стратегічного розвитку реального сектору економіки // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1102/>.

7. Ортіна Г.В. Модернізація та інноваційність як напрями антикризового розвитку підприємств реального сектора економіки // *Економіка та держава*. 2016. № 2. С. 29-32.

Reference:

1. Voronkova, V. H. *Municipal management [Munitsypalni menedzhment]*. Kyiv: Profesional. 2004. Print.

2. Zastrozhnikova, I. V. "Justification of the priorities of the state agrarian policy [Obgruntuvannia priorytetiv derzhavnoi ahrarnoi polityky]. " *Ekonomika ta derzhava* 6 (2010): 33-34. Print.

3. Zastrozhnikova, I. V. "Foreign experience of public administration in the agrarian sector of the economy [Zarubizhnyi dosvid derzhavnoho upravlinnia ahrarnym sektorom ekonomiky]." *Kontseptsiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv v umovakh hlobalizatsii: zb. nauk. Prats* 2 (2012): 203-208. Print.

4. Oleksenko, R.I. and Ortina, H.V. "Features of innovation and investment policy of the crisis development of the real sector of the economy of Ukraine [Osoblyvosti innovatsiino-investytsiinoi polityky antykryzovoho rozvytku realnoho sektoru ekonomiky Ukrainy]." *Ekonomichniy visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii* 5 (17) (2018): 33-39. Print.

5. Oleksenko, R.I. and Ortina, H.V. "Formation of innovative policy of the real sector of the economy as a special direction of development of Ukraine [Formuvannia innovatsiinoi polityky realnoho sektoru ekonomiky yak osoblyvoho napriamu rozvytku Ukrainy]." *Ekonomika ta suspilstvo* 18 (2018): 173-180. Print.

6. Ortina, H.V. "Foreign experience in implementing state policy on strategic development of the real economy sector [Zarubizhnyi dosvid realizatsii derzhavnoi polityky shchodo stratehichnoho rozvytku realnoho sektoru ekonomiky]." *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* 3 (2016). Web. 18 March 2019. <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1102/>>.

7. Ortina, H.V. "Modernization and innovation as directions of crisis development of enterprises of the real sector of the economy [Modernizatsiia ta innovatsiynist yak napriamy antykryzovoho rozvytku pidpriemstv realnoho sektoru ekonomiky]." *Ekonomika ta derzhava* 2 (2016): 29-32. Print.

Осипова С. К., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

*Osyrova S., applicant of educational-scientific-production center
of NUCPU, Kharkiv*

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS AN OBJECT OF STATE REGULATION

У статті досліджено соціальне підприємництво як об'єкт державного регулювання. Зокрема, досліджено особливості становлення та етапи розвитку соціального підприємництва. Проаналізовано точки зору закордонних авторів щодо визначення соціального підприємництва. Також простежено зміст дефініцій соціального підприємництва, запропонованих вітчизняними вченими.

Ключові слова: *державне регулювання, соціальне підприємництво, розвиток, вирішення соціальних проблем.*

Social entrepreneurship as an object of state regulation is researched in the article. In particular, the features of formation and stages of development of social entrepreneurship are investigated. The views of foreign authors on the definition of social entrepreneurship are analysed. Also, the content of definitions of social entrepreneurship of domestic scientists is investigated.

Keywords: *state regulation, social entrepreneurship, development, social problems solving.*

Постановка проблеми. На сьогодні у науковій літературі не має єдиної думки щодо терміну соціального підприємства і чіткого окреслення його елементів. Дослідники з державного управління і соціального підприємництва використовують різні, а інколи суперечливі, підходи до визначення соціального підприємництва. При цьому соціальне підприємництво вже існує в різноманітних формах в залежності від державного устрою, соціально-економічних умов і завдань в різних країнах світу. Тому, особливо важливо з'ясувати, чи становлять наукові доробки з проблематики державного регулювання і соціального підприємництва основу для формування самостійного напрямку соціально-економічних досліджень. Все це підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика державного регулювання у сфері соціального підприємництва є досить новою як для сві-

тової та вітчизняної науки. Вагомий внесок у розробку теоретичних аспектів розвитку соціального підприємництва внесли такі закордонні і українські вчені: Б. Дрейтон, Дж. Діс, Р. Мартін, С. Осберг, Дж. Босчі, Дж. МакКлерг, К. Альтер, Дж. Майр, І. Марті, Дж. Мейр, Е. Нобоа, Дж. Вей-Скіллерн, Е. Остін, Х. Стівенсон, М. Маклін, А. Педро, А. Макміллан, Дж. Робінсон, П. Мерфі, С. Кумбз, Е. Шоу, А., Фуллер, Г. Морт, Дж. Вірвардена, Л. Браун, К. Леттс, К. Лідбітер, Ф. Шваб, А. Курило, Е. Немкович, З. Галушка, А. Корнецький, Д. Нагаївська, А.А. Свинчук, Л. Шергіна, Є. Нотевський, А. Жемба, І. Я. Кузьмук, О.Б. Кіреєва, В. Назарук, М.А. Теплюк та ін.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження соціального підприємництва як об'єкту державного регулювання.

Для досягнення зазначеної мети у даній статті ставляться і вирішуються наступні завдання:

- дослідити особливості становлення та етапи розвитку соціального підприємництва;
- проаналізувати точки зору закордонних авторів щодо визначення соціального підприємництва;
- простежити зміст дефініцій соціального підприємництва, запропонованих вітчизняними вченими.

Виклад основного матеріалу. Для формування більш ґрунтовного підходу до визначення поняття соціального підприємництва розглянемо історичне походження цього явища. В своїх роботах А. А. Свинчук виділяє чотири етапи розвитку соціального підприємництва. До середини ХІХ сторіччя до історичних попередників можна віднести організації, установи й особистості, які виконували функцію допомоги соціально вразливим верстам населення. Така діяльність мала соціальний характер та здібнішого характеризувалася адресною спрямованістю без системного підходу. Прикладом служили церковно-приходські школи, монастирі, лікарні і навчальні заклади, що фінансувались за рахунок громади, а також будинки престарілих, місіонери. Зародження соціального підприємництва припадає на період з середини ХІХ до приблизно останньої чверті ХХ сторіччя. Тоді соціальне підприємство в США перетворювалось із сукупності маленьких і середніх господарств в суспільство споживачів індустріальної спрямованості. Для вирішення певних соціальних проблем активного розвивалися різного роду громадські самоорганізації [2]. В цей час в Європі і в Азії, згідно з дослідженнями вчених Університету Наварри в Барселоні Дж. Маєра і І. Марті, з'явилися окремі прояви соціального підприємства. Громадяни створюють і фінансують за рахунок своїх членських внесків різноманітні громадські, волонтерські та благодійні організації. Також джерелами фінансування соціальних проектів виступають спонсори, меценати, власники торговельних і промислових підприємств. Наступний етап – становлення соціального підприємства відноситься на кінець ХХ століття, коли у підприємстві поступово почала відбуватись інтеграція економічної та соціальної вигоди. В

США в цей час у наслідок нової політики скорочення федерального бюджету відповідальність за розв'язання соціальних проблем перейшла на регіони. Що спричинило стрімкий розвиток великої кількості громадських утворень, що змушені винаходити самі джерела фінансування. З'являються перші соціальні підприємства, які мали за мету отримати прибуток і соціальний ефект. Наприклад, починають роботу деякі підприємства з метою працевлаштування соціально незахищених верств населення. Процес формування соціального підприємництва розповсюдився по різних країнах світу. У науковому просторі нове явище починає активно досліджуватись і виникає новий термін «соціальне підприємство». Так, уперше поняття «соціальне підприємство» з'явилося у Сполучених Штатах в 1972 році у наукових публікаціях Б. Дрейтона, який заснував міжнародну організацію «Ашока» з метою консолідації соціального підприємництва з усього світу. На відміну від США, де поштовхом для зародження соціального підприємництва був громадський, так званий третій сектор, в Європі сферою для його виникнення був здебільшого корпоративний рух. Соціальне підприємство швидко розповсюджувалось завдяки вирішенню соціальних проблем великої кількості населення і стало соціально-економічною основою для його правого державного регулювання як соціального інституту. Вперше визнання соціального підприємництва на законодавчому рівні у Франції, Італії, Греції, Іспанії, Бельгії, Великобританії, Португалії відбулось у кінці 1990-х років. Починаючи з XXI століття по теперішній час можна назвати періодом розвитку соціального підприємництва. З початку 2000-х років були прийняті закони прибалтійських та східноєвропейських країн, що регулюють діяльність соціальних підприємств. В Україні з 2004 року почали діяти програми розвитку громадських ініціатив і розповсюдження центрів підтримки соціального підприємництва. Сьогодні соціальне підприємство набуло значного поширення по всьому світу та займає нішу у тих сферах суспільства, де державний сектор не в змозі, а традиційні бізнес структури не бачать для себе економічного ефекту від вирішення багатьох соціальних проблем суспільства [1; 2].

Хоча дефініція соціального підприємництва є досить новою, вона стає предметом все більшої кількості наукових досліджень. В науковому середовищі активно дискутується теоретична інтерпретація поняття соціального підприємництва.

Для більш глибокого аналізу категорію соціального підприємництва розглянемо визначення закордонних вчених стосовно соціального підприємства, які давно займаються даною проблематикою. Так, Б. Дрейтон визначає соціальне підприємство важливим інструментом для розвитку суспільства і виділяє головним у сутності соціального підприємства інноваційний підхід вирішення важливих соціальних проблем [5, с. 35].

Одним з найпоширеніших в науковій літературі визначень соціального підприємництва є запропоноване Дж. Дісом. Відповідно до його думки, со-

ціальне підприємництво – це агент змін соціального сектору, ключовою місією якого є створення і підтримка соціальної цінності, пошук нових можливостей реалізації цієї місії. Важливим аспектом соціального підприємництва є рішучість дій часом за межами можливостей і прийняття на себе відповідальності за результати діяльності при безперервному процесі навчання, адаптації й інновацій. Соціальне підприємництво виявляє можливості розвитку суспільства у напрямку рішення соціальних проблем, змінюючи стару соціальну систему на більш ефективну [5, 6].

На думку Р. Мартіна і С. Осберга однією з головних рис соціального підприємництва є соціальне перетворення. У своїй діяльності соціальне підприємництво має такі компоненти: виявлення несправедливої, але стійкої рівноваги, яка обумовлює винятковість, страждання і розкладання певного прошарку суспільства; виявлення можливості для соціального блага всередині несправедливої рівноваги за допомогою сміливості, творчості і рішучої діяльності підприємців; досягнення нової рівноваги, шляхом поступового розкриття прихованого потенціалу або зменшення страждання і забезпечення кращого майбутнього групи населення шляхом народження стабільної екосистеми на основі нової рівноваги [1, 2].

Автори Дж. Босчі і Дж. МакКлерг акцентують увагу на тому, що у визначенні соціального підприємництва, яке запропонував Дж. Дис не висвітлено такий аспект як "отримання доходу". Вони визначають соціальне підприємництво як неприбуткову організацію, яка знаходить і впроваджує шляхи самофінансування в структурі джерел фінансування. Соціальні підприємці, діючи в рамках своєї місії, використовують зароблений ними дохід, безпосередньо відповідають на проблеми соціуму. Тобто отриманий дохід реінвестується на виконання соціальної мети. Тому результати їх діяльності мають дуальний характер: поєднання економічної та соціальної вигоди [2, 6].

Точки зору, що в сутності соціального підприємництва присутні дві складові економічна і соціальна цінність, дотримується і К. Альтер. Соціальне підприємництво проявляється в створенні сукупного блага, використовуючи ринкові механізми. В основу своїх доводів вона прийняла концепцію "змішаної цінності" Дж. Емерсона, яка складається з трьох компонентів: соціальної, економічної і екологічної цінності [1, 5].

Вчені з університету Наварри в Барселоні Дж. Майр і І. Марті підкреслюють, що соціальне підприємництво є процесом об'єднання за новим способом ресурсів, яке сприяє створенню соціальної цінності, з метою вивчення та використання можливостей, для прискорення соціальних змін і задоволення соціальних потреб. Соціальне підприємництво розглядається як процес, який може відноситися до виробництва товарів і послуг, а також створення нових організацій [5, с. 36].

Автори Дж. Мейр, Е. Нобоа, Дж. Вей-Скіллерн, Е. Остін, Х. Стівенсон при визначенні соціального підприємництва акцентують увагу на вико-

ристанні інноваційних підходів до розв'язання чисельних соціальних проблем. Тим самим вони значно звужують поняття соціального підприємництва, з причини, що не всі соціальні підприємства, державні соціальні установи і неприбуткові організації запроваджують інновації у своїй діяльності [3, с. 163].

Учені М. Маклін та А. Педро наполягають, що соціальне підприємництво – це дія особи чи взаємодія групи осіб націлена на створення та поширення соціальної цінності і відбувається з прийняттям на себе ризику вище середнього, використовуючи інновації, за умов обмеженого обсягу ресурсів з використанням наявних ресурсів [5, с. 37]. Крім того, А. Макміллан і Дж. Робінсон відносять до соціального підприємництва процес створення нових підприємств, діяльність яких орієнтована на досягнення соціальних і комерційних результатів, тобто досягнення комбінованої підприємницької та суспільної цінності [2, с. 14].

Визначення соціального підприємництва запропоноване Сеєм, Шумпетером та Друкером передбачає, що це діяльність традиційних підприємств, які з одного боку мають за ціль отримання прибутку, а з іншого боку сприяють позитивним змінам у суспільстві, займаючись чисельною благодійністю та розв'язанням наявних соціальних проблеми суспільства [2, 3].

З погляду П. Мерфі та С. Кумбза соціальне підприємництво є продовженням поняття соціальної відповідальності підприємств і розглядається як налагоджений механізм, що генерує економічний соціальний і природничий результат [1, 4]. Так, Е. Шоу, А. Фоулер, Г.Морт, Дж. Вірвардена дотримуються точки зору, що соціальне підприємництво може розглядатись як створення і діяльність значущих соціально – економічних структур, інституцій, які відбуваються не заради прибутку, а спрямовані на досягнення соціальної мети. Такими структурами можуть бути державні соціальні організації, громади, волонтерські, неприбуткові організації, традиційні підприємства, які мають у своїй діяльності переважаючу соціальну складову [3, с. 162].

Термін, що пропонують С. Алворд, Л. Браун та К. Леттс ґрунтується на передбаченні, що соціальне підприємництво є каталізатором соціальної трансформації, яке базується на активізації соціальних суб'єктів, котрі втілюють економічні, культурні і політичні зміни у суспільстві [2, 5].

Автори К. Лідбітер, Ф. Шваба розуміють під соціальним підприємництвом лише таку діяльність, об'єктом якої є певна соціальна проблема або група людей потенційних споживачів продукції або послуг, що спрямовані на задоволення гострої соціальної потреби [2, с. 15].

Учені А. Курило і Е. Немкович наводять визначення соціального підприємництва як діяльність традиційних комерційних організацій, що плано-мірною мірою розв'язують наявні проблеми незахищених верств населення, задовольняючи потреби суспільства і при цьому одержують оптимальний дохід [5, с. 37]. Для побудови цілісної картини визначення дефініції соціа-

льного підприємництва наведемо результати досліджень цього феномену українськими вченими.

В основу поняття соціальне підприємництво З. Галушка становить розуміння індивідуума пріоритетних і особисто цінних потреб та усвідомлення його обов'язку перед суспільством [1, 5].

У своїх дослідженнях М. Наумова виділяє два аспекти при розкритті сутності соціального підприємництва, по-перше, це виявлення нових не вирішених іншими структурами (традиційним бізнесом, державними інституціями) важливих соціальних проблем і креативне застосування бізнес підходів для їх розв'язання; по-друге, сприяння прискоренню позитивних соціальних змін, шляхом створення соціальних цінностей для уразливих груп населення. Це поєднання у своєї діяльності задоволення базових потреб суспільства, і можливість підприємця отримувати оптимальний прибуток [5, с. 38].

Згідно А. Корнецького і Д. Нагаївської соціальне підприємництво – це діяльність прибуткових підприємств або неприбуткових організацій із застосуванням інновацій з метою отримання вимірюваної соціальної цінності [4, 6]. Так, А.А. Свинчук приходять до висновку, що соціальне підприємництво є специфічна господарська діяльність, яка систематично вирішує соціальні проблеми з використанням інноваційних підходів і виникає на стику сфер діяльності державного, бізнес і третього сектору. Суб'єктами соціального підприємництва за такого визначення можуть бути: представники третього сектору – неприбуткові організації, – що використовують бізнес підходи задля забезпечення фінансування своєї соціальної діяльності; традиційні підприємства, які розділяють і застосовують у своєї діяльності концепцію корпоративної соціальної відповідальності; державні інституції, що надають соціальні послуги на комерційній основі [2, с. 15].

Автори Л. Шергіна, Є. Нотевський, А. Жемба вважають, що основним аспектом визначення соціального підприємництва є наявність стійкої комерційної моделі господарської поведінки підприємства, що інтегрована у загальну систему суспільства з ціллю задоволення потреб певних груп населення і збільшення суспільного блага [2, 4].

Науковець І. Кузьмук погоджується з твердженням, що соціальне підприємництво – це діяльність задля розв'язання гострих проблем суспільства інноваційними методами з використанням ресурсів держави, бізнесу, іноземних партнерів та неурядових організацій [1, 2].

У своїх роботах О. Кіреева стверджує що, соціальне підприємництво – це діяльність зареєстрованої юридичної організації, яка заснована на принципах рівної спільної власності, що розв'язує гострі суспільні та екологічні питання. Науковець показує гібридну основу соціального підприємництва. Так, у своїй діяльності соціальні підприємці використовують комерційні підходи для розвитку життя громади і поліпшенні місцевої економіки [1, 3].

У законопроекті «Про соціальні підприємства» О. Фельдман запропо-

нував визначення соціального підприємництва як суб'єкт господарювання, що утворюється фізичними або юридичними особами, основним завданням якого є досягнення результатів у соціальній сфері. Зокрема, діяльність соціальних підприємств може бути спрямована на охорону здоров'я та навколишнього середовища, надання підтримки і надання соціальних послуг соціально вразливим верстам населення та вдосконалення у сфері науки, освіти та культури [2, 3].

Керівник програми соціального інвестування В. Назарук стверджує, що соціальне підприємництво в Україні має три основні аспекти. По-перше, соціальне підприємництво це рентабельний бізнес, з чітко вираженими соціальними цілями, які зазначені у статуті. Це може бути діяльність підприємства у сфері виробництва чи послуг, з використанням інновацій або з традиційними бізнес-підходами. По-друге, прибуток такої організації реінвестується у її діяльність з метою досягнення визначених соціальних цілей. По-третє, в основі соціального підприємництва є забезпечення прозорості функціонування соціального підприємства шляхом демократичного управління зацікавлених сторін [2, 3].

Виходячи з того, що соціальне підприємство – це бізнес спрямований на розв'язання соціальних завдань, М. Теплюк відмічає значний вплив соціального підприємництва на економічну і соціальну ситуацію країні в цілому. Так, соціальні підприємства, які мають підприємницький хист, досвід, працюючі бізнес моделі, інноваційні підходи, беруть на себе вирішення наявних проблем суспільства. Вони роблять це ефективно, генеруючи прибуток, який знов таки реінвестують у соціальну підприємницьку діяльність. Цим самим соціальне підприємництво, беручи частину навантаження з вирішення соціальних проблем на себе, стає таким інструментом, який дозволяє державі заощаджувати бюджетні кошти і направити їх на інші важливі цілі [1, 4]. Досліджуючи наукові доробки з визначення дефініції соціального підприємства як об'єкту державного регулювання ми дійшли висновку, що соціальне підприємництво – це соціально-економічна діяльність з чітко визначеною соціально значимою місією прибуткових і неприбуткових суб'єктів всіх секторів національної економіки (бізнес сектор, державний сектор, «третій» сектор), що поєднує в собі ефективні підходи, методи й інструменти (комерційні і некомерційні підходи, інноваційні чи традиційні методи) з метою розв'язання наявних соціальних проблем громади, що застосовуються для створення суспільного блага і сприяння сталому розвитку держави в цілому.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження уможливило отримання таких результатів.

1. Досліджено особливості становлення та стани розвитку соціального підприємництва. У результаті дослідження наукової літератури було виділено чотири етапи розвитку соціального підприємництва: етап історичних попередників соціального підприємництва; зародження соціального пі-

дприємництва; становлення соціального підприємництва; період розвитку соціального підприємництва.

2. Проаналізовано точки зору закордонних авторів щодо визначення соціального підприємництва. Підкреслено, що першим дослідником, який запропонував поняття соціальне підприємництво був американський вчений Б. Дрейтон.

3. Простежено зміст дефініцій соціального підприємництва вітчизняних вчених. Зазначено, що українськи дослідники, виділяють декілька важливих аспектів при розкритті сутності соціального підприємництва як об'єкту державного регулювання. Зокрема, ключовими з них є такі: сприяння прискоренню позитивних соціальних змін, шляхом створення соціальних цінностей та використання комерційних підходів для розв'язання гострих проблем суспільства.

У цілому, в нашій країні соціальне підприємництво має тенденцію до поступового поширення у різних сферах економіки, тому наукові дослідження у напрямку визначення його як об'єкту державного управління потребують подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Смаль В. В. Соціальне підприємництво: підходи до визначення та ідентифікації / В. В. Смаль, В. О. Кокоть // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – № 6 – С. 69–74.

2. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : посіб. / А. А. Свинчук, А. О. Корнецький, М. А. Гончарова та ін. – К. : ТОВ «Підприємство ВІ ЕН ЕЙ», 2017 – 188 с.

3. Шергіна Л. А. Соціальне підприємництво в контексті сталого розвитку / Л. А. Шергіна, Є. В. Нотевський, А. Й. Жемба // Вісник Хмельницького національного університету. – 2018. – № 3. – Том 2. – С. 160-165.

4. Коваленко Н. С. Соціальне підприємництво: сучасні тенденції / Н. С. Коваленко // Економіка и управление. – 2010. – № 1. – С. 96–101.

5. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства / М. Наумова // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 4. – С. 34-39.

6. Попович Д. В. Соціальне підприємництво як перспективний інструмент вирішення проблем сучасного суспільства / Д. В. Попович, М.-С.Б. Баранова // Young Scientist. – 2017. – № 5(45). – С. 701-705.

References:

1. Smal, V. V. "Sotsialne pidpryyemnytstvo: pidkhody do vyznachennya ta identyfikatsiyi [Social entrepreneurship: approaches to identification and identification]." *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu* 6 (2016): 69–74. Print.

2. Svynchuk, A. A. *Sotsialne pidpryyemnytstvo: vid ideyi do suspilnykh zmin [Social entrepreneurship: from idea to social change]*. Kyiv : TOV «Pidpryyemstvo VI EN EY», 2017. Print.

3. Sherhina, L. A. "Sotsialne pidpryyemnytstvo v konteksti staloho rozvytku [Social entrepreneurship in the context of sustainable development]." *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu* 3 (2018): 160-165. Print.

4. Kovalenko, N. S. "Sotsialne pidpryyemnytstvo: suchasni tendentsiyi [Social entrepreneurship: current trends]." *Ekonomika i upravleniye* 1 (2010): 96–101. Print.

5. Naumova, M. "Sutnist sotsialnoho pidpryyemnytstva ta yoho rol u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku suspilstva [The essence of social entrepreneurship and its role in socio-economic development of society]." *Ukrayina: Aspekty pratsi* 4 (2014): 34-39. Print.

6. Popovych, D. V. "Sotsialne pidpryyemnytstvo yak perspektyvnyy instrument vyrishennya problem suchasnoho suspilstva [Social entrepreneurship as a perspective tool for solving the problems of modern society]." *Young Scientist* (45) (2017): 701-705. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233409
UDC 352 (477): 322

Pomaza-Ponomarenko A. L., PhD in Public Administration, Head of the Department on Problems of State Security, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Помаза-Пономаренко А. Л., к.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків

CORRUPTION AS A PUBLIC AND PRIVATE PHENOMENON AND A THREAT TO NATIONAL SECURITY

КОРУПЦІЯ ЯК ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ЯВИЩЕ ТА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

The fact that national security must be ensured with the help of consistent determination of challenges to it was grounded. It was determined that the special place among these challenges belongs to corruption. It was defined that it is a public and private phenomenon, as it appears in all fields of social life, and a factor of improvement of the mechanisms of the state's influence in this field.

Key words: *corruption, national security, state, society.*

Обґрунтовано, що забезпечення національної безпеки повинно відбуватися за допомогою систменого визначення викликів ній. Визначено, що серед цих викликів особливе місце займає корупція. Установлено, що вона є публічно-приватним явищем, оскільки виникає у всіх сферах суспільної життєдіяльності, а також чинником удосконалення механізмів державного впливу в цій сфері.

Ключові слова: *корупція, національна безпека, держава, суспільство.*

Problem setting. The challenges and threats to national security of Ukraine have a complex nature. That is why they increase the importance and relevance of effective mechanisms of influence on them. National security of any country is often subjected to the influence of different factors, in particular the ones, which are considered exceptionally negative, noneconomic, etc.

Thus, it is significantly influenced by corruption, which in some fields of social life may be definitely considered as their attribute and constant component. Considering this, it is necessary to focus attention on the condition that timely definition of challenges and threats to national security of our country (especially lately) is critically important, because of their possible transformation into dangers.

Recent research and publications analysis. The issues of challenges and threats to national security (of the country, society and individuals), as well as the issues of their social and economic development are covered in the scientific works by O. Amosha, V. Bakumenko, S. Bielai, A. Diehtiar, S. Dombrovska, K. Dubych, O. Iliash, V. Kovrehin, O. Kriukov, N. Nyzhnyk, O. Novikova, O. Radchenko, H. Sytnyk, V. Sadkovyi, V. Skurativskyi and others.

Paper objective. Marking the scientific achievements of these scientists, it should be noted that there is the need in comprehensive description of corruption as a public phenomenon and a threat to national security, and of the peculiarities of the state policy in this field. Our paper objective is based on this.

Paper main body. The peculiarity of the existing situation in Ukraine is in the fact that at the moment, internal threats are considered as the main threats for the country's steady functioning and development. Speaking about the strategy of national security, it should be noted that the problems of this development are caused mostly by criminalization and 'shadowization' in the field of state control of economic and financial relations. The processes of criminalization in the indicated field should be considered as one of the main strategic threats to national security of Ukraine. Meanwhile, it is possible to single out such of its forms as corruption and raid, which today, according to Transparency International [5], have a negative dynamics of spreading and significant latency in the country. Significant is the fact that present-day corruption is not only a social and legal phenomenon, but also a public and private one, as it is peculiar to not only the state and its bodies, but also the society, while this threatens national security as a whole. After all, according to the state legislation [3; 4], the latter includes the interests of the state, society and individuals on the one hand, and is intended to coordinate them on the other hand.

Corruption as a negative social phenomenon is a present-day threat to national security, because it appears in both public and private areas of social life. This distribution is known from the times of the Roman Empire. In the second half of the 19th century, Rudolf von Jhering introduced the notion 'interest' [6] to differentiate between the private and public areas. Therefore, it is possible to note that corruption is a result of assertion of private interests, which are essen-

tially opposed to the public ones, or to the interests of the state and to the society. According to the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine,” [4] these interests constitute national security and therefore need guarantees and protection.

The National Security Strategy of Ukraine approved by the Decree of the President of Ukraine [3] determines those factors, challenges and specific measures, which are focused on national security ensuring in the long term. The following ones should be emphasized:

- increase in the effectiveness of activities of state authorities;
- formation of single state system of prevention of crimes and other offences, including among other things monitoring and assessment of effectiveness of law-making and law-enforcement practices;
- development and implementation of special measures aimed at the reduction of the level of corrupt practices and criminalization of social relations.

It should be noted that p. 3.3. of the Strategy [same] contains provisions, according to which corruption is on the third place among the potentially dangerous threats to social and economic security of Ukraine. Essentially, the matter is in the fact that *corruption is the result of and the reason for ineffective system of state administration*. Corruption spreading, its strengthening in all areas of state administration happens simultaneously with functioning of weak, dysfunctional and *archaic model of public institutions*, as well as deprofessionalization and degradation of public service. Meanwhile, there is the fact that officials perform their duties in corporate and personal interests instead of public and national ones. It causes violation of rights, freedoms and lawful interests of citizens and economic entities.

It should be noted that the problem of assessment of the results of activities of state sector is quite difficult. The latest amendments to the country’s legislation did not solve this problem so far (see the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine” [4]). Meanwhile, according to S. Dombrovska, Yu. Dreval and other experts [1; 2], it may be solved at the expense of scientifically balanced and legitimate determination of the indices of social and economic security, as well as complex use of the potential of analytical activity in their description.

The whole range of laws and regulations, particularly the National Security Strategy of Ukraine [3, Chapter 3], includes provisions, according to which the condition of economy and social area appropriately meet high requirements of social and economic security of present-day Ukraine, and shall be defined by certain qualitative criteria and parameters (the so-called “thresholds”). It should be noted that they are aimed at ensuring the following:

- reasonable conditions of life and personal development for the most part of the population;
- stable social and economic growth and situation;
- military and political stability of the society;

- territorial integrity of the country, its sovereignty;
- potential possibility to efficiently oppose the influence of internal and external threats, etc.

Therefore, the provision of national security of the state stipulates the formation of its effective social and economic policy, implementation of necessary institutional transformations and improvement of the state mechanisms, which are aimed at elimination of or tempering the influence of factors, which undermine the stability of national economy. All these things shall be implemented with the help of the adoption of the system of clearly determined measures, the implementation of which must be based on the complex of criteria, indicators or indices of social and economic security. The level of corruption in the state authorities must be among these indices.

Conclusions. In the process of formation of conceptual fundamentals of legal provision of social and economic security of Ukraine, certain mechanisms of state social and economic policy aimed at the prevention of negative challenges and threads to this security, corruption in particular, must be taken into account. The effectiveness of implementation of the measures in this field is determined based on the monitoring of factors, which assess challenges and threats to national security, as well as by way of the development of its criteria and parameters. On these grounds, we consider that a more detailed analysis of the peculiarities of implementation of monitoring of the level of corruption, which is a potential threat to national security of Ukraine, is a promising field of scientific researches.

References:

1. Dombrovska, S.M., Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Lukisha, R.T. *Institutional state policy of social and economic development of Ukrainian regions in risk conditions*. Kharkiv: NUCDU, 2018. Print.
2. Yevsiukov, O.P. The concept of unification of state mechanisms concerning the provision of social and economic security of Ukraine. *Bulletin of the National University of Civil Defence of Ukraine (Series "State Administration")* 1 (8) (2018): 124–130. Print.
3. On the resolution of the National Security and Defence Council of Ukraine dated May 6, 2015 “*On the National Security Strategy of Ukraine*.” Decree of the President of Ukraine dated 26.05.2015 No. 287/2015 / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
4. *On the National Security*: Law of Ukraine dated 21.06.2018 No. 2469-VIII / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/>
5. *Transparency International*. Access to: <https://www.transparency.org/>.
6. *Private and public law in Roman law*. URL: http://info-library.com/content/6593_Podil_rimskogo_prava_na_privatne_i_pyblichne_pravo.html.

Рубан А. В., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Ruban A., Seeker of PhD Degree in Public Administration, Training Research and Production Center, National University of Civil Defense, Kharkiv

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

DEVELOPMENT OF THE STATE POLICY ON NATIONAL SECURITY ENSURING

У статті запропоновано комплекс заходів щодо розвитку державної політики щодо забезпечення національної безпеки. Зокрема, окреслено функції держави як основного суб'єкту державної політики в сфері забезпечення національної безпеки. Виокремлено особливості міжнародного співробітництва формування в межах державної політики щодо забезпечення національної безпеки. Запропоновано напрямки розвитку державної політики щодо забезпечення національної безпеки.

Ключові слова: *державна політика, національна безпека, міжнародне співробітництво, напрямки, загрози.*

The complex of measures on development of the state policy for national security ensuring is offered in the article. In particular, the functions of state as the main subject of state policy in the sphere of national security ensuring are defined. The features of international cooperation formation within state policy on national security ensuring are marked out. The directions of development of state policy on national security ensuring are offered.

Keywords: *sate policy, national security, international cooperation, directions, threats.*

Постановка проблеми. Запобігання загроз національній безпеці України в межах відповідної державної політики передбачає вирішення великого ряду стратегічних, тактичних і прикладних задач. При цьому потрібно виділити пріоритетні напрямки щодо зміцнення української державності і сформулювати першочергові завдання за кожним з них. Виокремлення цих напрямків у межах державної політики щодо забезпечення національної безпеки є особливо актуальним і необхідним в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державне управління у сфері національної безпеки підлягало дослідженню численних вчених, серед яких слід виділити таких: В.П. Горбулін, М.Ф. Криштанович [3] та ін. Проте державна політика щодо забезпечення національної безпеки продовжує ста-

новити суттєвий інтерес для дослідників і практиків у сучасних трансформаційних умовах.

Постановка завдання. Метою роботи є розвиток державної політики щодо забезпечення національної безпеки.

Для досягнення поставленої мети у роботі ставляться та вирішуються наступні завдання:

- окреслити функції держави як основного суб'єкту державної політики в сфері забезпечення національної безпеки;
- виокремити особливості міжнародного співробітництва формування в межах державної політики щодо забезпечення національної безпеки;
- запропонувати напрямки розвитку державної політики щодо забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Держава як основний суб'єкт державної політики в сфері забезпечення національної безпеки організовує, реалізує і гарантує виконання комплексу наступних заходів:

- прогнозування та попередження випадків настання та розвитку надзвичайних ситуацій;
- розробляє наукові методи відкриття і дослідження небезпек і загроз природного і техногенного походження, виявлення причин і закономірностей їх виникнення;
- формує загальнодержавну систему комплексного моніторингу, контролю, нагляду, прогнозування, попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій;
- забезпечує реалізацію загальнодержавних програм цільового і науково-технічного спрямування з проблем забезпечення національної безпеки;
- виконує державний нагляд і експертизу, оцінює їх ефективність стосовно вирішенні питань безпеки людини, території України й економічних об'єктів від катастроф природного і техногенного походження [1; 4].

Зокрема, стосовно забезпечення захисту громадян і державної території від катаклізмів природного і техногенного походження державою здійснюється аналіз і формулюється наукове обґрунтування балансу індивідуальних і колективних засобів захисту громадян в потенційно небезпечних районах країни, на економічних об'єктах і в межах інших зон.

Стосовно ліквідації результатів наслідків настання та розвитку аварій і катастроф техногенного характеру, а також стихійних лих здійснюється:

- формування необхідного угруповання спеціалізованих сил централізованої державної системи попередження, ліквідації і усунення вторинних негативних наслідків, що виникли як результат настання та розвитку надзвичайних ситуацій;
- сучасне технічне оснащення і підготовка угруповання спеціалізованих сил для реалізації робіт аварійно-рятувального характеру та інших екстрених робіт в зоні виникнення надзвичайної ситуації;
- створення спеціалізованих формувань та військ цивільної оборони;

розробка оптимальної нормативно-правової бази, що регламентує їх діяльність; уточнення достатньої чисельності службовців, зон їх дислокації, формування умов для їх утримання в постійній екстремальній готовності до можливих дій щодо попередження та ліквідації наслідків катастроф природного і техногенного характеру [2; 3].

Відносно науково-технічного забезпечення проводяться такі заходи:

- безперервне проведення й організація наукових досліджень практичного спрямування, а також робіт дослідно-конструкторського, випробувального і проектного характеру відносно проблеми присутності загроз природно-техногенного характеру в межах території країни;

- постійне моделювання і здійснення системного аналізу різнохарактерних небезпек, надзвичайних ситуацій, форм їх шкідливих впливів на громадян, їх наслідків для населення і навколишнього природного середовища, а також розробка низки операцій стосовно забезпечення комплексного захисту від них;

- систематичне формування програм науково-технічного спрямування на загальнодержавному і регіональному рівнях з проблеми забезпечення національної безпеки;

- розробка комплексу обґрунтованих заходів науково-методичного характеру, орієнтованих на достатнє забезпечення стабільного функціонування економіки України в умовах можливих загроз національній безпеці в мирний час [1; 3].

Відносно сфери міжнародного співробітництва державна політика щодо забезпечення національної безпеки повинна бути спрямована на:

- формування сприятливих умов для абсолютної інтеграції України до міжнародних організацій, діяльність яких орієнтована на захист населення і територій різних країн;

- зміцнення, розвиток, систематичне навчання та вдосконалення майстерності Українського національного корпусу швидкого реагування на випадки виникнення надзвичайних ситуацій з точки зору забезпечення гуманітарної допомоги;

- регулярне проведення конструктивної державної політики з питань співпраці із закордонними країнами стосовно забезпечення національної безпеки.

При цьому ключовими напрямками сучасної державної політики України щодо забезпечення національної безпеки повинні бути наступні:

- регулярне планове вдосконалення соціально-економічних умов забезпеченості життя громадян України;

- формування та постійне вдосконалення результативної й оптимальної системи прогнозування і попередження випадків настання та розвитку надзвичайних ситуацій природного і техногенного походження;

- державне забезпечення охорони життя і здоров'я населення, що знаходиться в зоні впливу екстремальних вражаючих факторів або опинилися в

зоні катастрофи;

- державна підтримка населення, що опинилося в зоні катастрофи або є евакуйованим з місця катастрофи, у фінансовому та психологічному вигляді [2; 4].

Виходячи з вищезазначеного, доцільно зробити висновок, що в нинішніх умовах неухильно збільшується кількість загроз національній безпеці України. Внаслідок чого першорядного значення набуває реалізація наступних заходів:

- формування і впровадження інноваційних методів прогнозування, попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій природно і техногенного походження;

- забезпечення захисту і порятунку людей у випадку настання та розвитку надзвичайних ситуацій;

- модернізація наявних засобів і технологій, що застосовуються для усунення наслідків настання та розвитку надзвичайних ситуацій.

Усе вищевикладене неможливо реалізувати без проведення стабільної, своєчасної та адекватної політики забезпечення національної безпеки.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження уможливило отримання таких результатів.

1. Окреслено функції держави як основного суб'єкту державної політики в сфері забезпечення національної безпеки, ключовими з яких є формування загальнодержавної системи комплексного моніторингу, контролю, нагляду, прогнозування, попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій, а також забезпечення реалізації загальнодержавних програм цільового і науково-технічного спрямування з проблем забезпечення національної безпеки.

2. Виокремлено особливості міжнародного співробітництва формування в межах державної політики щодо забезпечення національної безпеки. Зміцнення, розвиток, систематичне навчання та вдосконалення майстерності Українського національного корпусу швидкого реагування на випадки виникнення надзвичайних ситуацій, з точки зору забезпечення гуманітарної допомоги, є пріоритетним компонентом цього співробітництва.

3. Запропоновано напрямки розвитку державної політики щодо забезпечення національної безпеки: регулярне планове вдосконалення соціально-економічних умов забезпеченості життя громадян України; формування та постійне вдосконалення результативної й оптимальної системи прогнозування і попередження випадків настання та розвитку надзвичайних ситуацій природного і техногенного походження; державне забезпечення охорони життя і здоров'я населення, яке знаходиться в зоні впливу екстремальних вражаючих факторів або опинилося в зоні катастрофи; державна підтримка населення, що опинилося в зоні катастрофи або є евакуйованим з її місця.

Запропоновані заходи дозволять удосконалити державну політику щодо забезпечення національної безпеки, що, у свою чергу, підвищить загальний рівень соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Горбулін В. Стратегічне планування : вирішення проблем національної безпеки : монографія / В. Горбулін, А. Качинський. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
2. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – Київ : НІСД, 2013. – 101 с.
3. Криштанович М. Ф. Реалізація механізмів публічного управління у сфері цивільного захисту України щодо національної безпеки / М. Ф. Криштанович // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – 2017. – Вип. 1 (6). – С. 341–347. – (Серія «Державне управління»).
4. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – Київ : КНТ, 2009. – 574 с.

References:

1. Gorbulin, V.P. *Strategichne planuvannya : vy`rishennya problem nacional`noyi bezpeky` [Strategic planning: solution of the problems of the national security]*. Kyiv : NISD, 2010. Print.
2. Kachyns`kyj, A.B. *Indy`katory` nacional`noyi bezpeky` : vy`znachennya ta zastosuvannya yix grany`chny`x znachen` [Indicators of national security: definition and use of extreme values]*. Ky`yiv : NISD, 2013. Print.
3. Kry`shtanovy`ch, M.F. “Realizaciya mexanizmv publicnogo upravlinnya u sferi cy`vil`nogo zaxy`stu Ukrayiny` shhodo nacional`noyi bezpeky` [Realiztion of mechanisms of public administration in the sphere of civil protection of Ukraine].” *Visny`k Nacional`nogo universy`tetu cy`vil`nogo zaxy`stu Ukrayiny*, 1 (6) (2017): 341–347. Print.
4. Lipkan, V.A. *Nacional`na bezpeka Ukrayiny` [Natiobal security of Ukraine]*. Ky`yiv : KNT, 2009. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233422

УДК 351:342.57

Торічний В. О., к.психол.н., докторант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Torichniy V., doctoral candidate, Educational, Scientific and Production Center of National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

FORMATION AND INTRODUCTION OF THE STATE INFORMATION POLICY AS GUARANTEE OF STATE SECURITY ENSURING

У статті розроблено підходи до формування та впровадження державної інформаційної політики як запоруки забезпечення національної безпеки. Зокрема, охарактеризовано структурні особливості й специфіку функціонування системи суб'єктів й об'єктів державної інформаційної політики. Окреслено загальну структуру державної системи забезпечення інформаційної безпеки. Визначено функції держави щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Ключові слова: державна інформаційна політика, система, державна безпека, структура, функції.

The approaches to formation and introduction of the state information policy as guarantee of national security ensuring are developed in the article. In particular, the structural features and specifics of functioning of the system of subjects and objects of the state information policy are characterized. The general structure of the state system of information security ensuring is defined. The functions of the state by information security ensuring are determined.

Keywords: state information policy, system, state security, structure, functions.

Постановка проблеми. Одним з найбільш важливих суб'єктів інформаційних відносин є держава. Державні структури влади, будучи одним з головних суб'єктів процесу формування інформаційного суспільства, одночасно повинні виступати гарантом його інформаційної безпеки. Відповідно, це обумовлює актуальність обраної теми наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективного забезпечення державної безпеки неодноразово підлягали розгляду з боку численних вітчизняних і закордонних вчених, зокрема, таких І. В. Арістова [1], Н. В. Грицяк [2], Б. А. Кормич [3] та ін.

Проте розробка та впровадження дієвої державної інформаційної політики передбачає активізацію подальших досліджень у цій сфері.

Постановка завдання. Метою роботи є розробка підходів до формування та впровадження державної інформаційної політики як запоруки забезпечення національної безпеки.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких завдань:

- охарактеризувати структурні особливості й специфіку функціонування системи суб'єктів й об'єктів державної інформаційної політики;
- окреслити загальну структуру державної системи забезпечення інформаційної безпеки;
- визначити функції держави із забезпечення інформаційної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Органи державної влади й управління, до компетенції яких входить регулювання соціально-політичних відносин в інформаційно-психологічній сфері, а також недержавні суб'єкти даної діяльності, які залучаються органами державної влади та управління для вирішення завдань державного регулювання в інформаційно-психологічній сфері, виступають в якості суб'єктів державної інформаційної політики.

У свою чергу, суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки є органи, організації й особи, уповноважені законом на здійснення відповідної діяльності. Всі вони поділяються на три основні типи, що розрізняються інтересами в здійсненні цієї діяльності:

- індивіди як особистості;
- громадські організації;
- органи державної влади [1; 3].

Суб'єкти державної інформаційної політики можна розділити на дві основні категорії:

- державні суб'єкти державної інформаційної політики;
- суб'єкти масового інформування і комунікації.

У системі суб'єктів державної інформаційної політики державні суб'єкти поділяються на групи за такими категоріями:

- рівні влади і управління (державний, регіональний, місцевий);
- гілки державної влади (законодавча, виконавча, судова);
- напрямки діяльності органів влади (органи цивільного, економічного управління, «силовий блок», культура, зовнішньополітичні відомства) [2; 4].

У системі суб'єктів державної інформаційної політики суб'єкти масового інформування та комунікації поділяються на групи за такими категоріями:

- за видом власності (державні засоби масової інформації, що контролюються українськими фізичними й юридичними особами; недержавні засоби масової інформації, що контролюються іноземними фізичними й юридичними особами; недержавні засоби масової інформації);
- за способом поширення інформації (електронні засоби масової інформації, друковані засоби масової інформації, Internet-ЗМІ) [1; 2].

Держава займає особливе місце як серед суб'єктів державної інформаційної політики, так і серед суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки, оскільки вона має унікальні засоби і сили протидії загрозам в даній сфері. Свою діяльність держава здійснює спільно з індивідами і суспільством, але при цьому вплив держави на забезпечення безпеки є визначальним. Це означає, що всі проблеми захисту життєво важливих інтересів України в інформаційній сфері мають вирішуватися органами державної влади. Так, основним суб'єктом забезпечення безпеки є держава, яка здійснює функції у цій галузі через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Держава є визначальним і провідним суб'єктом політики. Вона має монополію на насильство як засіб політичного панування і має великий творчий набір засобів впливу на поведінку всіх членів суспільства, а також матеріальні, технічні та кадрові ресурси для реалізації своєї політики.

Всі органи держави в тій чи іншій мірі беруть участь в діяльності щодо забезпечення інформаційної безпеки. Однак їх компетенція і предмети ведення в даній сфері діяльності різні, що визначається цілями і завданнями, що стоять перед цими органами [3; 4].

Компетенція органів державної влади є тим фундаментом, на якому

ґрунтується вся система забезпечення інформаційної безпеки. З огляду на те, що інформаційні системи й інформаційні ресурси створюються і використовуються всіма органами держави, в системі забезпечення інформаційної безпеки особливу роль відіграють ті органи влади держави, які виконують керівні та координуючі ролі, від оптимального визначення компетенції яких суттєво залежить інформаційна безпека країни.

Загальна структура державної системи забезпечення інформаційної безпеки включає чотири основні владні підсистеми, що утворюють гілки влади, які, в свою чергу, розрізняються функціями в області забезпечення інформаційної безпеки і відповідно компетенцією: президент України, законодавча влада, виконавча влада, судова влада.

Особливість реалізації функції забезпечення інформаційної безпеки полягає в тому, що кожен орган держави здійснює свою діяльність на базі використання інформаційної інфраструктури суспільства, виробляє і споживає інформаційні ресурси, має певні відносини з громадянами як представник власника державних інформаційних ресурсів і складових інформаційної інфраструктури повинен робити певні дії щодо забезпечення збереження ресурсів і безпеки функціонування інформаційних і телекомунікаційних систем, мереж зв'язку, систем автоматизації управління.

Як і будь-яка політика, політика в області інформаційної безпеки ґрунтується на певних принципах:

- дотримання Конституції і законодавства України, а також загально-визнаних принципів і норм міжнародного права;
- відкритість у реалізації функцій органів державної влади, що передбачає інформування суспільства про їх діяльність з урахуванням обмежень, встановлених законодавством України;
- правова рівність всіх учасників процесу інформаційної взаємодії незалежно від їх політичного, соціального та економічного статусу;
- пріоритетний розвиток вітчизняних сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій [1; 4].

Відповідно, найважливішими завданнями забезпечення інформаційної безпеки України є такі:

- реалізація конституційних прав і свобод громадян України в сфері інформаційної діяльності;
- вдосконалення та захист вітчизняної інформаційної інфраструктури, інтеграція України до світового інформаційного простору;
- протидія загрозі розв'язання протиборства в інформаційній сфері [2; 3].

Отже, держава в процесі реалізації своїх функцій щодо забезпечення інформаційної безпеки України:

- здійснює об'єктивний і всебічний аналіз та прогнозування загроз інформаційній безпеці України, розробляє заходи щодо її забезпечення;
- організовує роботу законодавчих (представницьких) і виконавчих

органів державної влади України щодо реалізації комплексу заходів, спрямованих на запобігання, відображення і нейтралізацію загроз інформаційній безпеці України;

- підтримує і координує діяльність громадських об'єднань, спрямовану на об'єктивне інформування населення щодо соціально значущі явища суспільного життя, захист суспільства від спотвореної та недостовірної інформації;

- здійснює контроль за розробкою, створенням, розвитком, використанням, експортом й імпортом засобів захисту інформації за допомогою їх сертифікації та ліцензування діяльності в галузі захисту інформації;

- реалізує необхідну протекціоністську політику щодо виробників засобів інформатизації і захисту інформації на території України і вживає заходів щодо захисту внутрішнього ринку від проникнення на нього неякісних засобів інформатизації та інформаційних продуктів;

- сприяє наданню фізичним і юридичним особам доступу до світових інформаційних ресурсів, глобальних інформаційних мереж;

- формулює і реалізує державну інформаційну політику України;

- здійснює розробку державної програми забезпечення інформаційної безпеки України, яка об'єднує зусилля державних і недержавних організацій в цій галузі;

- сприяє інтернаціоналізації глобальних інформаційних мереж і систем, а також входженню України до світового інформаційного співтовариства на умовах рівноправного партнерства [2–4].

Висновки. Як результат проведення поточного дослідження нижче наведено такі основні висновки:

1. Охарактеризовано структурні особливості й специфіку функціонування системи суб'єктів й об'єктів державної інформаційної політики. Відзначено, що суб'єкти державної інформаційної політики можна розділити на дві основні категорії: державні суб'єкти державної інформаційної політики та суб'єкти масового інформування і комунікації. Підкреслено, що держава займає особливе місце як серед суб'єктів державної інформаційної політики, так і серед суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки, оскільки вона має унікальні засоби і сили протидії загрозам в даній сфері.

2. Окреслено загальну структуру державної системи забезпечення інформаційної безпеки. Зазначено, що загальна структура державної системи забезпечення інформаційної безпеки включає чотири основні владні підсистеми, що утворюють гілки влади, які, в свою чергу, розрізняються функціями в області забезпечення інформаційної безпеки і відповідно компетенцією: президент України, законодавча влада, виконавча влада, судова влада.

3. Визначено функції держави щодо забезпечення інформаційної безпеки: здійснення об'єктивного й всебічного аналізу та прогнозування загроз інформаційній безпеці України, розробляє заходи щодо її забезпечення; формування і реалізація державної інформаційної політики України; розробка

державної програми забезпечення інформаційної безпеки України, яка об'єднує зусилля державних і недержавних організацій в цій галузі тощо.

Список використаних джерел:

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / І. В. Арістова ; заг. ред. О. М. Бандурка. – Х. : УВС, 2000. – 368 с.
2. Грицяк Н. В. Державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства : навч. посіб. / Н. В. Грицяк. – К. : Вид-во НАДУ, 2012. – 220 с.
3. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України / Б. А. Кормич. – О. : Юридична література, 2003. – 471 с.
4. Літвіненко О. Інформаційна безпека – складова національного суверенітету / О. Літвіненко // Політика і час. – 1997. – № 4. – С. 32.

References:

1. Aristova, I. V. *Derzhavna informacijna polityka: organizacijno-pravovi aspekty* [State information policy: organizational and legal aspects]. Kharkiv : UVS, 2000. Print.
2. Grycyak, N. V. *Derzhavne upravlinnya v umovax rozvytku informacijnogo suspilstva* [Public administration in the conditions of development of information society]. Kyiv : NADU, 2012. Print.
3. Kormych, B. A. *Organizacijno-pravovi zasady polityky informacijnoyi bezpeky Ukrayiny* [Organizational and legal fundamentals of policy of information security of Ukraine]. Odessa : Yurydychna literatura, 2003. Print.
4. Litvinenko, O. Informacijna bezpeka – skladova nacionalnogo suverenitetu [Information policy – a component of national sovereignty]." *Polityka i chas* 4 (1997): 32. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233333

УДК 351.131.7:631.15

Алебрі М. А., аспірант ТНУ ім. В.І. Вернадського, м. Київ

Alebri Mohamed Abdulla, postgraduate student of Taurida National University named after VI Vernadsky, Kyiv

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ І НОРМ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ У СФЕРІ ЯКОСТІ ВОДИ

IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS AND REGULATIONS OF WATER QUALITY WATER RESOURCES MANAGEMENT

Зазначено, що зважаючи на значні фінансово-економічні складнощі, пов'язані із застосуванням технологій очищення підземних вод, та незворотність процесів забруднення водоносних горизонтів у разі неякісних технологій розробки надр, доцільно значно посилити відповідальність певних категорій надра користувачів за забруднення водоносних горизонтів та створити жорсткі системи контролю їх діяльності.

Ключові слова: *якість води, європейські стандарти, управління водними ресурсами, очищення підземних вод, забруднення водоносних горизонтів, надра користувачі, еколого-гідрогеологічна інформація.*

It is noted that in view of the considerable financial and economic difficulties associated with the use of groundwater treatment technologies and the irreversibility of aquifer contamination processes in the case of poorly developed subsoil technologies, it is advisable to significantly increase the responsibility of certain categories of subsoil users for the pollution of aquifers and to establish rigid control systems their activities.

Keywords: *water quality, European standards, water management, groundwater treatment, pollution of aquifers, subsoil users, ecological and hydrogeological information.*

Постановка проблеми. Одним з важливих завдань, що має вирішуватись у процесі переходу України на європейські стандарти та покращення інвестиційного клімату у сфері ВГК, є збереження підземних вод як стратегічного та певною мірою невідновлюваного ресурсу держави шляхом перегляду чинних та встановлення нових правил використання підземних вод в окремих галузях народного господарства. Зокрема, йдеться

про максимальну заміну, за можливості, використання ресурсів підземних вод ресурсами поверхневих водойм, а також підземної води нижчої якості та створення для цього відповідної нормативно-законодавчої бази [1].

Також, зважаючи на значні фінансово-економічні складнощі, пов'язані із застосуванням технологій очищення підземних вод, та незворотність процесів забруднення водоносних горизонтів у разі неякісних технологій розробки надр, доцільно значно посилити відповідальність певних категорій надрокористувачів за забруднення водоносних горизонтів та створити жорсткі системи контролю їх діяльності.

Аналіз мережі моніторингу підземних вод в Україні виявив, що існуюча система не відповідає вимогам сучасного контролю стану підземних вод й потребує суттєвого вдосконалення, відновлення спостережної мережі та розширення переліку контрольованих компонентів і показників, котрі необхідні для отримання повної та якісної еколого-гідрогеологічної інформації [2]. За останні десять років така мережа державного рівня скоротилася майже на одну третину спостережних пунктів, а кількість осередків забруднення підземних вод збільшилась майже удвічі.

Принциповим і дуже важливим питанням, безпосередньо пов'язаним зі створенням умов для реалізації інвестиційного потенціалу імплементації водних директив ЄС, також є розподіл відповідальності та функцій головних розпорядників у питаннях використання водних ресурсів і, зокрема, підземної гідросфери між відповідними міністерствами та відомствами [3]. Передача цих функцій від державних екологічних інституцій до таких, що не є профільними або напряду пов'язані з користуванням водними ресурсами, може призвести не тільки до неможливості впровадження європейських стандартів та суперечити європейській практиці управління водними ресурсами, але й значно погіршити в перспективі ситуацію у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам екологічної безпеки, а також функціонування механізмів державного і суспільного управління у сфері якості води Україною європейських стандартів і норм управління водними ресурсами присвятили свої дослідження О. Тимошенко, В. Василько, О. Галацан, Т. Грушева, О. Лазор, І. Ляшко, О. Масюк, Т. Проценко та ін. Вивченням питань державного управління у сфері екологічної безпеки, формування екологічної політики в контексті державотворення, займались Г. Бачинський, Н. Маєвська, С. Васюта, Г. Добров, М. Кисельов, І. Кринична, О. Стегній. Значний внесок у вирішення даної проблеми зроблено зарубіжними науковцями Ю. Климовим, А. Коротковим, М. Моїсеєвим, В. Соколовим, Д. Робертсоном, А. Ніколасом, Д. Беллом, В. Беренсом, В. Хесле та ін.

Постановка завдання. Метою статті є огляд, аналіз нормативно-законодавчої бази, щодо імплементації у сфері якості води Україною європейських стандартів і норм управління водними ресурсами.

Виклад основного матеріалу. Впровадження європейських

стандартів і норм у сфері якості води та управління водними ресурсами передбачає імплементацію Україною шістьох європейських водних директив, зокрема [4]:

1. 98/83/ЄС щодо якості води, призначеної для споживання людиною;
2. 2007/60/ЄС з оцінки та управління ризиками повеней;
3. 2008/56/ЄС, що встановлює рамки для діяльності Співтовариства в галузі морської екологічної політики;
4. 91/271/ЄС про очищення міських стічних вод;
5. 91/676/ЄС про захист вод від забруднення нітратами з сільськогосподарських джерел;
6. 2000/60/ЄС, що встановлює рамки для діяльності Співтовариства у сфері водної політики;

Директива № 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009, спрямована на забезпечення охорони здоров'я населення від негативного впливу будь-якого забруднення води, призначеної для споживання людиною, гарантуючи, що така вода є безпечною та чистою. Директива закріплює необхідні стандарти якості на рівні ЄС. Перехід на нормативи якості питної води, прийняті в ЄС, вимагає значних фінансових затрат на модернізацію систем водопостачання, водопідготовки та водовідведення. Імплементація нових гігієнічних й екологічних вимог до якості питної води ЄС потребує додаткових фінансових витрат, які є непідйомними для Державного та місцевих бюджетів, підприємств комунального водопостачання [5].

Упровадження водної директиви ЄС для нових країн-членів Співтовариства є найбільш серйозним завданням і потребує значних інвестицій у сферу водопостачання. Натомість, за даними Інституту міжнародної та європейської екологічної політики (Німеччина), дотримання водного законодавства ЄС обіцяє і великі економічні вигоди – від 5 до 14 млрд євро [6].

Директива № 2008/56/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища спрямована на досягнення належного екологічного стану морських водних об'єктів ЄС до 2020 року та забезпечення охорони бази морських ресурсів, від якої залежить економічна та соціальна діяльність. Додаткові витрати на охорону морського середовища призведуть до подорожчання рекреаційних послуг.

Директива №91/271/ЄС про очищення міських стічних вод присвячена вирішенню завдань гармонізації законодавства України із ЄС з цього питання. Всі позитивні і негативні наслідки впровадження зазначеного документа в Україні потребують суттєвого вдосконалення інституціонального середовища. Для прискорення процесів імплементації Директиви №91/271/ЄС про очищення міських стічних вод необхідно: передбачити в

законодавстві підвищення відповідальності за незаконні скиди стічної та забори свіжої води без дозволу державних установ, виключаючи аварійні ситуації та форс-мажорні обставини; збільшити мотиваційні стимули для населення в частині економії води, збереженні природних водних джерел, передбачити грошовий еквівалент за організацію та реалізацію природоохоронних ініціатив; продовжувати політику всебічної підтримки державними органами влади усіх рівнів природоохоронних ініціатив населення, особливо дітей та підлітків, через мережу Інтернет за допомогою сучасного програмного забезпечення (поширення інформації через соціальні мережі); сприяти формуванню у водокористувачів розуміння нефіскального характеру екологічних штрафів та постійно інформувати про наміри щодо спрямування коштів, сплачених у вигляді цього збору, а також про позитивні результати здійснених, у тому числі і за бюджетні кошти проектів охорони водного середовища [7].

Директива Ради ЄС від 12 грудня 1991 року стосовно охорони вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел, 91/676/ЄЕС спрямована на подолання значної проблеми. Її імплементація відзначається особливою складністю, оскільки значна площа сільгоспугідь перебуває у користуванні особистих селянських господарств, які переважно не дотримуються вимог водоохоронного законодавства. Це значною мірою зумовлено відсутністю відведення в природі прибережних смуг водоохоронних зон на територіях концентрації ріллі цієї категорії господарств, оскільки місцева влада не володіє необхідними фінансовими ресурсами та й не виявляє значної зацікавленості в здійсненні проектів відведення даної складової земель водного фонду. Враховуючи перманентний дефіцит бюджетних коштів, основний тягар щодо фінансування проектів модернізації систем очищення зворотних вод лягає на безпосередніх водокористувачів – промислові та сільськогосподарські підприємства, а також ті, що належать до водопровідно-каналізаційного господарства [8, с. 101]. Обмежене фінансування проектів модернізації індустрії захисту ґрунтів, поверхневих і підземних вод призводить до їх подальшого виснаження й забруднення, що звужує ресурсну базу питного водопостачання і нарощення біологічних ресурсів, не зменшує скиди азотовмісних сполук у природні водні джерела.

Директива № 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС, спрямована на досягнення до 2015 року «належного екологічного стану» усіх підземних та поверхневих вод (річок, озер, перехідних і прибережних вод) в ЄС. Основною проблемою імплементації Водної рамкової директиви є інвестиційне забезпечення, якого, на жаль, не вистачає. Суб'єкти господарювання зазнаватимуть додаткових витрат, оскільки будуть змушені дотримуватися значно жорсткіших екологічних норм та регламентів, впроваджувати новітні водоощадні та маловодні технології, реконструювати водоочисні споруди

тощо [9, С. 89]. Особливо обтяжливим виконання вимог названої директиви стане для невеликих та малопотужних підприємств-водокористувачів, у яких недостатньо фінансових ресурсів для переоснащення систем водозабору, водоспоживання та водовідведення.

Однією з важливих сфер застосування ВРД є створення ефективних систем обліку підземних вод, контролю їх використання, а також захисту та збереження.

З метою забезпечення реалізації заходів щодо запобігання або обмеження надходження речовин-забрудників та погіршення стану всіх підземних водних об'єктів ВРД закріплює загальні умови захисту та охорони підземних вод, запроваджує вимоги контролю припустимого рівня забруднення й узгоджує методи оцінки якості підземних водних об'єктів. Також згідно положеннями Директиви зазначається перелік заходів з покращення та відтворювання всіх запасів підземних водних об'єктів, забезпечення балансу між забором та поповненням підземних вод.

Загалом підземні води є одним із найбільших джерел прісної води в Європі, у багатьох європейських регіонах вони відіграють роль основного джерела питної води. Тому в країнах Європейського Союзу, де стале управління водними ресурсами є однією з головних та пріоритетних сфер діяльності у напрямку охорони навколишнього природного середовища, ВРД і Дочірня Директива 2006/118/ЕС про захист ґрунтових вод від забруднення й виснаження становлять основу керівних принципів щодо поводження з підземними водними ресурсами.

В Україні в загальному водоспоживанні підземні води становлять лише 10–15 % і використовуються переважно для господарсько-питних потреб (близько 75 %), виробничо-технічного водопостачання (близько 14 %), сільського господарства (11 %), а також для промислового розливу та виготовлення напоїв (0,2 %). Незважаючи на це, на сьогодні несприятливий стан експлуатації багатьох родовищ прогнозних ресурсів підземних вод призводить до скорочення їх запасів та погіршення якості води. Підземні води, навіть артезіанські, в багатьох регіонах за своєю якістю не відповідають нормативам як джерела водопостачання, що пов'язано не тільки з природними умовами їх формування, але й антропогенним чинником [10]. Відповідно до ст. 8 Водної директиви держави-члени повинні забезпечити реалізацію програм моніторингу хімічного і кількісного стану ґрунтових вод з метою встановлення послідовного всебічного нагляду за ними.

Висновки. Таким чином, впровадження європейських норм та законів у сфері використання підземних вод створить умови для їх ощадливого залучення та подальшого збереження для майбутніх поколінь.

Заходи, що потребують першочергового вирішення з метою покращення інвестиційного клімату у сфері користування підземними водами, мають включати:

1. Обов'язковий перегляд чинної системи платежів та зборів за кори-

стування підземними водними ресурсами з попередньою оцінкою:

- найбільш водоемних галузей народного господарства;
- галузей, пов'язаних з найбільшим забрудненням підземних вод, що видобуваються, або потенційними ризиками їх забруднення;
- системи пільгових умов користування підземними водами певними категоріями користувачів.

2. Проведення аудиту користувачів підземними водами (стратегічних горизонтів), включаючи особисті домогосподарства, на предмет:

- наявності свердловин, їх кількості, відповідності документації їх фактичним параметрам та технічного стану;
- відповідність параметрів їх експлуатації обсягу відповідних податків та зборів, що здійснюються водокористувачами;
- відповідність задекларованої водокористувачем сфери використання підземних вод фактичним умовам їх експлуатації.

3. Перегляд за європейськими стандартами в напрямі посилення відповідальності водокористувачів за забруднення підземних водних горизонтів.

4. Розробка прозорої системи використання коштів, отриманих за користування підземними водами, що включатиме європейські підходи до визначення першочергових напрямів та об'єктів для фінансової підтримки.

5. Створення системи спостереження з визначенням індикаторів ефективності фінансування певних заходів та програм з розвитку водогосподарського комплексу за рахунок вищезазначених податків.

6. Контроль використання залучених відповідними зборами коштів, створення системи відповідальності посадових осіб за цільове призначення фінансових ресурсів.

У свою чергу, прозора система зборів та подальшого цільового призначення коштів, а також моніторингу виконання природоохоронних заходів дозволить визначити найбільш актуальні напрями інвестування у сфері сталого використання та збереження підземних вод, оптимальну схему перерозподілу видатків між державним і місцевими бюджетами в рамках реалізації водоохоронних завдань. Розширення бази стягнення існуючих платежів та зборів за водокористування, а також удосконалення екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти забезпечать додаткові бюджетні надходження, контроль за використанням яких дозволить справедливо розподілити їх, зокрема й на оздоровчі заходи щодо водних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” (Відомості Верховної Ради України, 1991, № 41). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print1479373398461232>.

2. Екологічна карта України. URL: <http://www.btkiev.ua/ua/ekologicheskaya-karta-kieva.html>.

3. Закон України “Про основи національної безпеки України”. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1479373398461232>.

4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році. К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОР Грін Д.С., 2016. 205 с.

5. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере. URL: vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/noos.html.

6. Даль В. Толковый словарь живого велико-русского языка. URL: <http://slovardalja.net/>

7. Chandra A., Acosta J. Understanding community resilience in the context of national health security (RAND Working Papers, A Literature Review). URL: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2010/RAND_WR737.pdf.

8. Маслоу А.Г. Мотивация и личность / пер. с англ. А.М. Татлыбаевой. СПб. : Евразия, 1999. 478 с.

9. Айзман Р.И., Петров С.В., Ширшова В.М. Теоретические основы безопасности жизнедеятельности. Новосибирск: АРТА, 2011. 208 с.

10. Даций О.І. Зростання якості життя як критерій дій української влади в умовах розвитку інформаційного суспільства // Публічне урядування. 2016. № 4 (5). С. 93-100.

References:

1. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. "About the protection of the environment". Web. 23 Jan. 2019. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print1479373398461232>>.

2. *Ecological map of Ukraine*. Web. 23 Jan. 2019. <<http://www.btn.kiev.ua/ua/ekologicheskaya-karta-kieva.html>>.

3. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. "On the Fundamentals of National Security of Ukraine". Web. 23 Jan. 2019. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1479373398461232>>.

4. National report on the state of the environment in Ukraine in 2014. Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine, Kyiv: Grin D.S. 2016. Print.

5. Vernadskiy, V.I. *A few words about the noosphere*. Web. 23 Jan. 2019. <vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/noos.html>.

6. Dal, V. *Explanatory dictionary of the living great-Russian language*. Web. 23 Jan. 2019. <<http://slovardalja.net/>>.

7. Chandra, A. and Acosta, J. *Understanding community resilience in the context of national health security (RAND Working Papers)*. Web. 23 Jan. 2019. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2010/RAND_WR737.pdf>.

8. Maslow, A. *Motivation and personality*. Sankt-Peterburg: Yevraziya, 1999. Print.

9. Ayzman, R.I., Petrov, S.V., and Shirshova, V.M. *Theoretical foundations of life safety*. Novosibirsk: ARTA, 2011. Print.

10. Datsii, O.I. "Growth of quality of life as a criterion for action of the Ukrainian authorities in the context of the development of an information society." *Public administration* 4 (5) (2016): 93-100. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233345

УДК 351.338.43.02

Батур Ю. Г., к.е.н., доц., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

*Batur Yu., PhD of Economic Sciences, associate professor,
National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ

STATE MANAGEMENT AND REGULATION OF FORESTRY ENTERPRISES OF UKRAINE

У роботі розкрито сутність державного регулювання та управління у сфері лісових відносин, яке здійснюється шляхом формування та визначення основних напрямів державної політики у сфері лісових відносин. Визначено основні показники ведення лісового господарства за 2010–2017 рр. і доведено, що Україна займає шосте місце в Європі за запасами деревини. Запропоновано пріоритетні шляхи державного управління: правове регулювання підвищення ефективності управління лісовим господарством, протидії незаконним вирубкам та корупції, вдосконалення системи ведення лісового господарства.

Ключові слова: *державне управління, лісове господарство, площа лісу, запаси деревини, площа рубок, правове регулювання, фінансове забезпечення.*

The essence of state regulation and management in the field of forest relations is disclosed, which is carried out by forming and defining the main directions of state policy in the field of forestry. The main indicators of forest management for 2010-2017 are determined and it is proved that Ukraine occupies the sixth place in Europe for wood stocks. The priority directions of the state administration are offered: legal regulation of increasing the efficiency of forestry management, counteracting illegal cutting down and corruption, and improving the forest management system.

Keywords: *public administration, forestry, forest area, wood reserves, cutting area, legal regulation, financial support.*

Постановка проблеми. Основним завданням державного регулювання та управління у сфері лісових відносин є забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів. Державне регулювання та управління у сфері лісових відносин здійснюється шляхом: формування та визначення основних напрямів державної політики у сфері лісових відносин; визначення законом повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; установа відповідно до закону порядку і правил у сфері охорони, захисту, викорис-

тання та відтворення лісів; здійснення державного контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел з проблематики державного управління в галузі лісового господарства свідчить, що українським ученим тут належить вагомий теоретичний доробок. Цим питанням присвячено наукові праці І. Є. Бородіна, О. А. Мельниченка, М. П. Перепелиці, В. П. Трощинського, П. К. Ситніка, В. А. Скуратівського, А. А. Халецької та ін. Разом з тим, незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень, низку досягнутих у минулому здобутків, недостатньо обґрунтовано пріоритетні шляхи державного управління ефективним розвитком лісового господарства.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення теоретичних, організаційних та прикладних питань щодо засад державного управління розвитком лісового господарства та визначити пріоритетні шляхи державного управління галуззю.

Виклад основного матеріалу. Суспільна значущість лісів визначається як сукупність компонентів природи та “майданчика” для ведення лісового господарства – “лісоресурсного комплексу країни, що поєднує лісосировинний та лісовиробничий підкомплекс, і лісоресурсну інфраструктуру”. Оскільки “вилучення деревини з лісових екосистем для виробництва лісових матеріалів (“лісокористування”) є необхідною умовою отримання доходів суб’єктами господарювання з лісівництва” [2, с. 86], тому саме держлісгоспи (а не ліси) є основним об’єктом державного управління.

Щоденно для громадян України ліси надають цілий спектр екосистемних послуг, серед яких: забезпечувальні – надання продуктів харчування, питної води, деревини, волокна, палива, генетичних ресурсів тощо; регулювальні – формування клімату та макроклімату; культурні – збагачення культурних, духовних та естетичних аспектів людського добробуту; підтримувальні – забезпечення існування екосистем.

Частина із зазначених послуг досі залишається поза увагою під час формування і впровадження лісової політики країни. Запропонована стратегія спрямована на впровадження екосистемного підходу, який передбачає комплексне управління земельними, водними і живими ресурсами та стимулює їх збереження і стале використання на справедливих засадах [11, с. 12].

Загальна площа лісових ділянок, що належить до лісового фонду України, становить 10,4 млн га, в тому числі вкриті лісовою рослинністю - 9,6 млн га. Лісистість України становить 15,9%. Незважаючи на невелику лісистість території Україна займає у Європі 9-те місце за площею лісів та 6-те місце за запасами деревини. За 50 років лісистість зросла майже у півтора рази. Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2,1 млрд куб. м. За рік в лісах України в середньому приростає 35 млн куб. м деревини. Середньорічний приріст деревини на 1 га у лісах Держлісагентства становить 3,9 куб. м на 1 гектар і коливається від 2,5 куб. м у Степовій зоні до 5,0 куб. м в Ка-

рпатах.

Ліси України не виснажені. В лісах Держлісагентства запас на 1 гектарі становить близько 240 куб. м (7-ме місце в Європі, в Польщі - 219 куб. м, в Білорусі – 183 куб. м, в Швеції – 119 куб. м). Загалом по Україні цей показник нижчий і становить 218 куб. м за рахунок насамперед лісів реформованих сільгосппідприємств, які зріджені та знаходяться в складному санітарному стані [5, с. 10].

Відповідно до статті 56 Земельного кодексу України та статті 7 Лісового кодексу України ліси України можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності [6, с. 6]. На сьогоднішній день у підпорядкуванні Держлісагентства України знаходиться лише 73 % загальної площі земель лісового фонду України, а 17% - ліси Мінагрополітики, 2% - ліси Міні оборони, 13% - комунальної власності, землі запасу 800 тис. га тощо. Незгодженість між розпорядниками призводить до того, що лісові масиви взагалі перебувають без нагляду та поза увагою представників влади. Як наслідок, виникають проблеми незаконних рубок лісового фонду країни, злочинного неконтрольованого браконьєрства і головне - лісових пожеж.

Пріоритетними напрямками розвитку підприємств лісового господарства України є насамперед лісорозведення та лісовідновлення, поліпшення якісного складу лісів, охорона та захист лісу, проведення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, рубок головного користування, мисливське господарство, переробка деревини, розвиток лісової інфраструктури.

Основні показники ведення лісового господарства за 2010–2017 рр. (табл. 1) свідчать про те, що за цей період підприємства лісового господарства працювали стабільно, на що вказують зростання обсягів виробництва продукції, надання робіт та послуг, заготівля ліквідної деревини, зменшення площі рубок лісу [8].

За 2017 рік обсяг реалізованої продукції підприємствами лісового господарства становить 13,7 млрд. грн. і зріс порівняно з 2013 роком у 2,1 рази %, проте заготівля ліквідної деревини практично не змінилася (всього на 7,8 %). Тобто виручка за реалізовану деревину збільшилася за рахунок курсу національної валюти.

За даними Earthsight, більша частина продукції потрапляє на "тіньові" лісопилки, яких в Україні вже більше 12 тисяч. З "санітарного" лісу виготовляють деревоматеріали на експорт, який перевищує їх легальне виробництво на 75%. Україна постачає в держави ЄС незаконну деревину, яку використовують великі компанії, такі як Ікеа і Н&М [10].

Протягом 2017 року на ведення лісового господарства було скеровано 2569,5 млн. грн., із них 2222,3 млн. грн., або 86,5 % власні кошти підприємств, 330,6 млн. грн., або 12,9 % було скеровано на ведення лісового господарства асигнувань із загального фонду Державного бюджету, 13,3 млн. грн. коштів спеціального фонду та 7,7 млн. грн. – підприємствам галузі виділено асигнувань з місцевих бюджетів.

Таблиця 1

Основні показники ведення лісового господарства

	2010 р.	2011 р	2012 р	2013 р	2016 р	2017 р.
Обсяги продукції, робіт та послуг лісового господарства (у фактичних цінах), млн. грн	4097,7	5674,8	5911,6	6363,9	12838,8	13774,6
Заготівля ліквідної деревини, разом, тис. м ³	18064,6	19746,2	19763,6	20340,6	22612,8	21923,0
Зокрема – від рубок головного користування	7767,4	8647,5	8433,2	8484,0	9282,2	9390,6
– від рубок формування і оздоровлення лісів та інших заходів	10297,2	11098,7	11330,4	11856,6	13330,6	12532,4
Відтворення лісів, га	70,1	72,4	70,1	67,7	70,2	68,7
Площа рубок лісу та заходів, тис. га	402,2	421,8	417,0	415,4	386,4	419,1
головного користування	29,1	32,1	30,8	31,8	34,7	35,2
формування та оздоровлення лісів та інших заходів	373,1	389,7	386,2	383,6	350,0	381,9

Розвиток лісового господарства (як і решти галузей національної економіки) істотною мірою залежить від впливу держави, яка “відіграє провідну роль у регулюванні суспільних відносин щодо лісів” [7, с. 12]. Відповідний вплив здійснюється в різних формах. Наприклад, задавання “траєкторії” розвитку галузі забезпечується “державною політикою у сфері лісових відносин – комплексом правових, фінансових, адміністративних та організаційних заходів, включаючи процес прийняття рішень, із використанням яких держава цілеспрямовано впливає на регулювання суспільних відносин, що стосуються володіння, користування та розпоряджання лісами і спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення та сталого використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства”. При цьому важко погодитися з А. Дейнекою, який наголошує, що в Україні “відсутня законодавчо оформлена національна політика щодо розвитку лісового господарства” [3, с. 3], оскільки наразі чинними є Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства України” (від 7 лютого 2004 р. № 171/2004), постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної цільової програми “Ліси України” на 2010–2015 роки” (від 16 вересня 2009 р. № 977), розпорядження Кабінету Міністрів України “Концепція реформування та розвитку лісового господарства” (від 18 квітня 2006 р. № 208-р.) та інші но-

рмативно-правові документи, що визначають специфіку впливу держави на розвиток цієї галузі.

Ураховуючи той факт, що переважна більшість лісів і суб'єктів господарювання, які там господарюють, мають державну форму власності, цілком виправданим убачається державне управління лісовим господарством. Зокрема, колектив науковців акцентує на необхідності “державного управління лісами – організації ведення лісового господарства, здійсненні контролю за дотриманням лісового законодавства, охороні та захисту лісів, використанні лісових ресурсів, що включає увесь комплекс дій, спрямований на досягнення цілей лісової політики” [9, с. 13], тим самим, з одного боку, доволі точно відображаючи зміст регуляторного впливу держави в цій царині, а з іншого – займаючи дискусійну позицію щодо об'єкта такого впливу (ліси, а не лісове господарство). У цьому контексті більш правомірним є пропонуване Е. Дробко, В. Левківським поняття “державне управління у сфері лісових відносин” [4, с. 152], тлумачення якого відображає загальні засади управлінського впливу держави, але не лише не розкриває його специфіку стосовно лісового господарства, а й навіть не містить згадки про цю галузь. Функції державного управління лісовим господарством реалізуються через побудову відповідного механізму, під яким М. Бизова розуміє “сукупність практичних заходів, засобів, важелів і стимулів, за допомогою яких суб'єкти державного управління лісовим господарством здійснюють цілеспрямований вплив на сферу лісового господарства з метою досягнення поставлених цілей та узгодження інтересів”. Загалом перелік механізмів державного управління та особливості їхнього застосування істотною мірою залежать від наявних проблем і доступних ресурсів, необхідних для їх вирішення. При цьому дискусійними є пропозиції окремих науковців “упровадити ринкові механізми” [1, с. 6].

Хоча зазначені механізми впливають на суспільні процеси постійно й поза волею держави та суб'єктів господарювання та мають за мету виправити недоліки державного управління. Ключові проблеми лісового та мисливського господарства України полягають у наступному:

- необхідності забезпечення балансу між екологічними, економічними та соціальними функціями сталого ведення лісового господарства, що ускладнене загальною економічною ситуацією в країні, проявами корупції;
- недосконалості розподілу функцій управління, що призводить в окремих випадках до дублювання функцій або втрати ефективності їх виконання;
- дисбалансі фінансового забезпечення лісогосподарської діяльності; відсутності фінансування заходів з ведення лісового господарства Півдня і Сходу країни та дефіцит відповідних фахівців в цих регіонах;
- наявності незаконних рубок та обігу незаконно добутої деревини, високому рівні браконьєрства;
- ускладненні реалізації прав власності (користування) на ліси че-

рез недостатнє фінансування процесу оформлення лісокористувачами державної форми власності речових прав на земельні ділянки, зайняті лісом;

- відсутності законодавчого підґрунтя та механізмів управління і контролю за лісами комунальної власності в умовах децентралізації влади.

- потребі нормативного врегулювання зміни цільового призначення сільськогосподарських земель, що вийшли із користування і на яких відбулося природне поновлення;

- необхідності удосконалення системи ведення лісового господарства, зокрема щодо розвитку захисного лісорозведення та агролісомеліорації тощо;

- відсутності правових та економічних механізмів стимулювання запровадження природозберігаючих технологій;

- неефективному механізмі притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконні рубки та браконьєрство.

- недостатній науковій підтримці розвитку лісового та мисливського господарства;

Виправити загалом невтішну ситуацію в лісовому господарстві України можливо лише за умови консолідації держави, бізнесу та громадськості. Тому пріоритетними напрямками досягнення стратегічних цілей слід вважати наступні:

- удосконалення законодавчої та нормативної бази лісового господарства для забезпечення можливості формування ефективної лісової політики шляхом;

- удосконалення моделі та механізмів державного управління у сфері лісового та мисливського господарства шляхом уточнення і розмежування повноважень органів влади, контролюючих органів, прав та обов'язків господарюючих суб'єктів;

- удосконалення системи фінансування ведення лісового господарства шляхом створення Державного фонду розвитку лісового господарства;

- направлення коштів наявних бюджетних програм переважно на забезпечення діяльності установ природно-заповідного фонду, лісівничих наукових установ, лісозахисних підприємств;

- забезпечення реалізації деревини на прозорих конкурентних закладах з доступом до відкритих реєстрів на всі дозвільні документи;

- підтримка та забезпечення сталого ведення лісового господарства шляхом забезпечення невиснажливого лісокористування, збереження біорізноманіття та впровадження природозберігаючих технологій;

- інституційне посилення охорони та захисту лісів і боротьби з незаконними рубками та обігом незаконно добутої деревини і впровадження концепції громадського контролю;

- розвиток та державна підтримка лісової науки та освіти, підготовка науково-педагогічних кадрів у лісовому господарстві;

- подолання наслідків впливу на лісові екосистеми військових дій на Сході України, природних та техногенних катастроф [12, с. 78].

Реалізація запропонованих пріоритетних напрямів сприятиме забезпеченню сталого розвитку й управлінню лісовим та мисливським господарством у лісах усіх форм власності, покращенню системи управління лісовим господарством, вдосконалення структури лісгосподарських підприємств, створення дієвої системи контролю за веденням лісового господарства, забезпечення соціального захисту лісової охорони при виконанні службових обов'язків, збільшенню площі лісів держави, збереженню біорізноманіття та невиснажливого лісокористування.

Висновки. На основі викладеного матеріалу запропоновано запровадження принципів невиснажливого лісокористування, сталого та збалансованого розвитку лісового господарства. З цією метою пропонуються пріоритетні шляхи державного управління: правове регулювання заходів щодо підвищення ефективності управління лісовим господарством, протидії незаконним вирубкам та корупції, вдосконалення системи ведення лісового господарства. До числа заходів у цій сфері слід віднести: збереження біологічного різноманіття лісів, забезпечення захисного лісорозведення, інвентаризацію та оптимізацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду та удосконалення системи фінансування ведення лісового господарства шляхом створення Державного фонду розвитку лісового господарства.

Список використаних джерел:

1. Бизова М. Б. Вдосконалення механізму державного управління лісового господарства (на матеріалах півдня України) : автореф. дис. ... к.держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / М. Б. Бизова. – Одеса, 2010. – 20 с.
2. Бобко А. Лісівництво і державна політика щодо користування землями лісгосподарського призначення в Україні / А. Бобко // Економіка України. – 2012. – № 7. – С. 70–79.
3. Дейнека А. М. Методологія управління лісовим господарством на еколого-економічних засадах: автореф. дис. ... д.е.н.: 08.00.06 “Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища” / А. М. Дейнека. – Львів, 2010. – 37 с.
4. Дробко Е. В. Державне управління та державна політика у сфері лісових відносин: теоретичний аспект / Е. В. Дробко, В. М. Левківський // Науковий вісн. Академії муніцип. упр. (Серія “Управління”). – 2013. – № 2. – С. 147–153. –
5. Лісове господарство України. – Держлісагентство, Київ. – 2017. – 64 с.
6. Лісовий кодекс України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
7. Непийвода В. П. Правове регулювання суспільних відносин щодо лісів у контексті сталого розвитку : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.06 “Юридична психологія” / В. П. Непийвода. – К., 2006. – 20 с.
8. Основні показники ведення лісгосподарської діяльності (1990-2017). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Правові засади впровадження в Україні Конвенції про біорізноманіття /

Н. Р. Малишева, В. І. Олещенко [та ін.]. – К. : Хімджест, 2003. – 176 с.

10. Статистика незаконних рубок: діяльність технічно-оснащених злочинних груп та неконтрольовані приватні пилорами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=181493.

11. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна : навч. посіб. / Ф. В. Вольвач, М. І. Дробноход, В. Г. Дюканов та ін. ; за ред. М. І. Дробнохода. – К. : МАУП, 2002. – 104 с.

12. Фурдичко О. Лісовий сектор економіки України: проблеми і перспективи розвитку / О. Фурдичко, О. Дребот // Економіка України. – 2012. – № 3. – С. 70–79.

Reference:

1. Bizova, M. B. *Improvement of the mechanism of state management of forestry (on materials of the south of Ukraine): author's abstract. dis ... k.derzh. exercise: special 25.00.02 "Mechanisms of state administration"*. Odessa, 2010. Print.

2. Bobko, A. "Arboriculture and state policy on the use of forestry land in Ukraine [Lisivnytstvo i derzhavna polityka shchodo korystuvannya zemlyamy lisohospodars'ko ho pryznachennya v Ukrayini]". *Economy of Ukraine* 7 (2012): 70-79. Print.

3. Deineka, A.M. *Methodology of forest management on the ecological and economic principles: author's abstract. dis ... doctoral student: 08.00.06 "Economics of nature management and environmental protection"*. Lviv, 2010. Print.

4. Drobko, E.V. and Levkovsky, V.M. "Public Administration and State Policy in the Field of Forestry: The Theoretical Aspect [Derzhavne upravlinnya ta derzhavna polityka u sferi lisovykh vidnosyn: teoretychnyy aspekt]". *Scientific University. Academy of the municipality. exercise (Series "Management")* 2 (2013): 147-153. Print.

5. *Forestry of Ukraine. State Forestry Agency, Kiev, 2017. Print.*

6. *Forest Code of Ukraine. Web. 13 Feb. 2019.* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>>.

7. Nepiyvoda, V.P. *Legal regulation of social relations in forests in the context of sustainable development: author's abstract. dis ... k.ju.n. : 12.00.06 "Legal psychology"*. Kyiv, 2006. Print.

8. *Main indicators of forest management (1990-2017). Web. 13 Feb. 2019.* <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

9. Malyshev, N. R. and Oleschenko, V. I. *Legal principles of implementation of the Convention on Biodiversity in Ukraine [Pravovi zasady vprovadzhennya v Ukrayini Konventsiyi pro bioriznomanittya]*. Kyiv: Khimzhest, 2003. Print.

10. *Statistics of illegal logging: the activities of technically equipped criminal groups and uncontrolled private pilors. Web. 13 Feb. 2019.* <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?Art_id=181493>.

11. Volvach, F.V., Drobnohod, M.I. and Dyukanov, V.G. *Sustainable Environmentally Safe Development and Ukraine [Stiykyy ekolohichno bezpechnyy rozvytok i Ukrayina]*. Kyiv: MAUP, 2002. Print.

12. Furdichko, O. and Drobot, O. "Forestry sector of Ukraine's economy: problems and prospects of development [Lisovyy sektor ekonomiky Ukrayiny: problemy i perspektyvy rozvytku]". *Economy of Ukraine* 3 (2012): 70-79. Print.

Більовський М. О., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Bilovskyi M., postgraduate student of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

MODERN STATUS AND RESULTS OF PUBLIC GOVERNANCE AND ADMINISTRATION MECHANISMS IN THE FIELD OF ENERGY SAVING AND ENERGY EFFICIENCY IN UKRAINE

Охарактеризовано сучасний стан публічного управління та адміністрування у сфері енергозбереження та енергоефективності в Україні. Проаналізовано рівень запровадження заходів енергозбереження та енергоефективності в усі сфери суспільного життя. Визначено результативність механізмів публічного управління та адміністрування у сфері енергозбереження та енергоефективності в Україні.

Ключові слова: *публічне управління та адміністрування, енергозбереження, енергоефективність, механізми публічного управління та адміністрування у сфері енергозбереження та енергоефективності.*

The current state of public administration and administration in the field of energy saving and energy efficiency in Ukraine is described. The level of implementation of measures of energy saving and energy efficiency in all spheres of public life is analyzed. The effectiveness of public administration and administration mechanisms in the sphere of energy saving and energy efficiency in Ukraine is determined.

Keywords: *public administration and administration, energy saving, energy efficiency, public administration and administration mechanisms in the field of energy saving and energy efficiency.*

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів подальшого сталого розвитку України є побудова моделі суспільного розвитку на основі енергозбереження та енергоефективності. Пожвавлення темпів економічного розвитку, забезпечення необхідного рівня національної енергетичної безпеки, вирішення існуючих соціальних проблем та підвищення рівня життя населення в значній мірі залежить не тільки (і не стільки) від кількості доступних енергетичних ресурсів, а від ефективності їх використання в усіх сферах суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу сучасного стану та

проблемних аспектів публічного управління та адміністрування у сфері енергозбереження та енергоефективності в Україні присвятили свої публікації такі вчені, як О. Волошин, А. Денисенко, С. Майстро, Я. Михайлишин та ін. [2; 6; 7]. Однак чимало питань стосовно визначення напрямів підвищення результативності механізмів публічного управління та адміністрування у сфері енергозбереження та енергоефективності в Україні залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасного стану та визначення результативності механізмів публічного управління та адміністрування у сфері енергозбереження та енергоефективності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Одним із найбільш поширених індикаторів вимірювання ефективності споживання енергії в країні є енергоємність економіки, а саме відношення загального енергоспоживання країни та ВВП. Загалом цей індикатор показує, скільки було витрачено енергії на те, щоб виробити одиницю ВВП.

Дані щодо енергоємності ВВП України за період 2007 – 2017 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Енергоємність ВВП України [4]

№	Показники / роки	2007	2010	2013	2014	2015	2016	2017
1.	ВВП за ПКС 2011, млрд. дол.	395,2	358,9	379,3	354,5	319,8	327,2	335,4
Кінцеве енергоспоживання								
2.	Кінцеве енергоспоживання, тис. т н.е.	85955	74004	69557	61460	50831	51645	50086
3.	Енергоємність, т н.е./тис. дол.	0,217	0,206	0,183	0,173	0,159	0,158	0,149
Загальне постачання первинної енергії								
4.	Загальне постачання первинної енергії, тис. т н.е.	139330	132308	115940	105683	90090	91658	89625
5.	Енергоємність, н.е. / тис. дол.	0,352	0,368	0,305	0,298	0,282	0,280	0,267

Так, енергоємність ВВП України за паритетом купівельної спроможності за підсумками 2017 р. склало 0,267 н.е. / тис. дол., що на 24,1% менше, ніж у 2007 р.

Однак навіть такої позитивної динаміки недостатньо у порівнянні з кращими світовими зразками. Адже за цим показником Україна входить до ТОП-10 країн із найменш ефективним використанням енергії (рис. 1).

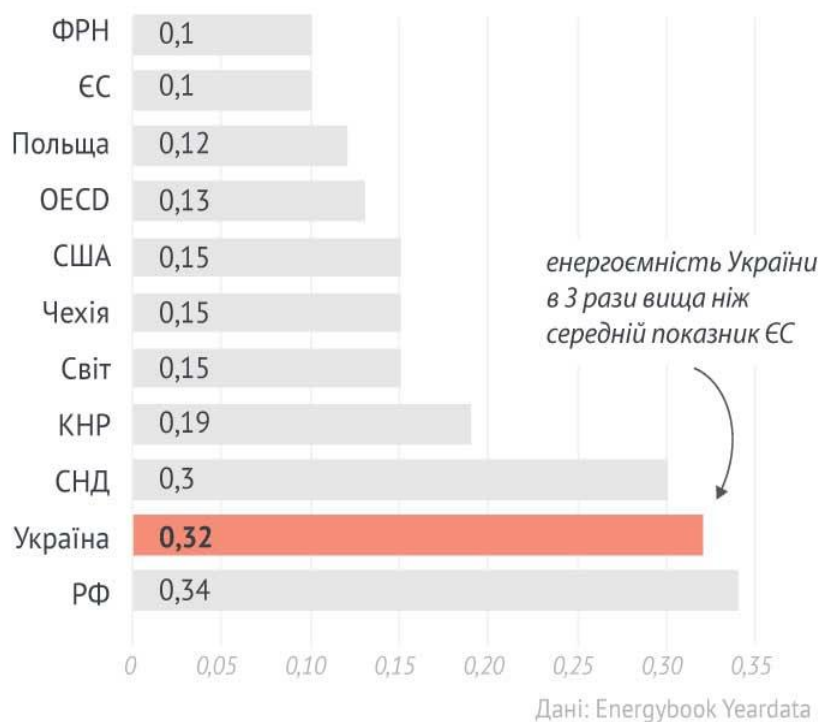

Рис. 1. Енергоємність економік різних країн, т н.е./тис. дол. США, за ПКС [2].

Так, щоб виробити \$1000 ВВП, Україна витратила у 2013 р. 0,32 т нафтового еквівалента енергії, що більш ніж удвічі більше, ніж у середньому в світі та більш, ніж утричі більше, ніж енергоємність ВВП в середньому в Європейському Союзі, в якому, щоб виробити \$1000 ВВП витрачають лише 0,1 т нафтового еквівалента енергії. І хоча з середини 90-х до 2017 р. Україна досягла істотних успіхів у підвищенні енергоефективності економіки, наша країна досі витрачає в 2 рази більше енергії на одиницю ВВП, ніж в середньому країни-члени ОЕСР.

Більше того, попри згаданий прогрес в останні роки, енергоємність економіки України зараз є такою, яку мала Польща ще у 1990 р. [2].

Істотні зміни відбуваються також у структурі кінцевого енергоспоживання в Україні за період 2007 – 2017 рр. (табл. 2).

Збільшення питомої ваги в загальному енергоспоживанні за період 2007-2017 рр. таких секторів економіки, як сектор послуг (з 5,8% у 2007 р. до 8,8% - у 2017 р.) та сільське, лісове та рибне господарство (з 2,3% у 2007 р. до 3,7% - у 2017 р.) можна пояснити їх сучасним інтенсивним розвитком та, у зв'язку з цим, зниженням енергоємності виробництва та надання послуг, особливо в період після 2013 р.

Слід зазначити, що за вказаний період на перше місце за кінцевим енергоспоживанням в Україні вийшов сектор економіки – домашні домогосподарства – 32,8% енергоспоживання у 2017 р. у порівнянні з 26,8% від загального енергоспоживання у 2007 р.

Кінцеве енергоспоживання в Україні [5]

№	Показники / роки	2007	2010	2013	2014	2015	2016	2017
1.	Загальне кінцеве енергоспоживання, тис. т н.е.	85955	74004	69557	61460	50831	51645	50086
	в т.ч.							
2.	Промисловість	32852	25327	21864	20570	16409	14955	15103
3.	у % до підсумку	38,2	34,2	31,4	33,5	32,3	29,0	30,2
4.	Транспорт	15417	12627	11280	10327	8750	9165	9768
5.	у % до підсумку	17,9	17,1	16,2	16,8	17,2	17,7	19,5
6	Домашні господарства	23001	23813	23495	20384	16554	17586	16435
7	у % до підсумку	26,8	32,2	33,8	33,2	32,6	34,1	32,8
8	Сектор послуг	4956	4643	5745	4663	3838	4856	4396
9	у % до підсумку	5,8	6,3	8,3	7,6	7,6	9,4	8,8
10	Сільське, лісове та рибне господарство	2018	2036	2242	2016	1961	2142	1870
11	у % до підсумку	2,3	2,8	3,2	3,3	3,9	4,1	3,7
12	Неенергетичне використання енергії	7712	5547	4932	3500	3318	2910	2515
13	у % до підсумку	9,0	7,5	7,1	5,7	6,5	5,6	5,0

Друге місце за кінцевим енергоспоживання в Україні займає промисловість – 30,2% енергоспоживання в 2017 р. у порівнянні з 38,2% від загального енергоспоживання у 2007 р. На нашу думку, це не тільки наслідок втрати частини промисловості на Донбасі та в Криму, а й неефективна державна політика енергозбереження в найбільш неререформованому секторі економіки – житлово-комунальному господарстві країни.

Адже населення є найбільшим споживачем енергії в Україні. З усіх видів енергії населення найбільше споживає природний газ. Через низьку енергоефективність будівлі, теплові мережі в Україні витрачають набагато більше енергії, ніж в розвинутих країнах. Енергоефективність житла є вкрай низькою. Насамперед це зумовлено структурою житлового фонду країни, адже 85% будівель мають вік понад 25 років. Вартість опалення, яке українці сплачують сьогодні, є результатом інженерних та державно-управлінських рішень, ухвалених понад чверть століття назад. І рахунки тільки збільшуватимуться (якщо нічого не робити), бо інфраструктура продовжує зношуватися і втрати тепла в мережах та будівлях зростають [2].

За даними Міністерства регіонального розвитку, з 18,6 млрд м³ газу, що постачаються населенню, ефективно використовуються лише 38%. Все інше втрачається під час виробництва, транспортування та кінцевого споживання. На всіх етапах постачання тепла та газу для населення втрачається понад 11 млрд. м³. Найбільшим рекордсменом із марнотратства енергії в

житловому секторі (63%) є Київ, який споживає газу на гарячу воду та централізоване опалення більше, ніж уся Харківська, Дніпровська, Запорізька та Донецька області разом узяті [2].

Найбільше тепла (а тому й природного газу) в Україні втрачається саме в будівлях та мережах (рис. 2).

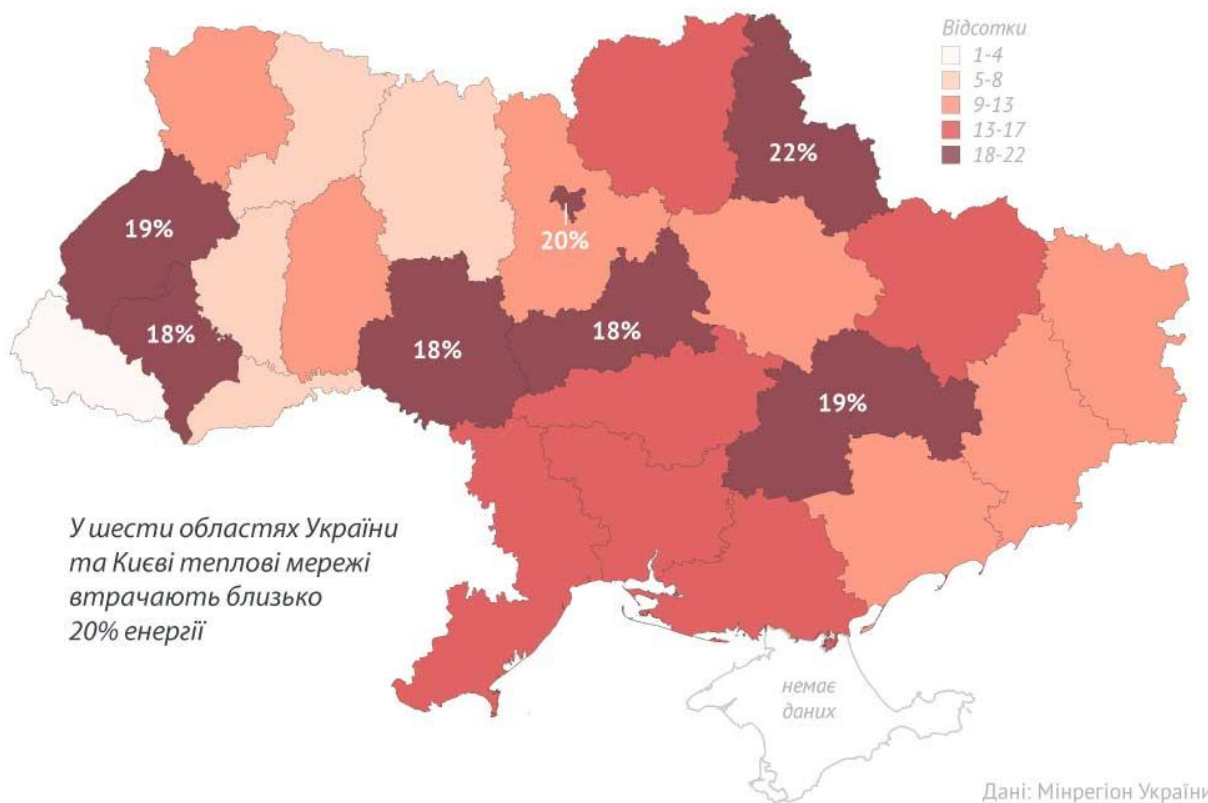

Рис. 2. Втрати теплової енергії у мережах України, % [2].

Так, у шести областях України та м. Києві теплові мережі втрачають близько 20% енергії: Сумська область – 22%; м. Київ – 20%; Дніпропетровська область – 19%; Львівська область – 19%; Черкаська, Вінницька, Івано-Франківська області – по 18%.

Для вирішення цієї проблеми, в першу чергу, необхідно забезпечити будівлі приладами обліку теплової енергії.

Однак станом на 1 вересня 2018 р., в Україні тільки у 81,4% будинків встановлені прилади обліку спожитої теплової енергії. При цьому найбільше лічильників встановили в Миколаївській області - 2051 будинків (97,7%) і Черкаській області - 2058 будинків (97,6%), а найменше - в Луганській області - 409 (23,1%) та у Тернопільській області - 116 будинків (15%) [1].

І це при тому, що ще в 2017 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про комерційний облік комунальних послуг», згідно з яким лічильники тепла повинні бути встановлені в кожному будинку [3].

При цьому існує суттєвий потенціал підвищення енергоефективності в регіонах України (рис. 3).

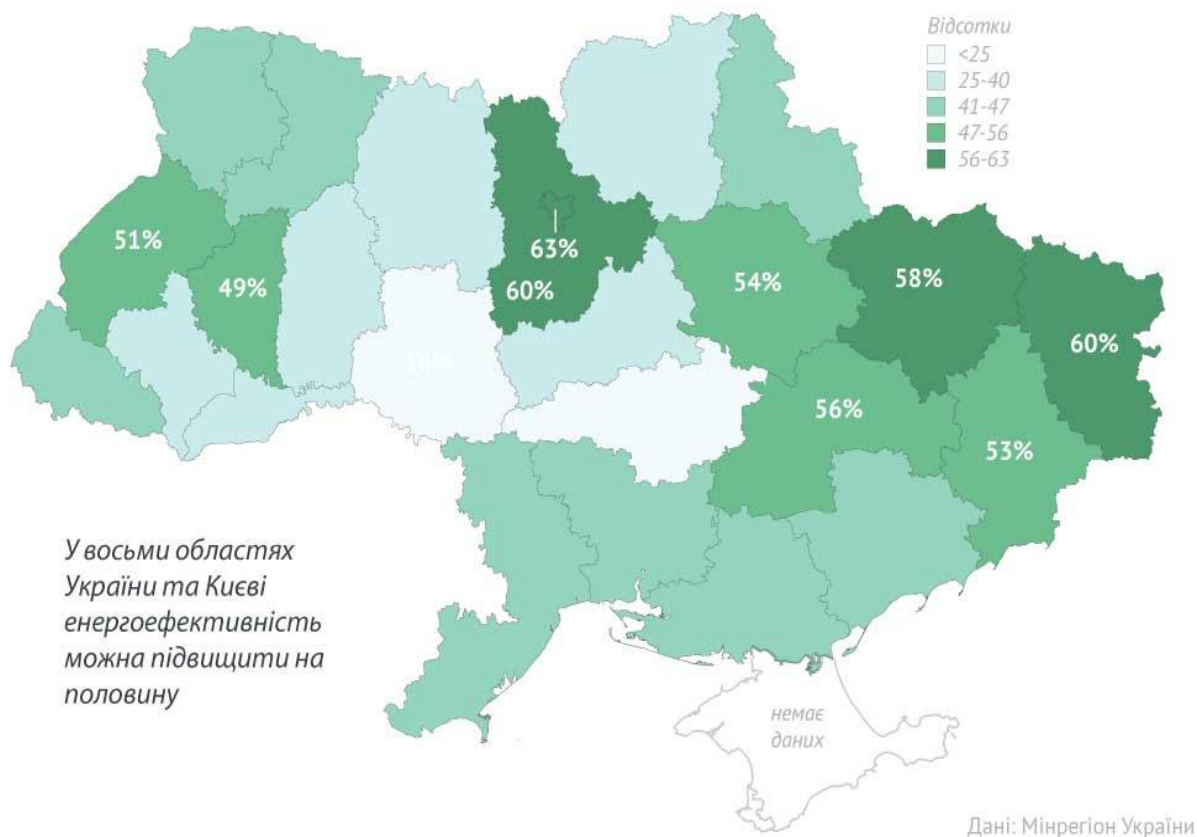

Рис. 3. Потенціал підвищення енергоефективності в областях України, % [2].

Так, у восьми областях України та м. Києві енергоефективність можна підвищити на половину та більше: в м. Київ – на 63%; в Луганській та Київській області – на 60%; в Харківській – на 58%; Дніпропетровській – на 56%; Полтавській – на 54%; Донецькій – на 53%; Львівській – на 51%; Тернопільській області – на 49%.

Якщо в Україні буде підвищено енергоефективність житлового сектору України до середнього в країнах ЄС показника, то значно скоротяться втрати та потреба в імпорті енергоресурсів. Зрозуміло, що для цього потрібні значні кошти.

Так, за оцінками Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України весь комплекс модернізації котелень, теплових мереж та будинків усіх типів та форм власності потребує \$57 млрд. (табл. 3).

Одним з головних напрямів реалізації державної політики у сфері енергозбереження та енергоефективності в Україні має стати формування механізмів та інструментів залучення інвестицій у цю сферу.

Одним з таких державних інструментів стала програма так званих «теплих кредитів». Так, за період з жовтня 2014 р. по серпень 2017 р. близько 320 тис. сімей в Україні скористалося урядовою програмою «теплих кредитів» на загальну суму понад 4 млрд. грн. Зокрема, найбільшу популярність має утеплення індивідуального житла. Цим напрямом програ-

ми скористалися близько 210 тис. сімей, залучивши на енергоефективні матеріали і обладнання 3,5 млрд. грн. Крім того, понад 21 тис. приватних домогосподарств отримало в банках 367 млн. грн. на встановлення твердопаливних котлів.

Таблиця 3
Інвестиційні потреби в тепло модернізації України [2].

Сфера	Інвестиційна потреба, млрд дол.	Потенціал скорочення споживання газу, млрд м ³
Утеплення багатоквартирних будинків	17	2,3
Утеплення індивідуальних будинків	28	4,7
Заміна індивідуальних котлів на більш ефективні	4	1,7
Утеплення громадських будівель	2	0,3
Модернізація виробництва тепла та мереж	6	2,4
Всього	57	11,4

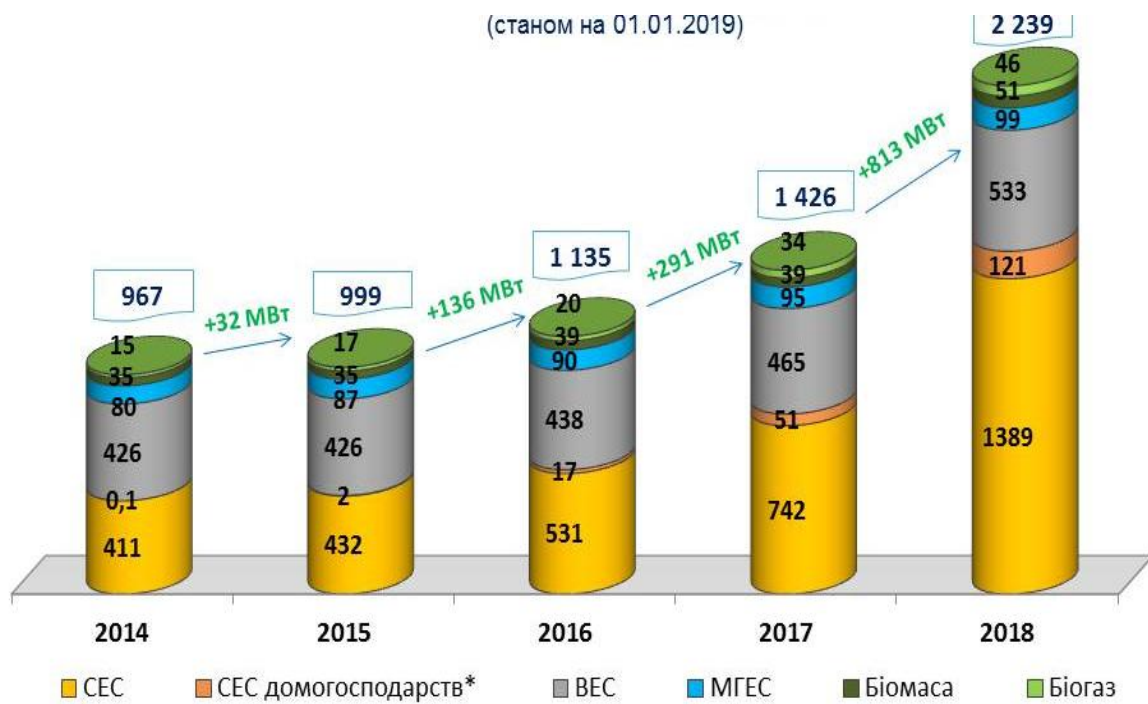
Понад тисячу ОСББ та ЖЕКів, які обслуговують близько 80 тис. сімей, стали учасниками програми, отримавши в банках 178,3 млн. грн. на впровадження енергоефективних заходів у багатоповерхових будинках. ОСББ особливо активні в питанні енергозбереження. З початку 2017 р. програмою скористалися 468 ОСББ, залучивши на енергоефективні заходи понад 100 млн. грн. Це більше, ніж за весь 2016 р., коли було видано 435 кредитів для ОСББ та ЖЕКів на загальну суму 61 млн. грн. [8].

Важливим напрямом підвищення результативності державної політики енергозбереження та енергоефективності в усіх сферах суспільного життя в Україні є розвиток відновлюваної енергетики.

У 2018 р. зафіксовано динамічний розвиток української «зеленої» енергетики: встановлено 813 МВт нових потужностей (в які інвестовано понад 730 млн. євро), що майже втричі більше, ніж встановлено об'єктів відновлюваної електроенергетики впродовж 2017 р. (рис. 4).

Зокрема, протягом 2018 р. в Україні встановили: 646 МВт сонячних електростанцій; 70 МВт СЕС приватних домогосподарств (дані за 9 міс.); 68 МВт вітроелектростанцій; 13 МВт станцій, що генерують електроенергію з біомаси; 12 МВт об'єктів, що виробляють електроенергію з біогазу; 4 МВт малих ГЕС. Загалом, на 1 січня 2019 р. в Україні введено у дію 2240 МВт потужностей, які генерують «чисту» електроенергію, що у 1,5 разу більше, ніж на кінець 2017 р. (близько 1500 МВт) [9].

Позитивною є також динаміка зростання частки «чистої» енергії в загальному обсязі генерування: з 2014 р. по 2017 р. вона збільшилася більш ніж у 1,5 рази – з 3,9% до 6,7% (підвищення майже на 1% щорічно), зокрема: 1) у споживанні електроенергії – з 7,4% до 8,6%; 2) у системах опалення – у більш ніж два рази з 3,4% до 7,6%.

З початку 2015 р. введено **1271 МВт** та залучено близько **1,2 млрд €** інвестицій

Рис. 4. Встановлена потужність об'єктів відновлюваної енергетики, що працюють за «зеленим» тарифом (в т.ч. CEC домогосподарств), МВт [9].

Ці результати можуть свідчити про ефективність тих законодавчих змін, які були розроблені та реалізуються державою, а саме: 1) стимулюючий тариф на тепло «не з природного газу»; 2) «зелений» тариф, прив'язаний до курсу євро для всіх видів генерації «чистої» енергії; 3) збільшений «зелений» тариф на електроенергію з біомаси та біогазу до 12,4 центи/кВт*год.; 4) можливість укладати довгострокові договори на продаж «чистої» електроенергії за «зеленим» тарифом; 5) надбавка до «зеленого» тарифу за використання українського обладнання тощо [10].

Висновки. Отже, раціональне споживання енергетичних ресурсів, забезпечення необхідного рівня енергозбереження та енергоефективності є невідкладним та першочерговим завданням системи публічного управління та адміністрування в Україні. Дієва та результативна державна політика енергозбереження та енергоефективності має стати передумовою відродження конкурентного промислового виробництва, подальшого розвитку агропродовольчого комплексу та сфери послуг, реформування житлово-комунального господарства та вирішення існуючих соціальних проблем. Передумовою для укріплення міжнародного авторитету України, має стати широке використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива в усіх сферах суспільного життя, що сприятиме вирішенню питань забезпечення енергетичної та економічної незалежності країни, розвитку місцевих громад, охороні навколишнього середовища та поліпшенню

екології, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. В каких областях больше всего установлено теплосчетчиков в домах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <https://delo.ua/business/stalo-izvestno-skolko-teploschetchikov-ustanovle-347560/>.
2. Денисенко А. Потенціал енергоефективності // А. Денисенко, Я. Михайлишин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <http://texty.org.ua/d/energy/>.
3. Закон України «Про комерційний облік комунальних послуг» від 22 червня 2017 року, № 2119-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2119-19>.
4. Енергоємність за 2007 – 2017 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Кінцеве енергоспоживання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Майстро С.В. Концептуальні засади стратегії державного регулювання та перспективи розвитку альтернативної енергетики в Україні / С.В. Майстро, О.Л. Волошин // Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2015. – Вип. 3 (50). – С. 100 – 106.
7. Майстро С.В. Механізми державного регулювання розвитку альтернативної енергетики: теоретичні підходи до визначення та змісту / С.В. Майстро, О.Л. Волошин // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Вип. 43. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. – С. 36 – 43.
8. «Теплі кредити» в Україні взяли 320 тисяч сімей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <http://www.epravda.com.ua/news/2017/08/25/628371/>.
9. У «зелену» енергетику України торік інвестували понад 730 мільйонів євро (інфографіка). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <https://news.finance.ua/ua/news/-/441598/u-zelenu-energetyku-ukrayiny-torik-investuvaly-ponad-730-miljoniv-yevro-infografika>.
10. Частка «чистої» енергії за три роки збільшилася в 1,5 разу – Держенергоефективності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <https://news.finance.ua/ua/news/-/441329/chastka-chystoyi-energiyi-za-try-roky-zbilshylasya-v-1-5-razu-derzhenergoefektyvnosti>.

References:

1. In which areas are the most installed heat meters in homes. [V kakih oblastyakh bol'she vsego ustanovleno teploschetchikov v domah]. Web. 27 Feb. 2019, <delo.ua/business/stalo-izvestno-skolko-teploschetchikov-ustanovle-347560>.
2. Denisenko, A. and Mykhailyshyn, Y. "Energy efficiency potential. [Potencial energoefektivnosti]." Web. 22 Feb. 2019, <texty.org.ua/d/energy>.
3. Law of Ukraine "On Commercial Accounting of Utilities". [Zakon Ukrainy "Pro komerciyiniy oblik komunal'nyh poslug]. Web. 23 Feb. 2019, <zakon.rada.gov.ua/laws/show/2119-19>.
4. Energy intensity for 2007-2017. [Energoemkist' za 2007-2017 roki]. Web. 21

Feb. 2019, <ukrstat.gov.ua>.

5. *Final energy consumption in Ukraine*. [*Kinceve energospozhivannya v Ukraini*]. Web. 20 Feb. 2019, <ukrstat.gov.ua>.

6. Maistro, S. and Voloshin, O. "Conceptual bases of the state regulation strategy and perspectives of alternative energy development in Ukraine. [Konceptual'ni zasady strategii derzhavnogo reguluvannya ta perspektivi rozvitku al'ternativnoi energetiki v Ukraini]." *Teoriya ta praktyka derzhavnogo upravlinnya*. 3 (50) (2015): 100 – 106. Print.

7. Maistro, S. and Voloshin, O. "Mechanisms of state regulation of alternative energy development: theoretical approaches to the definition and content. [Mehanizmy derzhavnogo reguluvannya rozvitku al'ternativnoi energetiki: teoretichni pidhody do viznachennya ta zmistu]." *Efektivnist' derzhavnogo upravlinnya. Zb. nauk. pr. L'vivs'kogo regional'nogo institutu derzhavnogo upravlinnya Nacional'noi akademii derzhavnogo upravlinnya pri Prezidentovi Ukrainy* 43 (2015): 36 – 43. Print.

8. Warm Loans" in Ukraine has taken 320 thousand families. [Tepli kredyty v Ukraini vzyaly 320 tysyach simey]. Web. 24 Feb. 2019, <pravda.com.ua/news/2017/08/25/628371/>.

9. In the "green" energy sector of Ukraine last year more than 730 million euro was invested (infographics). [U "zelenu energetyku" Ukrainy torik investuvaly ponad 730 mil'yoniv evro (infografika)]. Web. 23 Feb. 2019, <news.finance.ua/ua/news/-/441598/u-zelenu-energetyku-ukrayiny-torik-investuvaly-ponad-730-miljoniv-yevro-infografika>.

10. The share of "clean" energy in three years has increased by 1.5 times". [“Chastka “chystoi” energii za try roky zbil'shylasya v 1.5 razy - Derzhenergoefektyvnosti]. Web. 26 Feb. 2019, <news.finance.ua/ua/news/-/441329/chastka-chystoyi-energiyi-za-try-roky-zbilshylasya-v-1-5-razu-derzhenergoefektyvnosti>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233351

УДК 378:372.77(477)

Бондаренко А. І., докторант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Bondarenko A., PhD in public administration, doctoral candidate, National University of Civil Protection of Ukraine

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ**

**CONCEPTUAL BASES OF FORMATION OF MECHANISMS OF
FINANCIAL SECURITY STATE REGULATION ENSURING**

У статті сформульовано концептуальні засади формування механізмів забезпечення державного регулювання фінансової безпеки. Зокрема, виокремлено ключові цілі та завдання забезпечення державної фінансової безпеки. Виділено й проаналізовано засоби уникнення загроз державній фінансовій безпеці. Обґрунтовано необхідність і доцільність формування системи державної фінансової безпеки.

Ключові слова: *фінансова безпека держави, концептуальні засади, система, державне регулювання, загрози.*

The conceptual bases of formation of mechanisms of financial security state regulation ensuring are formulated in the article. In particular, the key purposes and problems of the state financial security ensuring are allocated. The instruments of prevention of threats of the state financial security are allocated and analyzed. The need and expediency of formation of a system of the state financial security is proved.

Keywords: *state financial security, conceptual bases, system, state regulation, threats.*

Постановка проблеми. В сучасних трансформаційних умовах забезпечення державної фінансової безпеки є гарантом підтримки стабільного економічного зростання в Україні. При цьому необхідно відмітити, що методи й інструменти забезпечення фінансово-економічної безпеки в Україні, які нині вживаються органами державної виконавчої влади та місцевого, є недостатніми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розробки та впровадження механізмів державного регулювання фінансової безпеки досліджувалася у роботах численних вчених, зокрема, М. Базася [2], Н. Барабаша [3], О. Барановського [4] та ін.

Однак концептуальні засади формування подібних механізмів все ще потребують подальшого розгляду.

Постановка завдання. Враховуючи вищезазначене, метою статті є формулювання концептуальних засад формування механізмів забезпечення державного регулювання фінансової безпеки. Для досягнення поставленої мети в статті пропонується вирішити такі завдання:

- виокремити ключові завдання цілі та завдання забезпечення державної фінансової безпеки;
- виділити й проаналізувати засоби уникнення загроз державній фінансовій безпеці;
- обґрунтувати необхідність і доцільність формування системи державної фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу. Необхідний рівень державної фінансової безпеки може бути досягнений через забезпечення оптимальної діяльності у фінансовій сфері, а також сферах, що взаємодіють з нею, а саме:

- гошово-кредитній;
- економічній;

- соціальній;
- фінансовій сфері на міжнародному рівні тощо.

При цьому серед ключових цілей і завдань забезпечення державної фінансової безпеки слід виділити такі: 1) виокремлення та формалізація факторних груп, що чинять вплив на діяльність у виробничій і фінансовій сферах; 2) формування системи обмежень, які регулюють вплив чинників навмисного чи ненавмисного походження на фінансову сферу [1; 3].

Фактично забезпечення державної фінансової безпеки являє собою специфічний комплекс заходів, підходів й інструментів, орієнтованих на захист державних економічних інтересів на макрорівні, а також економічних інтересів корпорацій та фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Забезпечення державної фінансової безпеки України передбачає це діяльність держави і всього суспільства, орієнтовану на:

- забезпечення загальнонаціональної ідеї;
- захист національних інтересів і цінностей через підтримку стабільності з фінансової точки зору;
- досягнення збалансованості фінансів, необхідної ліквідності активів і наявності достатнього обсягу резервів золотого, грошового, валютного, тощо характеру.

Виходячи з вищенаведеного, забезпечення фінансової державної безпеки України у першу чергу орієнтовано на недопущення й усунення загроз:

- зміцненню й розвитку прав і свобод громадянина як особистості;
- підтримку цінностей суспільства;
- забезпечення стабільного конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності країни [2; 3].

При цьому функції держави щодо забезпечення фінансової безпеки України не можуть бути обмежені виключно її захистом. У цьому контексті ключовим пріоритетом діяльності держави стосовно забезпечення фінансової безпеки є підтримка розвитку її суспільства та підвищення загальної якості життя її громадян.

При цьому забезпечення державно фінансової безпеки в Україні в нинішніх умовах є можливим виключно за дотримання її національних інтересів за умови впровадження й реалізації економічних реформ і моніторингу поточних загроз. Слід підкреслити, що формування системи державної фінансової безпеки є процесом евристичного характеру й походження, що полягає у вирішенні задач багатокритеріального спектру, які, в свою чергу, вимагають залучення висококваліфікованих фахівців у різних сферах [1; 2].

Важливою складовою забезпечення державної фінансової безпеки є розробка стратегій забезпечення фінансової безпеки підприємств, організацій і установ усіх форм власності та сфер діяльності, як частини загальної стратегії розвитку. У межах цих стратегій забезпечення фінансової безпеки окремих суб'єктів господарювання повинні передбачатися такі напрями:

- застосування нових або оптимізація поточних методів просування

продукції і послуг в межах товарних і фінансових ринків, що, в свою чергу, уможлиблює оптимізацію й розподіл грошових надходжень і їх еквівалентів та їх розподіл відповідно до вимог збалансованого розподілу; дозволяє знаходити адекватні способи покриття цих надходжень та формує сприятливі умови для пошуку оптимальної структури корпоративного капіталу⁴

– організація дієвого фінансового менеджменту в ринковому середовищі, якому притаманні високий ступінь невизначеності та підвищений рівень ризику [1; 2].

Слід відзначити, що найважливішим аспектом у процесі вирішення завдання забезпечення фінансової безпеки будь якого підприємства, організації чи установи є формування оптимальної структури капіталу на основі загальноствановленої системи коефіцієнтів, що, в свою чергу, уможлиблює оптимізацію процесів управління борговими зобов'язаннями компанії і раціоналізацію методів залучення додаткових ресурсів грошового характеру в межах фінансового ринку.

Враховуючи вищезазначене, система забезпечення державної фінансової безпеки повинна містити специфічний комплекс завдань, орієнтованих на усунення конфлікту інтересів між суб'єктами інфраструктури фінансового ринку на державному рівні і підрозділами компанії на корпоративному рівні. До подібних методів можуть бути віднесені такі:

– чітка організація документообігу із забезпеченням відповідного контролю;

– жорсткий розподіл прав доступу різних суб'єктів і підрозділів до інформаційних масивів;

– розподіл ієрархії повноважень стосовно фінансової діяльності, за допомогою яких службовці різних суб'єктів господарювання можуть бути поділені в межах їхніх відокремлених підрозділів у часі й просторі з потенційною можливістю уникнення конфліктів інтересів.

Окремо підлягають вирішенню завдання забезпечення безпеки, зокрема, у таких процесах:

– передачі через мережі глобального або локального розподілення;

– випадкового або навмисного пошкодження мереж у процесі передачі фінансової інформації;

– розголошення, несанкціонованого використання чи знищення фінансової інформації [1; 4].

При цьому система спеціалізованих заходів, орієнтована на забезпечення фінансової безпеки підприємств, організацій і установ, як ключової складової забезпечення державної фінансової безпеки, повинна бути прозорою: 1) впровадження механізмів безпеки не повинно порушувати стабільне функціонування всієї системи; 2) затримки в процесі передачі даних, що обумовлені внесенням змін у програмні й технічні засоби безпеки, повинні бути мінімальними; 3) надійність передачі фінансових даних повинна бути високою. При цьому безпосередні засоби забезпечення фінансової безпеки

ки повинні бути захищені від несанкціонованого доступу [2; 4].

Висновки. У цілому, виходячи з результатів проведеного дослідження, можна зробити такі висновки.

1. Виокремлено ключові цілі та завдання забезпечення державної фінансової безпеки: виокремлення та формалізація факторних груп, що чинять вплив на діяльність у виробничій і фінансовій сферах, а також формування системи обмежень, які регулюють вплив чинників навмисного чи ненавмисного походження на фінансову сферу.

2. Виділено й проаналізовано засоби уникнення загрози державній фінансовій безпеці: зміцнення й розвиток прав і свобод громадянина як особистості; підтримка цінностей суспільства матеріального й духовного характеру, а також забезпечення стабільного конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності країни.

3. Обґрунтовано необхідність і доцільність формування системи державної фінансової безпеки. Підкреслено, що формування системи державної фінансової безпеки є процесом евристичного характеру й походження, що полягає у вирішенні задач багатокритеріального спектру, які, в свою чергу, вимагають залучення висококваліфікованих фахівців у різних сферах.

Список використаних джерел:

1. Андреев А. Г. Правовые основы финансового контроля / А. Г. Андреев, А. Д. Соменков // Финансы. – 2009. – № 12. – С. 62–64.
2. Базась М. Ф. Методика та організація фінансового контролю : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. Ф. Базась. – К. : МАУП, 2004. – 440 с.
3. Барабаш Н. С. Удосконалення системи державного фінансового контролю / Н. С. Барабаш, М. О. Никонович // Фінансовий контроль. – 2005. – № 3. – С. 44–47.
4. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2009. – № 4. – С. 8–19.
5. Шквіра В. Інформаційні технології і системи в Україні / В. Шквіра // Інтелектуальна власність. – 2010. – № 9. – С. 169–173.

References:

1. Andreyev, A. G. *Pravovyye osnovy finansovogo kontrolya* [Legal bases of financial control]. Moscow, 2009. Print.
2. Bazas, M. F. *Metodyka ta orhanizatsiia finansovoho kontroliu* [Technique and organization of financial control]. Kyiv, 2004. Print.
3. Barabash, N. S. *Udoskonalennia systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu* [Improvement of system of the state financial control]. Kyiv, 2005. Print.
4. Baranovs'kyu, O. *Antykryzovi zakhody uryadiv i tsentral'nykh bankiv zarubizhnykh krayin* [The anti-recessionary actions of governments and central banks of foreign countries]. Kyiv, 2009. Print.
5. Shkvira, V. *Informatsiyni tekhnolohiyi i systemy v Ukrayini* [Information technologies and systems in Ukraine]. Kyiv, 2010. Print.

Вербицький О. В., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

*Verbitskiy O., PhD Student, National University of Civil Protection of Ukraine,
Kharkiv*

СОЦІАЛЬНА КРИЗА ТА МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НЕЮ ЗАЛЕЖНО ВІД ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ

SOCIAL CRISIS AND MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION FROM ECONOMIC STATUS

Досліджено наукові засади державного управління соціальною кризою залежно від економічного стану країни. Науково обґрунтовано механізми його розвитку, у тому числі антикризові.

Ключові слова: державне управління, механізми, соціальний розвиток, соціальна криза.

The scientific principles of state administration of social crisis (depending on the economic condition of the country) are investigated. The mechanisms of its development, including anti-crisis, are scientifically substantiated.

Keywords: public administration, mechanisms, social development, social crisis.

Постановка проблеми. На думку групи науковців теоретиків і практиків державного управління [3–5], Україна перманентно перебуває в системній кризі, яка охопила всі сторони життєдіяльності суспільства – не тільки економічну, соціальну, політичну, але і зовнішньополітичну, моральну, екологічну, демографічну та інші. Головна мета держави унеможливити вияви цієї кризи та її трансформацію. Зважаючи на це, важливим є дослідження державно-управлінських аспектів і механізмів у сфері соціальної кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблемних питань державного управління соціальним розвитком і безпекою присвячені наукові роботи вітчизняних і закордонних учених С. Белая, А. Дегтяра, О. Дегтяра, С. Домбровської, Ю. Древалю, С. Майстра, К. Петракової, В. Садкового, В. Скуратівського, В. Узунова та ін. [1–5].

Постановка завдання. Не применшуючи надбань науковців, відзначимо, що потребує комплексного аналізу стан функціонування механізмів державного управління у сфері соціальної кризи, що й становить мету нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Перевагою кризи є те, що під час неї,

через неї і за допомогою неї держава здатна удосконалити свої механізми дії. Такий шоковий кризовий імпульс може спровокувати біфуркаційних стан соціуму – зникнення його багатьох структур та інститутів, розчинення характерних соціальних якостей тощо.

Разом із тим, негативний вплив кризи полягає в затяжних процесах трансформації суспільства, його деградації, збільшенні маргінальних виявів, підвищення рівня бідності тощо. При цьому загальне падіння виробництва супроводжується небаченою деградацією структури економіки.

Отже, соціальні структурні зрушення відбуваються в як напрямку зростання, так і спадання виробництва, зокрема в паливно-енергетичному і проміжному секторах. Це позначається на кінцевому секторі (наприклад, машинобудуванні, легкій промисловості тощо). Відповідно загрозливим, з точки зору стійкості економічного розвитку і перспектив технологічної модернізації промисловості, є консервація виробництва високотехнологічної, наукомісткої продукції, а також її експорту.

Збільшення обсягів експорту при випереджаючому зростанні в ньому частки високотехнологічної продукції неможливо досягти без зростаючого інвестування у фундаментальну науку. Досвід передових країн показує, що частка державних асигнувань в науку від ВВП не може бути нижчою 2%. Наприклад, в Ізраїлі вони становлять – 3,5%, Японії – 3,05%, США – 2,75%. В Україні цей показник наразі знаходиться на рівні 0,53%, у той час, як в 1990 році він був 3,6% [5]. Це неминуче веде до розпаду наукового середовища, відтоку кадрів за кордон через неможливість реалізації соціального капіталу, а, відтак, до погіршення стану вітчизняної економіки та дестабілізації в суспільстві. Втрачаючи свій науковий потенціал, країна неминуче втрачає можливість забезпечення своєї безпеки і створення гідних умов життя для своїх громадян у майбутньому.

Хоча сфера виробництва далеко ще не освоєна в Україні, сфери торгівлі і фінансів у ній не можуть розвиватися без зростання виробництва. Структура економіки, «зміщена» у бік енергосировинних галузей, відзначається майже колоніальним характером. У той же час, у ній слабо виражені перспективи якісного оновлення і розвитку, пов'язаного з накопиченням і реалізацією потенціалу обробної та високотехнологічної промисловості, транспорту і зв'язку, інформаційного сектора.

У продовження думок О. Євсюкова [3], відзначимо, що ще одним важливим показником соціально-економічної безпеки країни є частка інвестицій у ВВП. Сьогодні темпи зниження капіталовкладень випереджають падіння ВВП і їх частка становить лише 24%, в тому числі виробничі – 16% [там само]. Спад капітальних вкладень за роки реформ в 3 рази перевищує рівень, розрахований науковцями, як гранично допустимий для забезпечення відтворення основних фондів.

У цілому ситуацію, що склалася на сьогодні в економіці України, можна охарактеризувати як нестійку (квазірівноважну). Вона викликана не

об'єктивним розвитком економічних процесів, а бажанням влади крапково вирішити явні проблеми, зокрема за рахунок проведення монетаристської політики і взяття зовнішньоборгових зобов'язань (підтримки валютного курсу, невчасної виплати заробітної плати, позикових залучень фінансових ресурсів тощо).

Отже, соціальна й економічна сфери пов'язані між собою, і в Україні вони знаходяться в особливій точці біфуркації (див. наукові напрацювання [7]). За нею ховається як багатоваріантний розвиток, так і соціальна напруженість або точка біфуркаційного очікування. Виходом з неї буде перехід економіки країни від кризового до оптимального рівноважного стану, за якого відбуватиметься економічне та соціальне зростання. Для моделювання оптимального стану необхідно чітко уявляти норми для можливої аномалії, а не навпаки аномалії для норми. Виходом на економічний розвиток можна вважати набуття здатності щодо розвитку відтворення. Погоджуємося з Г. Ортіною [5], що для цього необхідні якісні подекуди антикризові перетворення, і, перш за все, наведення загального державного порядку.

Побудова моделі державної влади, яка послужила б стартовою базою для економічного зростання в коротко- і довгостроковій перспективі, неможливо без суттєвої наукової розробки цілей, завдань і механізмів подальших перетворень в соціально-економічній сфері України і всіх інших сторін суспільного життя. При цьому головною цільовою установкою повинна бути концепція соціальної орієнтації структурних й економічних реформ. До сих пір вона не розроблена, не дивлячись на положення діючої Конституції [6], в яких підкреслюється соціальна сутність української держави. Відсутність належної уваги до соціального, економічного та інших компонентів в ході загально державних перетворень призвела до колосальних соціальних витрат, які сьогодні істотно перевищують прийнятний для більшості населення рівень соціального добробуту.

Усе ж при всій катастрофічності ситуації, що склалася в соціально-економічній сфері України не можна не помітити, що головні причини системної кризи в ній (та й в інших країнах) полягають не стільки в реформуванні як в такому, хоча, безперечно, перебудова таких масштабів і такої глибини передбачає кризу, скільки в неадекватних методах проведення реформ, які часто породжують не творчі, а руйнівні процеси, які послаблюють суспільство, якісно погіршуючи його структуру та інститути. Про це переконливо свідчать розглянуті вище тенденції соціально-економічного розвитку країни. Погоджуємося науковцями [2], що Україна знаходиться в зоні підвищених ризиків, а взята на озброєння урядом послідовно-ліберальна соціально-економічна політика не обов'язково дозволить ефективно вирішити наявні проблеми в соціально-економічній сфері. Тому ключовим питанням забезпечення її розвитку є вибір ефективного шляху вирішення цих проблем. З двох можливих альтернатив – ліберальної й

орієнтованої на соціально влаштоване для всіх громадян суспільство, остання має історичну перспективу для України. Підставою для висловлення нами даного твердження є проаналізовані наукові праці О. Карпенко, О. Оржель, К. Петракової та ін. [4].

Шлях ліберальних перетворень базується на перебільшенні ролі суто ринкових механізмів: приватної власності, конкуренції, послаблення систем грошового, податкового і фінансового регулювання економіки. Дійсно, а їх основі передбачається досягнення загального добробуту і соціальної справедливості. Проте цей підхід, звертаючись до цінностей вільної ринкової системи, її стимулюючої ролі, передбачає, що втручання держави в соціально-економічні процеси та його вплив на громадян є виправданий саме в межах пом'якшення ринкової системи, але посилення ролі держави при недоліках такої системи.

Уся мудрість політики глибоких соціально-економічних перетворень полягає в тому, щоб позитивні результати, пов'язані з введенням ринкових відносин, переважували негативні ефекти, що ініційовані старою системою. Досягається цього стану відбувається не стільки завдяки вибору «єдино вірної» моделі розвитку, скільки в результаті проведення державою раціональної, соціально орієнтованої політики. Тому не можна зводити її роль тільки до компенсації недосконалості і недоліків ринку. Існують галузі і сфери життєдіяльності, які відносяться до її виключної прерогативи і не можуть бути нічим іншим замінені. Держава покликана забезпечувати баланс інтересів між суспільством, різними соціальними системами й особистістю. Вона також має бути гарантом і захисником національних інтересів, які визначені у відповідному законодавстві [6]. Тим самим держава покликана не тільки створювати умови для функціонування ринку, а й забезпечувати соціальну стабільність, економічну і національну безпеку. Таким чином, здійснюючи вибір шляху розвитку, не слід абсолютизувати ринок, так і переоцінювати роль держави. Слід шукати зважене, раціональне поєднання цих двох найважливіших механізмів соціально-економічного розвитку.

Висновки. На наше переконання, механізми державного управління у сфері соціальної кризи представляють собою сукупність методів і засобів державного впливу, підґрунтя застосування яких становлять відповідні принципи державного управління, у тому числі антикризового, що реалізується в межах прийняття та виконання державноуправлінських рішень з метою унеможливлення суб'єктами державного управління соціальної кризи, її поглиблення та трансформації.

Відзначено, що шлях реформування, заснований на неоліберальній політиці, – це не найкращий варіант, оскільки на цьому шляху уряд не здатний повноцінно провести демократичні перетворення системи державного управління. Неоліберальна доктрина може не мати суспільної підтримки, що неминуче диктує авторитарну тактику прийняття непопулярних

державноуправлінських рішень. Зважаючи на це й ураховуючи світові тренди трансформаційних перетворень, а також геополітичні та національно-історичні особливості України, її потужний ресурсний і суспільний потенціал, основним вектором соціально-економічного розвитку країни має стати послідовний рух до інформаційно-індустріального суспільства з багатосекторною соціально орієнтованою ринковою економікою, яка забезпечує високі стандарти якості життя, соціальне благополуччя і соціальну стабільність.

Список використаних джерел:

1. Державне управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем : монографія / С. М. Домбровська, В. В. Коврегін, А. Л. Помаза-Пономаренко, О. М. Колєнов. – Х. : НУЦЗУ, 2017. – 244 с.
2. Древаль Ю.Д. Проблематика державно-правового регулювання соціальної безпеки [Електронний ресурс] / Ю.Д. Древаль, А.Л. Помаза-Пономаренко // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика. – Режим доступу: <http://nuczu.edu.ua/ukr/science/kriz/conf/>.
3. Євсюков О. П. Державні механізми зміцнення соціально-економічної безпеки : монографія / О. П. Євсюков. – Харків : НУЦЗУ, 2018. – 287 с.
4. Петракова К. О. Теоретико-методологічний аналіз взаємозв'язку економіки і політики у державному управлінні : автореферат дис. ... за спец. 25.00.01 – теорія та історія держ. упр-ня / Катерина Олегівна Петракова. – Ін-тут підготовки кадрів держ. служби зайнятості, К., 2017. – 20 с.
5. Ортіна Г.В. Державна політика розвитку реального сектору економіки України: формування та реалізація антикризової стратегії / Г.В. Ортіна. – Харків: НУЦЗУ, 2017. – 416 с.
6. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
7. Verbitski O.V. State of functioning of public administration of social development in conditions of social transformation in Ukraine [Електронний ресурс] / O.V. Verbitski // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. – Вип. 2 (9). – 2018. – Режим доступу: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7752/1/ilovepdf_com-102-106.pdf.

References:

1. Dombrovska, S.M., Kovregin, V.V., Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Colenov, O.M. *The state administration in the sphere of security of social, ecological and economic systems [Dergavne upravlinnja u sferi bezpeky socialno-ekologo-ekonomichnyh system]*. Kharkiv: NUCPU, 2017. Print.
2. Dreval, Yu.D. and Pomaza-Ponomarenko, A.L. "Problems of state and legal regulation of social security [Problematyka derzhavno-pravovoho rehulyuvannya sotsialnoyi bezpeky]." Web 19 Feb. 2019 <<http://nuczu.edu.ua/ukr/science/kriz/conf/>>.
3. Yevsyukov, O.P. *State mechanisms of strengthening social and economic security [Derzhavni mekhanizmy zmitsnennya sotsialno-ekonomichnoyi bezpeky]*. Kharkiv: NUCZU, 2018. Print.
4. Petrakova, K.O. "Theoretical and methodological analysis of interdependence

between economics and politics in public administration [Teorertyko-metodologichnyj analiz vzaemozvjazku ekonomiki i polityky u dergavnomu upravlinni]." Diss. Ukrainian State Employment Service Training Institute, 2017. Abstract. Print.

5. Ortina, H.V. *State policy on the development of the real sector of the Ukrainian economy: the formation and implementation of an anti-crisis strategy [Derzhavna polityka rozvytku realnoho sektoru ekonomiky Ukrayiny: formuvannya ta realizatsiya antykryzovoyi stratehiyi]*. Kharkiv: NUCZU, 2017. Print.

6. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Web. 05 Sep. 2018. <za-kon.rada.gov.ua>.

7. Verbitski, O.V. "State of functioning of public administration of social development in conditions of social transformation in Ukraine." *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny. Seriya: Derzhavne upravlinnya* 2 (9) (2018). Web 19 Feb. 2019 <http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7752/1/ilovepdf_com-102-106.pdf>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233361

УДК 351.751

Гуйда О. Г., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Huida O., Postgraduate Student of the Training Research and Production Centre of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

CURRENT TRENDS OF PUBLIC REGULATION OF THE TELECOMMUNICATION SPHERE

В статті проаналізовано стан та напрями державного регулювання телекомунікаційних технологій, які визначають рівень технічного прогресу будь-якої країни, у тому числі України, створюють передумови для економічного росту, включення у світові інтеграційні процеси. Глобальний характер цих процесів робить надзвичайно важливим об'єднання зусиль різних країн у розвитку телекомунікацій, його інвестиційного забезпечення, а також вимагає участі українських компаній і дослідних Центрів у науково-технічному співробітництві. Дослідження в цій області розбудовується дуже інтенсивно й для його проведення все частіше потрібне об'єднання зусиль учених різних країн.

Ключові слова: державного регулювання телекомунікацій, послуги електрозв'язку, телекомунікаційні ринки.

The state and trends of public regulation of telecommunication technologies, which determine the level of technical progress of any country, including Ukraine, create the preconditions for economic growth and integration into the world processes have been analysed in the article. The global nature of these processes makes it extremely important to combine the efforts of different countries in the development of telecommunications, its investment support, and also requires the participation of Ukrainian companies and research centres in scientific and technological cooperation. The research in this area is developing intensively and the united efforts of scientists from different countries are necessary for its implementation.

Keywords: *public regulation of telecommunications, telecommunication services, telecommunication markets.*

Постановка проблеми. Глобалізація світової економіки призвела до того, що вислів "Хто володіє інформацією, той управляє світом" стрімко втрачає своє переносне значення і все більше стає критерієм перевірки рівня кваліфікації державних діячів, політиків, чиновників і бізнесменів. Інформаційні потоки не просто супроводжують відповідні товарно-грошові операції, суспільно-політичні події, а нерідко є провісниками малоочікуваних, а часом і дуже потужних соціально-економічних процесів.

Радикальні зрушення у світовій економіці та їх неоднозначні соціально-політичні наслідки привели до якісно нового значення інформаційно-аналітичної роботи розвідки – стратегічної, науково-технічної, комерційної тощо. У свою чергу, стрімке поширення новітніх засобів зв'язку визначило ще й новий етап у розвитку різноманітних інформаційно-психологічних операцій. Актуальнішими для суспільства стають проблеми інформаційної безпеки. Адже прийняття ефективних рішень залежить насамперед від правильного і глибокого розуміння змісту повідомлень, своєчасного виявлення та знешкодження впливу факторів, що можуть призводити до викривлення інформації. Усе наведене обумовлює якісно нове значення кваліфікованої інформаційно-аналітичної роботи для підвищення ефективності в усіх ланках процесу управління різними сферами людської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною і методологічною основою дослідження послужили наукові дослідження з проблем трансформації державно-управлінських аспектів та інфраструктурних процесів в працях вітчизняних вчених, а також концепція розвитку єдиного інформаційного простору, програмні документи комісії зв'язку Європейського Союзу та державних органів в області телекомунікацій [1–5].

Постановка завдання. Метою статті є проаналізувати сучасні напрями державного регулювання сфери телекомунікацій.

Виклад основного матеріалу. Власне діяльність у сфері державного регулювання у сфері телекомунікацій – це спосіб функціонування структур-

них елементів будь-якої інформаційної системи (підприємства, політичної партії, держави тощо). Як суто прикладний напрям, організація інформаційної діяльності має інтегрований характер і широкі міжпредметні зв'язки з кібернетикою, інформатикою, економікою, історією, соціологією, психологією та філологією. Знання основ кібернетики дає розуміння загальних принципів управління динамічними системами, а інформатики – принципів пошуку, збирання, зберігання та опрацювання даних для отримання інформації.

Сьогодні телекомунікаційні технології визначають рівень технічного прогресу будь-якої країни, в тому числі України, створюють передумови для економічного зростання, включення в світові інтеграційні процеси. Глобальний характер цих процесів робить надзвичайно важливим об'єднання зусиль різних країн у розвитку телекомунікацій, його інвестиційного забезпечення, а також вимагає участі українських компаній і дослідницьких центрів в науково-технічному співробітництві [4].

Дослідження в цій області розвиваються дуже інтенсивно і для їх проведення все частіше потрібне об'єднання зусиль вчених різних країн. Міжнародна кооперація у сфері телекомунікацій може бути взаємовигідною і плідною лише в тому випадку, якщо рівень досліджень країн, що співробітничать відповідає світовому. Проведення таких досліджень вимагає не тільки високої кваліфікації наукових кадрів, а й глибокого проникнення в явища і тенденції швидко мінливого останнім часом світового телекомунікаційного сектора.

Телекомунікації в провідних країнах світу - чи не найдинамічніша галузь національного господарства. Протягом усього післявоєнного періоду темпи її розвитку були високі (середньорічні темпи приросту - 3,5 - 6%) і майже не схильні до впливу погіршення економічної кон'юнктури. Всі західні економічні та структурні кризи лише сповільнювали інвестиційну активність, але ніяк не стримували зростання галузі: чим гірше справи в економіці, тим вище потреби в швидкій, повній та всебічній інформації. І чим вище організація суспільства, тим ця тенденція яскравіше. Випереджаючі темпи зростання зв'язку - об'єктивна закономірність високо індустріального господарства, що відображає його потреби в адекватному інформаційному забезпеченні. Тут існує ясна емпірична залежність: обсяги інформаційних потоків, що передаються засобами зв'язку, повинні зростати, що найменш пропорційно квадрату росту економічного потенціалу країни. Іншими словами, потреби господарства в послугах зв'язку забезпечені в тому випадку, якщо темпи зростання інформаційних потоків не менш ніж вдвічі перевищує темп зростання ВВП. Таким чином, ступінь розвитку телекомунікацій – один із суттєвих показників зрілості національної економіки [5, с. 97].

У зарубіжній і вітчизняній літературі з цієї проблематики досить чітко виділяються два основних напрямки досліджень. Один з них розглядає роз-

виток сектора телекомунікацій як закономірний рух капіталу на світовому ринку, як фактор глобального соціально-економічного розвитку. Другий оцінює ці процеси як чисто технічне завоювання світового простору. Таким чином, аналіз зазвичай ведеться в рамках "трикутника": впливу на країну лідируючу в області розвитку телекомунікацій (країну-донора), на країну відстаючу в області розвитку телекомунікацій (приймаючу партнерство) і на світову спільноту в цілому [1].

У той же час соціально-політичні та економічні реформи в країнах Центральної та Східної Європи і СНД, активне залучення цих країн до світогосподарських зв'язків в умовах нових політичних реалій мали істотний вплив на процеси розвитку світового інформаційного простору, сприяли появі нових тенденцій і проблем. Разом з тим, неопрацьовані залишається весь комплекс проблем, пов'язаних з приватизацією телекомунікаційних компаній в цих країнах, з методами їх входження в світовий телекомунікаційний простір, з особливостями тарифної політики, зі специфікою участі іноземного капіталу та іншими питаннями.

Теоретичне осмислення комплексу питань трансформації сектора телекомунікацій в Україні, можливість його входження в єдиний світовий інформаційний простір має важливе значення як фактор інфраструктурного забезпечення української економіки. При цьому трактування поставлених проблем пропонується з урахуванням внутрішньо економічних і міжнародно-політичних реальностей [3].

Питання конкуренції та державного регулювання в країнах з економікою перехідного періоду повинні бути тісно пов'язані з визначенням системного реформування економіки як лібералізації ринку. Важливим також є аналіз регулювання економіки в широкому сенсі (тобто в юридичному) і його зв'язок з антимонопольним законодавством, а також аспекти регулювання у вузькому сенсі, тобто регулювання діяльності всередині компаній.

Юридичною мовою телекомунікація означає «безтілесну передачу повідомлень таким способом, при якому відправлені сигнали знову відтворюються в пункті прийому». Сучасна техніка дозволяє мати на увазі під цим визначенням передачу інформації по кабельних лініях зв'язку або з використанням радіо засобів. До області телекомунікації відносяться комунікаційні мережі із засобами передачі, кінцеві пристрої для відправки, отримання та переробки інформації, а також комунікаційні служби, які поділяються на наземні і багатофункціональні. Всі ці області є предметом інтенсивної державної присутності на ринку.

З точки зору економіки, підготовка інфраструктури представляється вирішальним фактором, що позитивно впливає на рівень зайнятості та доходи в період переходу до ринкової економіки. На наступному етапі становлення розвитку інфраструктури споживач вже має в своєму розпорядженні конкретними результатами її дії. З іншого боку, вискоелективна

інфраструктура розширює межі ринку і тим самим посилює конкуренцію.

Традиційно вважається, що інфраструктура фінансується шляхом податкових відрахувань. Якщо ж держава надає право користування інфраструктурою - наприклад, телекомунікаціями за монопольною ціною, то відповідно скорочується рента, яка припадає на частку компаній. Різниця між монопольною ціною і ціною, яка утворюється у процесі конкуренції, еквівалентна податку [5, с. 89].

Перемикання на режим конкуренції у випадку з телекомунікаціями пов'язане зі зниженням цін і поліпшенням якості послуг, що передбачає збільшення доходів компаніям, які користуються послугами телекомунікацій. Даний вид підходів особливо сприяє фірмам, що працюють в інформаційних секторах економіки, наприклад, в банківській, страховій і в секторі масової інформації. В кінцевому підсумку у ході конкуренції компанії будуть змушені знизити ціни і тим самим надати витратні переваги до останнього споживачеві. Важливо відзначити, що всі компанії користуються послугами телекомунікацій як вводиться фактором виробництва, так що конкуренція в телефонії спочатку призводить до зниження цін, а в наслідку і зниження цін на всю продукцію.

Сектор телекомунікацій характеризується динамічністю, швидким розвитком і інтернаціоналізацією в міру того, як все більше і більше країн у світі використовують переваги приватизації, конкуренції і прямих іноземних інвестицій. Роздроблені національні ринки все більшою мірою відкриваються для контактів з ринками інших країн, що створює умови для прискореної передачі технології та розвитку конкуренції [2, с. 40].

Телекомунікаційні мережі є важливою складовою загальної інфраструктури та потужною базою, як для з'єднання споживачів між собою (фірми і приватні користувачі), так і прискорення процесу передачі інформації. Роботу і навчання на дому можна вважати цікавими варіантами розширення універсальності і підвищення продуктивності сьогоденного інформаційного суспільства. Виходячи з практичних оцінок, можна вважати, що розвиток телекомунікаційної сфери є досить суттєвою складовою економічного розвитку.

У зв'язку з цим послуги, що надаються в умовах ринкової конкуренції, є тільки одним з важливих аспектів, що забезпечують високу ефективність експлуатації модернізованих телекомунікаційних мереж. Другий аспект стосується приватизації і пошуків початкових конкурентоспроможних власників – вітчизняних або іноземних. Третій аспект полягає в істотному впливі ринків капіталу (фондових бірж і ринків позикових коштів) на показники деяких підприємств, тобто, на досягнення високих значень капіталовіддачі, що має особливе значення в капіталомістких галузях промисловості, робота яких заснована на використанні протяжних телекомунікаційних ліній. Четвертий аспект полягає в збереженні загально-го напрямку на децентралізацію, що сприяє конкуренції, що підвищує

ефективність операцій і зменшує ризик для інвесторів і новостворених фірм в сфері телекомунікацій і інших сферах.

Взаємопов'язані мережі зв'язку України, ресурси та механізми забезпечення цієї програми, інвестиційні рішення з метою розвитку і модернізації мереж, інформаційна безпека для користувачів мереж, цінова і тарифна політика в галузі телекомунікацій.

Розпочатий перехід на технології бездротового (радіо) зв'язку має сприяти розвитку конкуренції та залученню вітчизняних та іноземних фірм в сферу телекомунікацій України в період перетворення економіки. Повномасштабна конкуренція може бути досягнута за рахунок відповідного регулювання користуванням орендованими каналами і тарифів на приєднання до мереж. Проте вирішення проблеми децентралізації управління є однією з вирішальних передумов швидкої модернізації телекомунікаційного сектора і зниження цін на телекомунікаційні послуги. Однак існує також гостра необхідність в іноземних інвестиціях для стимулювання розвитку ринку в період реформування економіки. Залучення іноземних інвестицій є поширеною практикою, що сприяє міжнародній інтеграції в рамках Організації економічного співробітництва і розвитку [1, с. 10].

Крім американських фірм, що активно працюють в Європі у сфері мобільного телефонного зв'язку, основними іноземними інвесторами в європейському регіоні є компанії з самих країн - членів Євросоюзу.

Висновки. Поширення мобільного та супутникового телефонного зв'язку, поява в телекомунікаційній сфері енергетичних і залізничних компаній, а також фірм, що спеціалізуються на забезпеченні роботи мережі Internet - все це призведе як до загострення конкуренції, так і до пошуку серед нових компаній ефективних об'єднань. Зменшиться ймовірність проникнення новопосталих фірм в сферу фіксованого зв'язку. Хорошою альтернативою для формування конкурентного середовища в цих умовах може бути дроблення домінуючою компанії.

Модернізація і розвиток телекомунікаційних мереж в Україні пов'язане з певними проблемами. Одним з варіантів реформування може бути збереження телекомунікаційних монополій в деяких частинах країни і створення умов для розвитку конкуренції (після реструктуризації) в великих містах.

Список використаних джерел:

1. Амитан В. Н. Экономические и технологические ориентиры инновационной трансформации экономики Украины и регионов. *Управління регіону та підприємства. Сер. „Економіка”*: зб. наук. праць, 2003. Т. IV, Вип. 29. С. 6–15.
2. Уманець Т. Інформаційно-аналітична база регіонального управління: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка України*. 2007. № 8. С. 39-45.
3. Лебедева Є.О. Інформаційне забезпечення митного оформлення товарів і транспортних засобів: вивчення досвіду зарубіжних країн. *Митна справа*. 2014. № 6 (96). С. 48-53.

4. Федулова Л. Теорія і практика формування інноваційних стратегій корпоративних структур: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2009. 239 с.
5. Черкасов В.В. Проблемы риска в управленческой деятельности : монография 2-е изд., перераб. и допол. М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 2002. 320 с.

References:

1. Amitan, V.N. "Economic and technological orientations of innovation transformation of economy of Ukraine and regions." *Upravlinnya region ta pidpryemstva. Seriya "Ekonomika"* 4 (29) (2003): 6-15. Print.
2. Umanets, T. "Information and analytical base of regional management: the current state and prospects of development. *Ekonomika Ukrainy* 8 (2007): 39-45. Print.
3. Lebedeva, E.O. "Information provision of customs clearance of goods and vehicles: studying the experience of foreign countries." *Mytna sprava* 6 (96) (2014): 48-53. Print.
4. Fedulova, L. *Theory and practice of formation of innovative strategies of corporate structures [Teoriya i praktika formuvannya innovatsiynih strategij korporatyvnyh struktur]*. Khmelnytsky: KhNU, 2009. Print.
5. Cherkasov, V.V. *Problems of risk in management activities [Problemy riska v upravlencheskoj deuatelnosti]*. Kyiv: Vakler, 2002. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233363
УДК 351.77:614.2:338.5](477)

Карлаш В. В., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Karlash Viktoria, applicant of the National University of Civil Defense of Ukraine, Educational, Scientific and Production Center of the National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИМИ ЗАКУПІВЛЯМИ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

REGULATION OF STATE PURCHASES IN THE HEALTH SYSTEM OF UKRAINE

У статті вивчаються можливості державних закупівель як інструменту інновацій в медицині. Автор розкриває основні проблеми використання державних закупівель в українській практиці. Крім того, визначаються особливості державних закупівель в сфері охорони здоров'я, які дозволяють їм стати інструментом

інновації.

Ключові слова: інновації, державні закупівлі, охорона здоров'я, закупівельні процедури, технології охорони здоров'я.

The article explores the possibilities of public procurement as an innovation tool in medicine. The author reveals the main problems of using public procurement in Ukrainian practice. In addition, the peculiarities of public procurement in the field of health are defined, which allow them to become an innovation tool.

Keywords: innovations, government procurement, healthcare, procurement procedures, health technology.

Постановка проблеми. Серед важливих умов, які необхідні для створення благополучного життя в державі, на першому плані знаходиться стан здоров'я населення. Не менш значущим моментом при цьому є те, що інвестиції у людський капітал, разом з можливістю їх впливу на економічний розвиток будь-якої країни, виступають високо прибутковими та обумовлюються об'єктивною необхідністю.

Останнім часом світова статистика демонструє зростання медичних витрат, які визначаються як демографічними зрушеннями, так і постійно зростаючою вартістю нових технологій. У зв'язку з цим у багатьох системах охорони здоров'я з'явилася реальна необхідність стримувати свої витрати. Тому формування якісної системи державних закупівель, яка буде орієнтуватися на результати лікування, на наш погляд, зможе виступити ефективним інструментом розвитку охорони здоров'я України в умовах, що склалися з причинами дефіциту фінансування.

Багато економічно розвинених країн, в тому числі й Україна, характеризуються тим, що держава та громадський сектор виступають найбільшими замовниками медичної галузі. Поліпшення ж закупівельних процедур в світі останнім часом робить сильний вплив на скорочення шляху ефективних інноваційних рішень до пацієнта, тому якщо не використовувати й не інтегрувати позитивний міжнародний досвід, то існує серйозний ризик пригальмувати можливий розвиток в нашій країні медичних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з системою охорони здоров'я, а також особливостями проведення закупівель в цій сфері вивчаються багатьма сучасними дослідниками, серед яких ми можемо виділити А. Олефір, І. Гладиліну, І. Васильєву, С. Сергееву та інших. У своїх дослідженнях А. Олефір вказує, що досягнення, які були здійснені в Україні в останні роки, не дозволяють виключити усі проблеми в системі охорони здоров'я, які потребують вирішення завдань, спрямованих на поліпшення здоров'я населення й надання доступної та якісної допомоги усім категоріям громадян, незважаючи на їх соціальне становище [5]. При цьому, на думку Ю.С. Долиновського, серед найбільш важливих проблем в охороні здоров'я сьогодні слід вважати питання управління закупівлями [2].

Постановка завдання. З огляду на процес реформування в системі охорони здоров'я, а також сучасний стан та особливості розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я в Україні, ми ставимо за мету визначити проблемні питання здійснення державного регулювання закупівель у медичній сфері.

Виклад основного матеріалу. Слід зауважити, що наша держава є фінансовим джерелом організації системи охорони здоров'я, в тому числі й закупівель. Примітно, що в більшості економічно розвинених країн спостерігається подібний підхід фінансування охорони здоров'я. Наприклад, в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), державний сектор відповідає за забезпечення близько трьох четвертих всього обсягу фінансування системи охорони здоров'я, а в таких країнах як Данія, Великобританія та Швеція, бюджети всіх рівнів передбачають до 80% витрат на охорону здоров'я населення [4].

В останні роки у Великобританії, Іспанії, Канаді, Нідерландах та інших країнах, в яких громадський сектор виступає головним закупником продуктів і послуг для сфери охорони здоров'я, змінився підхід до медичних та фармацевтичних постачань. Змінюючи постачання, які ґрунтуються лише на підрахунку витрат, здійснюється підхід що має орієнтацію на результати лікування. Здається, що такий підхід є єдиною можливістю зберегти фінансову стійкість системи охорони здоров'я та впоратися з попитом, що збільшується на обсяг та якість [3].

Щодо України, то, з одного боку, можна побачити велике прагнення до розвитку інновацій, однак з іншого боку – існують певні структурні бар'єри, що уповільнюють використання підходів, які можуть дозволити поліпшити результати лікування пацієнтів.

Окрім цього, сьогодні є необхідність побудови конструктивного діалогу між державою та індустрією для успішного розвитку інноваційної складової в медицині. Так, розуміння механізмів державних закупівель високотехнологічних медичних виробів дає можливість для інноваційних компаній з великою ефективністю планувати й здійснювати свою дослідницьку активність, інвестуючи в створення нових технологій в державному секторі охорони здоров'я.

На сьогоднішній день багато країн світу, так само як і Україна, стикаються з проблемою неефективного проведення державних закупівель в сфері охорони здоров'я. Притому, що корупційна складова не єдина причина існуючих проблем. Серед інших причин ми можемо назвати недосконалість самої процедури проведення державних закупівель, недоліки законодавчої бази, що регулює такі питання. Крім цього проблеми можуть з'являтися при взаємодії державних органів та контрагентів, оскільки в процесі розміщення державного замовлення можуть брати участь організації, що направляють свою діяльність на незаконне виконання укладеного державного контракту.

Починаючи з 2015 року в Україні протікає реформування системи

державних закупівель, ґрунтуючись на Законі України №269-VIII, який передбачає, що здійснення централізованих закупівель для медичних закладів проводиться спеціалізованими міжнародними організаціями. Практика показує, що здійснення закупівель в системі охорони здоров'я за допомогою міжнародних організацій має безліч позитивних моментів, незважаючи на існуючі питання, які вимагають деякого доопрацювання. Так, серед позитивних моментів ми називаємо можливість здійснення закупівель безпосередньо у зарубіжних виробників, що дозволяє знизити частину навантаження з Міністерства охорони здоров'я України та звільнити його ресурси. Такі ресурси притому можуть направлятися на здійснення інших значущих функцій забезпечення якісним медичним обслуговуванням населення держави.

Серед недоробок можна назвати ряд питань, які пов'язані зі своєчасним укладенням відповідних угод з міжнародними організаціями, налагодженням конструктивного співробітництва між Міністерством охорони здоров'я України та міжнародними організаціями. Найбільш проблемне місце в такій системі здійснення закупівель бачиться в значних термінах поставок, а також необхідності зміни до підходів формування номенклатури для закупівлі. Відзначимо, що для українських компаній у створенні нових продуктів та виведенні їх на вітчизняний ринок необхідні певні стимули. Серед таких стимулів можна виділити цільові програми, локалізацію виробництва й довгострокові державні контракти.

Далі, одним з ключових інструментів задля проведення в сфері охорони здоров'я закупівель, які дозволить вийти на новий рівень, викривується функціонально-вартісний аналіз, що враховує співвідношення витрат й вигоди, продукцію та її оцінку, а також ланцюжок поставок. Головним завданням такого аналізу має бути задоволення потреб населення та самих медичних закладів [1].

Орієнтуючись на досвід зарубіжжя, можна з упевненістю сказати, що роль закупівель в підтримці інновацій системи охорони здоров'я дуже важлива. При цьому необхідно, щоб одним із засобів стимулювання інновацій виступала тендерна політика, що дозволить поліпшити результати лікування пацієнтів і створити вартість в системі охорони здоров'я. Однак найважливіше, що критерії, які використовуються в рамках тендеру, повинні орієнтуватися в першу чергу на переваги, що забезпечують найбільш ефективні результати лікування пацієнтів.

Відзначимо, що інновації – один з ключових елементів, який сприяє розвитку систем охорони здоров'я в усіх країнах. Динамічна екосистема інновацій забезпечує розвиток нових технологій та приплив інвестицій, дозволяючи задовольняти потреби в медичному обслуговуванні та, разом з тим, стимулювати зростання медичної галузі. Тендерна система - це надзвичайно важлива частина екосистеми, необхідна для стимулювання інноваційного розвитку та поліпшення результатів лікування. Важливо відзначити, що інноваційні методи адміністрування закупівель можуть допомогти прис-

корити розвиток технологічних інновацій. Йдеться, перш за все, про багатокомпонентні інтегровані рішення для лікарень, коли лікувальні установи закупають не окремі продукти та системи, а комплексні послуги з проведення тих чи інших високотехнологічних процедур.

Слід зазначити найбільш проблемні питання в системі державних закупівель в сфері охорони здоров'я. На сьогоднішній день зустрічається багато порушень положень закону про проведення таких закупів в процесі проведення аукціонів та конкурсів. Серед таких порушень можна назвати наступні:

- формування лотів під конкретного постачальника;
- вказівка торгового найменування лікарського препарату замість міжнародної непатентованої назви;
- вказівка великого переліку лікарських засобів в одній конкурсній заявці, що призводять до неможливості для окремих виробників подавати заявки на участь.

Серед важливих проблем слід відзначити так само труднощі та витрати в сучасній закупівельній діяльності, враховуючи її регламентовані процедури, які пов'язані з витратою великої кількості часу.

Ще одна проблема полягає в необхідності наявності кваліфікованих фахівців для медичної установи з метою забезпечення технологічних процесів. Такі фахівці повинні пройти спеціальну підготовку здійснення закупівельної діяльності. А наявний перелік посад для працівників охорони здоров'я не включає таких фахівців в штат. Тим самим знижується рівень можливості вирішити проблеми закупівель окремими закладами охорони здоров'я різного профілю. Дана проблема викликає необхідність медичним організаціям самостійно здійснювати організаційну систему ресурсного забезпечення.

Разом з цим, сьогодні на ринку вітчизняної охорони здоров'я ми бачимо переважання товарів зарубіжного виробництва та високу конкурентоспроможність зарубіжної продукції. Для того, щоб вітчизняний виробник зміг зайняти лідируючі позиції важливо проводити грамотну політику. А перспектива розвитку та удосконалення медичної промисловості на даний момент залежить від можливості захисту вітчизняних підприємств медичної промисловості й забезпечення фінансування виробництв з метою виходу на внутрішній і зовнішній ринок з високоякісної та конкурентоспроможною продукцією. Тим самим, для вирішення зазначених проблем важливо визначити чіткі напрямки регулювання державними закупівлями, які будуть забезпечувати розвиток ринку медичних послуг, наявність якісної та доступної медицини і розвиток економіки в цілому.

Висновки. Таким чином, державні закупівлі сприятимуть впровадженню інновацій в медицині тільки якщо критерієм вибору стане орієнтація на довгострокові результати лікування. При цьому довгострокові контракти з умовою локалізації високотехнологічних виробництв й закупівля товарів і послуг за критеріями ефективності повинні прийти на зміну аукціон-

ної моделі.

При цьому в даний час ми знаходимося в стадії серйозного оновлення всієї системи закупівель, руху до контрактної системі. Ця робота ведеться на державному рівні із залученням регіонів, бізнес-спільноти, громадськості.

Перспективою дослідження має стати визначення напрямів за рішенням розглянутих проблем регулювання державними закупівлями, від успішного виконання яких залежить рівень забезпечення якісної медичної продукцією населення нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Андреева А. Мировой опыт закупок. *Бюджет*. 2016. № 10. С. 12-21.
2. Доліновський Ю. С. Особливості проведення публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні. 2016. № 850. С. 500–506.
3. Гасаналиева А. Ш. Проблемы контрактной системы в сфере закупок для обеспечения государственных и муниципальных нужд. *Молодой ученый*. 2016. № 2. С. 671-673.
4. Гладилина И.П., Васильева И.А., Сергеева С.А. Инновационные подходы к управлению в контрактной системе закупок товаров, работ, услуг для обеспечения государственных и муниципальных нужд. *Инновации и инвестиции*. 2014. № 3. С. 70-77.
5. Олефір А.О. Господарсько-правове забезпечення державних закупівель у сфері охорони здоров'я: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Харків: Юрайт, 2012. 456 с.

References:

1. Andreeva, A. "World procurement experience [Mirovoj opyt zakupok]." *Budget* 10 (2016): 12-21. Print.
2. Dolinovsky, Yu. S. "Features of Public Procurement of Goods, Works and Services in the Healthcare [Osoblivosti provedennya publichnih zakupivel tovariv, robit i poslug u sferi ohoroni zdorov'ya]." *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*. Series: Laws: a collection of scientific works 850. (2016): 500-506. Print.
3. Hasanaliyeva, A. Sh. "Problems of the contract system in the field of procurement for meeting state and municipal needs [Problemy kontraktojnij sistemy v sferе zakupok dlya obespecheniya gosudarstvennyh i municipalnyh nuzhd]." *Young Scholar* 2. (2016): 671-673. Print.
4. Gladilina, I.P., Vasilyeva, I.A. and Sergeeva, S.A. "Innovative approaches to management in the contract system of procurement of goods, works, services for state and municipal need [Innovacionnyе podhody k upravleniyu v kontraktojnij sisteme zakupok tovarov, rabot, uslug dlya obespecheniya gosudarstvennyh i municipalnyh nuzhd]." *Innovations and investments* 3. (2014): 70-77. Print.
5. Olefir, A.O. *Economic and legal provision of public procurement in the field of health care: theoretical and practical aspects: monograph [Gospodarsko-pravove zabezpechennya derzhavnih zakupivel u sferi ohoroni zdorov'ya: teoretichni ta praktichni aspekti: monografiya]*. Kharkiv: Yurayt, 2012. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233369

UDC 351.82 : 347.453.1

Kashtalyan T., Postgraduate Student of the Training Research and Production Centre of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Кашталян Т. М., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

TENDENCIES OF GOVERNMENT LAND MATTERS CONTROL IN THE CONTEXT OF THEIR DEVELOPMENT

ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ РОЗВИТКУ

It was grounded that the implementation of state regulation of land relations must be ensured with the help of consistent determination of its principles, methods, etc. It is established that they concern the public-private sector and improve the mechanisms of state regulation of land relations.

Key words: *state regulation, mechanism, land relations, tendencies.*

Обґрунтовано, що виконання державного регулювання земельних відносин повинно відбуватися за допомогою системного визначення його принципів, способів тощо. Установлено, що вони стосуються публічно-приватного сектору і вдосконалення механізмів державного регулювання земельних відносин.

Ключові слова: *державне регулювання, механізм, земельні відносини, тенденції.*

Problem setting. The analysis of the development of government land matter control all over the world [3] demonstrated the specific tendencies, which formed in it. Among them are the environmentally oriented management, the use of cluster approach in the agricultural field, the enrichment of public sector in this field with the resources and potential of civilian and private sector, the modernization of the fields of land use, the rationalization of the latter in both horizontal and vertical planes of the state land policy, etc. In order to take these tendencies into account in our country, it is necessary to study a present-day state of the government land matters control, which takes place within the framework of structural and organizational reforms.

Recent research and publications analysis. The functions of the state, including development of land relations are covered in the scientific works by V. Boklag, H. P. Binswanger, K. Deininger, A. Degtyar, G. Feder, I. Gorbachova, N. Latynin, A. Merzlyak, A. Pomaza-Ponomarenko, O. Prokopchuk, and others [2–4].

Paper objective. Marking the scientific achievements of these scientists, it should be noted that there is the need in comprehensive description of mechanisms of state regulation of land relations, and of the peculiarities of the state policy in this field. Our paper objective is based on this.

Paper main body. One of the most important innovations of the country's legal framework is a *transfer of lands to the communal ownership of the united territorial communities*. As it is known, starting from February 1, 2018, the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre (StateGeoCadastre) started the transfer of state-owned agricultural lands to the communal ownership of the united territorial communities (UTC). The relevant decision was approved on January 31 during the meeting of the Cabinet of Ministers upon an initiative of Ukraine's Prime Minister V. Groysman.

In general, as of the end of 2018, over 0.5 million hectares of agricultural lands were transferred to the communal ownership of 165 united territorial communities. It shall allow the improvement of the mechanism of management in the field of land matters, and to clearly and transparently form local budget revenues with respect to the land fees. In 2019, the process of land decentralization shall continue for those territorial communities, which united after February 1, 2018.

As for the *land auctions*, they are a government control tool, with a help of which the publicity principle should be guaranteed. It should be noted that during 2018, the territorial agencies of the StateGeoCadastre sold 2,748 state-owned agricultural land tenant rights at the land auctions. It is 50 percent more than in 2017 (1,837). The total area of lands transferred for tenancy was 58,700 hectares, which is 38 percent more than in 2017 (42,500 hectares) [1].

The sum of local budget revenues from land auctions during the part of 2018 exceeded the last year's results by 65 percent and was UAH 195.9 mln (118.7 mln in 2017). The average rent rate according to the results of the auctions increased from 14.73 percent of the normative monetary evaluation (NME) according to the results of 2017 to 19.13 percent of the NME for the part of 2018. According to the experts, in the field of land resources, the state is a more effective owner. The scientists made this conclusion based on the fact that nearly a double gap between the average rates of private and state-owned agricultural lands in favour of the latter remains in Ukraine. It should be emphasized that it is not a single problem in the field of land rent relationships that requires solution.

It should be also noted that important for the practice of government control is the *introduction of electronic land auctions*. The first land e-auction took place on October 18, and by the end of the year, nearly 30 e-auctions were held. E-auctions demonstrated an average increase in the starting prices by 26 percent (from 8.3 percent to 34.3 percent according to the results of land auctions). It was made possible thanks to the *national (all-Ukrainian) normative monetary evaluation (NME) of agricultural lands*. As a matter of fact, in 2018, for the first time in 23 years, all agricultural lands were evaluated in the territory of Ukraine (except for the lands within the bounds of settlements). This evaluation covered an area of

more than 35 mln hectares, and was made in accordance with the Governmental Decree dated February 7, 2018. During the part of 2018, a comprehensive complex of works connected with evaluation, data compilation into a single corpus was carried out, an action plan was prepared, and a website reflecting the system was created with a possibility to calculate the NME online. As a result, there is no agricultural land plot outside settlements in Ukraine, which is left without evaluation based on the up-to-date data. All information about the national normative monetary evaluation of agricultural lands is collected in a single corpus, while a website reflecting the whole system was created with a possibility to calculate the NME online.

It should be emphasized that the StateGeoCadastre has finished the satisfaction of debts, which arose after the state-owned agricultural land inventory taking in the territory of all regions of Ukraine (starting from 2013). UAH 103.4 mln of debt were transferred to the performers of these works. It is particularly remarkable that as a result of the negotiations with economic entities-performers of works, conciliations were made concerning the renunciation by the latter of penalty claims, in particular as for the penalties, which were imposed by court. The total sum of state funds saved this way was UAH 8.5 mln.

Moreover, another positive tendency concerning the sustainable land use and national security in this context is the development by the StateGeoCadastre in cooperation with the Japan International Cooperation Agency (JICA) of the *prototype of the system of National Infrastructure of Geospatial Data* (<http://nsdi.land.gov.ua/>). The prototype of this system is a single cartographic base that unites both basic and field-oriented groups of data, in particular concerning the coordinates and boundaries of administrative-territorial structure, hydrographical objects, settlements, and street and road network, as well as industrial, agricultural and sociocultural establishments, roads, railroads and land plots in the indicated territory. All of these data are available online and will become a foundation for management decisions and transparency of land resources management.

It should be also noted that in addition to the National Infrastructure of Geospatial Data, the *monitoring of land matters* and the release of its results is also carried out in Ukraine [4]. In October 2018, the presentation of the second wave of monitoring of land matters (2016-2017) was presented in the Representative Office of the World Bank in Ukraine. The monitoring of land matters is a platform with the systemized and generalized information about possession, use and disposal of land plots. It is a single and structured base for different arrays of data: the number of lands registered in the State Land Cadastre and the number of rights to the latter registered in the State Register of Property Rights to Real Estate, market transactions with land plots, paid taxes, legal disputes, etc. – with the total of 65 criteria. The research accumulated data from six agencies: the StateGeoCadastre, the Ministry of Justice, the State Fiscal Service, the State Statistics Service, the State Water Resources Agency, and the State Judicial Administration of Ukraine. The first monitoring of land matters based on the data for

2014-2015 was released in September 2015 [1].

Nevertheless, the further development of government land matter control requires the substantiation of the fields of its improvement, including: 1) the increase in the level of independence and responsibility of state authorities and corporatization of government land matter control; 2) the attraction of investments in this field and the use of modern technologies in it with the purpose of preservation of land resources for the next generations, the improvement of public infrastructure, the improvement of the welfare of citizens living in rural areas, etc.; 3) the assessment of eco-system services within the framework of civil environmental review, the update of other types of control; 4) the arrangement of activities of existing bodies (agencies, inspectorates, etc.) in the field of land use with the purpose of creation of favourable conditions for closer cooperation with community, and based on this, it is important to establish framework programs and joint institutions for management in the indicated field, etc.

Conclusions. Thus, the introduction of innovations in the process of implementation of the state control of land use shall be grounded theoretically and conceptually, and shall take into account the factors, which influence the practice of use of the forms and methods of management in the indicated field. Based on the world practice, the state land policy is implemented in combination with the use of mechanisms of self-control. Ukraine is also trying to take up this tendency. Sharing the idea of those researchers who support reasonable deregulation in the field of land use, it is specified that it is necessary to solve the range of problems of government control available in the field of land use control. As a matter of fact, it concerns problem issues connected, first of all, with the tax rate; second, with the introduction of electronic application filing for land rent right registration; third, with the simplification of the procedure of allocation of land for further rent, etc.

References:

1. *Official website of the The State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre*. Web. 25 March 2019 <<http://land.gov.ua/derzhheokadastr-pidbyvpidsumky-2018-roku-u-sferi-zemelnykh-vidnosyn/>>.
2. Pomaza-Ponomarenko, A.L. "State Administration of Land Use Relations (Central and Regional Levels) ["Derzhavne upravlinnya vidnosynamy zemlekorystuvannya (tsentralnyy i rehionalnyy rivni)]." *Molodyy vchenyy* 2 (5) (2015): 196-198. Print.
3. Binswanger, H. P., Deininger, K. and Feder, G. "Agricultural Land Relations in the Developing World." *American Journal of Agricultural Economics* 75 (5) (1993): 1242–1248. Print.
4. Prokopchuk, O. and Gorbachova, I. "System of institutional and investment support of rural areas development in the USA." *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E – Journal* 4 (2) (2018): 115–128. Print.

Кришталь Д. О., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

*Kryshtal D., applicant of educational-scientific-production center
of NUCPU, Kharkiv*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

PUBLIC ADMINISTRATION OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL ACTIVITIES IN UKRAINE

У статті розглянута роль науки в розвитку економіки країни, проведено аналіз стану й тенденцій розвитку фундаментальної й прикладної науки, визначені шляхи вдосконалювання методів оцінки потенціалу наукових установ. Показані шляхи вдосконалення принципів стимулювання розвитку наукової й інноваційної діяльності, розроблена методика оцінки й управління розвитком кадрового потенціалу наукових установ і закладів вищої освіти. Досліджено принципи організації державного управління розвитку наукової діяльності вузів і наукових установ.

Ключові слова: державне управління, наука, науково-дослідні роботи, науково-технічна діяльність, наукові дослідження.

In the paper, the role of science in the development of the country's economy has been examined, the state and trends of the fundamental and applied science development have been analysed, the ways of the methods improvement of the scientific institutions potential assessment have been identified. The ways of improvement of the principles of stimulation development of scientific and innovative activity have been presented, the methodology of estimation and management of the personnel potential development of scientific institutions and institutions of higher education has been developed. The principles of organization of public administration of the scientific activity of universities and scientific institutions have been researched.

Key words: public administration, science, research work, scientific and technical activity, scientific research.

Постановка проблеми. Високорозвинена наука являє собою найбільш важливий стратегічний ресурс будь-якої держави в сучасному світі. Вона впливає на економіку не тільки шляхом реалізації й впровадження у виробництво нових прикладних ідей і розробок, але її існування є необхідною умовою економічного зростання. Досвід нашої країни показує, що будь-яке стримування процесу розвитку як фундаментальної, так і прикладної науки з фінансової або політичної причин негативно

відбивається фактично на всіх показниках макроекономічного розвитку й обороноздатності країни.

Розвиток фундаментальної й особливо прикладної науки впливає на економіку країни за рахунок розробки й впровадження у виробництво нових прикладних ідей і результатів. Вони є й необхідною умовою економічного зростання, оскільки забезпечують нагромадження людського капіталу з вищою кваліфікацією й конкурентоспроможного виробничого потенціалу в різних галузях економіки, що сприяє його інтенсивному розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що сьогодні з окремих питань організації наукової й інноваційної діяльності є велика кількість публікацій у вітчизняній і закордонній літературі. Дослідженням в області державного управління прогнозуванням розвитку науки й техніки присвячені роботи [1-5].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз державного управління науково-технічною діяльністю в Україні.

Виклад основного матеріалу Сучасні тенденції світового розвитку пов'язані з переходом суспільства до більш високої постіндустріальної стадії. Людська цивілізація встала на новий етап свого розвитку – етап інформаційних технологій, основу якого становить процеси, пов'язані з виробництвом, поширенням і використанням інформації як інформаційного ресурсу, що представляє собою найважливіший каталізатор розвитку економіки. Сучасні інформаційні системи забезпечують автоматизацію збору, обробки й аналізу інформації із застосуванням комп'ютерів і телекомунікацій, що сприяє підвищенню ефективності прийнятих рішень на різних рівнях державного управління національною економікою й науковими дослідженнями. Під впливом високих технологій змінюється характер і зміст праці, структура зайнятості, виникають нові види економічної діяльності, відбуваються позитивні зрушення в системі освіти, медицини, у сфері виробничого й особистого споживання.

Усе це в комбінації з посиленням конкуренції на ринку наукомісткої продукції вимагає збільшення частки витрат на науку в обсязі ВВП України в найближчі 3-4 року у два й більш раз. Крім того, поряд з використанням бюджетних коштів необхідне створення умов для розвитку джерел позабюджетного фінансування зокрема, переміщення частини доходів підприємств і підприємців з виробництва у сферу наукових досліджень і розробок, моделювання нових технологій і продуктів. Добитися цього можна тільки при пільговій податковій політиці, аж до виключення податків на фінансові кошти, виділювані підприємцями й виробничими підприємствами на розвиток науки й проведення наукових досліджень.

Відмітною рисою інформаційного суспільства є зростання значення інформації як однієї з базових складових економічного потенціалу й соціального прогресу. Причому мова йде про інформацію, втілену у фактах, відомостях про закони природи й розвиток суспільства, принципів їх засто-

сування, навичках і здатностях людей, соціальних відносинах тощо. Щодо цього особливе значення набуває інтелектуалізація суспільства й виробництва, створення економіки, що базується на наукових знаннях, коли інформація й послуги стають предметами праці, що володіють порівняно більш високою вартістю, чим ті, яку мають товари натурально-речовинного походження [1].

У цих умовах суспільний продукт уже характеризується не стільки своїм матеріальним субстратом, скільки функціональним призначенням і інформаційно-пізнавальним змістом. Величина витрат виробництва усе сильніше залежить від розмірів нематеріальних інвестицій - витрат на наукові дослідження й розробки, придбання ліцензій, професійну підготовку кадрів, програмне забезпечення, маркетинг, рекламу тощо.

Саме поняття економіки, заснованої на знаннях або інноваційної економіки широке поширення, що одержало в останні роки, у світовій економічній літературі, відбиває визнання тієї обставини, що науково-технічні знання безпосередньо впливають на параметри економічного зростання. На частку наукомістких галузей оборонної промисловості й сфери послуг нині в провідних індустріальних країнах доводиться в середньому більш половини валового внутрішнього продукту. Саме дані галузі відрізняються найбільш високими темпами зростання обсягів виробництва, зайнятості, інвестицій, зовнішньоторговельного обігу [3].

Досягнення науки й техніки виступають ключовим фактором поліпшення якості продукції й послуг, економії трудових і матеріальних витрат, зростання продуктивності праці, удосконалювання організації виробництва й підвищення його ефективності. Усе це, в остаточному підсумку, визначає розвиток виробничого потенціалу підприємств їх конкурентоспроможність продукції, що й випускається ними, на внутрішньому й світовому ринках.

Науково-технічний прогрес, появи нових видів продукції, технологій і навіть галузей виробництва, сприяють створенню додаткових робочих місць і посиленню попиту на високо кваліфіковану робочу силу. У ряді випадків це може супроводжуватися вивільненням працівників, особливо малокваліфікованих, з галузей матеріального виробництва, що компенсується зростанням зайнятості у сфері послуг. Не можна не відзначити й екологічний ефект науково-технічних досягнень, пов'язаний зі створенням техніки й технологій, що забезпечують більш раціональне використання природних ресурсів, зниження антропогенного навантаження на навколишнє середовище, утилізацію відходів і вторинної сировини.

Якщо говорити про соціальні наслідки науково-технічного прогресу, то вони обумовлені такими чинниками: 1) поліпшенням споживчих властивостей продукції, якості житла, умов праці; 2) удосконаленням охорони здоров'я й освіти; 3) можливостями залучення в громадське життя непрацездатних осіб тощо. Поряд із цим, мова йде про більш широкий вплив науки й

інновацій на мотивацію людей, життєві цінності, етичні, естетичні й правові норми, соціальне партнерство й суспільні відносини, інституціональні структури, а виходить, і на еволюцію суспільства в цілому.

У сучасній теорії економічний розвиток описується як перехід економічної системи з одного рівноважного стану в інше, і джерелом такого переходу є, по вираженню Й. Шумпетера, «виникнення нових ідей і їх речовинного втілення», або інновацій [2]. Інновації являють собою нові або вдосконалені продукти, впроваджені на ринку, нові або вдосконалені технологічні процеси, використовувані в практичній діяльності, або нові підходи до соціальних послуг. Цей термін може мати різні значення в різних контекстах, і вибір їх залежить від конкретних цілей, виміру або аналізу.

Економічна теорія розрізняє п'ять типів інновацій: уведення нового продукту; уведення нового методу виробництва; створення нового ринку; освоєння нового джерела сировини або напівфабрикатів; реорганізація структури державного управління. Інновації порушують економічну рівновагу, яка відновлюється на новому, більш високому, рівні розвитку під впливом конкуренції [4]. Тому інноваційним розвитком економіки треба цілеспрямовано управляти на всіх рівнях ієрархії державного управління суспільством для більш ефективного з мінімальним часом переходу в новий економічний стан. Для цього державі, насамперед, необхідно визначитися з конкретними пріоритетними напрямками свого розвитку, а не обмежуватися загальними формулюваннями необхідності переходу до інноваційної економіки.

Виступаючи джерелом технологічного розвитку, наукові досягнення й розроблені на їхній основі інновації, охоплюють увесь процес створення, поширення й застосування науково-технічних знань. Вони перетерплюють послідовну трансформацію від абстрактних ідей до практичних результатів, причому між стадіями наукових досліджень і інноваційного процесу виникають різноманітні прямі й зворотні зв'язки, що утворюються під впливом потреб суспільства й ринку. Центральне місце при цьому належить науковим дослідженням і розробкам, які визначаються як творча діяльність, здійснювана на систематичній основі з метою збільшення обсягу знань про процеси й закономірності розвитку природи й суспільстві, а також пошуку нових областей практичного застосування цих знань.

Наукові дослідження й розробки охоплюють три види робіт (діяльності): фундаментальні дослідження, прикладні дослідження й проектування або розробки. Під фундаментальними розуміються експериментальні або теоретичні дослідження, спрямовані на одержання нових знань із орієнтацією або без чіткої орієнтації отриманих результатів на вирішення конкретних практичних завдань. Їхній результат – відкриття, гіпотези, теорії, методи тощо, які можуть забезпечити прорив у різних галузях економіки й у майбутньому.

Фундаментальні дослідження дають певний заділ і можуть завішатися

рекомендаціями про проведення прикладних досліджень для виявлення можливостей практичного використання отриманих наукових результатів, науковими публікаціями тощо. Прикладні дослідження являють собою оригінальні роботи, спрямовані на одержання нових знань із метою вирішення конкретних практичних завдань. Прикладні дослідження визначають можливі шляхи використання результатів фундаментальних досліджень, нові методи розв'язку нових і раніше сформульованих проблем [5]. Інноваційний процес тісно пов'язаний з ринковим середовищем, тобто попит на ринку визначає основні напрямки розвитку прикладної науки. Держава ж повинна відповідати за формування умов розвитку фундаментальної науки. Розробки являють собою систематично проведені роботи, засновані на наявних знаннях, отриманих у результаті наукових досліджень і (або) практичного досвіду. Розробки спрямовані на створення нових матеріалів, продуктів або обладнань, впровадження нових процесів, систем і послуг або значне вдосконалення, що вже випускається або введеної в дію продукції. До них ставляться [4, с. 103]:

- розробка ідей і ескізного проекту нового виду продукції;
- розробка різних варіантів нової продукції, у тому числі нетехнічного характеру, на рівні креслення або іншої системи знакових засобів (проектні роботи);

- розробка робочих креслень і технологічних процесів, тобто способів об'єднання фізичних, хімічних, технологічних і інших процесів із трудовими процесами в цілісну систему, що робить до одержання корисного результату – інноваційного продукту.

До складу розробок включається також створення й випробування дослідних зразків (оригінальних моделей, що володіють принциповими особливостями створюваного нововведення); певні види проектних робіт, які припускають використання результатів попередніх досліджень.

Критерієм, що дозволяють відрізнити наукові дослідження й розробки новацій від супутніх їм видів науково-технічної, виробничої й іншої діяльності, є обов'язкова наявність у них значного елемента новизни. Відповідно до даного критерію конкретний проект буде або, навпаки, не буде віднесений до наукових досліджень й розробкам залежно від його мети, рівня новизни, використаних наукових методів, отриманих нових видів продукції або результатів. Наприклад, якщо статистичні, соціологічні, медичні обстеження спеціально організовані в рамках дослідницьких проектів, то вони також ставляться до наукових досліджень, тому що дозволяють одержати дані відсутні для прийняття рішень.

Безпосередня трансформація ідей (звичайно результатів наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень) у нові або вдосконалені продукти й технологічні процеси здійснюється на стадії інноваційної діяльності. Вона припускає таке [3, с. 56]:

- підготовку й перепідготовку персоналу у зв'язку із застосуванням

нових технологій і встаткування;

– маркетингові дослідження й заходи пов'язані із просуванням нових продуктів на ринку, крім розгортання дистриб'юторських мереж.

Дослідження якісних характеристик явищ і процесів у сфері науки й інновацій дозволяє визначити систему показників рівня новизни й динаміки їх розвитку.

Висновки. Таким чином, можна дійти висновку, що розвиток науки повинний бути збалансованим по всіх трьом її напрямкам: фундаментальні дослідження, прикладні дослідження й розробки. Важливу роль у розвитку всіх трьох відзначених напрямків відіграє наука закладів вищої освіти при її тісній інтеграції з академічною наукою, що займається в основному фундаментальними дослідженнями. Це обумовлене тим, що незважаючи на всі труднощі пов'язані з переходом до ринкової економіки, наука ну навчальних закладах змогла зберегти в досить гарному стані свій науковий потенціал. Однак відсутність на першому етапі реформ обґрунтованих стратегічних рішень, націлених на трансформацію моделі науки й підвищення її ролі в забезпеченні позитивних соціально-економічних змін в країні, а також загальносистемна криза в країні привели до критичної ситуації в науці.

Список використаних джерел:

1. Жукович І.А., Кузнецова О.М., Параян В.В. Динаміка основних показників діяльності наукової та науково-технічної сфер України // Проблеми науки. 2003. № 11. С. 42–44.
2. Кобець А.С. Державна політика інтеграції освіти і науки України в системі інноваційної економіки : засади, механізми управління, напрями забезпечення : монографія. Донецьк : ТОВ „Юго-Восток”, 2012. 472 с.
3. Селезнев А. Бюджетное финансирование науки // Вопросы экономики. №4. 2003. С. 9–14.
4. Луценко Т.О. Механізми економічного становлення наукових досліджень в Україні // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління. 2015. Вип. № 2. С. 103–109.
5. Ядранська О.В. Інституціональне забезпечення державного регулювання наукової та науково-технічної діяльності в Україні // VIII Міжнар. наук. конгрес «Державне управління та місцеве самоврядування», 27–28 березня 2008 р. Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2008. С. 177–179.

References:

1. Zhukovich, I. A., Kuznetsova, O. M. and Parayan, V.V. "Dynamics of the main indicators of the scientific and scientific and technical spheres of Ukraine [Dynamika osnovnykh pokaznykiv diyalnosti naukovoї ta naukovovo-tekhnichnoї sfer Ukrayiny]." *Problemy nauky* 11 (2003): 42–44. Print.
2. Kobets, A.S. *State policy of integration of education and science of Ukraine in the system of innovative economy: foundations, management mechanisms, directions of support [Derzhavna polityka intehratsiyi osvity i nauky Ukrayiny v systemi innovatsiy-*

noyi ekonomiky : zasady, mekhanizmy upravlinnya, napryamy zabezpechennya]. Donetsk: South-East Ltd., 2012. Print.

3. Seleznev, A. "Budget financing of science [Byudzhetnoye finansirovaniye nauki]." *Voprosy ekonomiki* 4 (2003): 9–14. Print.

4. Lutsenko T.O. "Mechanisms of economic development of scientific research in Ukraine [Mekhanizmy ekonomichnoho stanovlennya naukovykh doslidzhen v Ukrayini]." *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny. Seriya «Derzhavne upravlinnya* 2 (2015): 103-109. Print.

5. Yadranskaya, O.V. "Institutional support of state regulation of scientific and scientific-technical activity in Ukraine [Instytutsionalne zabezpechennya derzhavnoho rehulyuvannya naukovoï ta naukovo-tekhnichnoï diyalnosti v Ukrayini]." *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya* 8 (2008): 177-179. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233381
УДК 351.006.91

Курська Т. М., к.т.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків

Kurskaya T.N., Ph.D of Technical Sciences, assistant professor, assistant professor Department of Fire Prevention in Human Settlements of the National University of Civil Defense of Ukraine

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯМ МЕТРОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

STATE REGULATION OF METROLOGICAL EXAMINATION FOR GROWTH OF QUALITY OF PRODUCTION

Стаття розкриває основні положення державного регулювання щодо проведення метрологічної експертизи як одного з напрямків щодо досягнення якості і конкурентоспроможності продукції. Автор приділяє увагу основним поняттям при визначенні якості продукції та її складових. Крім цього, в статті описані основні завдання метрологічної експертизи, а також її напрямки, що дозволяють забезпечувати якість продукції.

Ключові слова: *метрологічна експертиза, якість продукції, точність вимірювань, методика вимірювань, вимірювальна техніка.*

The article reveals the main provisions of the state regulation concerning the metrological examination as one of the directions for achieving the quality and competi-

tiveness of products. The author pays attention to the basic concept in determining the quality of products and their components. In addition, the article describes the main objectives of the metrological examination, as well as its directions, which ensure the quality of products.

Keywords: *metrological examination, quality of production, accuracy of measurements, measurement method, measuring technique.*

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки вироблена продукція повинна відрізнятися високими показниками якості. У документації, по якій виготовляється продукція, яка випускається, вимоги до використання сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, технологічного процесу, якості готової продукції, її надійності та довговічності виражаються кількісними показниками, які необхідно вимірювати (контролювати) на всіх стадіях виробництва, випробувань та експлуатації продукції.

Отримана за допомогою засобів вимірювань та контролю, вимірювальна інформація повинна з необхідною точністю та достовірністю відображати властивості речовин, матеріалів, а також виробів, характер технологічних процесів, якість та кількість продукції, що випускається. При цьому, рішення проблеми якості багато в чому залежить від точності одержуваної вимірювальної інформації (зокрема - правильності, повторюваності, відтворюваності).

Отримання об'єктивної інформації про вимірюваний показник якості продукції засноване на виробленні та регламентації вимог до вимірюваного (контрольованого) параметру; виборі засобів вимірювань, методик виконання вимірювань (МВВ) необхідної точності; виконанні вимірювань із застосуванням стандартизованих вимірів; дотриманні цілого комплексу метрологічних правил отримання, обробки та представлення результатів вимірювань.

Матеріали перевірок органів державного нагляду за стандартами та засобами вимірювань свідчать, що понад 60% порушень вимог стандартів та технічних умов випуску продукції незадовільної якості відбувається через недотримання метрологічних правил, а також вимог, що пред'являються до забезпечення єдності та необхідної точності вимірювань. Причому значна частка порушень метрологічних правил доводиться на нормативну та іншу технічну документацію, тобто вноситься при розробці продукції.

Метрологічна експертиза (МЕ), будучи невід'ємною частиною технологічної підготовки виробництва, є, по суті, її першим етапом, тому без неї об'єктивний та достовірний контроль неможливий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема досягнення якості продукції завдяки проведенню метрологічної експертизи вивчається багатьма дослідниками сучасності. Так, на думку О.М. Крюкова та О.П. Флоріна, для того, щоб відбулися зміни в підходах при забезпеченні якості продукції необхідно підвищувати вимоги при організації метрологічної діяльності на виробництві. Саме введення якісних науково-методичних та органі-

заційно-технічних заходів пристосування метрологічної діяльності стосовно новітніх вимог управління якістю дозволить покращити процеси вимірювань у промисловості. Для того, що забезпечити відповідну якість вимірювальних процесів проводиться метрологічне забезпечення (МЗ). Запровадження новітніх систем управління якістю (СУЯ) значно сприяють підвищенню вимог при метрологічній діяльності під час виробництва [5].

Учений М.М. Микійчук та П.Г. Столярчук стверджують, що необхідно проводити пошук методів покращення якості та ефективності процесів вимірювань на етапі виготовлення продукції та інтегрування їх в процеси забезпечення якості продукції. Щоб створити сучасне конкурентоздатне виробництво важливим є забезпечити єдність та потрібну точність вимірювань, проте це вже є недостатніми умовами мінімізації втрат від неточності вимірювань. Надзвичайно важливим для виробничих процесів є забезпечення оперативного контролю за якістю виробництва з метою забезпечення необхідної якості та конкурентоздатності продукції. Раціональним шляхом підвищення якості продукції на рівні окремого підприємства є впровадження системи управління якістю відповідно до вимог стандарту ДСТУ ISO 9001. Вимірювальні процеси є важливим елементом забезпечення якості продукції на етапі її виготовлення. Для підвищення ефективності метрологічної діяльності на підприємстві важливо інтегрувати метрологічне забезпечення в процеси управління якістю [4].

Постановка завдання. Мета статті полягає в розкритті основних особливостей проведення метрологічної експертизи при виявленні шляхів удосконалення якості продукції, яка випускається різними підприємствами.

Виклад основного матеріалу. Ще в минулому столітті зарубіжні підприємці прийшли до висновку, що успіх будь-якого бізнесу залежить, перш за все, від якості виробленої продукції або послуг. Забезпечення якості – одне з основних умов, при виконанні якого постачальник може вийти на ринок з конкурентоспроможною продукцією (послугою), та відповідно до цього мати комерційний успіх. Однією з головних функцій, спрямованої на підтримку певного рівня якості продукції підприємства, є управління якістю. Важливим складовим елементом системи управління якістю на стадіях виробництва та реалізації продукції виступає сьогодні метрологічне забезпечення виробництва.

Якість – це ступінь відповідності властивих характеристик вимогам. Якість продукції – найважливіший показник діяльності підприємства. Підвищення якості продукції сприяє виживанню фірми в конкурентних умовах ринку. Поняття якості включає в себе три складові: об'єкт; характеристики; вимоги [2].

Об'єктами можуть виступати продукція, організація, певний процес або окрема особа, а також їх будь-яка комбінація. Характеристики – сукупність різних властивостей товарів та послуг. Вони можуть бути кількісними та якісними. До кількісних відносяться такі характеристики, як швидкість

автомобіля, вага товару, обсяг та інші, а до якісних – запах, смак та інше. Третій елемент – вимоги. В даному випадку це, перш за все, потреби: в безпеці, зручності використанні, соціальні, естетичні потреби. Виробники повинні забезпечити задоволення цих потреб. Виходячи з даних складових можна дати кінцеве визначення якості продукції – це сукупність властивостей продукції, які обумовлюють її придатність задовольнити певні потреби відповідно до її призначення.

Підвищення якості – це важливий напрямок інтенсивного економічного зростання. Саме тому має місце комплексне управління якістю продукції на підприємстві, причому для кожної компанії системи управління індивідуальні. Вітчизняний та світовий досвід доводить пряму залежність забезпечення високої якості товарів від рівня метрологічного забезпечення виробництва. Правильне визначення тих чи інших показників якості, які підлягають підтвердженню при здійсненні контролю, залежить, перш за все, від метрологічного забезпечення вимірювань та контролю.

Державне регулювання у сфері забезпечення єдності вимірювань здійснюється в наступних формах:

- твердження типу стандартних зразків або типу засобів вимірювальної техніки;
- повірка засобів вимірювальної техніки;
- метрологічна експертиза;
- державний метрологічний нагляд;
- атестація методик вимірювань;
- акредитація юридичних осіб та індивідуальних підприємців на виконання робіт, а також надання послуг в галузі забезпечення єдності вимірювань [1].

Для вимірювання будь-якого параметра продукції необхідно встановити ступінь достовірності визначення цього параметра, норми точності; вибрати методику; відібрати засіб вимірювання та визначити його готовність до виконання своїх функцій (шляхом їх періодичної повірки та калібрування); створити необхідні умови для вимірювань, обробки інформації та оцінки даних результатів. Ці складові процесу вимірювання являють собою певну систему, вилучення з якої будь-якого елемента призведе до отримання недостовірної інформації, а отже до економічних втрат. Важлива роль в досягненні певної якості продукції належить метрологічному забезпеченню виробництва, а також випробуванню та контролю якості. Багато в чому достовірність результатів випробувань залежить від правильного вибору засобу вимірювання та методу.

Вимірювання величини безпосередньо здійснюється засобом вимірювань – технічний засіб, призначений для знаходження та отримання значення величини. Особливо важливим при вимірах є правильний вибір засобів вимірювань з урахуванням їх похибок. Раціональний вибір передбачає мінімізацію втрат через похибки вимірювань та витрат на вимірювання.

Методика вимірювань являє собою сукупність конкретних операцій, виконання яких призводить до отримання результатів зі встановленим рівнем точності. Атестація методик проводиться з метою встановлення та підтримання відповідності методів вимірювання, які пред'являються до неї метрологічними вимогами [3]. Важливим моментом також є метрологічне забезпечення контролю якості продукції. Вимірювання є одним з важливих складових, що входять до процедури контролю якості.

Отже, метрологічне забезпечення являє собою встановлення та застосування наукових, а також організаційних основ, технічних засобів, правил та норм, необхідних для досягнення єдності та необхідної точності вимірювань. Таким чином, проблема забезпечення високої якості продукції тісно пов'язана з проблемою якості вимірювань.

Якість – це багатопланове поняття, її забезпечення вимагає єдності практичного досвіду та творчого підходу. Проблема підвищення якості буде вирішена тільки при спільних зусиллях багатьох фахівців, держави, управлінських органів, керівників підприємств.

З урахуванням специфіки конкретних галузей, підприємствам слід встановити стадії розробки документації, на яких буде проводитися експертиза: технічного завдання, технічної пропозиції, ескізного або технічного проекту, розробки робочої документації. Проводити метрологічну експертизу на всіх стадіях не доцільно, в кожному випадку знаходиться оптимальний варіант.

Метрологічну експертизу можуть проводити фахівці виробничих підрозділів та метрологічної служби. Перші піддають експертизі вихідні рішення (обсяг та номенклатуру вимірювання параметрів, діапазон виміру параметрів та вимірів, призначення допусків, що впливають на умови) відображаються в технічній документації. Другі – методологію вимірювання вихідних параметрів та їх вибір. Нерідко проводити експертизу по цих двох напрямках може один фахівець, але це знижує її ефект, тому що відсутній належний аналіз через односторонню кваліфікацію фахівця. Проведення метрологічної експертизи технічної документації є однією з форм участі фахівців метрологів в забезпеченні необхідного рівня якості розроблюваної на підприємстві технічної документації.

Метрологічна експертиза сприяє раціональному вирішенню двох основних питань метрологічного забезпечення виробництва виробів - що вимірювати та з якою точністю, а також пов'язаних з ними питань вибору засобів та методик виконання вимірювань.

У зв'язку з цим основними завданнями метрологічної експертизи є:

- визначення оптимальності номенклатури вимірюваних параметрів при контролі з метою забезпечення ефективності та достовірності контролю якості, а також взаємозамінності;
- оцінювання оптимальності вимог до точності вимірювань;
- оцінювання повноти та правильності вимог до точності засобів вимі-

рювань;

- оцінювання відповідності точності вимірювань заданим вимогам;
- оцінка відповідності виробів (вимірювальних систем);
- раціональність обраних засобів та методик вимірювань;
- аналіз використання обчислювальної техніки в вимірювальних операціях.

- контроль правильності застосування метрологічних термінів, найменування вимірюваних величин та позначення їх одиниць;

- встановлення відповідності показників точності вимірювань вимогам ефективності та достовірності контролю, а також взаємозамінності;

- оцінка можливості контролю необхідних параметрів в процесі виготовлення, випробування, експлуатації та ремонту виробів;

- встановлення відповідності показників точності вимірювань вимогам забезпечення оптимальних режимів технологічних процесів;

- виявлення можливості переважного застосування уніфікованих, автоматизованих засобів вимірювань, що забезпечують отримання заданої точності вимірювань та необхідної продуктивності;

- встановлення правильності вибору засобів та методик виконання вимірювань та контролю;

- встановлення повноти та правильності вимог до засобів вимірювань, а також методик виконання вимірювань;

- оцінка забезпечення застосовуваними засобами вимірювань мінімальної трудомісткості та собівартості контрольних операцій при заданій точності;

- встановлення переважного застосування стандартизованих або наявності атестованих методик виконання вимірювань;

- оцінка відповідності продуктивності технологічного устаткування;

- визначення доцільності обробки результатів вимірювань за допомогою спеціальних програм, наявності стандартних або спеціальних програм обробки та відповідності вимогам, що пред'являються до обробки результатів вимірювань, а також до форм представлення результатів вимірювань, контролю, випробувань;

- встановлення правильності найменувань та позначень фізичних величин;

- встановлення правильності вказівок по організації та проведення вимірів для забезпечення безпеки праці.

Метрологічна експертиза успішно вирішує свої завдання за умови її проведення на самих ранніх стадіях розробки документа, починаючи з заявок та технічного завдання на створення продукції. Такий підхід визначає максимальний економічний ефект від експертизи. Її проведення на наступних стадіях розробки веде до матеріальних втрат не тільки за рахунок зниження обсягу та точності інформації, але також за рахунок втрати матеріальних засобів та часу, необхідних для усунення виявлених недоліків в галузі

метрологічного забезпечення. Проведення експертизи має бути спрямоване на таке:

- впровадження у виробництво найсучасніших та прогресивних методів і засобів контролю, які забезпечують технічно обґрунтовану точність, зниження трудомісткості та собівартості контрольних операцій;

- відповідності застосованих в усіх підрозділах підприємств засобів та методів вимірювання, дотримання вимоги оптимальних режимів технологічного процесу та контролю якості продукції.

При проведенні метрологічної експертизи виявляються помилкові та не достатні рішення з метрологічного забезпечення технічних методів та прийомів, технологічних процесів, а також конструкторських пропозицій, котрі містяться в поданій на експертизу документації, а також виробляються рекомендації з конкретних питань метрологічного забезпечення виробництва, відображених в технічній документації.

Метрологічна експертиза технічної документації, яка розробляється на підприємстві, носить добровільний характер. Необхідність її проведення може бути обумовлене різними причинами. Основним спонукальним мотивом є забезпечення високої якості та конкурентоспроможності продукції, яка випускається. Усунути метрологічні помилки на стадії розробки документації простіше, ніж на стадії виробництва, випробування, експлуатації продукції.

Слід також мати на увазі, що відсутність проведення метрологічної експертизи технічної документації може бути причиною неправильного вибору параметрів, що підлягають вимірюванню, необґрунтованого вибору норм точності вимірювань, неправильного вибору методів (методик виконання вимірювань) та засобів вимірювань для процесу розробки, виготовлення, випробування, контролю продукції, що може позначитися на якості, собівартості продукції, котра випускається, а в деяких випадках може призводити до більш тяжких наслідків.

Практика більшості підприємств, організацій та галузей показує, що проведення метрологічної експертизи призводить до покращення метрологічного забезпечення виробництва та, як наслідок, позитивно позначається на якості продукції, яка випускається та взагалі ефективності виробництва. При впровадженні на підприємствах систем управління якістю проведення метрологічної експертизи набуває особливу роль, оскільки вона сприяє покращенню розробки та виробництва продукції та спрямована на попереджувачі й коригувальні дії відповідно до положень стандартів. Усунути метрологічні помилки або рекомендувати найбільш ефективні рішення для контрольно-вимірювальних процедур на стадії розробки технічної документації простіше, ніж при виробництві або випробуваннях продукції.

Висновки. Таким чином, метрологічна експертиза була створена як методологія метрологічного забезпечення для підвищення якості. На сього-

дні метрологічна експертиза – це аналіз закладеного метрологічного забезпечення та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення. Заключним етапом метрологічної експертизи є метрологічний контроль, тобто виявлення допущених метрологічних помилок та припис до їх усунення.

Виходячи з вищевикладеного можна сказати, що чим вище ефективність метрологічної експертизи тим повніше вона проведена, та в результаті вища ефективність подальшої розробки документації, а також грамотніше буде здійснено метрологічне забезпечення виробництва, отже, підвищиться якість продукції та її конкурентоспроможність на ринку.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ ISO 9001: 2008 Системи управління якістю. Вимоги. Введ. в дію 2009-04-01. Київ: Держстандарт. 2009, 39 с.
2. Віткін Л.М., Хімічева Г.І. Методика визначення ключових показників процесів системи управління якістю. *Радиоэлектроника и информатика: научно-технический журнал*. Харків: ХНУРЕ, 2005. № 1. С. 63-66.
3. Марков Б.Ф., Сидорнеко Г.С. Основные направления развития государственной метрологической системы. *Український метрологічний журнал*. 2008. №3. С. 7-11.
4. Микійчук М.М., Столярчук М.М. Систематизація вимог до метрологічного забезпечення виробництва. *Восточно-Европейский журнал передовых технологий*. 2011. № 2/10 (50). С. 49-52.
5. Крюков О.М., Флорін О.П. Основи метрологічного забезпечення. Навчальний посібник. Харків: ХНАДУ. 2010, 208 с.

References:

1. *DSTU ISO 9001: 2008 Quality Management Systems. Requirements introduction. effective 2009-04-0 [DSTU ISO 9001:2008 Sistemi upravlinnya yakistyu. Vimogi. Vved. v diyu 2009-04-01]*. Kiev: Derzhstandart, 2009. Print.
2. Vitkin, L.M. and Khimicheva, G.I. "Methodology for determining the key indicators of processes of the quality management system [Metodika viznachennya klyuchovih pokaznikov procesiv sistemi upravlinnya yakistyu]". *Radioelektronika i informatika: nauchno-tehnicheskij zhurnal* 1 (2005): 63-66. Print.
3. Markov, B.F. and Sidorneko, G.S. "The main directions of development of the state metrological system [Osnovnye napravleniya razvitiya gosudarstvennoj metrologicheskoy sistemy]". *Ukrayinskij metrologichnij zhurnal* 3 (2008): 7-11. Print.
4. Mikiychuk, M.M. and Stolyarchuk, M.M. "Systematization of metrological production requirements [Sistemizaciya vimog do metrologichnogo zabezpechennya virobniictva]". *Evropejskij zhurnal peredovyh tehnologij* 2/10 (50) (2011): 49-52. Print.
5. Kryukov, O.M. and Florin, O.P. *Fundamentals of metrological support. Tutorial [Osnovi metrologichnogo zabezpechennya. Navchalnij posibnik]*. Kharkov: HNADU, 2010. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233383

УДК 351.82: 379.85

Леоненко Н. А., к.е.н., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Leonenko N., Ph. D in economics, researcher of scientific department of management problems in the field of civil protection, doctoral student of educational-scientific-production center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT OF MECHANISMS OF THE STATE REGULATION OF THE TOURIST SPHERE OF UKRAINE

У статті розглянуто існуючі наукові напрацювання щодо сутності механізму державного регулювання туристичної сфери. Обґрунтовано і уточнено ряд заходів, спрямованих на вдосконалення методичних основ підвищення ефективності управління сферою туризму. Запропоновано напрями удосконалення механізмів державного регулювання туристичної сфери України.

Ключові слова: механізми державного регулювання, туристична сфера, державна туристична політика.

The article deals with the existing scientific work on the essence of the mechanism of state regulation of the tourism sector. The series of measures aimed at improving the methodical bases for increasing the efficiency of tourism management is substantiated and specified. Some directions of improvement of mechanisms of state regulation of the tourist sphere of Ukraine are offered.

Keywords: mechanisms of state regulation, tourism sphere, state tourism policy.

Постановка проблеми. На початку нинішнього століття туризм став впливати на економіку цілих країн, регіонів і на світоустрій в цілому. Індустрія туризму перетворилася в досить ефективну і високоприбуткову галузь. Ефективність туризму є важливим чинником, що стабілізує соціально-політичну обстановку та створює основу для стійкого економічного розвитку в Україні. Розвиток туризму в сучасний період нестабільної економічної ситуації та недосконалості системи державного управління показує неоднорідність туристського комплексу, що обумовлює необхідність наукового пошуку дещо новітніх підходів до удосконалення існуючих механізмів державного регулювання туристичної сфери України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень і публікацій останніх років свідчить про те, що вивченню механізмів державного ре-

гулювання туристичної сфери приділяється велика увага в наукових колах. Цим питанням присвячено наукові праці О. Білотіла, М. Біль [5], Л. Давиденко [7], С. Домбровської [3], Л. Івашиної, Є. Козловського [4], Н. Коніщевої, С. Майстро [1], Г. Михайліченко, О. Мельниченко [2], В. Шведун [2], Е. Щепанського та інших.

Ідеї та положення, викладені у працях даних авторів, послужили основою для подальших наукових напрацювань з окресленої проблематики. Однак, в сучасних умовах соціально-економічного розвитку механізми державного регулювання туристичної сфери України потребують подальшого удосконалення.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів державного регулювання туристичної сфери України в контексті ефективності реалізації державної політики.

Виклад основного матеріалу. Туристичну індустрію відносять до ряду галузей, які визначатимуть світовий економічний розвиток в цьому столітті. Будучи однією з найбільших високоприбуткових і динамічних галузей світового господарства, туризм значно впливає на зміни структури національної та регіональної економіки, стратегію і тактику інституційних перетворень і здійснення соціально-економічної політики.

Необхідність участі держави в регулюванні туристичної сфери не означає сама по собі ступінь цієї участі. В країнах з розвинутою ринковою економікою, налагодженим господарським механізмом і розвинутим законодавством, яке враховує інтереси як суспільства в цілому, так і окремих його груп, в тому числі виробників та споживачів туристичного продукту, втручання державних органів може бути мінімальним. Саме така тенденція спостерігається в даний час в Європі та Північній Америці, де державний сектор все більше делегує свої повноваження місцевій владі та приватному сектору. У країнах з нестійкою економікою з боку держави навпаки необхідна підсилена увага до туристичної сфери, оскільки це переважно допомагає своєчасно здійснити превентивні заходи або нейтралізувати вплив кризових явищ. Усунення держави від участі в регулюванні діяльності туристичної галузі порушує крихку рівновагу у взаєминах між виробником і споживачем туристичного продукту. Вочевидь, держава покликана відігравати чільну роль у розвитку галузей, визнаних пріоритетними для даної країни. Форми і межі такої участі кожна країна визначає самостійно виходячи з реальних можливостей, загальних пріоритетів і співвідношення попиту і пропозиції, що складається на внутрішньому ринку.

У більшості країн світу державна туристична політика впроваджується безпосередньо через центральні органи виконавчої влади, національні туристичні організації, інші інститути, а також опосередковано за допомогою правових важелів підтримки туристичної інфраструктури та міжнародної політики [1].

Реалізація ключових завдань державного регулювання розвитку тури-

стичної індустрії здійснюється через відповідний дієвий механізм, що являє собою складну структуру системоутворюючого характеру, яка складається з визначених компонентів, що здатні забезпечити ефективність управлінських рішень у результаті їх взаємодії; сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення сталого розвитку туризму; державний вплив цілеспрямованого характеру стосовно формування й підтримки туристично-рекреаційного середовища, регулювання напрямів та обсягів потоків туристів, розробки інфраструктури туризму, охорони ресурсів рекреаційного характеру та заповідних територій, організації дозвілля населення країни, підготовки кваліфікованих кадрів для обслуговування рекреаційних комплексів в туризмі [2].

Науковець С. Домбровська розглядає державний механізм управління в туристичній галузі як виважену систему прийомів, важелів і методів впливу державних органів влади на діяльність усіх суб'єктів туристичного ринку, а також способів практичного застосування їх за тієї чи іншої ситуації, якою обумовлюються цілі та завдання розвитку галузі [3].

Дослідник Є. Козловський пропонує визначення поняття «механізм державного регулювання в сфері туризму», під яким, на його думку, слід вважати сукупність методів та інструментів організаційно-економічного характеру, які надають можливість реалізовувати взаємопов'язані функції з метою забезпечення сталого розвитку туристичної сфери [4, с. 7–8].

Науковці М. Біль, Г. Третяк та О. Крайник стверджують, що механізм державного управління туристичною сферою являє собою складну, створену штучним шляхом систему, якій притаманні чітка структура та взаємозв'язки, та яка складається з таких підсистем: суб'єкт управління, об'єкт управління, форми та методи реалізації управління суб'єктом по відношенню до об'єкта, організаційне забезпечення, інформаційне забезпечення, кадрове забезпечення, науково-методичне забезпечення, матеріально-технічне забезпечення, які в результаті спільної дії впливають як на туристичну сферу в цілому, так і на соціально-економічний стан визначеної території [5].

Учений М. Круглов акцентує увагу на комплексності механізму державного управління і стверджує, що цей механізм представлений у вигляді сукупності засобів економічного, мотиваційного, організаційного та правового характеру, які забезпечують цілеспрямований вплив суб'єктів державного управління з метою узгодження інтересів учасників державного управління, що взаємодіють між собою [6, с. 128].

В Україні процес державного регулювання сфери туризму потребує здійснення комплексу організаційних, економічних, фінансових, управлінських та інших заходів як складових ефективної реалізації державної політики. Розвиток сфери туризму гальмується недосконалістю нормативно-правової бази, а також методичної, організаційної, юридичної та інформаційної підтримки суб'єктів підприємництва в сфері туризму та курортів; не-

достатньою ефективністю механізмів державного регулювання та управління підприємствами у сфері туризму і курортів; незначними обсягами інвестицій у розвиток матеріально-технічної бази туристичної інфраструктури; неефективністю використання рекреаційних ресурсів [7].

Нарощування темпів і підвищення ефективності роботи підприємств туристичної галузі, становлення туризму як однієї з провідних сфер вітчизняної економіки стримується невирішеністю низки питань, розв'язання яких потребує державного регулювання та підтримки виконавчих органів влади.

Основною метою вдосконалення туризму в Україні є створення сучасного і конкурентоспроможного туристичного комплексу, заснованого на використанні унікальних туристично-рекреаційних ресурсів, вітчизняних традицій та наукових досягненнях туризмознавства, що забезпечує вирішення наступних основних завдань:

1. задоволення потреб українців, громадян СНД і інших країн в високоякісних туристичних послугах і відпочинку населення;
2. збільшення вкладу туристського комплексу в розвиток як економіки всієї країни, так і регіонів;
3. збереження і раціональне використання природних ресурсів і курортів, науково-культурної та історичної спадщини.

Для ефективного досягнення поставлених цілей визначимо ряд основоположних принципів:

- проведення повної інвентаризації об'єктів приватної туристської сфери, розробка і реалізація системи обліку цих об'єктів і формування реєстру приватних туристських об'єктів;
- розробка і створення законодавчої нормативно-правової бази розвитку туризму, що сприяє успішному функціонуванню всіх видів туристських організацій різної організаційно-правової форми та виду власності;
- формування розумної податкової політики та економічних механізмів стимулювання розвитку туристських організацій;
- залучення інвестицій в туризм шляхом надання державних гарантій та інших заходів державної підтримки;
- збереження, раціональне використання і відновлення природних ресурсів і курортів;
- створення умов і принципів кооперації туристських організацій з транспортними, сільськогосподарськими, виробничими, банківськими та інвестиційними структурами, фондами соціального і обов'язкового медичного страхування, страховими фірмами та рекламними агентствами з метою формування високотехнологічного та конкурентоспроможного вітчизняного ринку туристичних послуг;
- посилення державної підтримки та регулювання галузі через міжнародну систему сертифікації послуг;
- вироблення єдиної кадрової політики через систему професійної підготовки, професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації, сертифікації,

атестації керівників і фахівців в галузі туризму.

Удосконалення державного регулювання туристичної сфери має здійснюватися через реалізацію і поетапне впровадження:

- державних міжнародних стандартів і положень про менеджмент якості туристичних послуг;

- положення про сертифікацію і атестацію керівників і фахівців усіх рівнів і напрямків туристичної сфери;

- формування «Державного реєстру туристських організацій», заснованого на їх ранжуванні в групи, що дозволить кожній туристській організації зайняти відповідне місце на вітчизняному і міжнародному ринку туризму;

- створення єдиної науково-навчальної інтегрованої системи професійної підготовки, перепідготовки, удосконалення та наукового зростання керівників і фахівців галузі;

- розробка положення і створення координаційної ради для наукового забезпечення і впровадження нових технологій в економіку, управління, маркетинг, рекламу та інші важливі напрямки туризму.

Поетапне впровадження зазначених заходів дозволить вивести туризм в сектор економіки сфери соціальних послуг, що ефективно розвивається та приносить реальні результати у вигляді профілактики захворювань, зміцнення індивідуального і суспільного здоров'я, відтворення робочої сили та підвищення рівня зайнятості населення, динамічного розвитку курортів.

Обґрунтуємо і уточнимо ряд заходів, спрямованих на вдосконалення методичних основ підвищення ефективності управління сферою туризму [8]:

1. Удосконалення нормативно-правової регламентації туристської діяльності. Для цього потрібно використовувати такі методи: впровадження єдиних стандартів ведення документації в туристському бізнесі; спрощення візових формальностей для іноземних туристів; створення державних програм для постійного підвищення кваліфікації працівників туристських підприємств; розробка стратегій і концепцій розвитку туристичної галузі.

2. Формування сприятливого іміджу країни, регіону на світовому туристичному ринку. Для цього доцільно використовувати такі методи: інформаційно-аналітична пропаганда; боротьба зі злочинністю і корупцією у сфері туризму; створення сприятливого інвестиційного клімату в туристській сфері; реклама національного туристичного продукту; укладення міжнародних договорів в сфері розвитку туризму.

3. Удосконалення економічного механізму туристичної індустрії. Для цього необхідно: впровадження механізмів економічної відповідальності туроператорів перед туристами; підвищення якості послуг, що надаються за рахунок додаткового фінансування; використання історико-культурної спадщини в якості найважливішого ресурсу економічного розвитку регіону.

4. Розробка моделі сталого розвитку внутрішнього туристичного рин-

ку в умовах ризику і невизначеності. Для цього потрібно використовувати такі методи: аналіз ресурсного потенціалу регіону для розвитку туризму; комплексна оцінка всіх факторів що впливають на розвиток туризму; реалізація заходів щодо формування інтегрованої системи управління сферою туризму з використанням принципів планування; інтеграція туризму в економіку регіону, для ефективного використання ресурсного потенціалу.

5. Створення сприятливої екологічної атмосфери. Для цього необхідно: удосконалити політику щодо захисту навколишнього середовища; створити цільові програми по охороні та реставрації історичних пам'яток.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, до основних напрямів удосконалення механізмів державного регулювання туристичної сфери України необхідно віднести:

1. У правовій сфері: удосконалення нормативно-правової бази; удосконалення митного регулювання; встановлення таких правил в'їзду, виїзду і перебування на території України, які б сприяли розвитку туризму, боротьба з корупцією та злочинністю.

2. В економічній сфері: удосконалення податкового регулювання, цільове бюджетне фінансування програм розвитку туризму, створення сприятливих умов для інвестицій туризм.

3. У соціальній сфері: вирішення проблем адресного соціального туризму, збільшення інвестицій в людський капітал.

4. У науково-освітній сфері: розвиток наукових досліджень в сфері туризму; створення інформаційно-аналітичної бази; забезпечення професійних кадрів для туристської діяльності.

5. У сфері організації туризму: формування іміджу України на світовому ринку туристичних послуг; сприяння в просуванні туристичного продукту на внутрішній і світовий ринок; створення умов для багатоцільового використання туристичної інфраструктури; координація діяльності й інвестицій державного і приватного секторів в області розвитку туризму.

Висновки. Реалізація зазначених пропозицій щодо удосконалення механізмів державного регулювання сфери туризму дозволить підвищити ефективність заходів державного регулювання сфери туризму, гармонізувати розвиток тих галузей економіки, які мають безпосереднє відношення до відтворювальних процесів у туристичній діяльності, скоординувати взаємодію державних та місцевих органів виконавчої влади щодо узгодження напрямків та інструментів реалізації туристичної діяльності, стимулювати зростання інвестиційної активності та вирішення гострих соціальних проблем. Активна державна політика має першочергове значення для розвитку сфери туризму в Україні. Формування такої політики є нагальною необхідністю, враховуючи величезний туристичний потенціал нашої держави, з одного боку, і фактично незадовільний стан туристичної сфери, з іншого.

Список використаних джерел:

1. Майстро С.В., Батир Ю.Г. Державне регулювання та перспективи

розвитку туристичної індустрії в Україні. Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр. –Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2018. С. 29-35.

2. Мельниченко О.А., Шведун В.О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.

3. Домбровська С.Н. Державне регулювання туристичної галузі України: монографія / С.Н. Домбровська, О.М. Білотіл, А.Л. Помаза-Пономаренко. – Х. : НУЦЗУ, 2016. 196 с.

4. Козловський Є. В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / Є. В. Козловський; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України – К., 2008. 18 с.

5. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект) : наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. – К.: НАДУ, 2009. 40 с.

6. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией / М. И. Круглов. – М.: Русская деловая литература, 1998. 356 с.

7. Давиденко Л.І., Коніщева Н.Й. Шляхи удосконалення механізмів державного регулювання сфери туризму // Матеріали ІІІ науково-практичної конференції "Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою". – Бердянськ: АУІТ "АРИУ", 2007.

8. Криворучко Л.В. Экономика и туризм: механизм взаимодействия и развития в условиях рынка / Л.В. Криворучко, А.П. Скрыпкин. – Азов.: Изд-во ООО «ГИВЦ», 2000. – 185 с.

References:

1. Maystro, S.V., Batyr YU.H. "Derzhavne rehulyuvannya ta perspektyvy rozvytku turystychnoyi industriyi v Ukrayini." *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny* 1 (2018): 29-35. Print.

2. Melnychenko, O.A. and Shvedun, V.O. *Osoblyvosti rozvytku industriyi turyzmu v Ukrayini*. Kharkiv: Vyd-vo NUTSZU, 2017. Print.

3. Dombrovska, S.N., Bilotil, O.M. and Pomaza-Ponomarenko, A.L. *Derzhavne rehulyuvannya turystychnoyi haluzi Ukrayiny*. KH. : NUTSZU, 2016. Print.

4. Kozlovskyy, Ye.V. *Derzhavne rehulyuvannya v haluzi turyzmu: stanovlennya ta rozvytok v Ukrayini* : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : spets. 25.00.02. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrayiny. Kyiv (2008): 18. Print.

5. Bil, M., Tretyak, H. and Kraynyk, O. *Mekhanizm derzhavnoho upravlinnya turystychnoyu haluzzyu (rehionalnyy aspekt)*. Kyiv: NADU, 2009. Print.

6. Kruglov, M.I. *Strategicheskoye upravleniye kompaniyey*. Moscow: Russkaya delovaya literatura, 1998. Print.

7. Davydenko, L.I. and Konishcheva N.Y. "Shlyakhy udoskonalennya mekhanizmv derzhavnoho rehulyuvannya sfery turyzmu." *Informatsiyni tekhnolohiyi v upravlinni turystychnoyu ta kurortno-rekreatsiynoyu ekonomikoyu*. Berdyansk: АУІТ "АРИУ", 2007. Print

8. Krivoruchko, L.V. and Skrypkin, A.P. *Ekonomika i turizm: mekhanizm vzaimodeystviya i razvitiya v usloviyakh rynka*. Azov.: Izd-vo ООО «ГИВЦ», 2000. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233385

UDC 352 (477): 322

*Lobodenko K., Postgraduate Student of the Training Research and Production
Centre of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

Лободенко К. В., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

PROTECTION OF RIGHTS AS A MECHANISM OF PUBLIC MANAGEMENT

ПРАВОЗАХИСТ ЯК МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

The fact that the state's enforcement of human rights and law enforcement functions must be ensured with the help of consistent determination of subjects, principles, methods to it was grounded. It was determined that the special place among these components belongs to institutional element. It was defined that it is a public and private phenomenon, and a factor of improvement of the mechanisms of human rights state policy.

Key words: *state policy, mechanism of human rights, public and private phenomenon.*

Обґрунтовано, що виконання державою правозахисної і правоохоронної функцій повинно відбуватися за допомогою системного визначення суб'єктів, принципів, способів тощо. Визначено, що серед цих складових особливе місце займає інституційна. Установлено, що вона є публічно-приватним явищем і чинником удосконалення механізмів правозахисної державної політики.

Ключові слова: *державна політика, механізм правозахисту, публічно-приватне явище.*

Problem setting. The task of constitutional state building, achievement of independent standards of human rights protection, observance of the Constitution, legislation and international regulations is especially urgent for Ukraine. The state of protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine is an evidence of improper political and legal conditions of its provision. This, in turn, complicates the situation with domestic policy, causes social tension and aggravates the country's international position. All these facts demonstrate the relevance of the research of the peculiarities of implementation of human right function in the country.

Recent research and publications analysis. The functions of the state, including human rights and law enforcement of interests of the country, society and individuals are covered in the scientific works by V. Bakumenko, Yu. Garyacha, N. Karpachova, N. Karpeko, A. Kolodii, O. Lutkovska, R. Mullerson, A. Pomaza-

Ponomarenko, P. Rabinovich, O. Samofalova, V. Shapoval, M. Shulga, R. Voitovich, K. Volynka, O. Yevsyukov and others [2; 4; 6].

Paper objective. Marking the scientific achievements of these scientists, it should be noted that there is the need in comprehensive description of mechanisms of human rights state policy as a public phenomenon, and of the peculiarities of the state policy in this field. Our paper objective is based on this.

Paper main body. In the state policy, human rights protection component is not eloquent and significant, while the conditions and guarantees of human rights protection, which remain mainly at the level of declarations, are not systemic and equal for everyone. Meanwhile, the regulatory and organizational framework is available in Ukraine, and the index of law-enforcement officers' numbers is high enough to implement law-enforcement and human rights protection functions. Nevertheless, the inefficiency of law-enforcement agencies in Ukraine is defined by the quality of personnel and financial provision. The withdrawal of law-enforcement officers from the discharge of their duties, misuse of powers, direct violation of the rights of citizens by them and arbitrariness cause the relevant attitude to them in Ukrainian society [1].

As of today, the tendency of applying force (coercion, intimidation) towards citizens dominates over the law-enforcement and human rights protection methods. The indices of Ukrainian citizens' distrust of law-enforcement agencies and judicial system, which are intended to protect human and civil rights and freedoms, have reached a critical level, particularly in comparison with the level of trust in social institutions and state authorities.

The poll carried out by the Democratic Initiatives Foundation and Razumkov Centre's sociological service demonstrates that citizens assess the activity of law-enforcement system extremely negatively: the activity of police was positively assessed by 26 percent of respondents and negatively – by 64 percent; the activity of prosecutor's office – 23 percent and 64 percent respectively; the activity of courts – 20 percent and 69 percent respectively. Moreover, the following dangerous tendency develops: a part of citizens (19 percent of respondents) treats lynch law as “a single way of justice,” a significant part (35 percent of respondents) considers lynch law “inadmissible in general, but justified in certain cases,” and 38 percent of respondents consider it “inadmissible” [5].

The right to justice is one of the key problems of Ukraine. Nevertheless, the share of unexecuted decisions of national courts is supercritical, as it reaches 70 percent (according to the Ministry of Justice of Ukraine) [4]. This means that even after a court decision, only a part of citizens is able to achieve justice. Moreover, due to the low level of trust in judicial system in Ukraine, the citizens have to seek assistance in the international institutions. Ukraine is one of those countries, the citizens of which apply to the European Court of Human Rights the most frequently. It should be noted that its decisions are mostly not executed as well. As a result, Ukraine's positions in international rankings are low when the standards of human rights, corruption overcoming, etc. are assessed. A special concern is

caused by a negative dynamics of these rankings, as it has not only reputational consequences, but also the economic ones, which are connected with the investment attractiveness of the country. In their reports, such international human rights organizations as Human Rights Watch and Amnesty International indicate deficiencies in the system of criminal justice and the absence of guarantees of the rights of detained persons in Ukraine, torturing of the detained persons, pressure on and persecution of the representatives of mass media and public activists [3].

Thus, the fact that the state authorities do not properly protect the rights of citizens, while the citizens mainly do not apply to them in case of violation of their rights, is dangerous for the social and political stability, as under the condition of further weakening of the law-enforcement and human rights protection function of the state authorities, the solution of conflicts in the society shifts outside legal framework, while the public legitimacy of power appears under threat. The institute of advocacy is intended to help in the solution of the indicated situation. Based on the Article 131², there is advocacy in Ukraine for professional legal assistance provision. Only an advocate represents another person in court and defends this person from criminal charge. It should be emphasized that based on the p. 16¹ of the Transitional Provisions of the Fundamental Law of Ukraine, representation of the state authorities and local self-government in courts will be carried out only by prosecutors and advocates (starting from January 1, 2020). Therefore, we consider the fundamental analysis of, first, the peculiarities of development of the institute of advocacy as a social and legal one, and second, the activities of Ukrainian human rights organizations and movements as a promising direction of scientific studies. Despite the fact that the influence of NGOs on the field of human rights and the degree of ‘penetration’ of their control is much lower than the state one, this influence has clear tendency to development.

There is a noticeable demand on this activity in Ukrainian society. Thus, according to the results of research carried out in May 2013 by the Democratic Initiatives Foundation and Razumkov Centre’s sociological service, 57.4 percent of respondents consider that NGOs shall chiefly deal with the protection of socially vulnerable groups, 49.7 percent consider that they shall provide people with legal and other assistance in the assertion of their rights, 45.5 percent think that they shall control the authorities, and so on [3].

In general, the environment of organizations of civil society, that is positioned as human rights ones, is heterogeneous and has different degree of effectiveness of activities. In this segment, the range of these organizations with long experience and efficient activities has been formed: Kharkiv Human Rights Protection Group, Ukrainian Helsinki Human Rights Union, Committee on Protection of Human Rights, Committee of Voters of Ukraine, Vinnytsia Human Rights Protection Group, International Society for Human Rights in Ukraine, International League for the Protection of the Rights of Ukrainian Citizens, etc. The indicated organizations are recognized as the leading ones in the ranking of human rights organization compiled by the experts [7; 8].

In addition, the efforts of civil society organizations are combined through the establishment of coalitions of human rights organizations and movements. It should be noted that the forms of and the methods used by human rights organizations are different: from the programmes and measures to the participation in authorized and unauthorized protest actions. Since the political and legal guarantees of human rights protection are insufficient in Ukraine, the range of human rights organizations and movements focuses their influence on political field by forcing law-enforcement authorities to deliver lawful judgements.

Sometimes the institutions of civil society harm the interests of society by their activities. Thus, 'oversaturation' of criminal content in the majority of mass media creates additional background of tension in the society. While minimum attention is paid to the information that may help citizens to protect their rights and interests, as well as to the information about successful human rights activities. It should be noted that human rights organizations extend the scope of their activities in the field of human rights protection and have already become firmly established in the structure of NGOs. Meanwhile, human rights organizations in Ukraine are traditionally dependent on foreign donors and are mainly linked to both international intergovernmental and international non-governmental human rights organizations instead of the state human rights institutions in Ukraine. Therefore, it is an urgent task for Ukraine to solve this problem situation with the purpose of provision of national security, which includes the interests of the country, society and individuals.

Conclusions. The establishment of effective system of human rights protection provides for the formation of comprehensive concept of changes in the field of interaction between state agencies and human rights organizations, and the implementation of targeted measures of the state policy. Meanwhile, the establishment of this system is favoured by the extension and intensification of the relevant public management mechanisms and practices, which are applied by human rights organizations. For this purpose, it is necessary to study the following issues: 1) the prospects of activity of the institute of advocacy; 2) the functioning of a special independent body to investigate crimes committed by officials, in particular the law-enforcement ones; 3) the expediency of development of additional mechanisms of control of the selection of personnel in law-enforcement and judicial systems by appropriate civil organizations; 4) the need in renewal of the format of public monitoring of human rights protection in the activities of law-enforcement agencies, etc.

References:

1. Analytical note on law-enforcement function implementation by the organizations of civil society. Web 31 March 2019 <<http://www.niss.gov.ua/articles/1283/>>.
2. Yevsiukov, O.P. "The role of advocacy in the organizational mechanism of state administration in the field of social and economic security." *Law and State Administration* 2 (2018): 61–66. Print.
3. *Civil sector and politics: interaction, neutrality or struggle? – nation-wide and*

expert poll. Web 31 March 2019 <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2013-year/gromadskii-sektor-i-politika-vzaemodija_-neitralitet-chi-borotba_---zagalnonacionalne-ta-ekspertne-opituvannja.htm>.

4. Lutkovska, V. "Execution of court decision is an integral part of the fundamental right – the right to a fair trial." Web 31 March 2019 <http://www.ombudsman.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2700:2013-05-23-06-46-02&catid=14:2010-12-07-14-44-26&Itemid=75>.

5. *Assessment of the activity of law-enforcement agencies by the population of Ukraine (The research carried out by the Democratic Initiatives Foundation and Razumkov Centre's sociological service in April 2012)*. Web 31 March 2019 <<http://www.dif.org.ua/ua/polls/2012-year/1756.htm>>.

6. Pomaza-Ponomarenko, A.L. "The role of the institute of presidential power in the field of national security". *Theory and practice of state administration and local self-government: electronic collection of research papers 1* (2019). Web 31 March 2019 <<http://el-zbirn-du.at.ua/>>.

7. *Ranking of human rights organizations and human rights advocates of Ukraine. November 29, 2011*. Web 31 March 2019 <<http://galinfo.com.ua/news/99573.html>>.

8. *World report 2013. Ukraine*. Web 31 March 2019 <<http://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/ukraine?page=3; Annual Report 2013>>.

Список використаних джерел:

1. Аналітична записка щодо здійснення правозахисної функції організаціями громадянського суспільства. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1283/>.

2. Євсюков О. П. Роль адвокаційності в організаційному механізмі державного управління у сфері соціально-економічної безпеки // *Право та державне управління*. 2018. № 2. С. 61–66.

3. Громадський сектор і політика: взаємодія, нейтралітет чи боротьба? – загальнонаціональне та експертне опитування. URL: http://www.dif.org.ua/ua/polls/2013-year/gromadskii-sektor-i-politika-vzaemodija_-neitralitet-chi-borotba_---zagalnonacionalne-ta-ekspertne-opituvannja.htm.

4. Лутковська В. «Виконання судового рішення є невід'ємною складовою фундаментального права – права на справедливий суд». URL: http://www.ombudsman.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2700:2013-05-23-06-46-02&catid=14:2010-12-07-14-44-26&Itemid=75.

5. Оцінка населення України діяльності правоохоронних органів. Ставлення до самосуду (Дослідження проведене Фондом «Демократичні ініціативи» та соціологічною службою Центру Разумкова у квітні 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2012-year/1756.htm>.

6. Помаза-Пономаренко А. Л. Роль інституту президентської влади у сфері забезпечення національної безпеки. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2019. № 1. URL: <http://el-zbirn-du.at.ua/>.

7. Рейтинг правозахисних організацій і правозахисників України. 29 листопада 2011 р. URL: <http://galinfo.com.ua/news/99573.html>.

8. *World report 2013. Ukraine*. URL: <http://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/ukraine?page=3; Annual Report 2013>.

Лопатченко І. М., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Lopatchenko I., PhD of Public administration, lecturer, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

СУЧАСНІ МЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ І ГРОМАДСЬКОСТІ

MODERN MEDIA TECHNOLOGIES AS A MECHANISM OF INTERACTION BETWEEN THE POWER AND PUBLIC AUTHORITIES

Розглянуто теоретичні основи механізму державного управління. Охарактеризовано використання сучасних медійних технологій як механізму взаємодії органів влади і громадськості. Виокремлено переваги використання соціальних мереж у роботі органів влади та розглянуто їх вплив на громадськість.

Ключові слова: *взаємодія, органи влади, механізм, соціальні мережі, громадськість.*

The theoretical foundations of the mechanism of public administration are considered. The use of modern media technologies as a mechanism of interaction between authorities and the public is described. The advantages of using social networks in the work of the authorities and their impact on the public are outlined.

Keywords: *interaction, authorities, mechanism, social networks, the public.*

Постановка проблеми. За останні декілька десятиріч технологічний прогрес докорінно змінив структуру комунікації у суспільстві. Розвиток новітніх технологій та інтеграція всесвітньої мережі інтернет у повсякденне життя спричинило бурхливе зростання користувачів комп'ютерів, різноманітних гаджетів та мобільних пристроїв серед усіх без виключення верств населення. Завдяки цьому сформувалася новітня особливість взаємодії у суспільстві – це безперервна комунікація завдяки інтернету та постійний запит на отримання інформації. Застосування та використання сучасних медійних технологій стало невідворотною необхідністю та потребою як для простих громадян так і для публічних організацій. Суспільство досягло того історичного етапу розвитку, коли без використання соціальних мереж, відео хостингів, месенджерів будь-яка активна діяльність бренду, відомої особистості, громадського чи політичного діяча, органу влади практично неможлива. Використання сучасних медійних технологій високопосадовцями та державними службовцями стали одним з найдієвіших механізмів взаємодії з гро-

146

мадськістю. Президент України, міністри Кабінету Міністрів, народні депутати, державні адміністрації та інші органи влади мають та активно використовують сторінки у соціальних мережах, розміщують матеріали на відеохостингах та використовують месенджери у своїй діяльності.

Суспільство, ключову комунікативну роль в якому починають грати соціальні мережі, вільно формує об'єднання людей і групи за інтересами. На відміну від традиційних соціальних структур, соціальні мережі здатні сприймати і самостійно створювати нові комунікативні конфігурації, недоступні для традиційних інститутів та органів влади. Основою такого суспільства є комунікація в соціальних мережах, однією з форм вираження якої є помітне зростання числа соціальних інтернет-мереж та їх користувачів. Вони виступають інструментом, за допомогою якого велика кількість користувачів глобальної мережі отримують додаткові можливості у безпосередній комунікації [11].

Варто зазначити, що технологічний прогрес та розвиток сучасних медійних технологій останніми роками лише пришвидшується, а органи влади через надмірну бюрократичну складову не завжди вчасно реагують на вимоги сьогодення та комунікаційні запити суспільства. Саме тому використання сучасних медійних технологій як дієвого механізму взаємодії органів влади і громадськості у національній науці є малодослідженим явищем й потребує осмислення сучасних рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сформульовані в дослідженні, теоретичні висновки й практичні рекомендації ґрунтуються на працях вітчизняних і зарубіжних учених: Т. Галіч, А. Зуйковська, Л. Іващук, А. Матійчик, О. Мінченко, О. Сахань, Н. Харченко, Л. Чуприна та ін. Проте розгляд використання сучасних медійних технологій як дієвого механізму взаємодії органів влади і громадськості все ще потребує детального висвітлення [3; 4; 5; 8; 11; 14; 15].

Постановка завдання. Визначити особливості використання сучасних медійних технологій як дієвого механізму взаємодії органів влади і громадськості та можливі напрями удосконалення цієї сфери.

Виклад основного матеріалу. Основою визначення терміну «механізм державного управління» є розкриття суті самого механізму. Так, науковець В. Авер'янов, досліджуючи державне управління, доводить певну єдність і однопорядковість механізму державного управління та механізму виконавчої влади і робить спробу визначити механізм виконавчої влади завдяки аналізу механізму державного управління. З огляду на завдання та цілі свого дослідження він розглядає механізм управління більшою мірою з позиції структурно-організаційного підходу. Механізм державного управління в нього - це сукупність державних органів, організованих у систему для виконання цілей (завдань) державного управління відповідно до їх правового статусу, та системи правових норм, що регламентують процес реалізації вказаними органами свого функціонального призначення. При цьому він за-

значає, що структурно-функціональне розуміння механізму державного управління спонукає до включення у його систему суспільних відносин державного управління, але зазначені відносини, як і сам механізм державного управління, виступають самостійними складовими елементами державного управління [1].

На думку Г. Атаманчука, механізм формування та реалізації державного управління - це сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів і закономірностей, через які суб'єкт державного управління (його компоненти) «схоплює» потреби, інтереси і цілі суспільства в управлюючих впливах, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях і діях і практично втілює їх в життя, спираючись на державну владу [2].

Науковець М. Круглов зазначає, механізм державного управління - це сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління на їх діяльність із забезпеченням узгодження інтересів учасників державного управління, які взаємодіють. Оскільки фактори державного управління можуть мати економічну, соціальну, організаційну, політичну і правову природу, комплексний механізм державного управління повинен являти собою систему економічних, мотиваційних, організаційних, політичних та правових механізмів [6].

Перейдемо до розгляду впливу сучасних медійних технологій на взаємодію між органами влади та громадськістю. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) у 2017 році провів всеукраїнське дослідження щодо користування інтернет дорослим населенням України. Завдяки ньому було встановлено, що 61% дорослого населення України користуються інтернетом. Частка користувачів серед людей 18-39 років в Україні сягнула 90 %. За даними дослідження компанії Яндекс-Україна, кількість зареєстрованих акаунтів українців у 2016 році в соціальних мережах становила більше 41 мільйона облікових записів, що майже дорівнює населенню країни. Кількість акаунтів порівняно з 2012 роком, коли було зроблене в останнє таке дослідження, збільшилась майже удвічі [9]. Хоч дана цифра й говорить про те, що створено багато неактивних акаунтів й сторінок, які використовуються для рекламних або інших цілей, проте активне зростання користувачів інтернету та, зокрема, соціальних мереж, почали активно використовувати органи влади опираючись на цей механізм, як на один з найефективніших в процесі безпосередньої комунікації з громадськістю.

Серед соціальних мереж в Україні, на даний момент, найбільшу популярність на сьогодні отримав Facebook. За даними внутрішньої статистики сервісу на січень 2018 року Facebook користується 11 млн українців. За останній рік кількість українських користувачів соцмережі зросла на 67 %, що пов'язано з міграцією користувачів з російських «ВКонтакте» и «Однокласники», доступ до яких був обмежений українськими провайдерами згідно підписаного у травні 2017 р. Президентом України указу № 133/20173. Активно використовують українці також платформи обміну повідомлення-

ми Twitter, Instagram, Youtube, Skype, та сервіси обміну повідомленнями Viber, WhatsApp, Telegram тощо.

Варто зауважити, що соціальні мережі як джерело інформації мають значний рівень довіри аудиторії. Так, за даними дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у листопаді-грудні 2017 р., соцмережам довіряє більше третини українців (37 %) [12]. При цьому, як зазначає Л. Чуприна, багатофункціональність соціальних мереж, можливості щодо структурування комунікативного простору та об'єктивне сприяння розбудови громадянського суспільства роблять їх специфічним джерелом інформації [15]. Соціальні мережі дедалі більше стають певною мірою інформаційним відбитком саме громадянської активності, оскільки саме цей канал комунікації використовується для поширення ідей, об'єднання однодумців у спільноти (як віртуальні, так і реальні), організації заходів, координації зусиль. Практично всі суспільно значущі процеси, події, явища залишають певний інформаційний відбиток у соціальних мережах.

У довіднику для організацій громадянського суспільства виокремлено наступні переваги використання ними соціальних мереж [17]:

- покращує прозорість, управління і підзвітність організацій – надають інформацію про витрачені кошти (письмові акти, фотозвіти);
- допомагає організаціям безпосередньо взаємодіяти з аудиторіями за допомогою простого і рентабельного середовища (PR, інформування про організацію, її місію, досягнення, поширення важливої інформації);
- допомагає швидко поширювати своєчасну інформацію (актуальні анонси, збір коштів);
- створює прозоре місце для публічного обговорення (вирішення локальних проблем (забудови, прибирання), пропагування ідеї чи адвокати (заборона куріння);
- допомагає створити високочутливе громадянське суспільство (краудфандинг і краудсорсинг; нетворкінг і створення коаліцій);
- допомагає організаціям залучити сегменти населення, яких важко досягти за допомогою традиційних засобів масової інформації (організація масових акцій: протести, мітинги).

Н. Кумпаненко звертає увагу на спільність деяких функціональних характеристик громадянського суспільства та соціальних мереж. Так, функціонування соціальних мереж сприяє горизонтальній структуризації суспільних відносин, що є однією з передумов формування й розвитку громадянського суспільства. І громадянське суспільство, і соціальні мережі передбачають новий тип взаємодії вільних індивідів у межах добровільних асоціацій для розв'язання суспільних проблем. Соціальні мережі також сприяють створенню віртуальних співтовариств, які часто на практиці перетворюються на громадські об'єднання [7].

Соціальні мережі помітно впливають на взаємодію державної влади і суспільства. Зокрема, використання соціальних мереж дає можливість опе-

ративно виносити громадянські ініціативи на публічне обговорення до інститутів влади, що у свою чергу сприяє формуванню культури партнерства у відносинах «влада – громадянське суспільство» [8].

Як засіб зв'язків з громадськістю у державному управлінні, соціальні мережі, за О. Саханем, можна використовувати у двох напрямках [11]:

1) Моніторинг, тобто вивчення образу сприйняття громадськістю державної політики. Соціальні мережі надають досить великі можливості для аналізу та прогнозування розвитку подій. Моніторинг та аналіз коментарів дає змогу отримувати зворотний зв'язок і прогнозувати реакцію людей на ті чи інші події, а також знаходити та випробовувати нові способи впливу й моделювати ситуації. Слід зазначити, що в умовах гібридної війни особливо мають відслідковуватись дії, спрямовані на розпалювання ворожнечі в суспільстві, визначатись рівень їх загроз для національної безпеки.

2. Формування позитивної громадської думки шляхом залучення громадян до обговорення реформ, змін політики держави. Найбільш відомим випадком законотворчого краудсорсингу у Європі є досвід прямої демократії у Ісландії, де влада у 2011 р. залучила до написання Конституції користувачів соціальних мереж. Для цього були створені спеціальна група в Facebook, аккаунт на Twitter, а також канал на YouTube і сторінка на фотохостингу Flickr. Саме на цих соціальних майданчиках, а не на державному сайті, громадяни Ісландії, а також всі бажаючі могли залишати свої коментарі та побажання щодо проекту нової Конституції країни.

Українські політики, публічні особи, органи державної та місцевої влади також використовують аккаунти (частіше у Facebook, Instagram та Twitter) для висвітлення своєї діяльності. Так, на даний момент на сторінку діючого Президента України у мережі Facebook підписано більше 2 мільйонів користувачів, на особисту сторінку діючого Міністра внутрішніх справ підписано 411 тисяч чоловік. У мережі Instagram на сторінку діючого Президента України підписано більше 180 тисяч користувачів. На зазначених сторінках голова держави звітує про свою діяльність, демонструє фото зустрічей з громадянами, відвідування з офіційними візитами інших держав.

Спілкування, хоча й віртуальне, з представником вищої політичної влади створює у громадян відчуття певної причетності до суспільно-політичних процесів, участі у творенні політико-економічних та соціокультурних стратегій в державі. У цьому контексті соціальні мережі виступають як інструмент соціалізації нації та залучення суспільства до державотворчих процесів [11]. Органи влади мають активно впроваджувати використання інформаційних інструментів зворотного зв'язку у роботі з громадськістю, створювати Facebook сторінки своїх органів влади та активно вести та залучати до них громадян; створювати Youtube-канали, завдяки, яким можна демонструвати результати власної ефективності; проводити публічні консультації у соціальних мережах; проводити інформаційні кампанії завдяки використанню соцмереж тощо. Це створюватиме сприятливі умови для прояву

громадської ініціативи та прямої взаємодії між органами влади та громадськістю. Також, було б доцільно створити відповідні умови для забезпечення підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань використання новітніх інформаційних технологій та взаємодії з громадськістю у соціальних мережах.

Висновки. Отже, використання сучасних медійних технологій як дієвого механізму взаємодії органів влади і громадськості потребує уваги наукової спільноти для розробки нових методів і форм цієї ефективної взаємодії. Соціальні мережі є унікальною платформою для консолідації різних груп суб'єктів на основі спільності їх інтересів. Саме цей спосіб прояву громадянської активності можна вважати найбільш оперативним і масовим. Проаналізувавши викладений нами матеріал, можемо зазначити, що використання сучасних медійних технологій у взаємодії громадськості та органів влади має будуватися, насамперед, на відповідальності всіх активних суб'єктів та спрямовуватися на налагодження ефективної комунікації та вироблення прозорих та колегіальних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / В.Б. Авер'янов. – К.: Факт, 2003. – 384 с.
2. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекц. / Г. В. Атаманчук. – 3 изд., доп. – М. : Омега-Л, 2005. – 579 с.
3. Галіч Т. О. Соціальні Інтернет-мережі та віртуалізація суспільного життя [Текст] / Т. О. Галіч // Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства. – Х., 2010. – Вип. 1. – С. 145-152.
4. Зуйковська А. А. Соціальні мережі як середовище політичної комунікації [Електронний ресурс] / А. А. Зуйковська // Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса]. – 2014. – Вип. 1. – С. 272-280. – Режим доступу: http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_69/zuikovska_sotsialni.pdf.
5. Іващук Л. Соціальні мережі Інтернету в сучасній політичній комунікації / Л. Іващук // Наук. праці Нац. бібліотеки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2011. – Вип. 32. – С. 63–70.
6. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией / М. И. Круглов. – М.: Русская деловая литература, 1998. – 356 с.
7. Кумпаненко Н. С. Соціальні мережі як засіб формування громадянського суспільства [Електронний ресурс] / Н. С. Кумпаненко. – Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1149%3A101215-21&catid=138%3A4-1215&Itemid=170&lang=ru.
8. Матійчик А. В. Самоорганізація громадянського суспільства як чинник демократичної модернізації політичної системи України [Електронний ресурс] : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / А. В. Матійчик ; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – ІваноФранківськ, 2016. – 221 с. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/wpcontent/>

uploads/2017/01/dis_matiychyk.pdf.

9. Мінченко О. Українці в соціальних мережах: нове дослідження від Яндекс / О. Мінченко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2014/08/21/ukrayintsi-v-sotsialnyh-merezhah-nove-doslidzhennya-vidyandeksa/>.

10. Практика використання інструментів електронної демократії громадянськими організаціями в Україні. Результати експертного опитування [Електронний ресурс] / Гречко О. Ю., Когут І. А., Левченко О. В., Яскевич А. Й. – Вінниця : ГО «Подільська агенція регіонального розвитку» , 2016. – 49 с. – Режим доступу: http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/03/Report_E-Democracy-Tools-for-NGOs_1-1.pdf.

11. Сахань О. Про використання соціальних мереж інтернету як засобу створення іміджу політичної влади в Україні / О. Сахань // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» – Х., 2014. – Вип. № 2 (21). – С. 143–154.

12. Скільки новин потрібно для людського щастя [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. – 2018. – 18 січня. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/skilki-novin-potribno-dlya-lyudskogo-shastya/>.

13. Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства. Наукова доповідь за темою дослідження [Електронний ресурс] / О. С. Онищенко, В. М. Горювий, В. І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/images/dopovidi_konf/smivvts.pdf.

14. Харченко Н. Динаміка використання інтернет в Україні: лютий-березень 2016 / Н. Харченко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=621&page=2>.

15. Чуприна Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив [Електронний ресурс] / Л. Чуприна // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrumentrealizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460.

16. Юзьков Л. П. Государственное управление в политической системе развитого социализма / Л. П. Юзьков. – К.: Вища школа, 1983- 155 с.

17. Social Networking: A Guide to Strengthening Civil Society through Social Media [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/SMGuide4CSO.pdf>.

References:

1. Averyanov, V.B. *Public administration: problems of administrative-legal theory and practice [Derzhavne upravlinnya: problemy administratyvno-pravovoyi teorii ta praktyki]*. Kyiv: Fact. 2003. Print.

2. Atamanchuk, G.V. *Theory of public administration [Teoriya gosudarstvennogo upravleniya]*. Moskva: Omega-L. 2005. Print.

3. Halich, T. O. "Social Internet Networks and Virtualization of Public Life [Socialni internet-merezhi ta virtualizaciya suspilnogo zhitya]." *Sociologiya maybutniogo: naykovyi zhurnal z problem sociologii molodi ta studentva* 1 (2010): 145-152. Print.

4. Zuykovskaya, A.A. "Social networks as a medium of political communication [Socialni merezhi yak seredovishe poloitychnoi komunikacii]." *Naukovy zapiski*. 1 (2014). Web. 27 February 2019. <http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_69/zuikovska_sotsialni.pdf>.
5. Ivashchuk, L. "Social Internet Networks in Modern Political Communication [Socialni merezhi internet v suchasnyi politychniy komunikacii] ". *Nauk. praci. Nac. biblioteky Ukrainy im. V.I. Vernadskogo* 32 (2011): 63-70. Print.
6. Kruglov, M.I. *Strategic management of the company [Strategicheskoe upravlenie kompaniei]*. Moskva: Ruskaya delovaya literatura. 1998. Print.
7. Kumpanenko, N. C. *Social networks as a means of forming a civil society [Socialni merezhi yak zasib formuvannya gromodyanskogo suspilstva]*. Web. 27 February 2019. <http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1149%3A101215-21&catid=138%3A4-1215&Itemid=170&lang=ru>.
8. Matiychik, A.V. *Self-organization of civil society as a factor of democratic modernization of the political system of society of Ukraine [Samoorganizaciya gromadyanskogo suspilstva yak chynyk demokratychnoyi modernizaciyi politychnoyi systemy Ukrainy]*. Web. 27 February 2019. <http://www.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/01/dis_matiychyk.pdf>.
9. Minchenko, O. *Ukrainians in social networks: a new study by Yandex [Ukrainci v socialnyh merezhah: nove doslidzhennya Yandeksa]*. Web. 27 February 2019. <<http://watcher.com.ua/2014/08/21/ukraintsi-v-sotsialnyh-merezhah-nove-doslidzhennya-vidyandeksa/>>.
10. *The practice of using e-democracy tools in public organizations in Ukraine. Results of the expert survey [Praktyka vykorystannya instrumentiv elektronnoyi demokratiyi gromadskymy organizaciyamy v Ukrayini]*. Web. 27 February 2019. <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/03/Report_E-Democracy-Tools-for-NGOs_1-1.pdf>.
11. Sakhyan, O. "About the use of social networks of the Internet as a means of creating an image of political power in Ukraine [Pro vykorystannya socialnyh merezh internet yak zasobu stvorennia imidgu politychnoyi vlady v Ukrayini]." *Visnyk Natsionalnogo universytetu "Yurydychna akademiya Ukryini imeni Yaroslava Mudrogo* 2 (21) (2014): 143-154. Print.
12. How much news is needed for human happiness [Skilki novyn potribno dlya lyudskogo shastyia]. *Uriadovy Courier* 18 (2018). Web. 27 February 2019. <<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/skilki-novin-potribno-dlya-lyudskogo-shastyia/>>.
13. "Social networks as an instrument of mutual influence of power and civil society. [Socialni merezhi yak instrument vzayemovplyvu vlady ta gromadyanskogo suspilstva]." *Nauk. praci. Nac. biblioteky Ukrainy im. V.I. Vernadskogo*. Web. 27 February 2019. <http://nbuviap.gov.ua/images/dopovidi_konf/smivvts.pdf>.
14. Kharchenko, N. "Dynamics of Internet usage in Ukraine: February-March 2016 [Dynamika vykorystannya internet v Ukrayini: lyutyi-berezen 2016]." Web. 27 February 2019. <<http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=621&page=2>>.
15. Chuprina, L. "Social Networks as an Instrument for the Realization of Civic Initiatives [Socialni merezhi yak instrument realizaciyi gromadskyh iniciatyv]." *Centr doslidgen socialnyh comunicaciy*. Web. 27 February 2019. <http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialn

i-merezhi-yak-instrumentrealizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460>.

16. Yuz'kov, L.P. *State administration in the political system of developed socialism [Gosudarstvennoe upravlenie v politicheskoi sisteme razvitogo socializma]*. Kyiv: Vysha shkola. 1983. Print.

17. *Social Networking: A Guide to Strengthening the Civil Society through Social Media*. Web. 27 February 2019. <<https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/SMGuide4CSO.pdf>>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233436

УДК 21:41:341.18

Лопушинський І. П., д.держ.упр., проф., ХНТУ, заслужений працівник освіти України, м. Херсон

Lopushynskiy I., Doctor of sciences of state administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Local Self-Government of Kherson National Technical University, Honored Worker of Education of Ukraine, Kherson

**ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ
ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

STATE-CHURCH RELATIONS IN UKRAINE AS A LEVER TO PROMOTE NATIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF EUROINTEGRATION

У статті висвітлюється стан та перспективи державно-церковних відносин в Україні в контексті євроінтеграції; показано роль у цьому процесі гуманітарних чинників, зокрема релігійних; розглядаються шляхи забезпечення захисту національних інтересів нашої держави через об'єднання православ'я; досліджено перспективи консолідації українського суспільства та демократичного впорядкування діяльності православної спільноти, насамперед шляхом утвердження Православної церкви України; доведено, що зміцнення позицій православ'я зміцнить суверенітет Української держави, її безпеку та рівноправність у міжнародних відносинах.

Ключові слова: *Українська держава, гуманітарна сфера, духовна культура, євроінтеграція, державно-церковні відносини, національна безпека, національні інтереси.*

The article highlights the state and prospects of state-church relations in Ukraine in the context of European integration; the role of humanitarian factors in this process, in particular religious ones, is shown; ways of ensuring the protection of the national interests of our state are considered through the association of Orthodoxy; prospects of consolidation of the Ukrainian society and democratic regulation of the activity of the Orthodox community, first of all through the establishment of the Orthodox Church of Ukraine, are examined; it is proved that the strengthening of the positions of Orthodoxy will strengthen the sovereignty of the Ukrainian State, its security and equality in international relations.

Keywords: *Ukrainian state, humanitarian sphere, spiritual culture, Eurointegration, state-church relations, national security, national interests.*

Постановка проблеми. Як відомо, серйозної уваги з боку влади потребує гуманітарна сфера. Саме в межах останньої відбувається формування внутрішніх мотивацій, настанов, світоглядних уподобань, ідейних переконань, моральних принципів як індивідуальних, так і групових, котрі надалі безпосередньо визначають політичні, економічні, соціальні перипетії нашого життя. Розбудова Української демократичної держави потребує відродження та розвитку національної духовної культури. На зламі тисячоліть Україна опинилася в епіцентрі великої суспільної трансформації. Унаслідок цього, зокрема, посилився інтерес до досліджень релігійної проблематики. Це обумовлено як складною соціально-економічною ситуацією, так і суперечливою релігійною спадщиною – у сенсі центрів тяжіння основних православних конфесій. Серед процесів, що визначають нову якість духовного життя суспільства, значне місце посідають зміни у відносинах між державою та релігійними організаціями, здійснення реалістичної політики щодо всіх конфесій, налагодження з ними тісного співробітництва у вирішенні питань державно-церковних відносин.

У цьому зв'язку утвердження Української помісної православної церкви – не просто данина багатовіковій традиції чи формальне наслідування досвіду тих держав, де православ'я виступає домінуючим віросповіданням. Насамперед це є прагматична вимога сьогодення, від успішної реалізації якої залежить стратегія національного поступу Українського народу. Іншими словами – це зміцнить суверенітет Української держави, її безпеку та рівноправність у міжнародних відносинах [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до проблеми державно-церковних відносин в Україні зверталися В. Бурмістрова [2], Г. Косенко [5], І. Лопушинський [4; 5], С. Онищук [7; 8], О. Саган [10; 11] та інші дослідники, у працях яких розглядаються державно-церковні відносини в Україні впродовж двох десятирічь XXI століття.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас у цих та інших розвідках розглядалися шляхи поліпшення державно-церковних відносин до початку процесу об'єднання трьох самостійних пра-

вославних церков (УПЦ КП, УАПЦ та УПЦ МП) у Православну церкву України, проте досі не було досліджено загрози національній безпеці нашої держави, спричинені процесом об'єднання.

Постановка завдання. Саме тому метою нашої статті й стало висвітлення проблем, що виникли через об'єднання православ'я в Україні, та перспектив вирішення цього питання як архіважливого для національної безпеки нашої держави в процесі євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося, політика держави тісно пов'язана з мораллю, духовністю, релігією, оскільки є важливим елементом визначення спільного інтересу та волі більшості громадян, тією чи іншою мірою сформованих релігією. Релігія є формою суспільної свідомості, що формує соціальні норми, відповідно до яких будується система суспільних відносин. Своєю чергою, релігійні організації підпадають під вплив державної політики, що виражає й реалізує інтереси суспільства в цілому й окремої людини зокрема. Таким чином, держава й релігійні організації впливають одне на одного. Саме від якості їх взаємодії залежить формування гармонійних і плідних відносин у системі: людина – релігійна організація – держава – суспільство.

Державно-церковні відносини – один з видів суспільних відносин, що характеризує рівень взаємозв'язків церкви, інших релігійних організацій з державою, ступінь їх інтеграції чи дезінтеграції.

Як зазначає С. Онищук, на сьогодні не склалося єдиних підходів до типологізації моделей державно-церковних відносин. Якщо узагальнити наявні класифікації, наведені у фаховій літературі, беручи за основу історичні умови формування правового статусу церкви, можна виокремити такі типові моделі: теократичну (папоцезаризм), цезаропапійську, протекціоністську (державна церква, клерикальна модель), секуляризаційну і партнерську [7].

Для нашого дослідження особливої ваги набуває саме партнерська модель. Партнерська (або коопераційна, солідарна) модель у своїй ідеальній основі по суті ґрунтується на «симфонії влад», оскільки передбачає гармонізацію відносин між державою і церквою, які базуються на усвідомленні того, що обидва ці суспільні інститути діють в інтересах суспільства, будучи при цьому відокремленими один від одного в питаннях, що належать до їх виняткової компетенції [11].

Релігійно-церковне життя в демократичній Україні після здобуття нею незалежності характеризується як очевидним динамічним його відродженням, так і нагромадженням старих проблем та нових труднощів і міжконфесійних конфліктів. Нині маємо досить різнобарвну конфесійну карту України. Усі християнські та нехристиянські конфесії в Україні мають гарантовану Конституцією України можливість розвиватися динамічно і паралельно на засадах взаємоповаги та взаємодоповнюваності, співпраці і

здійсненні значущих соціальних та євангелізаційних проектів у річищі національного й духовного відродження України.

З проголошенням незалежності України церковне життя істотно поживалося: іде помітне зростання кількості релігійних громад, будуються храми, відроджуються монастирі, духовні навчальні заклади, недільні школи, наразі розпочався процес об'єднання українського православ'я в Помісну церкву України. У духовний світ наших громадян входить релігійна література, відкривається багата духовна спадщина України. Українська держава щодо релігійних організацій здійснює політику невтручання. Це забезпечує нейтралітет у питаннях світогляду й віросповідання, виконання зобов'язань і гарантування свободи віросповідання й водночас створює різні умови для захисту прав і свобод всіх громадян.

Відносини держави з релігійними громадами, особами, які належать до різних конфесій, у нашій країні регулюють Конституція України і Закон України від 23 квітня 1991 року № 987-ХІІ «Про свободу совісті та релігійні організації» (з наступними змінами) [9], який підтверджує, що ніхто не може встановити обов'язкових переконань і світогляду. Не допускається будь-який примус щодо визначення громадянином свого ставлення до релігії, участі або неучасті в богослужіннях, релігійних обрядах і церемоніях. Церкву і релігійні організації в Україні відокремлено від держави, а школу – від церкви.

Для зручності співпраці між державою та релігійними організаціями у грудні 1996 року було утворено міжконфесійний консультативно-дорадчий орган – Всеукраїнську раду церков і релігійних організацій (ВРЦіРО), до складу якої входять 18 церков і релігійних організацій. Метою цього органу є об'єднання зусиль церков та релігійних організацій з духовного відродження України, координації міжцерковного діалогу як в Україні, так і за її межами, участі в розробленні проектів нормативно-правових актів з питань державно-церковних відносин, здійснення комплексних заходів добродійного характеру.

Водночас упродовж майже трьох десятиліть після відновлення державної незалежності України Український народ змушений утверджувати свою етнорелігійну ідентичність не через світові структури (Ватикан, Вселенський Патріархат тощо), а через російський православний фундаменталізм, обскурантизм та подекуди примітивне обрядовіство.

До цього часу це дає простір для постійного ведення проросійськими структурами активної кампанії з метою приниження та дискредитації церков і релігійних організацій української юрисдикції, створює підґрунтя для маніпуляцій суспільною думкою в Україні з метою впровадження ідей сепаратизму. Утім, колабораціоністська позиція значної кількості архієреїв і кліру УПЦ (МП) та їхні провокативні дії істотно вплинули на зниження власного рейтингу підтримки цієї церкви, тоді як внаслідок послідовної патріотичної діяльності в українському суспільстві був зріс імідж УПЦ КП,

а наразі, після отримання Томосу про автокефлію, – Православної церкви України. Саме російська окупація частини українських територій виразно розмежувала релігійне середовище України за критерієм відношення до процесів національного державотворення та спонукає Український народ і державне керівництво до глибшого розуміння значення розбудови Національної (Помісної) Церкви [1].

Водночас у сучасній практиці державно-конфесійних відносин в Україні (як і в суспільній свідомості загалом) залишається звужене трактування принципу відокремлення церкви (релігійних організацій) від держави. Цей принцип трактується фактично як заборона участі церкви (релігійних організацій) у суспільному житті, що випливало з ототожнення в тоталітарній державі держави і суспільства. Демократія усуває таке ототожнення. Демократія передбачає і визнає співіснування держави і громадянського суспільства як відносно самостійних суспільних суб'єктів, кожен з яких має власні сфери діяльності та відповідальності. Україна проголосила себе демократичною, правовою державою (Конституція України, стаття 1).

З цього погляду, церква (релігійні організації) є одним з інститутів громадянського суспільства, що задовольняє певні (релігійні) суспільні потреби та діє в інтересах суспільства. Отже, відокремлення церкви від держави жодним чином не означає відокремлення церкви від суспільства, заборону її участі в суспільному житті. Навпаки, цей принцип звільняє церкву (релігійні організації) від її одержавлення, тотального контролю держави над її внутрішнім життям, внутрішніми приписами та релігійною практикою. Партнерські взаємовідносини держави і церкви (релігійних організацій) ґрунтуються на визнанні того, що обидва ці суспільні інститути, будучи відокремленими та суверенними один від одного в питаннях, що належать до їх виняткової компетенції, діють в інтересах українського суспільства.

Спільною метою держави і церкви (релігійних організацій) є забезпечення права людини на свободу совісті, консолідація українського суспільства, збереження та примноження його традиційної релігійної культури, формування його ціннісних орієнтацій, розв'язання загальносуспільних проблем.

Для досягнення цієї мети держава і церква (релігійні організації):

– докладають зусиль до пошуку та встановлення балансу (узгодження, рівноваги) інтересів вірян і невіруючих громадян та їхніх об'єднань за релігійною ознакою (релігійних організацій), досягнення взаєморозуміння та взаємної толерантності між ними, забезпечення міжконфесійної стабільності, запобігання виникненню та загостренню конфліктів на релігійній основі, протистоянню церков (релігійних організацій), у т. ч. у питаннях розподілу сфер їх впливу на території України; повернення їм націоналізованого в минулому майна релігійного призначення;

– припускають і визнають лише такі обмеження у сфері забезпечення свободи совісті, що диктуються потребою захисту конституційного ладу, громадського порядку, суспільної моралі, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, збереження традиційної релігійної культури суспільства, а також узгоджуються з нормами та принципами міжнародного права і міжнародними зобов'язаннями України;

– здійснюють спільні (частково фінансовані державою) програми в галузях: формування здорового способу життя; зміцнення інституту сім'ї, захисту дитинства; громадських робіт; соціальної інтеграції осіб з особливими потребами; ліквідації наслідків стихійного лиха, екологічних та техногенних катастроф; соціальної реабілітації осіб, які її потребують; культурно-просвітницької діяльності, пов'язаної із збереженням традиційної релігійної культури українського суспільства, захистом суспільної моралі від проникнення культу насильства, жорстокості, порнографії; освітньої діяльності, пов'язаної із забезпеченням можливості здобуття якісної освіти громадянами з бідних і нужденних прошарків суспільства;

– ураховують особливості здійснення пастирського служіння церкви (релігійних організацій), зокрема, у військових формуваннях, уникаючи примусового поєднання військових ритуалів і релігійних обрядів, а також ототожнення пастирського служіння та виховної роботи у військових формуваннях.

Партнерські взаємовідносини, співробітництво держави і церкви (релігійних організацій) держава, церква та суспільство розглядають як дієвий засіб подолання упередженості, проявів релігійної нетолерантності, міжконфесійних незгод, недовіри між конфесіями, між державою і церквою, церквою і суспільством [3].

Процес трансформації державно-церковних відносин у площині публічного адміністрування передбачає, окрім згаданих викликів, урахування європейської практики у цій царині.

Аналіз європейської системи цінностей у питаннях відносин між владою та церквами дає змогу виокремити кілька фундаментальних підходів:

– більшість європейських країн відмовилися від спеціального органу з урегулювання державно-церковних відносин, оскільки там ці відносини вписуються в систему відносин між державою та громадськими організаціями;

– практично всі європейські країни чітко і постійно відслідковують порушення законодавства у сфері свободи совісті та мають дієві механізми впливу на ситуацію в разі порушення цих свобод (суд, рішення профільних міністерств, зміни до чинного законодавства тощо);

– існує міжнародний механізм гарантування прав людини у сфері свободи совісті на рівні ООН (Комісія з прав людини Економічної і Соціальної ради; Комітет ООН з прав людини тощо), європейських структур (Європейська Комісія з прав людини, Європейський Суд з прав людини,

Комісар Ради Європи з прав людини), національних структур (Бюро демократії, прав людини та праці Державного департаменту США, яке веде щорічний міжнародний моніторинг стану свободи совісті в різних країнах світу; омбудсмени; профільні міністерства) [6].

Нинішній курс Української держави на європейську інтеграцію передбачає узгодження з європейськими базових принципів функціонування національного законодавства. Тому природним буде ліквідація окремої інституції (наразі – Департаменту у справах релігій та національностей Міністерство культури України – *авт.*), яка б займалася проблемами державно-церковних відносин, а також внесення змін до профільного Закону [9] для зняття статті про існування окремого державного органу у справах релігій (стаття 30 Закону) [2].

З огляду на стратегічні перспективи щодо зміцнення системи національної безпеки в контексті євроінтеграції, роль у цьому гуманітарних чинників і, зокрема, релігійних, доцільним видається здійснення таких заходів:

- *Комітету з питань культури й духовності Верховної Ради України* ініціювати проведення парламентських слухань із питань державної політики у сфері свободи совісті та релігійних організацій. На парламентських слуханнях передбачити, зокрема, й обговорення комплексу проблем, що стосуються вільної демократичної зміни юрисдикції релігійних громад, фіксації їх підпорядкованості іноземним центрам, відповідальності за діяльність, несумісну з релігійною місією тощо;

- *Верховній Раді України* законодавчо остаточно впорядкувати механізм зміни юрисдикцій релігійних організацій для встановлення чіткої процедури, зорієнтованої на добровільність і діалог, та недопущення конфліктів;

- *Верховній Раді України* законодавчо запровадити в Україні систему конвенцій, тобто забезпечити організацію взаємин між інститутами державної влади та релігійними організаціями в договірну площину. Такий механізм стимулюватиме розвиток прозорих некорупційних партнерських засад співпраці між суб'єктами суспільного простору, дотримання сторонами відповідних зобов'язань, спонукатиме релігійні організації працювати відповідально, на паритетних засадах і на благо всієї Української нації;

- *Міністерству культури України* вдосконалити правовий механізм запобігання переходу у власність іноземних держав українських національних святинь, визначних пам'яток архітектури, духовно-літературних і мистецьких раритетів тощо.

Реалізація зазначених заходів сприятиме вдосконаленню суспільно-релігійних та державно-церковних відносин в Україні, утвердженню Української Помісної Православної Церкви, консолідуватиме українське суспільство, зміцнюючи національну безпеку Української держави, що ак-

туально для нашої інтеграції до європейського та євроатлантичного простору [1].

Висновки. Отже, у сфері державно-церковних та міжконфесійних відносин публічному адмініструванню необхідно вирішити такі завдання:

– вибудувати ефективну систему взаємодії у трикутнику «церква – суспільство – держава»;

– узгодити з європейськими базові принципи функціонування національного законодавства у сфері свободи совісті та віросповідання, ухваливши насамперед Закон про Концепцію державно-конфесійних відносин в Україні;

– сприяти об'єднавчим процесам в українському православ'ї;

– забезпечити налагодження системного моніторингу порушень у сфері свободи совісті та здійснення практичних кроків із неадміністративного реагування на ці порушення з боку об'єднань представників громадянського суспільства, правозахисних та релігійних організацій [2].

Таким чином, об'єднання зусиль держави, суспільства та релігійних інституцій у розв'язанні соціальних проблем сприяло б міжцерковному порозумінню, гармонізації державно-церковних відносин та зміцненню авторитету церкви в суспільстві.

Подальші дослідження порушеної в статті проблеми стосуватимуться розгляду європейської практики побудови державно-церковних відносин.

Список використаних джерел:

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2019-02/Analit_Dopovid_Poslannia_2018.pdf.

2. Бурмістрова В. Особливості сучасних трансформацій міжконфесійних та державно-церковних відносин / В. Бурмістрова // Ефективність державного управління. – 2014. – Вип. 40. – С. 48-54.

3. Концепція державно-конфесійних відносин в Україні: проект Закону від 20 серпня 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/resources/goverments_doc/doc_projects/40257/.

4. Лопушинський І. П. Державна політика в галузі церковно-релігійних відносин: сучасний погляд на проблему / І. П. Лопушинський // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: Матеріали III Регіональної науково-практичної конференції, Дніпропетровськ, 26 листопада 2009 року. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ при Президентіві України. – 2009. – С. 185-188.

5. Лопушинський І. П. Вплив зовнішніх чинників на процес конституювання помісної православної церкви в Україні / І. П. Лопушинський, Г. В. Косенко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – Вип. 1 (2). – Херсон, 2010. – С. 47-53.

6. Міжнародні нормативно-правові акти з питань забезпечення свободи совісті // Національна безпека і оборона. – № 1. – 2013. – С. 58-68.

7. Онищук С. В. Моделі державно-церковних відносин: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / С.В. Онищук. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2014-02\(12\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2014-02(12)/4.pdf).

8. Онищук С. В. Проблеми державно-церковних відносин в Україні та шляхи їх вирішення / С. В. Онищук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2014. – № 1 (1). – С. 60-63.

9. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року №987-ХІІ (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.

10. Саган О. Державно-конфесійні відносини у їх практичному вияві в Україні / О. Саган // Українське релігієзнавство. – 2013. – № 65. – С. 62-74.

11. Саган О. Моделі державно-церковних взаємин у світовій історичній перспективі / О. Саган // Актуальні проблеми державно-церковних відносин в Україні. – К.: ВіП, 2001. – С. 140-148.

References:

1. *Analytical report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the Internal and External Situation of Ukraine in 2018" [Analitichna dopovid do Shchorichnoho Poslannya Prezydenta Ukrayiny do Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovishche Ukrayiny v 2018 rotsi»]*. Available to: http://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2019-02/Analit_Dopovid_Poslannia_2018.pdf. Accessed: 15 Apr. 2019.

2. Burmistrova, V. "Features of Contemporary Transformations of Inter-Confessional and State-Church Relations [Osoblyvosti suchasnykh transformatsiy mizhkonfesiynykh ta derzhavno-tserkovnykh vidnosyn]." *Efektivnist derzhavnoho upravlinnya* 40 (2014): 48-54. Print.

3. *Concept of State Confessional Relations in Ukraine: Draft Law of August 20, 2008 [Kontseptsiya derzhavnykh konfesiynykh vidnosyn v Ukrayini: proekt Zakonu vid 20 serpnia 2008 roku]*. Available to: https://risu.org.ua/ua/index/resources/governments_doc/doc_projects/40257/. Accessed: 15 Apr. 2019.

4. Lopushinsky, I.P. "State policy in the field of church-religious relations: a modern view of the problem [Derzhavna polityka v haluzi tserkovno-relihiynykh vidnosyn: suchasnyy pohlyad na problemu]." *Problemy upravlinnya sotsialnym i humanitarnym rozvytkom* (2009): 185-188. Print.

5. Lopushinsky, I.P. and Kosenko, G.V. "Influence of external factors on the process of constitution of a local Orthodox Church in Ukraine ." *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnya, pedahohiky ta psykhologiyi* 1 (2) (2010): 47-53. Print.

6. "International legal acts on issues of ensuring freedom of conscience [Mizhnarodni normatyvno-pravovi akty z pytan □ zabezpechennya svobody sovisti]." *Natsionalna bezpeka i oborona* 1 (2013): 58-68. Print.

7. Onischuk, S.V. "Models of State-Church Relations: Comparative Analysis [Modeli derzhavno-tserkovnykh vidnosyn: porivnyalnyy analiz]." Available to: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2014-02\(12\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2014-02(12)/4.pdf). Accessed: 15 Apr. 2019.

8. Onischuk, S.V. "Problems of state-church relations in Ukraine and ways of their solution [Problemy derzhavno-tserkovnykh vidnosyn v Ukrayini ta shlyakhy yikh

vyrishennya]." *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka* 1 (1) (2014): 60-63. Print.

9. *On Freedom of Conscience and Religious Organizations: Law of Ukraine dated April 23, 1991, No. 987-XII [Pro svobodu sovisti ta relihiyni orhanizatsiyi: Zakon Ukrayiny vid 23 kvitnya 1991 roku №987-XII]*. Available to: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>. Accessed: 15 Apr. 2019.

10. Sagan, O. "State-confessional relations in their practical expression in Ukraine [Derzhavno-konfesiyni vidnosyny u yikh praktychnomu vyyavi v Ukrayini]." *Ukrayinske relihiyeznavstvo* 65 (2013): 62-74. Print.

11. Sagan, O. "Models of state-church relations in the world historical perspective [Modeli derzhavno-tserkovnykh vzayemyn u svitoviy istorychniy perspektyvi]." *Aktualni problemy derzhavno-tserkovnykh vidnosyn v Ukrayini* (2001): 140-148. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233397

УДК 351.77:416.2:005.591.6

Мороз В. М., д.держ.упр., доц., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Moroz V., Doctor of sciences of Public Administration, Docent, Head of the Scientific department of management problems in the field of civil protection of Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
ЯК НАПРЯМ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ**

**PUBLIC ADMINISTRATION OF THE HEALTH CARE SPHERE
AS A WAY OF INFLUENCE DEVELOPMENT OF LABOUR POTENTIAL
OF A SOCIAL OBJECT**

В статті надано стислу характеристику медико-демографічного стану населення України, а також визначено напрями державної політики щодо його покращення. Обґрунтовано залежність трудового потенціалу соціального об'єкту від рівня його здоров'я. За результатами аналізу відповідей респондентів з'ясовано значущість детермінанти здоров'я в системі якісних характеристик трудового потенціалу. Сформульовано висновки щодо можливості використання механізмів державного управління охороною здоров'я для забезпечення розвитку трудового потенціалу соціального об'єкту, а також запропоновано напрями вдосконалення змісту та практики їх використання.

Ключові слова: *трудоий потенціал; здоров'я; якісні характеристики трудо-*

вого потенціалу; державне управління системою охорони здоров'я; механізми державного управління.

The brief characteristics of medical and demographic status of the population of Ukraine is presented in the article, and also ways of state politics to its improvement is determined. The dependence of the labour potential of a social object on the level of its health is proved. Based on the results of the analysis of the respondents' answers, the importance of the determinants of health in the system of labour potential qualitative characteristics is clarified. There are made conclusions about an ability to use the mechanism of public administration of the health care sphere for providing development of labour potential of a social object, and also ways to improve the content and practice of their usage are proposed

Keywords: *labour potential; quality characteristics of labour potential; public administration of the health care system; mechanisms of public administration.*

Постановка проблеми. Перехід до нової моделі суспільно-економічного розвитку держави, зміст та тенденції зміни якої формуються відповідно до впливу сучасних глобалізаційних процесів, обумовлює не лише актуальність організації наукових пошуків навколо порушеної проблематики, а і їх своєчасність з огляду на інтеграційні прагнення України до світових економічних та військово-політичних структур. Значущість проблематики державного управління розвитком галузі охорони здоров'я (у контексті її безпосереднього зв'язку з системою трудового потенціалу суспільства) обумовлена, у тому числі і тим фактом, що саме кількісні та якісні показники здоров'я населення України багато в чому не лише визначають рівень розвитку трудового потенціалу держави, а і програмують ефективність суспільно-економічних трансформацій [8].

Приймаючи до уваги неабияку значущість здоров'я, як безпосередньо для розвитку трудового потенціалу держави, перш за все за рахунок підвищення рівня розвитку його якісних характеристик, так і для суспільно-економічного розвитку в цілому, Уряд України у межах Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року визначив проведення реформи системи охорони здоров'я на рівні ключового пріоритету з розвитку людського капіталу [9]. На переконання авторів програмного документу, здоров'я населення є не лише «одним із основних чинників досягнення національної безпеки та благополуччя держави в цілому», а і основним з критеріїв в оцінюванні рівня розвитку людського капіталу.

Одним з найбільш актуальних до вирішення питань забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України є питання збереження та подальшого зміцнення здоров'я населення України. Актуальність цього питання обумовлена перш за все тим фактом, що здоров'я соціального об'єкту (людини, організації, регіону, держави, суспільства) позиціонує на рівні однієї, можливо найбільш значущої, з якісних характеристик трудового потенціалу. У

свою чергу, домінуюче позиціонування трудових можливостей держави по відношенню до інших різновидів потенціалів обумовлено тим, що труд як основний фактор виробництва, є умовою для формування всіх інших (за виключенням природних) видів ресурсів. Крім того, трудову дієздатність населення у її єдності з соціальним капіталом суспільства, визначають у якості однієї з детермінант конкурентоспроможності країни. Іншими словами, феномен здоров'я позиціонує одночасно на двох відносно самостійних рівнях, а саме на рівні соціальної та економічної підсистем суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика державного управління системою охорони здоров'я, як у так званому чистому вигляді, так і в контексті її безпосереднього зв'язку з системою трудового потенціалу соціального об'єкту, є надзвичайно складною за своїм змістом та багатогранною за напрямом розвитку. Оцінювання стану та рівня наукової розробки порушеної проблематики у межах предметно-об'єктного спрямування галузі науки «Державне управління», може бути здійснено у тому числі і за результатами аналізу тематичного спрямування дисертаційних досліджень відповідного змістовного спрямування. Проблематика державного управління системою охорони здоров'я набула свого розвитку у дисертаційних дослідженнях М.В. Банчука, В.В. Дудки, Д.В. Карамішева, Н.П. Кризиної, С.Є. Мокрецова, О.І. Мартинюк, З.О. Надюка, Я.Ф. Радиша, Н.О. Рингач, О.А. Федька, О.І. Шиян, Н.П. Ярош та інших вчених. Окремі питання прояву порушеної проблематики були розглянуті нами в контексті вирішення відповідних питань у межах попередніх напрямів наукових пошуків [3].

Результати дослідження проблем функціонування системи охорони здоров'я, особливо в контексті діалектики її взаємозв'язків з системою трудового потенціалу, не можуть бути остаточними. Це пов'язано насамперед з тим, що умови функціонування відповідних систем постійно змінюються, та тим самим обумовлюють необхідність вдосконалення змісту та практики функціонування елементів систем. Отже, визначення поточного стану системи охорони здоров'я є необхідним та значущим кроком у процесі опрацювання заходів державної політики щодо відтворення та розвитку людських ресурсів. Крім того, слід звернути увагу на той факт, що у межах сучасного науково дискурсу бракує емпіричних досліджень щодо проблематики оцінювання місця та ролі здоров'я у межах підсумкового показника рівня розвитку якісних характеристик трудового потенціалу соціального об'єкту. Відсутність таких досліджень, та як слідство результатів їх аналізу, позбавляє суб'єктів прийняття управлінських рішень можливості всебічного оцінювання не лише безпосередньо самого об'єкту управління (відсутність у суб'єкта державного управління повної та всебічної інформації про об'єкт управління), а у тому числі і умов його ефективного функціонування і розвитку (неможливість сприйняти об'єкт управління на системному рівні). Отже, наповнення науково-інформаційного простору результатами проведених дослідниками емпіричних пошуків, з одного боку, сприятиме розвитку інформаційно-аналітичного підґрунтя щодо розв'язання

певних наукових проблем (вирішення завдань) відповідного змістовного спрямування (теоретико-методологічний аспект), а з іншого – підвищить якість опрацювання управлінських рішень (практично-прикладний аспект).

Постановка завдання. За результатами аналізу відповідей респондентів з'ясувати місце та роль детермінанти здоров'я у межах підсумкового рівня розвитку якісних характеристик трудового потенціалу, а також визначити напрями вдосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління сферою охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. На формування та відтворення трудового потенціалу країни, який за оцінкою експертів є одним з найважливіших чинників економічного, науково-технічного та соціального прогресу, впливає рівень доступності для людини основних матеріальних, соціальних благ і духовних благ. Феномен здоров'я традиційно позиціонує у межах соціальної підсистеми суспільства, а відповідно і на рівні об'єкту державного управління.

Проблематика реформування вітчизняної системи охорони здоров'я, з прийняттям до уваги її значущості для розвитку трудових можливостей населення, може бути розглянута в контексті тих статистичних даних, які були актуальні на час усвідомлення державою та суспільством необхідності у розробці та затвердженні Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні. За результатами експертної оцінки фахівців Світового Банку у 2012 р. середня тривалість життя при народженні в Україні дорівнювала 66,1 років для чоловіків і 76 років для жінок, що є низьким рівнем у порівнянні з середнім європейським показником (72,5 та 80 роки відповідно) [9]. Низький загальний рівень здоров'я громадян, у поєднання з міграційними процесами, обумовив виникнення демографічної кризи. За підрахунками фахівців за останні двадцять років населення України скоротилося на 7 млн. осіб (з 52 до 45,3 млн.), що певним чином позначилось не лише на кількісних, а у тому числі і на якісних характеристиках трудового потенціалу держави. Прийняття Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами та як наслідок лібералізація візового режиму, лише підсилили темпи зниження якості трудового потенціалу України.

На час розробки стратегії реформування системи охорони здоров'я, Україна посідала на другому місці в європейському регіоні за рівнем смертності. У період з 1991 по 2012 рр. смертність в Україні збільшилась на 12,7% в той час як в Європейському Союзі відповідний показник знизився на 6,7%. В контексті обраного нами предмету наукової уваги найбільш значущим для характеристики темпів руйнування трудового потенціалу держави є факт збільшення смертності саме серед працездатного населення. Результати аналізу відповідного показника через призму гендерних особливостей свідчать про те, що кожен третій чоловік помирає у працездатному віці. Крім того, чоловіки у віковій групі від 16 до 60 років мають у три-чотири рази вищу ймовірність

смерті, у порівнянні з жінками. Цей факт може бути частково пояснений через призму проведеного нами свого часу опитування «Оцінка рівня розвитку трудового потенціалу особистості». Залишаючи по за увагою обґрунтування використаної нами методики, а також авторську інтерпретацію отриманих підсумкових результатів, відповідні напрями наукової роботи були висвітлені нами під час інших напрямів наукового пошуку [4], вважаємо за необхідне зупинитись на аналізі відповідей респондентів на те запитання анкети, яке безпосередньо відноситься до обраного нами у межах цієї публікації предмету наукового пошуку. Респондентам було запропоновано визначити частку окремих якісних характеристик, а саме – здоров'я, освіти, професіоналізму та творчості у межах підсумкового показника рівня розвитку трудового потенціалу соціального об'єкту. Отримані нами результати наведені на рисунках 1-2.

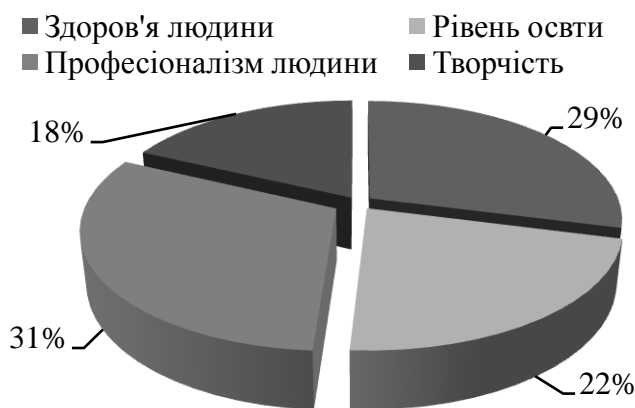

Рисунок 1 - Співвідношення якісних характеристик трудового потенціалу за результатами аналізу відповідей респондентів чоловічої статі

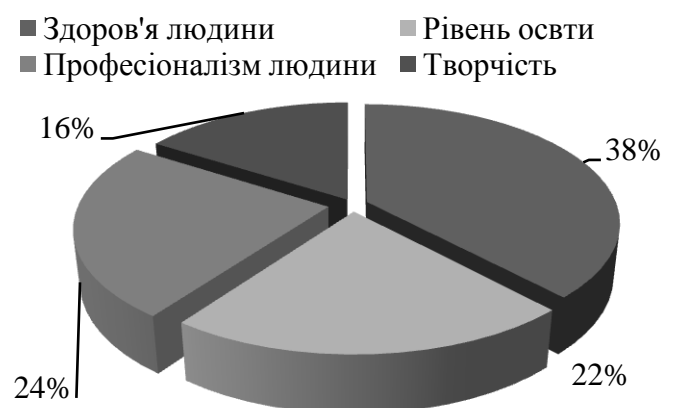

Рисунок 2 - Співвідношення якісних характеристик трудового потенціалу за результатами аналізу відповідей респондентів жіночої статі

За результатами аналізу змісту рисунків 1-2 можемо сформулювати такі основні узагальнення.

По-перше, респонденти визначили детермінанту здоров'я на рівні однієї з найбільш значущих у межах підсумкового рівня трудового потенціалу. Цікаво, що саме у межах цієї детермінанти найбільш відчутним є вплив гендерних особливостей на результати оцінювання респондентів. Схожі за своїм рівнем розбіжності, тобто існування відчутної різниці між оцінками які були надані чоловіками та жінками, ми можемо спостерігати при оцінюванні значущості детермінанти професіоналізму. Розглянемо більш детально виявлені особливості. Респонденти чоловічої статі при визначенні найбільшої частки впливу якісних характеристик на загальний рівень трудового потенціалу особистості на-

дали перевагу професіоналізму – 31% (відповідний показник для жінок обраховано на рівні 24%), в той час як респонденти жіночої статі надали перевагу здоров'ю людини – 38% (відповідний показник для чоловіків обраховано на рівні 29%). Пояснення порівняно великого розриву у поглядах респондентів може бути здійснено через призму результатів досліджень Ш. Бурна та Г. Левера, які виявили існування стійкого стереотипу відносно того, що саме чоловіки повинні будувати кар'єру [12].

Крім того, слід звернути увагу, що вподобання респондентів жіночої статі щодо визначення максимальної значущості здоров'я у загальному рівні трудового потенціалу особистості може бути пояснене через усвідомлення гендерних диференціацій здоров'я [2]. Соціокультурні, поведінкові та психосоціальні фактори не однаково впливають на здоров'я чоловіків та жінок (гіпотеза непропорційного впливу у межах соціомедичного підходу). За оцінкою фахівців, жінки демонструють підвищений рівень нездоров'я який обумовлюється певною обмеженістю жінок у доступу до матеріальних та суспільних ресурсів (благ). Крім того, жінки відчувають підвищений вплив стресів, природа яких пов'язана з виконанням гендерних ролей. Чоловіки та жінки по різному реагують на однакові фактори впливу (гіпотеза неоднакової вразливості у межах соціомедичного підходу). Жінки демонструють більшу кількість проблем зі здоров'ям, причиною яких є особливості соціалізації, культурної ідентичності та фізіології [1]. Отже, жінки з огляду на підвищені ризики щодо власного здоров'я є більш схильними до завищення його значущості у порівнянні з іншими категоріями впливу якісних характеристик на загальний рівень трудового потенціалу особистості. Разом з тим, слід прийняти до уваги той факт, що в контексті біомедичного підходу до вивчення гендерних диференціацій здоров'я, чоловіки є більш вразливими та слабкими з огляду на біофізичну відмінність від жінки яка за природою має потужні адаптаційні ресурси з огляду на її репродуктивні функції [10].

По-друге, як було звернуто увагу вище, респонденти чоловічої статі, при порівнянні потужності впливу окремих детермінант на підсумковий рівень трудового потенціалу, надали перевагу професіоналізму – 31%. Норма ст. 4 Закону України «Про державну службу» надає тлумачення принципу професіоналізму через «компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону» [7]. Не дивлячись на той факт, що зміст наведеного тлумачення позиціонує виключно у площині «інтегрування людини у професійну діяльність» та «професійного становлення особистості» [11, с. 4], вважаємо за необхідне звернути увагу на його майже безпосередню кореляцію з феноменом здоров'я. Наша позиція щодо існування взаємозв'язку між категоріальними змістами дефініцій «здоров'я» та «професіоналізм» обумовлено перш за все тим фактом, що виконання посадових обов'язків, так само як і постійне підвищення рівня

професійної компетентності неможливо уявити без наявності у людини (соціального об'єкту) достатнього для цього рівня здоров'я. На існування майже прямої кореляції між феноменами здоров'я та професіоналізму вказує О.А. Кокорева. На думку вченого, професіоналізм – це «особлива здатність людей систематично, ефективно та належним чином виконувати складну діяльність у самих різних умовах» [6, с. 70]. Цілком очевидно, що автор визначення апелює, з одного боку, до професійних якостей людини, а з іншого – звертає увагу витривалість людини (фізична та психологічна якість), наприклад: «систематично виконувати», тобто людина повинна бути готова виконувати службові обов'язку на постійній або регулярній основі; «виконувати у різних умовах», тобто людина повинна бути готовою не лише до зміни умов та інтенсивності виконання службових обов'язків, а і до тривалого продовження їх виконання без зниження працездатності. Іншими словами, професіоналізм характеризується наявністю у людини певного психологічного та фізичного стану, рівень розвитку якого дозволяє гарантовано виконувати покладені на неї обов'язки, як у межах посадової інструкції, так і відповідно до поточних доручень керівництва. Обидві з ці феномени (психологічний та фізичний стан) є одними з основних характеристик здоров'я людини. Нагадаємо, що визначення категоріального змісту дефініції здоров'я, яке було надано у межах норм Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», містить акцент на стані «повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад» [5]. Повертаючись до предмету нашої уваги у межах аналізу відповідей респондентів, вважаємо за можливе, принаймні у межах змісту саме цієї публікації, сприймати детермінанти «здоров'я» та «професіоналізм» у межах їх діалектичній єдності щодо характеристики значущості феномену здоров'я у межах трудового потенціалу соціального об'єкту. Таке припущення дозволяє нам констатувати той факт, що частка здоров'я у її єдності з часткою професіоналізму, є визначальною в системі трудового потенціалу соціального об'єкта. За результатами відповідей чоловіків об'єднана частка (здоров'я та професіоналізм) характеристики трудового потенціалу дорівнює 60%. Відповідний показник, в контексті відповідей жінок, обраховується на рівні 62%. Отже, незалежно від статі, феномен здоров'я було визначено на рівні домінуючої детермінанти трудового потенціалу.

Вважаємо, що серед основних напрямів державної політики щодо охорони здоров'я, у контексті розвитку трудового потенціалу країни, слід звернути увагу на потенціали таких з них.

1. Реалізація потенціалів широкої за обсягом охоплення та тривалої за часом дії державної програми пропаганди здорового способу життя, а також заохочення населення до зміцнення свого здоров'я у тому числі й через механізм цільового часткового відшкодування тих витрат людини, які пов'язані з оплатою нею послуг спортивно-оздоровчих закладів. Крім того, перспективним до використання, особливо в контексті змісту сформульованої вище пропозиції, є механізм перерахування людині тих коштів з державного бюджету,

які вона заощадила державі внаслідок зміцнення власного здоров'я та невикористання передбачених для неї медичних послуг (на кшталт діючої в Україні програми монетизації субсидій).

2. Надання можливості споживачу медичних послуг самостійно обирати їх постачальника (медичний заклад), тобто без так званого прив'язування до місця реєстрації особи. Безумовно, інституалізація цього принципу повинна передбачати можливість перерозподілу державного фінансування витрат на користь обраного клієнтом суб'єкту надання медичних послуг. Прийняття до уваги цієї пропозиції дозволить підвищити рівень конкуренції, а відповідно і рівень якості надання медичних послуг, між медичними закладами.

Безумовно, наведений вище перелік не є вичерпаний, а запропоновані заходи потребують на обговорення як на рівні представників наукової спільноти, так і на рівні фахівців-практиків.

Висновки. Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки.

1. Унікальність феномену здоров'я для сприйняття його на рівні об'єкту державного управління розвитком трудового потенціалу держави, полягає у його одночасному позиціонуванні у площині якісних та кількісних характеристик трудових можливостей населення. В системі якісних характеристик трудового потенціалу детермінанта здоров'я визначає здатність соціального об'єкту (людини, організації, держави, суспільства) до трудової діяльності (здорова людина має більше трудових можливостей, тобто пропонує на ринку більший за кількістю та вищий за якістю труд). В системі кількісних характеристик трудового потенціалу держави феномен здоров'я відіграє суттєву роль у підвищенні репродуктивної функції суспільства, адже лише люди з високим рівнем здоров'я, можуть забезпечити відтворення трудових ресурсів необхідної кількості та якості. Приймаючи до уваги таку значущість здоров'я як для якісних так і для кількісних показників трудового потенціалу держави, а також з огляду на результати проведеного нами анкетування (визначення респондентами здоров'я на рівні домінуючої детермінанти в системі трудового потенціалу соціально об'єкту), вважаємо за необхідне визначити пріоритетність до реалізації суб'єктами державного управління тих з програмних заходів щодо розвитку трудових можливостей суспільства, які безпосередньо пов'язані з забезпеченням ефективності реформування системи охорони здоров'я. Складність реалізації цього напряму полягає у необхідності координації планування та діяльності профільних до проблематики розвитку трудового потенціалу держави центральних органів виконавчої влади (Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство освіти і науки України; Міністерство соціальної політики України; Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Міністерство інформаційної політики України; Міністерство інфраструктури України; Державна міграційна служба України; Державна служба України з питань праці; Державна служба зайнятості тощо). Результатом спільної діяльності згаданих вище органів державної влади може стати стратегія розвитку трудового потенціалу

України.

2. Вдосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління сферою охорони здоров'я відіб'ється не лише на підвищенні якісних та кількісних характеристик трудового потенціалу держави, а у тому числі й обумовить, як перерозподіл коштів у межах функціональної структури загальних витрат на охорону здоров'я на користь фінансування заходів профілактичного спрямування (на цей час понад 75% витрат на охорону здоров'я припадає на фінансування державою видатків на ліки, медичне обладнання, стаціонарне та амбулаторне лікування, в той час як лише 1% бюджету охорони здоров'я спрямовується на профілактику та громадські послуги охорони здоров'я), так і обґрунтоване зменшення витрат держави на фінансування охорони здоров'я в цілому. Разом з тим, слід розуміти, що зменшення витрат держави на фінансування функціонування сфери охорони здоров'я не повинно позначитись на обсягах фінансування галузі в цілому. Іншими словами, зменшення частки державних витрат у фінансуванні охорони здоров'я повинно компенсуватись за рахунок спеціалізованих фондів (некомерційні організацій) та приватного капіталу (кошти домогосподарств, роботодавців тощо). Поступове зменшення участі держави у фінансуванні сфери охорони здоров'я та перерозподіл витрат держави у межах відповідного бюджету на користь профілактичних заходів, дозволить, з одного боку, підвищити відповідальність громадян за стан власного здоров'я (тут ми розглядаємо здоров'є через призму феномену власності, тобто власником здоров'я, на кшталт інтелектуальної власності, є безпосередня людина, а отже фінансування державою витрат на підвищення якісних характеристик власності іншого суб'єкта не завжди є виправданим кроком), а з іншого – дозволить забезпечити (за рахунок перерозподілу коштів бюджету) розвиток тих з елементів системи охорони здоров'я, фінансування яких за кошти приватного капіталу не може бути здійснено або занадто ускладнено з огляду на відсутність можливості отримання прибутку. Іншими словами, фінансування державою витрат на фінансування галузі охорони здоров'я повинно здійснюватись лише за тими з напрямів, рівень прибутковості яких не приваблює приватні структури.

Вище сформульовані висновки не є остаточними та такими які претендують на остаточне вирішення обраного нами у якості предмету наукового пошуку питання, а отже їх зміст може бути уточненим у межах подальших наукових досліджень. Найбільш перспективними з напрямками в організації наукових пошуків, відповідно до тематичного спрямування цієї публікації, на нашу думку є ті з них, зміст яких пов'язано з опрацюванням та обговоренням концепції розвитку трудового потенціалу України, а також з обґрунтуванням компетенції центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення розвитку трудових можливостей населення. Крім того, цікавим з наукової точки зору, та актуальним з огляду на існування запиту від суб'єктів державного управління сферою охорони здоров'я, є також напрям обґрунтування можливості використання зарубіжного досвіду використання органами державної влади

економічного механізму управління системними змінами у сфері охорони здоров'я, у тому числі, з прийняттям до уваги ментальних особливостей населення України.

Список використаних джерел:

1. Бурмыкина О.Н. Гендерные различия в практиках здоровья: подходы к объяснению и эмпирический анализ / О.Н. Бурмыкина // Журн. социол. и социал. антропол. – 2006. – № 2. – С. 101 – 119.
2. Державне управління забезпеченням гендерної рівності в Україні: монографія / (Домбровська С.М., Мороз В.М., Грень Л.М. та ін.) – Х.: НУЦЗУ, 2018. – 251 с.
3. Мороз В.М. Державне управління розвитком трудового потенціалу України: дис. доктора наук з держ. упр.: 25.00.02 (механізми державного управління) Мороз Володимир Михайлович. – Запоріжжя, 2013. – 519 с.
4. Мороз В.М. Мотиваційний механізм стимулювання трудової активності: державно-управлінський аспект: монографія / Володимир Мороз – Х.: С.А.М., 2012. – 408 с.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я / Закон України від 19.11.1992 р., № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
6. Педагогика и психология труда преподавателя высшей школы: учебное пособие / Кокорева Е.А., Курдюмов А.Б., Сорокина-Исполатова Т.В. – М.: Институт мировых цивилизаций, 2017. – 152 с.
7. Про державну службу / Закон України від 10.12.2015 р., № 889-VIII // Офіційний вісник України. – 2016. – № 3. – С. 60–62.
8. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : Монографія / (Варналій З., Мокій А.І., Новікова О.Ф. та ін.); за ред. З. Варналія. - К.: Знання України, 2005. – 500 с.
9. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плани пріоритетних дій Уряду. Діяльність: Програма діяльності Уряду. Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik>
10. Шилова Л.С. Трансформация женской модели самосохранительного поведения / Л.С. Шилова // Социологические исследования. – 2000. – №11. – С. 134–140.
11. Штика Л.Г. Моделирование професіоналізму в публічному управлінні на засадах компетентнісного підходу [електронний ресурс] / Л.Г. Штика // Державне управління: теорія та практика. – 2008. – Вип. 2 (8). – Режим доступу : http://academy.gov.ua/ej/ej8/doc_pdf/shtyka.pdf
12. Burn S.M. Normative and informational pressure in conformity to the male role: Males', females', and friends' masculinity ideologies / S.M. Burn, G.D. Laver // Revue of annual convention of the American Psychological Association. – 1994. – Los Angeles – P. 102–124.

References:

1. Burmykina, O.N. "Gender differences in health practices: approaches to

explanation and empirical analysis [*Hendernyye razlychyia v praktykakh zdorovia: podkhody k ob'iasnennyiu y empirycheskyi analiz*]." *Journal. sociologist and social. anthropol* 2 (2006): 101 - 119. Print.

2. Dombrovska, S.M., Moroz, V.M., and Hren, L.M. *Public administration of ensuring gender equality in Ukraine: a monograph* [*Derzhavne upravlinnia zabezpechenniam hendernoii rivnosti v Ukraini: monohrafiia*]. Kharkiv: NUTZU, 2018. Print.

3. Moroz, V.M. *Public administration of labor potential development in Ukraine: diss. Doctors of Science from the State. Supervision: 25.00.02 (mechanisms of public administration)* [*Public administration of labor potential development in Ukraine: diss. Doctors of Science from the State. Supervision: 25.00.02 (mechanisms of public administration)*] Zaporozhye (2013): 519. Print.

4. Moroz, V.M. *Motivational mechanism of stimulation of labor activity: state-management aspect: monograph* [*Motyvatsiinyi mekhanizm stymuliuvannia trudovoi aktyvnosti: derzhavno-upravlinskyi aspekt: monohrafiia*]. Kharkiv: S.A.M., 2012. Print.

5. Fundamentals of Ukrainian Health Care Legislation. [Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia] Law of Ukraine dated 19.11.1992, No. 2801-XII. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine* 4 (1993): 19. Print.

6. Kokoreva, E.A., Kurdiunov, A.B. and Sorokyna-Yspolatova, T.V. *Pedagogy and psychology of the work of the teacher of higher education: a manual* [*Pedahohyka y psykhohohyia truda prepodavatel'ia vysshei shkoly: uchebnoe posobyie*]. Moscow: The Institute of World Civilizations, 2017. Print.

7. On Civil Service [Pro derzhavnu sluzhbu] Law of Ukraine 10 Dec 2015. 889-VIII *Official bulletin of Ukraine* 3 (2016): 60-62. Print.

8. Varnalii, Z., Mokii, A.I., and Novikova, O.F. *Regions of Ukraine: Problems and Priorities of Socio-Economic Development: Monograph* [*Rehiony Ukrainy: problemy ta priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku : Monohrafiia*]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2005. Print.

9. *The medium-term plan of the Government's priority actions by 2020 and the plans of the Government's priority actions. Activity: Government Activity Program. Government portal: the only web-portal of executive bodies of Ukraine* [*Serednostrokovy plan priorytetnykh dii Uriadu do 2020 roku ta plany priorytetnykh dii Uriadu. Diialnist: Prohrama diialnosti Uriadu. Uriadovyi portal: yedynyi veb-portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy*]. Web. 31 March 2019. <<https://www.kmu.gov.ua/ua/diialnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-priorytetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-priorytetnih-dij-uryadu- na-2017-rick>>.

10. Shilova, L.S. "Transformation of the female self-preservation behavior model [Transformatsyia zhenskoi modely samosokhranytelnoho povedenyia]." *Sociological research* 11 (2000): 134-140. Print.

11. Shtyka, L.G. "Modeling of professionalism in public administration on the basis of a competent approach [Modeliuvannia profesionalizmu v publicnomu upravlinni na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu]." *State Administration: Theory and Practice* 2 (8) (2008). Web. 31 March 2019. <http://academy.gov.ua/ej/ej8/doc_pdf/shtyka.pdf>.

12. Burn, S.M. and Laver, G.D. "Normative and informational pressure in conformity to the male role: Males', females', and friends' masculinity ideologies." *Revue of annual convention of the American Psychological Association* (1994): 102–124. Print.

Москалюк С. В., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Moskalyuk S., a competitor of the educational and research center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

MECHANISMS OF REALIZATION OF THE STATE ENERGY POLICY IN DIFFERENT COUNTRIES

У статті розглядаються особливості та напрями реалізації державної енергетичної політики в різних країнах світу. Визначено результативність механізмів реалізації державної енергетичної політики за кордоном. Окреслено шляхи удосконалення державної енергетичної політики України з урахуванням зарубіжного досвіду.

Ключові слова: державна енергетична політика, механізми реалізації державної енергетичної політики, стратегічні резерви нафти, альтернативна енергетика, енергоефективність.

The article deals with the peculiarities and directions of the implementation of the state energy policy in different countries of the world. Effectiveness of mechanisms of realization of state energy policy abroad is determined. The ways of improving the state energy policy of Ukraine are considered in the light of foreign experience.

Key words: state energy policy, mechanisms for implementing state energy policy, strategic oil reserves, alternative energy, energy efficiency.

Постановка проблеми. Однією з найбільших проблем людства в сучасних умовах є енергетична проблема. Адже тільки протягом останньої чверті ХХ сторіччя відсоток річного зростання валового внутрішнього продукту розвинених країнах світу супроводжувався приблизно одним відсотком приросту споживання первинних енергетичних ресурсів. Тому витрати енергії у світі невинно зростають. Так, за 100 років (з 1900 по 2000 рр.) споживання енергетичних ресурсів збільшилось у 17 разів, і за прогнозами фахівців Міжнародного енергетичного агентства (МЕА) при існуючому рівні споживання енергетичних ресурсів, розвіданих світових запасів вугілля, нафти та газу людству вистачить приблизно на 100 років. А за оцінками «British Petroleum» при існуючому рівні споживання усі розвідані до 2012 р. світові запаси енергоносіїв закінчаться після 2178 р. [6].

Це вимагає від країн відповідного формування та реалізації державної

енергетичної політики, яка дозволить якщо не вирішити вказані проблеми, то хоча б наблизитись до розуміння, в якому напрямку рухатись для відвернення або мінімізації можливих викликів та загроз існуванню, як окремо взятої країни, так і людства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду особливостей державної енергетичної політики та виокремленню механізмів її реалізації в різних країнах присвятили свої наукові публікації В. Бар'яхтар, О. Волошин, О. Киричок, В. Кухар, С. Майстро, Г. Пальшин, Г. Рябцев, С. Щербак та ін. [1; 3; 6; 8].

Однак чимало питань стосовно механізмів та можливостей адаптації світового досвіду реалізації державної енергетичної політики в Україні залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей реалізації державної енергетичної політики в різних країнах світу, а також можливі шляхи удосконалення державної енергетичної політики України з урахуванням зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Майже сорокарічний досвід реформування енергетичного сектору та реалізації відповідної державної енергетичної політики дозволив розвинутим країнам досягти значних успіхів в ефективності використання енергії та забезпечення власної енергетичної безпеки.

Більше того, на думку Киричок О.С., економічне зростання розвинутих країн базується, в значній мірі, на трьох складових: використання, в першу чергу, власних енергетичних ресурсів; дотримання економічних законів; виважена державна політика в сфері енергетики, в тому числі в сфері відновлюваної енергетики та енергоефективності [6]. Тобто вирішення саме енергетичних питань, здебільшого лежить в основі сталого розвитку країн світу. Так, сучасна енергетична стратегія ЄС фокусується на п'яти пріоритетах:

- досягнення енергоефективності Європи;
- формування загальноєвропейського інтегрованого енергетичного ринку;
- розширення прав і можливостей споживачів та досягнення високого рівня надійності та безпеки;
- досягнення лідерства Європи в енергетичних технологіях;
- зміцнення зовнішнього середовища енергетичного ринку ЄС [5].

Одним із головних пріоритетів енергетичної політики ЄС є енергетична ефективність, тому законодавчі акти в сфері енергоефективності та енергозбереження постійно удосконалюються за двома напрямками: боротьба з кліматичними змінами (підвищення енергоефективності) та розробка загальної енергетичної політики [6].

Стимулювання виробництва альтернативної та відновлюваної енергії в Європейському Союзі ведеться двома шляхами.

По-перше, спеціальними завищеними тарифами на продаж такої енергії (так звані «зелені» тарифи). Подібним чином стимулюють відновлювану енергетику, наприклад, в Австрії, Німеччині, Франції, Італії та Іспанії. У Бельгії, Болгарії, Італії, Польщі, Румунії та Швеції виробники екологічно чистої енергії отримують, так звані, «зелені» сертифікати. Крім цього існують ще й національні особливості підтримки виробництва нетрадиційної енергії. У Чехії, наприклад, виробники «зеленої» електроенергії звільняються від сплати ПДВ.

По-друге, компанії, що інвестують в альтернативні енергетичні проекти, можуть розраховувати на зниження податкового навантаження на період реалізації цих проектів, пільговий режим оподаткування при купівлі обладнання для електростанцій та інші преференції [2].

Крім того, згідно з чинними директивами ЄС, частка альтернативної енергії в енергетичному балансі кожного члена Євросоюзу повинна становити не менше 7%, а після 2010 р. – не менше 12%. В іншому випадку накладаються штрафні санкції на ту чи іншу країну [2].

А в 2008 р. Європейським Союзом було прийнято Програму «Енергія-Клімат» (так звана Програма «20/20/20»), якою передбачено скорочення до 2020 р. емісії парникових газів на 20%, збільшення енергоефективності на 20%, а також досягнення 20% відновлюваних джерел енергії в споживанні енергії [3; 6].

У рамках довгострокової політики США у сфері енергетики виділені 5 основних стратегічних напрямів і пріоритетів:

- поліпшення ефективності діючої енергетичної системи і зниження енергоємності національного продукту при збереженні якості довкілля і підвищенні енергетичної безпеки;

- забезпечення безперебійного енергетичного постачання, незалежно від скорочень імпорتنих постачань енергоносіїв або інфраструктурних проблем;

- впровадження енергозберігаючих і безпечних видів енергетичного виробництва;

- проведення фундаментальних наукових досліджень і технологічних розробок нових економічних і екологічно чистих енергетичних джерел;

- розвиток міжнародної торговельно-економічної і технічної співпраці щодо глобальних проблем енергетичної безпеки [6].

Основою розвитку енергетики США на федеральному рівні законодавчо визнано інноваційний розвиток паливно-енергетичного комплексу. Зокрема, «Законом про відновлення і реінвестування Америки» (American Recovery and Reinvestment Act – ARRA), прийнятому у 2009 р., на державному рівні поставлено завдання щодо реформування енергетики шляхом подальшого підвищення енергоефективності національної економіки та енергоощадності, скорочення імпорту нафти, розвитку поновлюваних джерел енергії. Федеральному уряду доручено забезпечити енергетичну безпеку

країни та підтримку розвитку енергетики [11].

До заходів в енергетичній сфері, які сприяють стабілізації економіки США можна віднести створення стратегічних резервів нафти (СРН), резервів рідкісних і рідкісноземельних металів, урану тощо. Дані резерви дозволяють країні забезпечити високий рівень енергетичної безпеки, оптимального рівня цін на енергоресурси, а також залучення інвестицій та високих технологій.

Метою створення стратегічних резервів нафти у світі є: відносна незалежність від світових цін на сировину; забезпечення внутрішнього попиту на тривалий період незалежно від політико-економічної ситуації в інших регіонах світу; стабілізація внутрішнього ринку енергоресурсів (нафти, нафтопродуктів, газу) в міру необхідності; забезпечення поставок в разі виникнення непередбачених ситуацій (стихійних лих); можливість комерційного використання СРН за спеціальним рішенням в умовах пікових цін на сировину, і заповнення вільних резервуарів в період мінімального значення цін [11].

Слід зазначити, що сьогодні у світі діють дві основні системи колективної енергетичної безпеки з використанням механізму резервування нафти та нафтопродуктів – система нафтових резервів країн-членів ОЕСР (у межах членства МЕА) та країн-членів ЄС.

Так, Директиву Ради ЄС 2009/119/ЄС про зобов'язання держав-членів підтримувати мінімальний рівень запасів сирової нафти та / або нафтопродуктів ухвалено 14 вересня 2009 р. Нею запроваджено механізми й процедури, що дозволяють зменшити ризики, насамперед для транспортного сектору й хімічної промисловості, у разі переривання чи обмеження поставок нафти й нафтопродуктів. Директива 2009/119/ЄС передбачає ухвалення належних законів, підзаконних актів та адміністративних положень для забезпечення збереження на постійних засадах фізично доступних резервів сирової нафти та / чи нафтопродуктів в обсягах, які щонайменше еквівалентні 90 дням середньодобового імпорту нетто, або 61 день середнього внутрішнього добового споживання [8].

Зазначені резерви дозволено зберігати у вигляді:

– екстрених резервів – резервів нафти, що зберігаються кожною державою-членом;

– спеціальних резервів – нафтові резерви, мінімальний рівень яких визначається в розмірі кількості днів середнього внутрішнього добового споживання, і складається з однієї або декількох категорій таких продуктів: етан, скраплений нафтовий газ, автомобільний бензин, авіаційний бензин, пальне для реактивних двигунів, інші види гасу, газойль / дизельне пальне, нафтове паливо, уайт-спірит та спеціальні бензини, мастильні матеріали, бітум, парафіни, нафтовий кокс [8].

Так, наприклад, у Німеччині, яка майже на 100 % залежна від імпорту нафти та нафтопродуктів, існує «Спілка зі створення запасів нафти». Пере-

дбачено, що кожна компанія, яка виробляє чи імпортує навіть одну тунну нафтопродуктів, бере участь у створенні резерву й автоматично стає членом даної спілки, що зобов'язує платити членські внески. Даний внесок є податком, оскільки, сплачуючи певну частку витрат на створення резервів, компанія отримує аналогічну частину запасів нафтопродуктів під час кризи [10]. Угодою країн-членів ОЕСР про Міжнародну програму розвитку енергетики (Agreement on an International Energy Program, далі – Угода МПРЕ) в рамках МЕА встановлено для країн-учасниць «надзвичайні резервні зобов'язання» (the emergency reserve commitment).

Одним із способів виконання цього зобов'язання є створення нафтових резервних запасів (oil stocks). Відповідно до Угоди МПРЕ всі види резервів нафти (нафтопродуктів) мають наступну класифікацію: 1) запаси Компанії (обов'язкові і комерційні запаси); 2) урядові запаси (фінансуються державним бюджетом і зберігаються виключно для надзвичайних цілей); 3) запаси спеціально створеного для цих цілей Агентства (підтримуються для надзвичайних цілей і зберігаються суспільними або приватними організаціями) [11].

До системи формування резервів, запровадженої МЕА, увійшли:

– країни які здійснюють накопичення запасів тільки за допомогою Компаній (Австрія, Австралія, Бельгія, Греція, Італія, Люксембург, Нова Зеландія, Португалія, Швеція, Швейцарія, Туреччина (чисті експортери: Канада, Норвегія та Великобританія);

– країни, що створюють резерви за допомогою Компаній і Уряду (США, Японія, Чехія);

– країни, які створюють запаси за допомогою Компаній і Агентства (Фінляндія, Франція, Угорщина, Німеччина, Нідерланди, Іспанія, Данія);

– країни, що створюють резерви за допомогою Компаній, Агентства та Уряду (Ірландія) [11].

Стратегічні нафтові резерви Китаю складаються з Національного (урядового) нафтового резерву та корпоративних нафтових резервів, які створюються державними енергетичними компаніями Petro China та Sinopec. В країні створено орган, відповідальний за формування стратегічного нафтового резерву – Комісія з національного розвитку та реформування (National Development and Reform Commission, NDRC). Національні нафтові резерви доповнюються нафтовими резервами компаній, загальним обсягом до 200 млн. т (1466 млн. барелів).

На нашу думку, одним із дієвих механізмів реалізації державної енергетичної політики України на ринку нафтопродуктів і виправлення «провалів» ринку (різке збільшення цін на нафтопродукти на внутрішньому ринку, яке часто має не тільки сезонні причини, але й спекулятивну складову) є створення державного стратегічного резерву нафти та нафтопродуктів. Для цього на основі вивчення світового досвіду в питаннях створення і функціонування стратегічних державних резервів нафти і нафтопродуктів в

розвинених країнах, необхідно розробити відповідну програму формування національних запасів нафти і нафтопродуктів, яка базується на потребах країни в цій стратегічній сировині (досвід Європейського Союзу у формуванні стратегічних запасів нафти має бути визначальним, враховуючи євроінтеграційні прагнення України).

З метою аналізу особливостей державної енергетичної політики в електроенергетиці, розглянемо досвід скандинавських країн.

Кінцевою метою енергетичних реформ скандинавські країни визначили зниження тарифів на електроенергію для кінцевих споживачів, а в основу реформи було покладено принцип поділу вертикально-інтегрованих компаній на природно-монополні та конкурентні види діяльності зі створенням ефективної інфраструктури для функціонування ринку.

В процесі реформування електроенергетики Норвегія, Данія, Швеція та Фінляндія створили не тільки внутрішні ринки електроенергії, а й об'єднали їх в рамках організації NORDEL, створивши спільний ринок електроенергії країн Скандинавії, який має низку характерних особливостей, а саме: уніфікація правил торгівлі; відсутність транскордонних мит на купівлю і продаж електричної енергії; можливість здійснення оплати за електроенергію у валюті будь-якої країни – члена спільного ринку [7; 9].

Зазначимо, що органи державної влади країн Скандинавії істотно обмежені в питаннях прямого втручання в діяльність, пов'язану з виробництвом та продажем електричної енергії. В даний час в Норвегії, Швеції, Данії та Фінляндії державне регулювання електроенергетики полягає в такому: 1) визначення правових основ діяльності в даній сфері; 2) встановлення системи ліцензування, умов видачі та анулювання ліцензій; 3) формування вимог для доступу на ринок; 4) регулювання системи оплати послуг компаній – природних монополістів; 5) визначення умов доступу споживачів до послуг, які надаються мережевими компаніями; 6) розгляд суперечок між суб'єктами електроенергетики; 7) накладення штрафів та інших стягнень на суб'єктів ринку електроенергії, які не виконують нормативно-правові акти та розпорядження; 8) підтримка стабільності функціонування галузі в цілому [9].

Варто відзначити, що головним змістом системної трансформації електроенергетики в світі є лібералізація, радикальні перетворення в механізмі функціонування і формування нового інституціонального середовища, заснованого на партнерських відносинах держави і приватного бізнесу. Електроенергетика з монополізованої сфери з провідною роллю держави трансформується у сферу, яка локально, частково і функціонально регулюється ринком, а процес реформування складається з двох складових – лібералізації (створення оптового і роздрібного ринку, стимулювання розвитку конкуренції, розширення доступу до мереж тощо) та приватизації [1].

Формування та реалізація державної енергетичної політики в різних країнах, як правило, передбачає також підтримку соціально вразливих

верств населення, які не в змозі, з тієї чи іншої причини, в повній мірі оплатити власні енерговитрати. Так, Великобританія ще в 2000 р. розробила Стратегію проти енергетичної ненадійності (Fuel Poverty Strategy), спрямовану на допомогу сім'ям, більше 10% доходу яких витрачається на енерговитрати і витрати на опалення. Стратегія спрямована на допомогу так званім «вразливим сім'ям» (сім'ям, які мають одного члена сім'ї з проблемами зі здоров'ям – літня людина, дитина, хвора людина або інвалід). В цілому за період 2002-2007 рр. на програми вказаної Стратегії було направлено 2 млрд. фунтів стерлінгів, а кількість енергетично ненадійних сімей зменшилася з 4 млн. в 2000 р. до 2,5 млн. – в 2007 р. [12; 13].

В сучасних умовах у світі відбуваються структурні зміни у концептуальних підходах до формування енергетичної політики держав: здійснюється перехід від застарілої моделі функціонування енергетичного сектору, в якому домінували великі виробники, викопне паливо, неефективні мережі, недосконала конкуренція на ринках природного газу, електроенергії, вугілля – до нової моделі, в якій створюється більш конкурентне середовище, вирівнюються можливості для розвитку й мінімізується домінування одного з видів виробництва енергії або джерел та / або шляхів постачання палива [4]. Разом з тим, у світі підвищується увага до розвитку альтернативної енергетики, виробництва енергії із відновлюваних джерел; відбувається переорієнтація на засади енергоефективності та енергозбереження; підтримка соціально вразливих верств населення у питаннях часткового відшкодування їх енерговитрат; впровадження заходів щодо запобігання та протидії змінам клімату, як одному із пріоритетів розвитку глобальної енергетики в довгостроковій перспективі.

Висновки. Отже, узагальнення існуючого досвіду формування державної енергетичної політики за кордоном дозволило виявити ефективні механізми її реалізації та запропонувати для імплементації в українських умовах. В розвинутих країнах саме держава формує та реалізує енергетичну політику, забезпечує необхідний рівень енергетичної безпеки, сприяє впровадженню у всі сфери суспільного життя практики енергозбереження. Тому використання існуючого передового досвіду для реалізації в Україні відповідної державної енергетичної політики має стати одним з ключових чинників сталого розвитку країни в довгостроковому періоді, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бар'яхтар В. Енергетика України у контексті загальносвітових тенденцій // В. Бар'яхтар, В. Кухар, Г. Пальшин / Вісн. НАН України. – 2000. – № 7. – С. 14-26.
2. Велигорский В. Про ток со знанием // В. Велигорский / Журнал «Бизнес». – №41 (820), – 13 октября. – 2008. – С. 114-115.
3. Майстро С.В. Концептуальні засади стратегії державного регулювання та перспективи розвитку альтернативної енергетики в Україні / С.В. Майстро,

О.Л. Волошин // Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2015. – Вип. 3 (50). – С. 133 – 140.

4. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article>.

5. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики: мат. засідання «круглого столу» / за заг. ред. О.В. Снігир. – К.: НІСД, 2010. – 64 с.

6. Киричок О.С. Основні принципи державної політики у сфері енергоефективності та відновлюваної енергетики в Україні та в світі // О.С. Киричок, С.Д. Щербак / Агенство ООН з питань промислового розвитку (ЮНІДО) за підтримки Глобального Екологічного Фонду (ГЕФ). – К. – 2015. – 49 с.

7. Молодцов С.Д. Электроэнергетика мира в 90-х годах // Электрические станции. – 1999. – № 5. – С. 58 – 67.

8. Рябцев Г. Проблеми і перспективи створення в Україні нафтових резервів / Г. Рябцев. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : http://enref.org/wp-content/uploads/2017/10/oil_reserves.pdf.

9. Семенов В.А. Опыт коммерциализации технологических услуг в Норвежской энергосистеме // Энергетик. – 1998. – № 7. – С. 28 – 29.

10. Сиромаха А. Как должны создаваться нефтяные резервы: Опыт Германии // А. Сиромаха / Зеркало недели. – № 21 (549). – С. 10.

11. Формування та використання стратегічних запасів паливно-енергетичних ресурсів у зарубіжних країнах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/1.-Formuvannya-strategichnyh-zapasiv.pdf>.

12. Helm D. Pool Prices, Contracts and Regulation in the British Electricity Supply Industry // D. Helm, A. Powell / Fiscal Studies. – 1992. – № 13. – pp. 89-105.

13. Von der Fehr N.-H. Spot Market Competition in the UK Electricity Industry // N.-H. Von der Fehr, D. Harbord. The Economic Journal. – 1993. – 103. – pp. 531-546.

References:

1. Bar'jakhtar, V., Kukhar, V. and Paljshyn Gh. "Power engineering of Ukraine in the context of global trends". [Energhetyka Ukrainy u konteksti zaghajnosvitovykh tendencij]. " *Visn. NAN Ukrainy* 7 (2000): 14-26. Print.

2. Velyghorskyj, V. "About knowledge with knowledge". [Pro tok so znanyem]. " *Zhurnal «Byznes»* 41 (820) (2008): 114-115. Print.

3. Majstro, S.V. and Voloshyn, O.L. "Conceptual bases of the state regulation strategy and prospects of alternative energy development in Ukraine". [Konceptualjni zasady strateghiji derzhavnogho rehuljuvannja ta perspektyvy rozvytku aljternatyvnoji energhetyky v Ukraini]. " *Teorija ta praktyka derzhavnogho upravlinnja* 3 (50) (2015): 133 – 140. Print.

4. *Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035 "Safety, Energy Efficiency, Competitiveness"*. [Energhetychna strateghija Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, energhoefektyvnistj, konkurentospromozhnistj»]. Web. 24 Mar. 2019, <mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article>.

5. Snighyr, O.V. *European Integration of Ukraine: Current Situation, Tasks and Priorities of the State Policy*. [Jevropejska integracija Ukrainy: potocna sytuacija,

zavdannja ta priorityty derzhavnoji polityky: mat. zasidannja «krughlogho stolu»]. Kyiv: NISD, 2010. Print.

6. Kyrychok, O.S. *The main principles of state policy in the field of energy efficiency and renewable energy in Ukraine and in the world. [Osnovni pryncypy derzhavnoji polityky u sferi energhoefektyvnosti ta vidnovljuvanoji energhetyky v Ukrajinі ta v sviti]*. Kyiv. 2015. Print.

7. Molodtsov, S.D. "Power industry of the world in the 90s. [Elektroenergetika mira v 90-kh godakh]." *Elektricheskiye stantsii* 5 (1999): 58 – 67. Print.

8. Ryabtsev, G. *Problems and prospects of creation of oil reserves in Ukraine. [Problemy i perspektyvy stvorennja v Ukrajinі naftovykh rezerviv]*. Web. 22 Mar. 2019, <enref.org/wp-content/uploads/2017/10/oil_reserves.pdf>.

9. Semenov, V.A. "Experience in the commercialization of technology services in the Norwegian power system. [Opyt kommertsializatsii tekhnologicheskikh uslug v Norvezhskoy energosisteme]." *Energhetyk* 7 (1998): 28 – 29. Print.

10. Siromaha A. "How oil reserves should be created: the German experience. [Kak dolzhny sozdavat'sya neftyanyye rezervy: opyt Germanii]." *Zerkalo nedely* 21 (549): 10. Print.

11. *Formation and use of strategic reserves of fuel and energy resources in foreign countries. [Formuvannja ta vykorystannja strategichnykh zapasiv palyvno-energhetychnykh resursiv u zarubizhnykh krajinakh]*. Web. 24 Mar. 2019, <ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/1.-Formuvannja-strategichnyh-zapasiv.pdf>.

12. Helm, D. and Powell, A. "Pool Prices, Contracts and Regulation in the British Electricity Supply Industry." *Fiscal Studies* 13 (1992): 89-105. Print.

13. Von der Fehr N.-H. and Harbord, D. "Spot Market Competition in the UK Electricity Industry." *The Economic Journal* 103 (1993): 531-546. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233413

УДК 351.865: 351.746.1

Порока С. Г., ад'юнкт ННВЦ НУГЗУ, м. Харків

Poroka S., adjunct at the Academic and Research Work Centre under the National University of Civil Defence of Ukraine, city of Kharkiv

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ
МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

**CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR DETERMINATION
OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS IN THE FIELD
OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE**

В даній статті розглянуто та систематизовано основні концептуальні засади у науковій літературі щодо визначення механізмів публічного управління у сфері національної безпеки України. Запропоновано під цим механізмом розуміти методи дослідження стану об'єктів (процесів, явищ), а також перспектив їх змін та наукового обґрунтування щодо застосування методів впливу на ці об'єкти, серед яких виокремлено, насамперед, правові й організаційні.

Ключові слова: механізм публічного управління, механізм державного управління, національна безпека, елементи.

The scientific literature's conceptual framework for the determination of public administration mechanisms in the field of national security of Ukraine was examined and systematized in this paper. It was offered to understand this mechanism as the methods of research of the condition of objects (processes, phenomena), as well as the outlook for their change and scientific substantiation of the use of the methods of influence on these objects, including, in particular, the legal and organizational ones.

Key words: public administration mechanism, state administration mechanism, national security, elements.

Постановка проблеми. Практика публічного управління не можлива без дослідження питання характеристики його механізму. Розкриття сутності категорії «механізм публічного управління» дозволяє визначити підходи до ефективності системи публічного управління у тій чи іншій сфері суспільної життєдіяльності. Щодо сфери національної безпеки України, то вона є однією з визначальних, тому потребує ґрунтовного аналізу понятійно-категоріального державноуправлінського апарату. Урахування положень фундаментальної науки покликано забезпечити оптимальне функціонування та розвиток об'єкта публічного управління, яким з огляду на предмет нашого дослідження є національна безпека України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо визначення механізмів публічного управління досліджуються у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених Г. Атаманчука, В. Бакуменка, С. Домбровської, О. Линдюк, Н. Мельтюхової, О. Оболенського, Г. Одінцової, Г. Ситника, В. Скуратівського та ін. [1–11]. Разом із тим, потребує уточнення визначення цих механізмів у сфері національної безпеки, зважаючи на вимоги часу та потреби прикладної науки.

Постановка завдання. Отже, метою статті є системне дослідження концептуальних засад щодо визначення механізмів публічного управління у сфері національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на новітність вітчизняної галузі науки «Публічне управління та адміністрування», якій передувало державне управління, вважаємо за доцільне спочатку дослідити визначення саме його механізмів. У сучасній теорії й практиці державного управління сформувалася ціла концепція щодо визначення поняття «механізм держав-

ного управління». Воно використовується здебільшого для характеристики певних управлінських дій на рівні держави, галузі, регіону, окремої установи, процесу тощо. Зміст цієї терміноконструкції трактується по-різному. Учений В. Бакуменко дає визначення механізму державного управління як сукупність практичних заходів, засобів, важелів і стимулів, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей [2].

Науковець Н. Нижник вважає, що механізм державного управління включає такі елементи, як цілі управління, його об'єкт та їх зв'язки, на які здійснюється вплив, дії в інтересах досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціал [6]. У доповнення думок попереднього автора О. Волкова розглядає також як сукупність компонентів механізму державного управління економічні й юридичні закони та обмеження, функціональну структуру органів управління, інформацію, методи й технічні засоби її опрацювання [4].

Варто зазначити, що Г. Одінцова механізм державного управління розглядає як засіб розв'язання суперечностей явища чи процесу, послідовну реалізацію дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй методів управління, що забезпечують досягнення визначеної мети [8].

На підставі викладеного можемо стверджувати, що наявна значна кількість визначень поняття «механізм державного управління», у яких більшість науковців поєднують певні елементи такого механізму, а також його дію, акцентуючи при цьому увагу саме на його функціонуванні. Слід також підкреслити, що вчені складові механізму державного управління розглядають також як підґрунтя системи державного управління.

На сьогодні у вітчизняній науковій літературі поряд із визначення механізму державного управління використовується й механізм публічного управління. Як зазначає В. Бакуменко [10], що аспект взаємодії держави й громадянського суспільства в державному управлінні є дуже важливим, на відміну від традиційного бачення державного управління як організуючого і регулюючого впливу держави на суспільну життєдіяльність з метою її упорядкування, зберігання або перетворення, що спирається на державно-владну силу. Виходячи з цього, можемо зазначити, що на вітчизняних теренах відбуваються трансформаційні процеси в державному управлінні, а саме перехід до публічного управління, оскільки такі риси притаманні публічному управлінню. З огляду на те, що вказані трансформаційні процеси й досі тривають, мають місце випадки, коли відбувається підміна цих понять одного іншим або їхнє поєднання, що зумовлює певні неточності у використанні й інтерпретації термінів «механізм державного управління» і «механізм публічного управління». Уважаємо, що для більш глибокого розуміння цих термінів і предмету нашого дослідження варто застосовувати категорію «соціальне управління», яка означає діяльність із керівництва ким-небудь або чи-

мось. У загальному розумінні таке управління – це цілеспрямований вплив на складну систему. Класична дефініція «соціальне управління» передбачає, по-перше, формування держави як соціального інституту, а по-друге, її діяльність та інших суб'єктів публічної влади, яка реалізується в межах законотворчості, правосуддя та організаційно-виконавчої діяльності із залученням представників громадськості. Дане визначення акцентує увагу та об'єднує такі інститути та форми публічної влади, як Президент, Уряд, Парламент, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та ін., що реалізують у певному обсязі функції державного управління [3].

Таким чином, поняття «механізм публічного управління» та «механізм державного управління» мають спільні риси, при цьому механізм публічного управління відрізняється, насамперед, більш широким спектром управлінського інструментарію та суб'єктним складом. Власне кажучи, механізм публічного управління співвідноситься із механізмом державного управління, як загальне із частковим, а також передбачає взаємодію між елементами суспільно-політичної системи, яка включає державний і недержавний сектор. Він представляє собою поєднання та збалансування державних та суспільних інтересів, що відбувається під час формування та реалізації державної політики із дотриманням принципу публічності.

Як зазначалося вище, вітчизняна публічноуправлінська наука є відносно новою, у порівнянні з державноуправлінською, тому перша ґрунтується на положеннях загального концепту галузі науки державне управління. У ньому сформувалася інституціональна парадигма, представниками якої є О. Петроє та ін. Ця парадигма передбачає, що державне управління здійснюється складною інституціональною системою, до якої входять державні органи, організовані та ієрархізовані відповідно до визначених принципів для виконання певних завдань і досягнення загальної мети. Відповідно до цього трактування формування та реалізації механізму державного управління відбувається в межах логічного взаємозв'язку соціальних елементів, процесів і закономірностей, через які суб'єкти державного управління (інститути) забезпечують артикуляцію, агрегацію та задоволення потреб та інтересів суспільства через керуючі впливи на нього, а також прийняті у цьому контексті управлінські рішення.

У продовження відзначимо, що деякі науковці, зокрема, В. Бакуменко, А. Дегтяр, І. Ісаєнко, С. Телешун та ін. [5; 8; 10; 11], визначають механізм публічного управління як демократичну організацію управлінського впливу на суспільні процеси, яка забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, органів регіонального та місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадянського суспільства з метою реалізації державної політики у найрізноманітніших сферах суспільного життя. На думку автора, аналіз окремих компонентів понять «механізми держави», «механізми державного управ-

ління» та «механізми публічного управління» дає змогу зробити висновок про те, що будь-які механізми соціального управління передбачають певний зміст, який визначається способом дій щодо об'єкта впливу. Способи реалізуються через певні алгоритми та процедури дій. Різниця полягає, насамперед, як у суб'єктах, так і у об'єктах впливу, що зумовлює в подальшому суттєві відмінності у формах, способах і методах дій (впливу). Слушним при цьому є зауваження О. Оболенського та О. Борисевич [7], що механізм публічного управління передбачає застосування цих методів і способів впливу на підставі відповідного правового й інформаційного забезпечення, яке у свою чергу, визначає механізм контролю суспільства над усіма органами державної влади і місцевого самоврядування.

Зважаючи на склад механізмів публічного управління й ураховуючи предмет нашого дослідження, уважаємо за необхідне визначити склад механізмів публічного управління у сфері національної безпеки України. Він передбачає певні методи пізнання та засоби впливу. Під методами пізнання необхідно вважати способи, шляхи дослідження стану реальних об'єктів (процесів, явищ), перспективи їх змін і наукового обґрунтування застосування засобів впливу на ці об'єкти. При цьому серед засобів впливу у державному управлінні прийнято виокремлювати такі: економічні, кадрові, інформаційні, адміністративні, правові, організаційні, соціальні тощо [10]. Варто уточнити, що науковці Н. Мирна, А. Помаза-Пономаренко та ін. [9] ключовими серед цих засобів впливу визнають, зокрема правові та організаційні. Саме вони мають максимально враховувати можливість виникнення всього спектру проблемних ситуацій, та врегульовувати їх, щоб не виникало необхідності постійно корегувати прийняті державноуправлінські рішення та заходи залежно від ступеня розвитку суперечностей між функціонуванням суб'єкта й об'єкта державного управління. На цій підставі вважаємо, що серед механізмів публічного управління, у т.ч. у сфері національної безпеки України, доречно виділяти, насамперед, правові та організаційні механізми, підґрунтя яких становлять відповідні методи пізнання та засоби державноуправлінського впливу.

Отже, механізми публічного управління, у т.ч. у сфері національної безпеки України, здійснюються в контексті суспільних подій і в реальних соціально-економічних, політичних і культурних умовах через те, що таке управління безпосередньо пов'язане із суспільством, є його інституційованою частиною і залежить від процесів суспільної легітимації (рис. 1). Це передбачає здійснення артикуляції, агрегації та задоволення суспільних потреб, зокрема у сфері національної безпеки, а також визнання та підтримку державної політики, яка є формою вияву управління та державних інтересів.

Зазначені інтереси є складовою частиною більш місткого поняття національна безпека, яка включає інтереси суспільства й окремо взятої особистості. Забезпечення якісної взаємодії державних органів влади та системи місцевого самоврядування є актуальним завданням удосконалення системи

публічного управління в Україні.

Рис. 1. Схематичне представлення механізмів публічного управління у сфері національної безпеки

Джерело: авторська розробка

На підставі викладеного можемо зазначити, що сьогодні наявна значна кількість проблемних питань, пов'язаних із перетинанням функціональних зон державних і суспільних інтересів на всіх рівнях управління. Для забезпечення збалансованого задоволення цих інтересів необхідна низка механізмів публічного управління, зокрема у сфері національної безпеки.

Висновки. Зважаючи на викладене, можемо зробити такі висновки:

1. Сьогодні в науковій літературі сформувалися різні думки стосовно визначення механізмів публічного управління. Насамперед, це пов'язано з трансформаційними процесами, які відбуваються в галузі науки державне управління, а саме: переходом до публічного управління. У межах цих трансформаційних процесів, які й досі тривають, спостерігаються ситуації, коли відбувається підміна або поєднання понять «державне управління» та «публічне управління», а також їх механізмів. Тому вважаємо за необхідне провести чітку межу між цими поняттями, що, у свою чергу, дозволить унеможливити певні неточності у використанні й інтерпретації термінів «механізм державного управління» і «механізм публічного управління».

2. Аргументовано, що до механізму публічного управління слід віднести складові, які, зокрема, забезпечують його належне функціонування, тобто методи пізнання та засоби впливу правового й організаційного характеру. Підкреслено, що вони є основними, зважаючи на природу їх виникнення та характер використання.

3. Ураховуючи запропонований склад механізмів публічного управління загалом і предмет нашого дослідження зокрема, доведено, що серед механізмів публічного управління у сфері національної безпеки варто виокремлювати правові й організаційні. При цьому акцентовано, що публічне управління охоплює безпосередній зв'язок держави та її органів із суспільством. Відтак, вважаємо, що перспективним напрямком подальших наукових досліджень є аналіз сучасного стану функціонування організаційних і правових механізмів публічного управління у сфері національної безпеки України, які відзначаються взаємопроникаючим і зумовлюючим характером, що проявляється як на етапі їх формування, так і під час розвитку.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. М.: Омега-Л, 2005. 584 с.
2. Бакуменко В.Д., Безносенко Д.О., Князева В.М. Державне управління. К.: Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
3. Бахрах Д.Н., Россинський Б.В., Стариков Ю.М. Административное право. М.: Норма, 2008. 816 с.
4. Волкова О.И. Экономика предприятия. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2001. 520 с.
5. Ісаєнко І.А. Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 5. С. 114–117.
6. Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організації державного управління. К.: Вид-во УАДУ, 1998. 160 с.
7. Оболенський О.Ю., Борисевич С.О., Коник С.М. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Публічне управління». К.: НАДУ, 2011. 56 с.
8. Одінцова Г.С., Мостовий Г.І., Амосов О.Ю. та ін. Державне управління

і менеджмент. Х. : ХарПІ УАДУ, 2002. 492 с.

9. Помаза-Пономаренко А.Л. Методи державного регулювання земельно-орендних відносин. *Демократичне врядування : ефект. фах. наук. вид.* 2012. Вип. 9. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik9/fail/Pomaza-Ponomarenko.pdf.

10. Сумрін Ю.П., Бакуменко В.Д., Михненко А.М. та ін. Енциклопедичний словник з державного управління. К. : НАДУ, 2010. Т 2. 820 с.

11. Телешун С. О. Основи публічної політики та управління. Київ : НАДУ, 2011. 312 с.

References:

1. Atamanchuk, H.V. *Theory of state administration [Teoriya gosudarstvennogo upravleniya]*. Moscow: Omega-L, 2005, Print.

2. Bakumenko, V.D., Bexnosenko, D.O., and Kniazieva, V.M. *State administration [Derzhavne upravlinnya]*. Kyiv: Publisher: UASA, 2002. Print.

3. Bakhrakh, D.N., Rossynskiy, B.V. and Starilov, Yu.M. *Administrative law [Administrativnoe pravo]*. Moscow: Norma, 2008. Print.

4. Volkov, O.I. *Enterprise economics [Ekonomika predpriyati]*. 2nd version revised and added. Moscow: INFRA-M, 2001. Print.

5. Isaienko, I.A. "European approaches to functioning of public administration mechanisms [Evropeyski pidhodi do funktsionuvannya mehanizmiv publichnogo upravlinnya]." *Investitsiyi: praktika ta dosvid* 5 (2012): 114–117. Print.

6. Nyzhnyk, N.R. and Mashkov, O.A. *Comprehensive approach in the organization of state administration [Sistemniy pidhid v organizatsiyi derzhavnogo upravlinnya]*. Kyiv: Publisher: UASA, 1998. Print.

7. Obolenskyi, O.Yu., Borysevych, S.O. and Konyk, S.M. *Supportive lecture notes for discipline "Public administration." [Oporniy konspekt lektsiy z navchalnoyi distsiplini «Publichne upravlinnya»]*. Kyiv: NAPA, 2011. Print.

8. Odintsova, H.S., Mostovyi, H.I., Amosov, O.Yu. and others. *State administration and management [Derzhavne upravlinnya i menedzhment]*. KhRI UASA, 2002. Print.

9. Pomaza-Ponomarenko, A.L. "Methods of governmental control of land lease relations. [Metodi derzhavnogo reguluvannya zemelno-orendnih vIdnosin]." *Demokratichne vryaduvannya* 9 (2012). URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik9/fail/Pomaza-Ponomarenko.pdf.

10. Sumrin, Yu.P., Bakumenko, V.D., Mykhnenko, A.M. and others. *Encyclopedic dictionary of state administration [Entsiklopedichniy slovnik z derzhavnogo upravlinnya]*. Kyiv: NAPA, 2010. Т 2. Print.

11. Teleshun, S.O. *Fundamentals of public policy and administration [Osnovi publichnoyi politiki ta upravlinnya]*. Kyiv: NAPA, 2011. Print.

Шпортюк Н. Л., к.держ.упр., доц., ДДАЕУ, м. Дніпро

Shportyuk Natalia Leonidivna, Ph.D. in Public Administration, Associate Professor, Department of Management and Law of the Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

IMPROVING MECHANISM OF STATE INSTITUTIONAL INNOVATION ACTIVITY IN AGRICULTURAL HOLDING OF UKRAINE

В сучасних умовах українська економіка зазнає змін, що спрямовані на підвищення рівня технологічного переозброєння, в рамках яких агропромисловий комплекс потребує переходу на інноваційний шлях розвитку. В статті визначено поняття регіонального науково-інноваційного потенціалу, проаналізовано можливі причини, що гальмують розвиток в інноваційній діяльності в сільському господарстві у тому числі і проблеми розвитку науки. На основі зробленого аналізу, запропоновано пріоритетні напрямки розвитку та вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційних процесів в галузі АПК України.

Ключові слова: державне регулювання, інноваційний розвиток, сільське господарство, пріоритетні напрями, модернізація, потенціал.

In today's conditions, the Ukrainian economy is undergoing changes aimed at increasing the level of technological re-equipment, in which the agro-industrial complex needs a transition to an innovative way of development. The article defines the concept of regional scientific and innovation potential, analyzes possible causes that hinder development in innovative activities in agriculture, including the problems of the development of science. On the basis of the analysis, the priority directions of development and improvement of mechanisms of state regulation of innovative processes in agriculture of Ukraine are proposed.

Keywords: state regulation, innovation development, agriculture, priority directions, modernization, potential.

Постановка проблеми. Сільське господарство є однією з основних галузей економіки України. В сучасних умовах підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва передбачається на основі індустріально-інноваційного розвитку, шляхом модернізації та техніко-технологічного переозброєння сільськогосподарського виробництва.

Економічний механізм управління інноваційною діяльністю в Україні

знаходиться в стадії становлення. Нові ринкові умови і зростання науково-технічного прогресу постійно вносять свої корективи в техніко-технологічний розвиток агропромислового комплексу країни, внаслідок чого економічний механізм реалізації інноваційної політики повинен постійно вдосконалюватися. Реалізація нового механізму управління науково-технічним розвитком можлива лише за умови постійного державного регулювання індустріально-іноваційного розвитку на всіх рівнях економіки.

Аналіз стану і оцінка інноваційної діяльності в сільському господарстві держави свідчить, що цей процес характеризується невисоким рівнем інноваційної активності суб'єктів господарювання при значному науковому потенціалі.

Науково-інноваційний потенціал, безумовно, є основною рушійною силою науково-технічного прогресу в будь-якій галузі народного господарства, у т.ч. і в АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтовне дослідження різних аспектів інновацій та інноваційного розвитку здійснили у своїх працях іноземні та вітчизняні вчені Ф. Бездудний, Л. Гохберг, О. Дацій, І. Жукович, А. Загородній, О. Кот, Н. Кравченко, Л. Омарбакиєв, П. Саблук, Н. Сіренко, Н. Уколова, І. Федун, О. Шпикуляк, Й. Шумпетер, С. Ягудин, О. Янковська та інші. Але питання інноваційного розвитку аграрної сфери виявилися недостатньо розробленими.

Постановка завдання. Метою статті є формування визначення поняття регіональний науково-інноваційний потенціал, аналіз можливих причин, що гальмують розвиток в інноваційній діяльності в сільському господарстві у тому числі і проблем розвитку науки. На основі зробленого аналізу, запропонувати пріоритетні напрямки розвитку інноваційних процесів в галузі АПК України.

Викладення основного матеріалу. Українські науковці виділяють наступні основні елементи науково-інноваційного потенціалу:

– кадровий – сукупність творчих здібностей і можливостей працівників інтелектуальної праці забезпечувати, при виділенні відповідних ресурсів, суспільно необхідний рівень вирішення поточних і перспективних проблем науково-технічного розвитку виробництв, створювати науково-технічні і соціально-економічні нововведення, що забезпечують істотний приріст економічного ефекту, визначати пріоритетні форми, методи і соціально-економічні кордони найбільш доцільного їх застосування в сфері матеріального виробництва;

– матеріально-технічний – характеризується осначеністю науково-технічної засобами працівників наукового та конструкторсько-технологічної праці, а також ступенем фондоозброєності працівників інтелектуальної праці;

– соціо-інформаційний – визначається ступенем відповідності сучасним вимогам соціально-економічної і науково-технічної інфраструктур сфери інтелектуальної діяльності, що створюють найбільш сприятливі умови

для інтелектуальної праці;

– організаційно-управлінський – характеризує досконалість науково-виробничих структур, застосовуваних форм, методів і засобів управління, які визначають єдність кадрової, наукової, матеріально-технічної та соціальних складових інтелектуального потенціалу, високу професійну придатність працівників інтелектуальної праці та ступінь відповідності сучасним вимогам механізму ринкового регулювання, що забезпечує найбільш повну реалізацію творчих і науково-технічних можливостей інтелектуального потенціалу;

– науковий – визначається сукупністю систем науково-технічних знань і успіхів у вигляді винаходів та інших наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок, технологій, виняткове право користування якими належить державі, суб'єкту господарювання тощо [1].

Таким чином, регіональний науково-інноваційний потенціал може бути визначений як сукупність кінцевих науково-технічних результатів, наукових колективів, забезпечених всіма необхідними ресурсами (людськими, матеріальними, технічними, інформаційними та ін.), а також ефективні організаційні форми їх взаємодії, що забезпечують реалізацію повноважень суб'єктів наукової діяльності регіонів в сфері наукового і технічного розвитку. Регіональний науково-інноваційний потенціал характеризує здатність даного регіону виробляти, отримувати і передавати для використання нові досягнення науки і техніки.

Реалізація наукового-інноваційного потенціалу регіону передбачає появу нових напрямків виробництва, що може привести до його реструктуризації. При цьому необхідно враховувати структуру регіональної економіки, що склалася раніше, так як розміщення на території регіону підприємства з виробництва наукомісткої інноваційної продукції без наявності відповідних умов і ресурсів (відсутність кваліфікованих кадрів, наукових центрів) може привести до його неефективного функціонування [2]. Ослаблення негативного впливу на АПК зовнішніх факторів, є необхідним, але недостатньою умовою для поліпшення його інноваційного розвитку.

Крім того, необхідно виробити заходи, спрямовані на усунення можливих причин, що гальмують розвиток в інноваційній діяльності в сільському господарстві регіонів. Відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року для інноваційного розвитку економіки необхідно використовувати всі наявні можливості і ресурси держави в області технологічного розвитку АПК [4].

Зважаючи на це, планується вжити заходів щодо створення фонду аграрних досліджень, а також участі України в спільних міжнародних науково-дослідних проектах з розвиненими аграрними країнами - Австралією, Бразилією, Канадою, Аргентиною, країнами Євросоюзу та ін.

Відповідно до пріоритетів розвитку і потребам АПК необхідно продовжувати наукові дослідження в сфері рослинництва і тваринництва. Темати-

ку досліджень потрібно розширювати за рахунок розвитку спільних досліджень з провідними зарубіжними науковими центрами, залучення іноземних учених в склади наукових груп, адаптації зарубіжних технологій які можна застосувати відповідно до умов України.

Слабка інноваційна активність суб'єктів в першу чергу пов'язана високим комерційним ризиком вкладення коштів в інноваційну сферу, а також необхідністю великих фінансових витрат, тривалим терміном окупності, що не досконалістю правового забезпечення науково-технічної діяльності. Ситуація ускладнюється слабкістю стимулів для використання технологічних і технічних інновацій, недосконалістю податкової та фінансово-кредитної політики. Крім того, недостатня активність інноваційної діяльності в сільсько-му господарстві обумовлена відсутністю платоспроможного попиту на науково-технічну і наукомістку продукцію в зв'язку з важким фінансовим станом організацій, недостатністю бюджетних джерел фінансування, складністю отримання кредитів.

Слабкою ланкою в розвитку інноваційної діяльності так само є нерозвиненість ринку інноваційної продукції, відсутність ефективного організаційно-економічного механізму управління інноваційними процесами. Науково-технічні розробки далеко не завжди є продуктом, готовим для ефективної реалізації в агропромисловому виробництві. Відсутні структури, що займаються вивченням попиту на інновації. При відборі інноваційних проєктів не проводиться їх економічна експертиза, не аналізуються показники ефективності освоєння і не обґрунтовуються схеми впровадження отриманих результатів у виробництво.

На думку окремих авторів, основними проблемами розвитку науки на сьогоднішній день є:

- відсутність ефективного механізму конкуренції;
- слабка зацікавленість сільськогосподарських і переробних підприємств;
- недостатній рівень фінансування НДДКР в сфері агропромислового комплексу;
- недостатній розвиток матеріально-технічної бази науково-дослідних організацій;
- низька інноваційна активність наукових установ;
- слабка інтеграція науки і освіти, недостатньо реалізований науковий потенціал аграрних вищих навчальних закладів;
- відсутність єдиної системи зберігання генофонду рослин і тварин;
- нерозвиненість інформаційно-сервісної сфери наукових послуг;
- відтік молодих, професійно-підготовлених кадрів в інші сфери діяльності через соціальну незахищеність;
- недостатність кадрового потенціалу по гостродефіцитним і пріоритетним напрямам сільськогосподарської науки, в тому числі в області поширення наукових розробок і знань [3].

Специфіка ситуації, що склалася полягає ще в тому, що в країні є значні фундаментальні і технологічні заділи, унікальна науково-виробнича база. У той же час, вкрай слабка орієнтація цього інноваційного потенціалу на реалізацію наукових досягнень в виробництві та інших сферах діяльності. Інноваційний дефіцит виявляється у відсутності ефективного механізму управління процесом створення і реалізації нововведень, у відсутності джерел його фінансування, низької результативності діяльності наукових колективів [3].

З урахуванням ситуації, що склалася ми вважаємо за доцільне розвиток інноваційних процесів в сільському господарстві України в наступних основних напрямках:

- 1) технічне і технологічне переоснащення підприємств;
- 2) формування ефективного механізму управління інноваційною діяльністю в аграрному виробництві на регіональному рівні;
- 3) інтеграція малих підприємств, великі виробничі формування на основі кооперування зв'язків, для використання переваг великих підприємств;
- 4) активізація інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів;
- 5) підвищення результативності наукових досліджень.

Перший напрямок має забезпечити, в першу чергу, технічне переозброєння підприємств, подолання технологічної відсталості агропромислового виробництва.

Другий напрямок передбачає формування механізму управління інноваційною діяльністю в сільському господарстві на регіональному рівні, який забезпечить створення системи інформаційного та інфраструктурного забезпечення інноваційних процесів. Формування інноваційної інфраструктури, в свою чергу, передбачає формування організацій по просуванню науково-технічної продукції на ринку інновацій; інформаційно-консультативне забезпечення інноваційної діяльності; експертизу наукових та інноваційних програм, проектів, пропозицій і заявок; розвиток дослідної бази; створення структур для фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності.

Третім напрямком розвитку інноваційної діяльності може виступити інтеграція малих сільськогосподарських і переробних підприємств (в тому числі особистих підсобних господарств) в великі структури які володіють великими фінансовими можливостями.

Четвертий напрямок передбачає активізацію інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств на основі надання податкових пільг, поліпшення фінансування, розширення надання інформаційних послуг.

П'ятий напрям передбачає підвищення відповідальності науково-дослідних та інших підприємств за результати інноваційної діяльності.

Висновки. Рекомендовані напрямки відповідають економічно обґрунтованим і доцільним цілям інноваційного розвитку. Зокрема, саме роботою по зазначеним напрямкам сформує основу регіонального інтегрованого ін-

новаційно-агропромислового комплексу, що складається з навчальних, наукових і фінансових установ, малих, середніх і великих виробничих формувань, установ інноваційної інфраструктури, здатної швидко і адекватно реагувати на зміну зовнішнього середовища і випускати конкурентоспроможну продукцію.

Для кожного конкретного регіону основні напрямки інноваційного розвитку в галузях сільського господарства повинні застосовуватись з урахуванням рівня розвитку науково-технічного прогресу, регіональних особливостей, реальних умов господарювання.

Список використаних джерел:

1. Білик Р.С. Моделі інноваційного розвитку національних економік в умовах глобальної конкуренції // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Випуск 2 (48). 2016. – С. 16–23.
2. Будкін В. Інноваційна модель розвитку національних економік // Економіка України. 2010. № 6. С. 61–68.
3. Давиденко Н.М., Буряк А.В., Скрипник Г.О. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України : монографія. Київ : Компринт, 2017. 388 с.
4. Концепція Державної програми сталого сільського розвитку України на період до 2025 року. URL: <http://www.uazakon.com/document/fpart88/idx88535.htm>.

References:

1. Bilyk, R.S. "An innovative model for the development of national economies [Modeli innovatsijnoho rozvytku natsional'nykh ekonomik v umovakh hlobal'noi konkurentsii]." *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriiia Ekonomika*. (48) (2016): 16-23. Print.
2. Budkin, V. "An innovative model for the development of national economies [Innovatsijna model' rozvytku natsional'nykh ekonomik]." *Ekonomika Ukrainy* 6 (2010): 61-68. Print.
3. Davydenko, N.M. *Investment provision of the agrarian sector of Ukraine's economy* [Investytsijne zabezpechennia rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy]. Kyiv: Komprynt, 2017. Print.
4. The Conception of the State Program for Sustainable Rural Development of Ukraine for the period up to 2025 [Kontseptsiia Derzhavnoi prohramy staloho sil'skoho rozvytku Ukrainy na period do 2025 roku]. *Cabinet of Ministers of Ukraine*. available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248515797> (Accessed 23 September 2015).

DOI: 10.5281/zenodo.3233434

УДК 351.711

*Домбровська С. М., д.держ.упр., проф., начальник ННВЦ НУЦЗУ,
м. Харків,*

Баглик В. С., к.держ. упр., НУЦЗУ, м. Харків

*Dombrovska Svitlana Mykolayina, Doctor of Science in Public Administration,
Professor, Head of educational-scientific-production center at National University of
Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,*

*Bahlyk Vitaly Svyatoslavovych, Ph.D. in Public Administration at National Uni-
versity of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СЕРВІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ СФЕРИ ПОСЛУГ

PUBLIC REGULATION OF THE SERVICE-ORIENTED ECONOMY DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY

У статті проаналізовано новітні підходи до державного регулювання розвитку сервісно-орієнтованої економіки сфери послуг в Україні. Визначено, що сектор послуг вносить важливий вклад у стабілізацію зайнятості працездатного населення, зростання загальної продуктивності праці й інноваційну динаміку національної економіки. Тому й у теоретичному, і в практичному аспектах відчувається потреба в поглибленні розуміння глобалізаційного фактора інноваційного прискорення в ключових секторах сфери послуг, до яких ставляться - стандартизація, регулювання й торгівля на основах розвитку сервісно-орієнтованої економіки.

Ключові слова: *сервісно-орієнтована економіка, сфера послуг, державне регулювання сфери послуг.*

The latest approaches to public regulation of the service-oriented economy development of the service industry in Ukraine have been analysed in the article. It has been defined that the service industry makes an important contribution to the employment stabilization of the able-bodied population, the growth of overall labour productivity and the innovative dynamics of the national economy. Therefore, in the theoretical and practical aspects, there is a need to deepen the understanding of the globalization factor of innovation acceleration in key spheres of the service industry, which include standardization, regulation and trade based on the service-oriented economy development.

Key words: *service-oriented economy, service industry, public regulation of the service industry.*

Постановка проблеми. Становлення й розвиток сервіс-орієнтованої економіки є провідною об'єктивною тенденцією динаміки світової економічної системи. Така тенденція відбиває зростання соціальної ефективності як результату реструктуризації сучасної організації суспільного виробництва.

У міру того, як глобальна економіка стає дійсно усе більш сервіс-орієнтованою, економічна теорія послуг здобуває, відповідно, до зростання значимість як науковообґрунтованої політики прискореного розвитку усієї сфери послуг. Це передбачає розгляд складного комплексу економічних, соціальних і організаційних проблем, що супроводжують становлення соціально-орієнтованої економіки в кордонах кожної національної економічної системи, обумовлене тим, що в сервіс-орієнтованій економіці сфера послуг перетворюється в основний об'єкт додатка інноваційних зусиль і інвестиційних потоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем становлення й розвитку державного регулювання сервіс-орієнтованої економіки й туризму знайшло відбиття у державно-управлінській науковій літературі. У цьому аспекті слід особливо зазначити публікації таких авторів, як [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Метою статті є проаналізувати основи державного регулювання розвитку сервісно-орієнтованої економіки сфери послуг.

Виклад основного матеріалу. У цих умовах якісно змінюється й сам механізм динаміки сучасної економічної системи – у новій ситуації вона приводиться в рух переважно наданням послуг на базі їх всесферної диверсифікованості й на основі «індустріалізації» сервіс-орієнтованого виробництва. У результаті кожна первинна ланка «досервісного» суспільного виробництва, переходячи в поле сервіс-орієнтованої економіки, здобуває вже інший об'єктивно-спрямований вектор свого розвитку - відповідно до сервіс-орієнтованого характеру виробництва, що відбивають базові соціальні технології. Тільки при такій умові «несервісні» підприємства зможуть реалізувати свій виробничий потенціал як основний елемент саме сервіс-орієнтованої економіки.

Таким чином, сервісна орієнтація виробничих процесів стає істотною характеристикою кожної первинної ланки суспільного виробництва. Економічний аспект такої сервісної переорієнтації полягає в тому, що, хоча цінність продукту визначається його відповідністю своєму функціональному призначенню, спеціальна сервісна спрямованість даного продукту надає йому додаткову цінність як особливому виду соціально-значимої послуги.

Орієнтація на сервіс якісно міняє алгоритм функціонування підприємства, коли воно направлено рухається у бік максимізації свого виробничого, технічного й соціального потенціалу у сфері обслуговування. Економічна суть такого якісного стрибка полягає в тому, що компанія від виробництва переважно товарів («модель домінування товарів») переходить

до виробництва переважно послуг («модель домінування послуг»).

Сервіс-орієнтовані підприємства характеризуються тим, що виробники орієнтуються на створення доданої вартості на товари за допомогою виробництвотехнічно-складних виробів, які у необхідності вимагають шлейфа сервісного супроводу, тобто створення спеціальних систем їх обслуговування (таке, наприклад, виробництво комп'ютера, експлуатація якого орієнтована на постійне придбання власником комп'ютера зростаючого потоку одиниць програмного забезпечення) [3, с. 29].

У цій ситуації виникають нові, особливі сервіс-галузі, інвестиційна й інноваційна ємність яких перевершує навіть традиційні галузі товарного виробництва. Це пояснюється тим, що в сервіс-орієнтованому виробництві розвинені, у першу чергу, служби послуг – аутсорсинг, спеціалізовані механізми лізингу, матеріально-технічна підтримка експлуатації, професійне навчання зайнятих у сервісній інфраструктурі.

У цілому названі процеси можна характеризувати як революцію у вартісних відносинах ринкової системи - виробники як покупці можуть зняти із себе тягар власника, звівши витрати до вартості володіння й використання даного виробничого ресурсу й завдяки цьому, сконцентрувати обмежені капітальні ресурси на основній функціональній сфері свого підприємства.

Значимість ефективної організації сфери послуг має в сучасних умовах вирішальне значення й для стійкого економічного зростання, оскільки сприяння торгівлі послугами через відкриті ринки й прийняття недискримінаційного режиму має об'єктивним наслідком підвищення рівня зайнятості населення, одержання більш високих доходів, перехід до якісного нового рівня життя.

У свою чергу, відкриття певних секторів національної економіки для регіональної й міжнародної конкуренції надає вітчизняним споживачам можливість доступу до більш широкого кола послуг і до нової якості життєдіяльності, як на національному ринку, так і на закордонному. А все це стимулює місцевих виробників до більшої інноваційності й ефективності в наданні конкурентоспроможних послуг.

Світова економічна криза стала фактором, що стимулюють практично всі країни світу до максимального використання наявного в них економічного потенціалу в невиробничій сфері, насамперед, у сфері міжнародного туризму як специфічного джерела валютних ресурсів. Адже навіть у Європі – самому туристично-розвиненому районі світу, не повністю реалізуються можливості туристичного бізнесу [2].

Основний напрямок зростання ефективності в цій сфері - у зростанні цілеспрямованої активності органів влади муніципального й регіонального рівня, які повинні сприяти розвитку індустрії туризму й адаптації цього специфічного виду (переважно малого й середнього) бізнесу, а також дер-

жавного підприємництва, до реальних умов даної країни, до нинішньої складної економічної ситуації (за рахунок диверсифікованості й розвитку більшості галузевих бізнес-моделей).

З набранням чинності Лісабонським договором (2009) туризм увійшов у сферу пан'європейської політики. Завдання, поставлене відповідними координаційними органами, полягає в тому, щоб додати політиці у сфері туризму статус таких же загальноєвропейських ініціатив, як зниження забруднення навколишнього середовища або екологічність сільського господарства. Економічна метасучасної державної політики у сфері туризму - перетворити туризм у конкурентоспроможний, інноваційний, стійкий і високоприбутковий сектор національного бізнесу. Ці цілі збігаються з економічними імперативами розвитку сучасного конкурентоспроможного ринку туристичних послуг як високоприбуткового сектору національної економіки.

У структурі національної економіки багатьох країн туризм уже перетворився в один із ключових секторів економічної діяльності, ставши важливим джерелом інвестицій у сфері суспільних робіт, будівництва, транспорту, агропромислового комплексу, усієї сервісної сфери. Економічна система сучасного туризму безпосередньо впливає на ефективність роботи безлічі підприємств і організацій усіх розмірів, усіх форм власності й практично всіх галузей національної макроекономіки.

Особливо широкі масштаби придбав так званий «оздоровчий туризм», в економічну орбіту якого втягнуто населення більшості країн світу. Виникла нова сфера глобального конкурентного протистояння національних економік, оскільки оздоровчий туризм за останні роки придбав статус одного з базових конкурентоспроможних елементів ефективно сервіс-орієнтованої економіки. Подальше ігнорування соціальної значимості оздоровчого туризму може обернутися для вітчизняної економіки непоправними втратами, що здатне загальмувати розвиток - як усієї системи національної охорони здоров'я, так і зростання тривалості життя в нашій країні, більше того - законсервувати неефективні методи й інструменти становлення, функціонування й стратегічного розвитку сервіс-орієнтованої економіки.

Усе це свідчить про те, що сьогодні назріла й теоретична, і практична потреба в розробці спеціальної концепції оздоровчого туризму, яка б зуміла не тільки розкрити економічний контекст його реальних проблем, але й відбити значимість оздоровчого туризму як системного елемента зростання економічної ефективності «сервісного виробництва» [1, с. 6].

Важливо відзначити, що в рамках даного дослідження оздоровчий туризм виступає, насамперед, як локалізована в рамках названого сектору (туристичних послуг) репрезентативна модель функціонування й розвитку всієї сервіс-орієнтованої економіки. При такому підході аналіз оздоровчого туризму як названої моделі здатний розкрити сутнісні тенденції всієї сервіс-орієнтованої економіки, чому й визначений вибір теми й логіки справжнього дослідження.

Економічний зміст процесів, що відбуваються у сфері послуг, обумовлене не тільки, що в індустріальному виробництві воно має статус інфраструктурного, допоміжного виробництва, розміри, тенденції й динаміка якого програмується розмірами, тенденціями й динамікою домінантної сфери економічної системи. У цей час сфера послуг сама претендує на статус основної сфери економіки, у зв'язку із чим така економіка одержала в науковій літературі найменування «економіка послуг» (або - «сервіс-орієнтована економіка»). На практиці це означає, що в сервіс-орієнтованій економіці фірми переходять від простого продажу зроблених ними товарів до надання шлейфа сервісних послуг. Така переорієнтація не стільки доповнює основне виробництво, скільки розширює його соціальний і економічний простір. У результаті число робочих місць у сфері послуг перевершує загальне число зайнятих в індустріальному й аграрному сферах економіки.

У сервіс-орієнтованій економіці сектор обслуговування виступає основною сферою в структурі зайнятості, формуючи відповідну структуру джерел валового внутрішнього продукту. Більше того, у країнах сервіс-орієнтованої економіки науково-дослідні інвестиції й наукові послуги звичайно становлять тільки одну третину витрат на дослідження й аналіз, тоді як безпосередньо сектор обслуговування дає близько двох третин валового внутрішнього продукту й стільки ж робочих місць для трудової зайнятості, що властиво практично для сектору послуг у всіх сучасних індустріалізованих країн. Пояснюється це тим, що сучасні інформаційні й інші технології утворюють матеріальні передумова появи нових послуг, включаючи нову й невід'ємну сферу сервіс-орієнтованої економіки - пост-продажний сервіс на базі надання відповідних послуг у процесі обслуговування з використанням сучасних технологій виробництва. Зростання обсягів ультрасучасних ринків (від логістики до мультимедіа, послуги для дослідження й розвитку, ділові послуги й послуги охорона здоров'я, особисті послуги й творчі заняття) нерозривно пов'язане з новаціями у сфері обслуговування. Звідси випливає, що сфера обслуговування повинна показувати більш високий рівень якості в обслуговуванні, чим той, який уже досягнуто в основному виробничому секторі, що вимагає прискореного впровадження інвестицій у розвиток нових типів послуг.

Аналіз сервіс-орієнтованої економіки виявляє наступні основні тенденції розвитку сфери послуг у сучасній економіці [5]:

- розробка технології обслуговування як системи глобальної стандартизації, що вимагає універсалізації виробничо-технічної бази сфери послуг у всіх національних економічних системах;
- інтеграція сфери виробництва й сфери послуг на базі злиття прикладних ініціатив з інноваційними технологічними розробками;
- високий рівень освіти й навчання масового працівника сфери обслуговування (особливо в тих областях зайнятості, які вимагають академічного

навчання висококваліфікованих кадрів);

- досягнення високого рівня інфраструктурної розвиненості сфери обслуговування (у вигляді мобільної телефонії, цифрових технологій, кабельних мереж, принципово нової транспортної системи);

- поява нових ринків на базі появи якісно-нових послуг (інтенсивні продажі спеціалізованого знання на ринках освітніх послуг, сервісний потенціал реалізації гібридних продуктів);

- інтернаціоналізація інтеграційних сфер обслуговування з метою нарощування експорту бізнесу послуг;

- сфера послуг усе частіше представлена регульованими локальними ринками постпродажного обслуговування (в міру насичення споживчого ринку технічною продукцією);

- державне регулювання впровадженням нововведень у секторі послуг за допомогою систематичного обслуговування нововведення на базі розробки виробу за всіма аспектами його функціонального споживання;

- базовими параметрами ринку послуг стають мобільність і новизна, оскільки інтенсивне надання послуги в цей час ще не завжди відповідає вимогам експорту;

- активне подолання слабкої правової захищеності інтелектуальної власності як передумова підвищення економічної ефективності реалізації технічних і інноваційних нововведень у сфері обслуговування.

Значимість підтримки розвитку технологій, створюваних саме для сфери обслуговування (насамперед, - для процесів, що інтегрують надання послуг зі спеціалізованими, пов'язаними з технологіями й програмами у сферах транспорту, енергії, мультимедіа), полягає в тому, що пов'язані із сучасною сервісною технологією програми дослідження вимагають пріоритетного фінансування з метою розвитку виробничого встаткування в аспекті процесів обслуговування. При цьому, розглядаючи основні тенденції динаміки сфери послуг у національній економіці, слід зазначити в якості базової передумови їх формування й реалізації необхідність сталого розвитку економіки країни протягом щодо тривалого тимчасового періоду. Разом з тим, сектор послуг вимагає певної пропорції зі сферою виробництва в аспекті повної зайнятості працездатного населення. Особливо слід зазначити, що позначився тенденцію до аутсорсингу послуг, відбиту в зростанні ділових галузей промисловості послуг. Ще однією важливою особливістю-тенденцією динаміки сфери обслуговування є прогресивна структура зайнятості в даній сфері.

Зростання продуктивності праці у сфері послуг має системне значення, оскільки ефективність послуг не є ізольованою областю, а тісно пов'язана практично з усіма сферами й галузями національної економіки. Економічний зміст сервіс-орієнтованого виробництва полягає в тому, що зростання продуктивності праці у сфері послуг випереджає зростання продуктивності праці в традиційних галузях виробництва і тем змушує їх

піднімати й свій рівень продуктивності. Це означає реальну можливість приросту валового внутрішнього продукту за рахунок переважно зростання продукції у сфері послуг, що типово для розвиненої постіндустріальної економіки. Разом з тим, можливо й зворотний вплив прискореного розвитку сектору послуг як стимулу додаткового підвищення зростання валового внутрішнього продукту за рахунок динаміки основного виробництва. У цьому зв'язку важливо відзначити, що сфері обслуговування властива відносно менша амплітуда коливання в періоди циклічних криз виробництва. А це дозволяє зробити висновок про те, що випереджальний розвиток сфери обслуговування входить до числа антициклічних інструментів державного регулювання виробництва, і використання такого антициклічного ефекту стає стійкою тенденцією при оцінці перспектив розвитку сектору послуг [4].

Оскільки економічні системи стають більш складними, то й відмінності між сферою виробництва й сферою послуг зі ступеню технічної оснащеності або складності використовуваного встаткування стають усе менш значущими. Передача технології від виробничого сектору до сектору послуг свідчить про недостатність матеріальної бази самої сфери обслуговування, про нереалізований потенціал інвестиційного капіталу в інноваційному бізнесі даної сфери. Тому в цей час послуги й бізнес, що спеціалізуються на обслуговування у виробничому секторі, стають усе більш важливими для економіки. Саме тому в методичному аспекті важливо розробити й реалізувати індикатори, що характеризують ступінь інноваційного відновлення бізнесу у сфері послуг, які необхідно зіставляти з аналогічними індикаторами виробничого сектору. Завдяки цьому стає можливою політика прискорення інновацій у фірмах сектору обслуговування. Економічна політика може підсилити інноваційний потенціал, оскільки фірми даного сектору одержують менше державної допомоги й підтримки, чим фірми виробництва.

Особливе місце займає сектор ділових послуг, оскільки інтенсивні ділові послуги вони забезпечують швидкий економічний розвиток за рахунок вторинних (малоінвестованих) факторів виробництва, одночасно формуючи інноваційний підсектор у межах послуг. Із цих позицій економічна значимість послуг полягає в тому, що найближчим часом саме сектор ділових послуг стане домінуючим сектором національної економіки більшості розвинених країн світу, забезпечуючи небачене зростання життєвого рівня населення, який буде залежати від цього більшою мірою, тобто від удосконалення продуктивності ділових послуг, чим від удосконалення безпосереднього процесу виробництва. Перспективна значимість цієї новітньої тенденції продемонстрована бізнесом інтенсивних ділових послуг. При цьому більша частина зростання продуктивності відбувається завдяки впровадженню різних типів інновацій і розвитку внутрішньо-фірмового сервісу, тоді як виробничий сектор як і раніше залишається дже-

релом багатьох технічних процесів і продуктів, інноваційні досягнення яких прийняті діловими фірмами у сфері обслуговування. Однак сектор обслуговування не є пасивним «адаптером» нових методів виробництва, що вимагає нового концептуального трактування політики нововведень у сфері соціальних послуг [3].

Висновки. Таким чином, нами обґрунтовано, що державне регулювання сервіс-орієнтованої економіки носить двоїстий характер, відбиваючи її двоїсту економічну природу - з одного боку, у тій мірі, у якій сервіс-орієнтована економіка реалізує соціально-значимі потреби, вона підлягає прямому державному регулюванню; з іншого боку, у тій мірі, у якій вона реалізує індивідуально-значимі потреби, вона є простором недержавного, непрямого, ринкового регулювання; це дозволяє визначити параметри цільової підготовки управлінських кадрів зі значним туристсько-рекреаційним потенціалом, забезпечивши необхідну спрямованість їх кваліфікації.

Виявлені основні цілі, інструменти й проблеми державного регулювання сервіс-орієнтованої економіки, які покликані адекватно відбити специфіку домінуючого на ринках даної економічної системи малого й середнього бізнесу; це дозволяє розробити специфічну програму фінансового стимулювання названих видів підприємництва, у границях якої бізнес у секторі оздоровчого туризму на початковому етапі свого формування повинен розглядатися не стільки як джерело муніципальних і регіональних податкових вступів, скільки як об'єкт цільового бюджетного кредитування; це дозволяє розробити диференційовані рекомендації адресного характеру, сприятливі прискореному розвитку даного ринку.

Список використаних джерел:

1. Бьюкенен Дж. Конституція економічної політики. URL: http://www.lukyanenko.at.ua/_ld/1/114____.pdf.
2. Білотіл О. М. Дослідження сутності механізму державного управління в туристичній індустрії. *Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту* : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. Х. : НУЦЗУ, 2015. С. 74–76.
3. Європейські принципи державного управління / перекл. з англ. О. Ю. Куленкової. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 52 с.
4. Карпенко О. В. Механізми формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики в Україні : дис. ... д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 “Механізми державного управління ; Нац. Акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2016. 466 с.
5. Приходченко Л.Л. Принципи державного управління як теорія та інструмент забезпечення ефективності. URL: <http://stattionline.org.ua/pravo/28/1125-principi-derzhavnogo-upravlinnya-yak-teoriya-ta-instrument-zabezpechennyaefektivnosti.html>.
6. Чернецька С. А. Сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 232. С.85–88.

References:

1. B'iukenen, Dzh. "The Constitution of Economic Policy [Konstitutsiya ekonomicheskoy politiki]", Available at: http://www.lukyanenko.at.ua/_ld/1/114____.pdf (Accessed 03 June 2017).
2. Bilotyl, O. M. "Investigation of the essence of the mechanism of public administration in the tourism industry [Doslidzhennya sutnosti mekhanizmu derzhavnoho upravlinnya v turystychniy industriyi]." *Derzhavne upravlinnya naukovo-osvitnoho zabezpechennya pidhotovky konkurentospromozhnykh fakhivtsiv u sferi tsyvilnoho zak-hystu* (2015): 74-76. Print.
3. Kulenkova, O. Yu. *European Principles of Public Administration [Yevro-peyski pryntsypy derzhavnoho upravlinnya]*. Kyiv: VADU-UADU, 2000. Print.
4. Karpenko, O.V. *Mechanisms of formation and implementation of service-oriented state policy in Ukraine [Mekhanizmy formuvannya ta realizatsiyi servisno-oriyentovanoyi derzhavnoyi polityky v Ukrayini]*, Abstract of Dr.Sc. dissertation, Mechanisms of public administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, 2016. Print.
5. Prikhodchenko, L.L. "Principles of public administration as a theory and an instrument for ensuring efficiency [Pryntsypy derzhavnoho upravlinnya yak teoriya ta instrument zabezpechennya efektyvnosti]", Available at: <http://stacionline.org.ua/pravo/28/1125-principi-derzhavnogo-upravlinnya-yak-teoriya-ta-instrument-zabezpechennyaefektyvnosti.html>, (Accessed 12 May 2019).
6. Chernetska, S.A. "Modern tendencies of development of international tourism [Suchasni tendentsiyi rozvytku mizhnarodnoho turyzmu]", *Kultura narodov Prychernomor'ya* 232 (2012): 85-88. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233430

УДК 338.24

Залізнюк В. П., к.е.н., докторант ТНУ імені В.І. Вернадського, м. Київ

Zalizniuk V., Candidate of Economic Sciences, Ph.D. student of Taurian National University named after V.I. Vernadsky, Kyiv

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОПОМОГИ ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

REFORM OF THE SYSTEM OF INTERNAL FOOD AID AS A MECHANISM FOR PROVIDING THE FOOD SECURITY OF THE COUNTRY

Наведено аргументи, які доводять, що створення системи внутрішньої продовольчої допомоги як фактора, що забезпечує продовольчу безпеку держави, в сьогоденнішніх реаліях особливо актуально. Зазначено, що інноваційним та ефективним способом вирішення агропродовольчих проблем в регіоні є створення системи внутрішньої продовольчої допомоги, заснованої на продукції, виробленої агропромисловим комплексом. Система внутрішньої продовольчої допомоги включає в себе елементи всього товаропровідного ланцюжка – від виробництва сировини до готового раціону харчування: органи управління; підприємства, що виробляють харчову продукцію; об'єкти логістики (склади, розподільні центри та центри комплектування раціонів харчування); транспортні організації тощо.

Ключові слова: внутрішня продовольча допомога, продовольча безпека, продовольча незалежність, механізми, стимулювання

Arguments that prove that the creation of the system of internal food aid as a factor providing the food security of the state is especially relevant in today's realities. It is noted that an innovative and effective way of solving agro-food problems in the region is the creation of an internal food aid system based on products produced by the agro-industrial complex. The system of internal food aid includes elements of the entire commodity chain - from raw material production to the finished diet: control bodies; enterprises producing food products; objects of logistics (warehouses, distributive centers and centers for manning food rations); transport organizations, etc.

Keywords: internal food aid, food security, food independence, mechanisms, incentives.

Постановка проблеми. Інноваційним та ефективним способом вирішення агропродовольчих проблем в регіоні є створення системи внутрішньої продовольчої допомоги, заснованої на продукції, виробленої агропромисловим комплексом. Система внутрішньої продовольчої допомоги включає в себе елементи всього товаропровідного ланцюжка – від виробництва сировини до готового раціону харчування: органи управління; підприємства, що виробляють харчову продукцію; об'єкти логістики (склади, розподільні центри та центри комплектування раціонів харчування); транспортні організації тощо. Створення системи внутрішньої продовольчої допомоги як фактора, що забезпечує продовольчу безпеку держави, в сьогоденнішніх реаліях особливо актуально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних підходів щодо забезпечення продовольчої безпеки внесли відомі як вітчизняні вчені так і зарубіжні, вчені: Дацій О.І., Корбут Л.О., Шахназарян, Г.Є., John J. Wallis, Douglass C. North та інші. Проте в науковій літературі фрагментарно висвітлено питання розвитку системи внутрішньої продовольчої допомоги як механізму забезпечення продовольчої безпеки країни, що потребує подальшого дослідження у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування системи

внутрішньої продовольчої допомоги як механізму забезпечення продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічна сутність внутрішньої продовольчої допомоги полягає в забезпеченні малозабезпечених категорій населення здоровим харчуванням, створення механізму адаптації держави до зобов'язань члена СОТ щодо обмеження обсягів державної підтримки аграрного сектора економіки. Щоб не допустити зниження доступності до продовольства малозабезпечених категорій населення необхідно наростити ресурсну базу продовольства; забезпечити продовольчу безпеку, економічну, фізичну і соціальну доступність малозабезпечених категорій населення до здорового харчування.

Система внутрішньої продовольчої допомоги вирішує завдання зниження рівня бідності шляхом забезпечення пріоритетної підтримки малозабезпечених категорій населення, які не мають достатніх коштів на здорове харчування; з іншого – виробники та переробники сільськогосподарської продукції отримують стабільне довгострокове замовлення на свою продукцію. Державна підтримка реалізується через створювану в масштабах країни інфраструктуру розподілу внутрішньої продовольчої допомоги. На практиці регіони самі вибирають прийнятні способи надання допомоги малозабезпеченим категоріям населення, які в силу матеріальних труднощів не можуть дозволити собі різноманітне харчування.

Якщо заглибитися в історію питання, то розвиток механізмів внутрішньої продовольчої допомоги почався під час Великої депресії в США. Надалі механізм прямої допомоги сільськогосподарським виробникам та вертикальна інтеграція (формування стійких ланцюжків «від поля до прилавка» й «від поля до тарілки») стали основою стійкої та конкурентоспроможної системи внутрішньої продовольчої допомоги [4].

Досвід США та країн ЄС показує, що ефективним механізмом такої підтримки стає стимулювання кінцевого споживання продуктів харчування через програми продовольчої допомоги малозабезпеченим категоріям населення. У середньому 47,6 млн. американців щомісяця отримували по 133,1 дол. Порівняно з 1969 р кількість учасників програми зростає в 16,6 рази, обсяг виділених коштів збільшився в 33,2 рази. Більше 70% учасників програми представлені родинами з дітьми, кожна четверта сім'я має у складі літніх людей або людей з обмеженими можливостями [3].

Перші державні програми продовольчої допомоги малозабезпеченим верствам населення США були затверджені Конгресом уже в 60-ті роки в рамках концепції створення «Великого суспільства», але за характером впливу були декларативними. «Лише в 80-90-х роках у зв'язку з загостренням соціальних протиріч їх фінансування і реалізація стала однією з пріоритетних задач Міністерства сільського господарства країни. Було створено спеціальний відділ – Служба з питань продовольства і послуг для споживачів (Food and Consumer Service), який виконував три головні задачі:

1) поліпшення здоров'я нації шляхом продовольчої допомоги малозабезпеченим верствам населення;

2) удосконалення економічного розвитку аграрного сектору за рахунок удосконалення механізму прямих зв'язків виробників із споживачами продовольства;

3) підвищення рівня поінформованості населення з питань раціонального харчування» [5].

За оцінкою Мінсільгоспу США кожен долар продовольчої допомоги генерує до 1,8 дол. в економічній діяльності. Кожен мільярд доларів за програмою дозволяє створювати або підтримувати в цілому 18 тис. робочих місць, включаючи 3 тис. робочих місць в сільському господарстві [1]. При створенні механізмів державної внутрішньої продовольчої допомоги необхідно враховувати як приклади зарубіжного досвіду, так і особливості вітчизняного аграрного сектору економіки.

У світовій практиці існує три механізми внутрішньої продовольчої допомоги малозабезпеченим категоріям населення: соціальне харчування, програми адресної продовольчої допомоги та добровільне придбання продуктів харчування на користь бідних. Система внутрішньої продовольчої допомоги об'єднує все це в єдиний механізм.

Встановлено, що за допомогою механізмів внутрішньої продовольчої допомоги одночасно вирішується три завдання:

– малозабезпечені категорії населення, забезпечується соціальним харчуванням та адресною підтримкою;

– знімаються обмеження на розмір державної підтримки виробникам аграрного сектору економіки, а сільськогосподарські підприємства, фермери та переробники продовольства отримують стабільне довгострокове замовлення на свою продукцію;

– знижується соціальна нерівність, поліпшується стан здоров'я населення.

Проведене дослідження свідчить про те, що в Україні в різних регіонах реалізуються два механізми внутрішньої продовольчої допомоги, а саме:

– система соціального харчування в бюджетних установах;

– адресна продовольча допомога малозабезпеченим категоріям населення.

За різними оцінками для задоволення продовольством перерахованих категорій населення, рівень доходів яких не має можливості забезпечити їм збалансоване харчування, потрібно до 1/5 від загального обсягу споживання продовольства в країні [2]. В умовах членства України в СОТ державою недостатньо уваги приділяється розробці дієвих механізмів розподілу внутрішньої продовольчої підтримки малозабезпеченим категоріям населення та підтримки аграрних товаровиробників.

Під соціальним харчуванням розуміється його організація для окремих

груп населення за рахунок або за участю бюджетів різних рівнів. Воно здійснюється шляхом безкоштовного або пільгового надання даної послуги в мережі спеціалізованих підприємств громадського харчування з використанням харчових продуктів встановленого асортименту в підприємствах торгівлі.

Завдання соціального харчування – забезпечення його доступності. При цьому для споживачів ця послуга не просто необхідна, а, як правило, є безальтернативною, оскільки користуватися комерційними послугами харчування більшість груп даного сегмента не в змозі. За рахунок соціального харчування можна вирішити одну з найважливіших завдань соціальної політики – реалізація адресної, тобто призначеної для конкретних груп, підтримки з боку держави малозабезпеченим категоріям населення [2].

При організації соціального харчування взаємодія між виконавцем та споживачем послуги організовується й контролюється органом державної влади регіону. Витрати на функціонування даного механізму внутрішньої продовольчої допомоги здійснюються з бюджетів різного рівня: державного та регіонального.

Адресна продовольча допомога виділяється малозабезпеченим верствам населення шляхом безкоштовного надання харчування через мережу спеціальних підприємств громадського харчування (соціальні їдальні), виділення сертифікатів на придбання продовольства встановленого асортименту в спеціалізованих відділах торговельних підприємств. Для сільської місцевості актуальним механізмом адресної продовольчої підтримки може стати безкоштовне або пільгове надання насіння, саджанців, кормів для тварин тощо.

На нашу думку зміст поняття «внутрішня продовольча допомога» повинно включати в себе, по-перше, механізм, який поєднує в собі заходи спрямовані на підвищення фізичної, економічної та соціальної доступності малозабезпечених категорій населення до якісного й безпечного продовольства головним чином за рахунок вітчизняного виробництва в формі субсидій або прямих поставок через спеціалізовані торгові організації, по-друге, державні заходи підтримки аграрних товаровиробників.

Відповідно до Проекту Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року впровадження адресної допомоги на продовольство для найбільш вразливих верств населення передбачає:

- розробку та впровадження пілотного проекту надання адресної допомоги на продовольство для малозабезпечених верств населення на базі методики визначення таких груп;

- розробку та запровадження на регулярній основі системи моніторингу продовольчої безпеки в країні;

- створення Ради із забезпечення продовольчої безпеки держави при Міністерстві аграрної політики та продовольства України;

на базі наукових установ НААН розроблення та впровадження системи щодо формування інформаційної бази для прогнозування поведінки споживачів залежно від зміни макро- і мікроекономічних параметрів ринку.

У Проекті Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року зазначено, що програми продовольчої допомоги дозволять малозабезпеченим категоріям населення отримати доступ до найбільш необхідних для їх життєдіяльності продуктів харчування за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, а також залучення інших коштів. Це дозволить збільшити рівень споживання окремих категорій споживачів, особливо людей з різними захворюваннями та фізичними вадами, які потребують особливого режиму харчування.

Відмітимо, що розвиток інституту внутрішньої продовольчої допомоги як заходу «зеленої корзини» СОР є інструментом державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, які беруть участь в програмах продовольчої допомоги. Практика показує, що для забезпечення продовольчої безпеки в регіоні необхідно розвивати та вдосконалювати ринкові інститути з метою формування специфічного інституційного середовища внутрішньої продовольчої допомоги. У свою чергу вдосконалення інституційного середовища сприятиме стабільності та розширенню додаткових можливостей соціально-економічного розвитку регіону.

Рівень розвитку інститутів інфраструктури внутрішньої продовольчої допомоги не в повній мірі забезпечує замкнутий цикл переміщення продовольства від виробника до споживача, в системі з'являються численні посередники. У зв'язку з цим пропонується створити комфортне інституційне середовище для всіх товаровиробників, включаючи великі та дрібні виробництва, фермерів та індивідуальних підприємців (особисті підсобні господарства, дачники). Інститути інфраструктури покликані об'єднати виробників продовольства, переробну промисловість, логістику, маркетинг та реалізацію. При цьому інфраструктура повинна орієнтуватися і на продовольчу підтримку малозабезпечених категорій населення, а також на забезпечення соціального харчування.

Розвиток інститутів інфраструктури матиме позитивний вплив на ефективність діяльності сільгоспвиробників, скоротить виробничі витрати, знизить трансакційні витрати, що позитивно відобразиться на функціонуванні всієї системи внутрішньої продовольчої допомоги. Участь держави в процесах, що відбуваються може здійснюватися через систему законодавства про субсидування, дотування та пільгове кредитування сільгоспвиробників, надання пільг та адресної допомоги малозабезпечених категорій населення. Регулювання соціально-економічного розвитку регіону, вирішення проблеми гарантованого задоволення потреб всіх груп населення, особливо малозабезпечених в продуктах харчування неможливо без створення необхідних умов для збільшення виробництва сільгосппродукції та розмірів душевого споживання якісного продовольства.

Висновки. Отже, одна з головних причин, за якою неможливо в повній мірі використовувати продукцію місцевих виробників для організації соціального харчування – це не скоординованість програм, спрямованих на організацію соціального харчування в державних та муніципальних установах. У зв'язку з цим пропонуємо розробити нормативно-правову базу для функціонування системи внутрішньої продовольчої допомоги, створити систему громадського контролю в установах соціальної сфери для оцінки соціального харчування. У сфері розвитку сільського господарства перед органами місцевого самоврядування стоїть першочергове завдання - пошук «точок економічного зростання» для забезпечення динаміки розвитку галузей регіональної економіки АПК.

Список використаних джерел:

1. Дацій О.І. Інновації — основна діюча сила науково-технічного прогресу для збереження природного середовища / О.І. Дацій // Економіка та держава. – 2017. – № 5. – С. 4-9.
2. Мілева Т. С. Оцінка сучасного стану продовольчої безпеки / Т. С. Мілева // Теорія та практика державного управління. – 2008. – Вип. 3. – С. 332-337.
3. Шахназарян, Г.Э. Программа внутренней продовольственной помощи как инструмент государственной поддержки сельхозпроизводителей / Г. Э. Шахназарян // Региональная экономика: теория и практика. – 2015. – № 8. – С. 50–62.
4. Wallis, John J. Measuring the Transaction Sector in the American Economy, 1870–1970, in Stanley Engermann and Robert Gallman (eds,) Longterm factors in American Economic Growth / John J. Wallis, Douglass C. North. – Chicago: University of Chicago Press, 1986. – P. 95–161.
5. Wold Food Summit, WFS 96\3. – CorrU, Rome, Italy, 1996. – P. 35-50.

References:

1. Datsii, O.I. "Innovations - the main active force of scientific and technological progress for the preservation of the environment". *Economy and the state* 5 (2017): 4-9. Print.
2. Mileva, T.S. "An assessment of the current state of food security". *Theory and practice of public administration* 3 (2008): 332-337. Print.
3. Shahnazaryan, G.E. "The program of internal food aid as a tool of state support of agricultural producers". *Regional economics: theory and practice* 8 (2015): 50-62. Print.
4. Wallis, John J. and Douglass C. North *Measuring the Transaction Sector in the American Economy, 1870–1970, in Stanley Engermann and Robert Gallman (eds,) Longterm factors in American Economic Growth*. Chicago: University of Chicago Press, 1986. Print.
5. *Wold Food Summit, WFS 96\3*. CorrU, Rome, Italy, 1996. Print.

Лукіяничук А. А., аспірант МАУП, м. Київ

*Lukijanchuk A., postgraduate student of the Interregional Academy of
Personnel Management, Kyiv*

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ КОМПОНЕНТІВ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

INFLUENCE OF GOVERNMENT REGULATION ON FORMING AGRICULTURAL SECTOR RESOURCE POTENTIAL COMPONENTS

Визначено, що науково-технологічний потенціал аграрного сектора країни покликаний забезпечувати стійку конкурентоспроможність. Він визначає положення регіонів в системі народного господарства, служить процесам елімінування асиметричності їх розвитку.

Ключові слова: *державне регулювання, аграрний сектор, конкурентоспроможність регіонів, асиметричний розвиток, системний ефект, емерджентний ефект.*

It is determined that the scientific and technological potential of the agrarian sector of the country is designed to provide sustainable competitiveness. It determines the situation of regions in the system of national economy, serves as processes of eliminating the asymmetry of their development.

Keywords: *state regulation, agrarian sector, regions competitiveness, asymmetric development, systemic effect, endangered effect.*

Постановка проблеми. У більшості економічно успішних країн світу формування, розвиток і ефективна реалізація науково-технічного потенціалу все більше стає ключовим елементом відтворювальних процесів. Як наслідок, в промислово розвинених країнах пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку стають наукомісткі галузі.

Для України в останні десятиліття характерно скорочення витрат на інтенсифікацію виробництва, зменшення фінансування науки, освіти, а це призвело до посилення тенденцій до послаблення і навіть руйнування наукового потенціалу. У той же час, Україна поки що залишається володаркою одного з найрозвиненіших науково-інтелектуальних потенціалів світу. Однак відсутність належної уваги до розвитку наукового потенціалу може призвести до багатьох негативних і практично необоротних наслідків в науково-

технічній сфері і, як наслідок, в економіці країни в цілому. Технологічна база України неприпустимо відстає від розвинених країн світу зі збереженням тенденцій збільшення розриву, має дуже низьку питому вагу на наукомістка світовому ринку. Це призводить до неприпустимого скорочення науково-технічного потенціалу країни. Все це в значній мірі позначається на вирішенні питань комплексного розвитку ресурсного потенціалу.

Особливе значення в динамічно розвиненій країні має значення складові ресурсного потенціалу аграрного сектора країни, під яким ми, за словами авторів Анисенко О.В., Вакар К.В. [1, с.29], розуміємо «багаторівневу систему ресурсів і реальних можливостей ведення бізнесу, які можуть бути реалізовані через здійснення ризикової, інноваційної діяльності та організацію сприятливого розвитку аграрного сектору з метою забезпечення соціально-економічної ефективності функціонування бізнес-сфери». Саме ресурсний потенціал є каталізатором ефективної реалізації всіх складових аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленню теоретичні та прикладні аспекти впливу державного регулювання на формування ресурсного потенціалу аграрного сектору присвячено праці відомих науковців Варналія З. С., Крайник О. П., Чугунова І. Я. та ін. Проте особливості формування та впливу державного регулювання на компоненти ресурсного потенціалу аграрного сектору у сучасній науці розглядаються опосередковано, що й обумовило актуальність і об'єктивну необхідність подальшого розгляду зазначених питань.

Постановка завдання. Метою статті є визначення компонентів ресурсного потенціалу аграрного сектору, вплив державного регулювання на їх формування та внесення пропозицій щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Науково-технологічний потенціал аграрного сектора країни покликаний забезпечувати стійку конкурентоспроможність. Він визначає положення регіонів в системі народного господарства, служить процесам елімінування асиметричності їх розвитку. При структурному аналізі цього потенціалу зазвичай виділяють його такі компоненти:

- науковий потенціал (фундаментальна наука, прикладна наука і дослідно-конструкторська база, наукові школи);
- інноваційний потенціал – сукупність умов для прискореного освоєння і поширення інновацій, що реалізують передові науково-технічні досягнення;
- технологічний потенціал (виробничий потенціал, споживчий, охорони здоров'я і культури, освіти та інших послуг соціального характеру [5, с. 169]).

За наявними розрахунками, раціональне використання науково-технологічного потенціалу аграрного сектора країни і пов'язаних з ним інновацій забезпечило приблизно 9/10 зростання продуктивності праці в США (1909-1949 рр.) і в ФРН (1950-1956). Саме вони стали основою сучасного

добробуту і високого життєвого рівня населення цих країн [9, с. 81].

Інформаційний потенціал як компонент ресурсного потенціалу грає важливу роль в соціально-економічному розвитку аграрного сектора країни. Крім забезпечення системи комунікацій, він безпосередньо пов'язаний з формуванням нових знань і системою освіти. До того ж інформаційні потоки, проходячи через засоби масової інформації (ЗМІ), здатні змінювати уявлення людей, керувати їхніми вчинками і розширювати доступ до можливостей ринку. Саме інформаційні зв'язки формують соціум і його вигляд.

Нерозривно з науково-технологічним потенціалом пов'язана матеріально-технічна складова ресурсного потенціалу аграрного сектора країни, по суті, представляє матеріальне втілення наукових розробок і нових технологій. Саме вона є основою для реалізації трудового потенціалу. При цьому слід мати на увазі необхідність постійного оновлення (заміни і формування) матеріально-технічної бази, її уніфікації в умовах глобалізації. Причому в першу чергу мова, як правило, йде про моральний, а потім про фізичному аспектах старіння цієї бази.

У науковій літературі при розгляді стану фінансового потенціалу аграрного сектора країни нерідко пов'язують його з інвестиційною привабливістю територій, який визначається наявністю різного виду потенціалів (ресурсно-сировинного, трудового, інноваційного та ін.). Одним з яких є фінансовий потенціал, виражений обсягом податкової бази і прибутковістю аграрних підприємств регіону. На думку дослідника, до складу фінансового потенціалу аграрного сектора країни необхідно включати заощадження населення, різного роду фонди, фінанси підприємств і кредитних організацій [4, с. 72].

У складі ж інвестиційного потенціалу фінансовий потенціал аграрного сектора країни нерідко виділяють як його компоненту. З цим навряд чи можна погодитися, так як фінансовий потенціал входить в інвестиційний потенціал тільки в обсязі фінансових ресурсів, що мають потенційну можливість бути спрямованими на інвестиції. Таким чином, фінансовий і інвестиційний потенціали є скоріше не взаємообумовленими, а взаємодоповнюючими категоріями.

На наш погляд, поняття «фінансовий потенціал» аграрного сектора країни за економічним змістом найбільш близьке до поняття «фінансові ресурси». По суті, фінансовий потенціал - це потенційно можливий обсяг фінансових ресурсів. Отже, економічну категорію фінансовий потенціал аграрного сектора країни можна визначити як сукупність джерел фінансового забезпечення розвитку аграрного сектора країни (доходів, накопичень, різного роду фондів та надходжень), які можуть генеруватися в певному періоді в різному обсязі, призначеному у відповідних пропорціях для економічного розвитку, задоволення соціальних потреб суспільства і виражатися в грошовому обчисленні [2, с. 61]. Остання особливість фінансового потенціалу особливо важлива як механізм порівняння різних складових ресурсного

потенціалу.

Отже, з економічної точки зору, фінансовий потенціал аграрного сектора країни - категорія, що характеризує потенційні можливості території, щодо фінансування соціальних і економічних потреб в певний момент часу. З цього можна зробити висновок про соціально-економічні значущості фінансового потенціалу, а структура фінансового потенціалу включає потенційно можливий (максимальний) розмір, в певний момент часу, необхідних для економічного розвитку ресурсів: бюджету, банківсько-кредитних і страхових структур, господарюючих суб'єктів, накопичень населення та ін.

Таким чином, проаналізувавши складові ресурсного потенціалу аграрного сектора країни, можна прийти до висновку, що це багаторівнева структура – взаємоузгоджена система. Однак складові ресурсного потенціалу аграрного сектора країни, будучи частиною економічних відносин в суспільстві, не можуть не враховувати впливу інших факторів [6, с. 301]. На нашу думку, тільки системний підхід при розгляді складових ресурсного потенціалу в економічному процесі дозволить виявити масштаб системного ефекту при їх використанні.

Отже, ресурсний потенціал аграрного сектора країни - це категорія, яка представляє собою сукупність ресурсів з різною етіологією і властивостями, обумовленими системним характером його формування та розвитку, доступність якої визначається не тільки галузевий затребуваністю, а й територіальної неоднорідністю. Елементами даної категорії є природний, демографічний, соціально-економічний, матеріально-технічний, фінансовий, інфраструктурний та інформаційний субпотенціали. Причому інфраструктурний та інформаційний елементи нами включені в систему відповідно до імперативами постіндустріальної економіки з розвиненим третинним і четвертинним секторами [3, с. 65]. При цьому елементи ресурсного потенціалу є комплекс, систему взаємопов'язаних частин, що мають відносну самостійність і багатофункціональність.

Особливу увагу при дослідженні розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектора країни слід приділяти емерджентному ефекту, притаманного будь-якій системі при оптимальному використанні кожного з її компонентів. Більш того, необхідно детальний розгляд комплексу системних закономірностей для досягнення необхідного ефекту: комунікативність, цілісність, адитивність, ієрархічність, які притаманні будь-яких систем, будь то економічна, біологічна, громадська, технічна або інша [7, с. 64].

Отже, конкретизуючи поняття «ресурсний потенціал аграрного сектора країни», ми вважаємо, що це сукупність кількісних і якісних характеристик бази розвитку аграрного сектора економіки, причому в міру посилення ролі інтенсивних факторів відтворення зростає роль атрибутивних параметрів, що визначає його якісно-кількісну природу.

Поглибленню аграрного кризи і його вступу в нову фазу поряд з об'єктивними причинами сприяло спрощене тлумачення змісту, цілей і завдань рефо-

рмування аграрного сектора. До недавнього часу в теорії державного управління превалював підхід, в основі якого лежать уявлення про можливості та необхідності реформ в аграрній сфері за аналогією зі структурними перетвореннями в промисловості [8, с. 94]. Сформовані в науці уявлення про потенціал сільського господарства носять суперечливий характер. Перш за все, це стосується трактування сутності потенціалу аграрного сектора, визначення кола його складових елементів, закономірностей і особливостей розвитку, обґрунтування напрямків, засобів і методів формування і регулювання ресурсного потенціалу.

Висновки. Наразі в науці ще не сформувалося чітке теоретичне уявлення про потенціал аграрного сектора країни, що ускладнює розробку методів його кількісної оцінки, аналізу розвитку і використання. Труднощі посилюються тим, що в наукових дослідженнях для відображення зв'язку між ресурсами виробництва і його результатами застосовується безліч різних термінів. Серед них найбільш часто зустрічаються наступні: виробничі і ресурсні можливості, об'єктивні умови виробництва, економічний, виробничий, ресурсний потенціал та ін. За цими поняттями стоять несхожі за кількістю і складом елементів об'єкти дослідження, що значною мірою викликає несумісність результатів, отриманих різними науковими дослідженнями, і найчастіше, це є причиною суперечливості їхніх висновків і рекомендацій. Характерно, що більшість авторів прагнуть дати інтегральну оцінку ресурсозабезпеченості господарств і регіонів, а також показати її вплив на результати сільськогосподарського виробництва.

Необхідність однозначного визначення поняття «потенціал сільського господарства» впливає також з результатів аналізу розвитку наукових уявлень про сільськогосподарському виробництві, відмінною рисою яких в перехідній економіці є посилення ролі галузевих і міжгалузевих інтеграційних, процесів в сільському господарстві, що в свою чергу вимагає сумарною оцінки ефективності їх розвитку.

Зміст поняття потенціалу аграрного сектора за змістом найближче терміну «економічний потенціал». В якості головного поняття-утворить ознаки потенціалу можна виділити відтворювальну здатність.

Однак сама категорія «здатність» в аспекті державного управління практично не досліджена. На наш погляд, здатність - це сукупність кількісних і якісних характеристик ресурсів, а також їх функціональних властивостей, які використовуються і проявляються у виробничих процесах для досягнення певних результатів. Величина кінцевого результату функціонуючої економічної системи визначається в першу чергу не ресурсозабезпеченістю, а рівнем інтегральної здатності застосовуваних ресурсів.

Таким чином, здатність необхідно розглядати в якості головної ознаки потенціалу. Однак в більшості випадків потенціал окремих галузей ототожнюється з їх ресурсозабезпеченістю або ж з результатами виробництва. Можна навести безліч підтверджень такого висновку, але найбільш характерними в цьому плані є визначення потенціалу як «кошти, запаси, джерела», «сукупність накопичених ресурсів», «технологічний комплект ресурсів», «максимальні мож-

ливості з випуску продукції». У разі, коли потенціал ототожнюється з ресурсозабезпеченістю, можна припустити деяку взаємозумовленість кількості ресурсів і їх сукупної здатності. Найважливішою передумовою об'єктивного розкриття сутності потенціалу та його основоположною характеристикою здатності є вирішення низки методологічних питань. Перш за все, необхідно встановити характер зв'язку між двома найважливішими складовими виробництва - ресурсами і результатами.

Список використаних джерел:

1. Анисенко О.В., Вакар К.В. Розвиток аграрного сектора економіки України в умовах інституційних змін. *Агросвіт*. — 2018. — № 9. — С. 27—32.
2. Безп'ята І.В. Інституціональне забезпечення залучення інвестицій в аграрний сектор економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. — 2015. — № 11. — С. 59—63.
3. Білецька Н. Інституційні аспекти розвитку аграрного сектора України. *Вісник Львів. ун-ту*. Серія екон. — 2010. — № 43. — С. 64—69.
4. Задорожна Л.М. Оцінка стану інституційного забезпечення розвитку ринку інновацій в аграрній сфері. *Молодий вчений*. — 2015. — № 7 (22). — С. 70—75.
5. Круковська О.В. Інституціональні засади інноваційного розвитку аграрної сфери економіки. *Таврійський науковий вісник*. — 2013. — № 86. — С. 166—172.
6. Кучер Р.-Д.А. Розвиток інституційного забезпечення сільських територій. *Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України*. — 2013. — № 6 (104). — С. 299—305.
7. Назаркевич О.Б. Інституційне забезпечення розвитку малого аграрного підприємництва в Україні. *Вісник Львівської комерційної академії*. Серія економічна. — 2013. — № 43. — С. 61—65.
8. Стоянець Н.В. Інституційні пастки та їх вплив на сталий розвиток аграрного сектора економіки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. — 2018. — № 17. — С. 92—96.
9. Тітаренко Г.Б. Інституціональне забезпечення системи державного регулювання інноваційного розвитку АПК. *Економіка АПК*. — 2015. — № 8. — С. 78—82.

References:

1. Anisenko, O.V. and Vakar, K.V. "Development of the agricultural sector of Ukraine in the context of institutional changes", *Ahrosvit* 9 (2018): 27—32. Print.
2. Bezpyata, I.V. "Institutional support for investment in the agricultural sector." *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, Seriya: Ekonomika i menedzhment* 11 (2015): 59—63. Print.
3. Bilets'ka, N. "Institutional aspects of the development of the agricultural sector of Ukraine." *Visnyk Lvivskoho Universytetu, Seriya ekonomika* 43 (2010): 64—69. Print.
4. Zadorozhna, L.M. "Assessment of the state of institutional support for the development of the innovation market in the agricultural sector." *Molodyi vchenyy* 7 (22) (2015): 70—75. Print.
5. Krukovs'ka, O.V. "Institutional foundations of innovative development of the agricultural sector of the economy." *Tavriyskiy naukovyy visnyk* 86 (2013): 166—172. Print.
6. Kucher, R.-D.A. "Development of institutional support for rural areas." *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy* 6 (104) (2013): 299—305. Print.
7. Nazarkevych, O.B. "Institutional support for the development of small agricul-

tural enterprises in Ukraine." *Visnyk Lvivskoyi komertsiynoyi akademii, Seria ekonomichna* 43 (2013): 61—65. Print.

8. Stoyanets', N.V. "Institutional traps and their impact on the sustainable development of the agricultural sector of Ukraine." *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu* 17 (2018): 92—96. Print.

9. Titarenko, H.B. "Institutional support of the system of state regulation of innovative development of agriculture." *Ekonomika APK* 8 (2015): 78—82. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233393

УДК 351.862.4

Майстро С. В., д.держ.упр., проф., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Maystro S., doctor of sciences of state administration, head of the department of public administration for civil defence of the National university of civil defence of Ukraine, Kharkov

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

ASSESSMENT OF THE RESULTS OF THE STATE POLICY OF AGRO-FOOD SPHERE IN DEVELOPING THE FREE TRADE AREA BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION

У статті визначено сутність та особливості функціонування зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС в агропродовольчій сфері. Охарактеризовано результативність державної політики розвитку агропродовольчої сфери в контексті створення ЗВТ між Україною та ЄС. Розглянуто основні напрями удосконалення державної політики розвитку агропродовольчої сфери в контексті створення ЗВТ між Україною та ЄС.

Ключові слова: державна політика, агропродовольча сфера, зона вільної торгівлі, міжнародні стандарти безпеки та якості продуктів харчування, санітарні та фітосанітарні заходи.

The article defines the essence and features of the functioning of the Free Trade Area (FTA) between Ukraine and the EU in the agro-food sector. The effectiveness of the state policy on the development of the agro-food sector in the context of establishing an FTA between Ukraine and the EU has been characterized. The main directions of improvement of the state policy of development of the agro-food sector in the context of creation of an FTA between Ukraine and the EU are considered.

Key words: *state policy, agrofood sphere, free trade zone, international standards of safety and quality of food products, sanitary and phytosanitary measures.*

Постановка проблеми. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС є важливими чинниками розвитку агропродовольчої сфери України, оскільки для вітчизняних компаній відкриваються перспективи поступового освоєння потужного ринку країн ЄС, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української аграрної продукції та продовольства, полегшується доступ європейських інвестицій. Однак, з іншого боку, полегшений доступ імпорту високоякісної продукції та послуг з ЄС в Україну створює додаткову конкуренцію українським виробникам. Це і обумовлює необхідність формування та реалізації відповідної державної політики розвитку агропродовольчої сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності та особливостей державної політики розвитку агропродовольчої сфери в контексті створення ЗВТ між Україною та ЄС присвятили свої публікації такі вчені, як В.М. Геєць, Т.О. Осташко, В.М. Русан, В.О. Точилін та інші [4; 5; 6]. Однак чимало питань стосовно основних напрямів удосконалення державної політики розвитку агропродовольчої сфери в контексті створення ЗВТ між Україною та ЄС залишаються недостатньо дослідженими.

Потсановка завдання. Метою статті є визначення сутності та напрямів удосконалення державної політики розвитку агропродовольчої сфери в контексті створення ЗВТ між Україною та ЄС.

Виклад основного матеріалу. В Угоді між Україною та ЄС передбачено, що зону вільної торгівлі сторони поступово створюють протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років, починаючи з дати набрання чинності документа. Статтею 29 Угоди передбачено, що кожна сторона зменшує або скасовує ввізне мито на товари, що походять з іншої сторони, відповідно до графіків, встановлених у Додатку І-А до Угоди. При цьому п. 4 цієї статті передбачено, що через 5 років після набрання Угодою чинності сторони можуть на запит будь-якої сторони провести консультації між собою з метою розгляду прискорення та розширення сфери скасування ввізного мита у торгівлі між ними [10].

У тексті Угоди основним інструментом обмежень у торгівлі сільськогосподарськими товарами є тарифні квоти, в рамках яких забезпечується безмитний доступ товарів на ринок країн ЄС. При цьому, регулювання Європейським Союзом торгівлі найбільш чутливими сільськогосподарськими товарами, щодо яких захист національних виробників від зростання імпорту вважається пріоритетним завданням при створенні ЗВТ, здійснюється за рахунок: їх виключення з тарифної пропозиції; відкладання зобов'язань щодо зниження тарифів до кінцевого строку перехідного періоду; встановлення тарифних квот; вжиття

спеціальних захисних заходів [5].

До ризиків функціонування українського ринку агропродовольчої продукції в умовах дії ЗВТ можна віднести: 1) значне перевищення масштабів виробництва і торгівлі країн ЄС над обсягами виробництва і торгівлі сільськогосподарською продукцією України: ЄС є провідним експортером і провідним імпортером у торгівлі сільськогосподарською продукцією у світі; 2) високий рівень підтримки галузі, який існує в ЄС, з одного боку, і низький рівень підтримки аграрної сфери в Україні; 3) несиметричність у торговельних режимах, зокрема, в рівні тарифного захисту сільського господарства. Крім того, ЄС використовує спеціальні захисні заходи (СЗЗ), передбачені в Угоді по сільському господарству СОТ, для захисту своїх виробників від зростання обсягів імпорту і зниження цін: 23,8% тарифних ліній сільгосппродукції ЄС захищені спеціальними захисними заходами. Україна не має права використовувати СЗЗ для захисту виробників [3; 4].

Не зважаючи на це, в результаті дії поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2017 р. продовжилася тенденція до зміцнення позицій ЄС як стратегічного торговельного партнера України.

Протягом 2017 р. торгівля товарами між Україною та ЄС динамічно зростала - як щодо експорту, так і щодо імпорту. Близько третини експорту товарів з України до ЄС займала продукція сільського господарства та харчової промисловості (31,8% усього експорту до ЄС) [9].

Уже декілька років посіпіль країни ЄС посідають друге місце в регіональній структурі українського аграрного та харчового експорту. За підсумками 2017 р., експорт наших аграрних та харчових продуктів до європейських країн зріс на 37,1%, або майже на \$1,6 млрд. та склав \$5,8 млрд. Дані показники означають, що Угода про ЗВТ між Україною та ЄС ефективно працює. Окрім того, зростання обсягів експорту до країн ЄС є ознакою успішної переорієнтації більшості українських аграрних експортерів на нові ринки після втрати ринку РФ.

Головною продукцією українського агропродовольчого експорту, що постачалася до ЄС в 2017 р., були зернові злаки – \$1,7 млрд., олія – \$1,4 млрд., насіння олійних культур – \$1,1 млрд. Окрім цього, зростання українського експорту за 2017 р. до країн ЄС також відбулося за рахунок збільшення постачання нішевих, перероблених та готових харчових продуктів. Наприклад, експорт м'яса птиці збільшився в 2017 р. порівняно з 2016 р. на \$64,9 млн., продуктів з борошна та крупи – на \$32,4 млн., соків – на \$28,3 млн., меду – на \$25,5 млн., кондитерських виробів – на \$15,4 млн., масла вершкового – на \$11,7 млн.

Головними торговельними партнерами України в ЄС є Нідерланди з часткою 18%, Іспанія – 14,3%, Польща – 13,2%, Італія – 12% та Німеччина – 10,5%. За 2017 р. Україна також імпортувала європейських агропродовольчих товарів на 17,2% більше ніж у 2016 р. Загалом імпорт становив \$2,3

млрд. А основними товарами нашого імпорту були тютюн та вироби з нього, шоколад та продукти з какао-бобів, корми для тварин, алкогольна продукція та різні інші харчові товари [9].

В українському експорті до ЄС спостерігається позитивна тенденція до розширення товарних позицій, які постачаються на ринок ЄС (362 нові товарні позиції у 2017 р.) – тобто відбувається товарна диверсифікація експорту до ЄС. Зростає експорт продукції з вищим ступенем переробки та доданої вартості. Це стосується, зокрема, продукції харчової промисловості. Якщо у 2016 р. для вітчизняних виробників молочної продукції європейський ринок тільки відкрився, то вже у 2017 р. Україна стала одним з найбільших експортерів вершкового масла до ЄС [9]. Крім того, збільшується кількість українських підприємств із «єврономерами», особливо серед виробників переробленої продукції такої, як томатна паста та інші перероблені овочі, соки, кондитерські вироби, чи вироби з борошна, з м'яса тощо [7].

За підсумками 2018 р. зовнішньоторговельний оборот України агропромисловою продукцією перевищив 24,3 млрд. дол., з яких на український агроекспорт припало 18,8 млрд. дол. За результатами 2018 р. український аграрний експорт зріс більш ніж на 880 млн. дол. (порівняно з 2017 р.) і досяг нового рекорду – 18,8 млрд. дол. За цей період збільшилися обсяги експорту агропродовольчої продукції на ринки ЄС. Більшу частину українського аграрного експорту традиційно формували зернові культури (38,4%), рослинні олії (23,3%) і насіння олійних культур (10,2%). Крім того, зростання експорту відбулося за рахунок такої агропродовольчої продукції, як насіння ріпаку, м'ясо, субпродукти птиці, тютюн, яйця і кондитерські вироби [1].

Щодо продуктів, які користуються особливим попитом в Європейському Союзі, таких, як мед, соки, то слід зазначити, що річні квоти за цими позиціями вибираються за лічені тижні. Так, Україна станом на 21 січня 2019 р. вже використала три річні квоти на безмитний експорт в рамках зони вільної торгівлі з Євросоюзом на мед, виноградний і яблучний сік, а також основну і додаткову квоту на кукурудзу. Також спостерігається прискорення темпів закриття квот на оброблений крохмаль, цукор, солод і пшеничну клейковину, які вже станом на 21 січня 2019 р. закриті на 17%, 38% і 44% відповідно [11].

І хоча ще з 1 жовтня 2017 р. ЄС запровадив додаткові безмитні тарифні квоти на сільськогосподарську та харчову продукцію терміном на 3 роки (Регламент (ЄС) № 2017/1566), очевидно, що цього замало. Зокрема, збільшені такі безмитні квоти: мед (+ 2500 т на рік); ячмінна крупа, оброблене зерно та борошно (+ 7800 т); оброблені томати (+ 3000 т); виноградний сік (+ 500 т); овес (+ 4000 т); кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули (+ 625000 т); пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули (+ 65000 т); ячмінь, ячмінне борошно та гранули (+ 325000 т). Більшість додаткових безмитних квот почали діяти з 1 жовтня 2017 р., крім квот на пшеницю, кукурудзу та ячмінь, які використовуються з 1 січня 2018 р. [9].

Українські виробники сільськогосподарської продукції все більше виходять з новою агропродовольчою продукцією на європейські ринки. Це стосується грибів, за якими збільшується вибір квоти, масло вершкове та інша молочна продукція. Крім того, наприклад часник, тарифну квоту за яким українські виробники ніколи не вибирали до 2017 р., в 2018 р. вибрали майже на 100%. На порядку денному стоїть питання, як розширення торгівлі, так і диверсифікація продуктів. Позитивно розвивається не тільки торгова складова, але і кооперація в широкому сенсі, яка пов'язана з проектуванням, дигіталізацією, розвитком сільських територій [8].

В умовах функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС приведення санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ) і системи контролю безпечності харчових продуктів в Україні у відповідність до європейських вимог та практик сприятиме підвищенню рівня захисту життя і здоров'я людей, тварин та рослин в Україні, посиленню захисту прав українських споживачів харчової продукції, а також розширенню експорту агропродовольчої продукції до країн ЄС та третіх країн. Так, відповідно до Статті 64 Угоди про асоціацію, Україна має наблизити своє законодавство у сфері СФЗ до законодавства ЄС. Відповідно до Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави 4 (Стратегія СФЗ) (Розпорядження КМУ від 24 лютого 2016 р. №228-р) до кінця 2021 р. Україна має адаптувати в національне законодавство понад 250 актів ЄС за такими напрямками як державний контроль у сфері СФЗ, безпечність харчових продуктів та кормів, здоров'я і благополуччя тварин, здоров'я рослин, тощо. Стратегія СФЗ також включена до Плану заходів щодо виконання Угоди про асоціацію, затвердженого Постановою КМУ від 25 жовтня 2017 р., якою відповідальними за виконання зобов'язань у цій сфері визначено Мінагрополітики, Держпродспоживслужбу, МОЗ, а в окремих випадках – Мінприроди. Угодою про асоціацію встановлений механізм визнання еквівалентності СФЗ стосовно окремих заходів чи всієї системи, що застосовується до сектору, підсектору, товару. Прийняття рішення про еквівалентність має належним чином спростити процедури доступу на ринок ЄС для українських виробників агрохарчової продукції, в т.ч. забезпечувати скорочення фізичних перевірок на кордоні, спрощення отримання сертифікатів та полегшення процедури попереднього схвалення експортних потужностей. Це також відкриє нові міжнародні ринки для українських виробників, оскільки визнання еквівалентності та право експортувати на ринок ЄС є перевагою на інших ринках збуту [2; 5].

У рамках виконання Стратегії СФЗ Україна вже ухвалила низку законодавчих актів, які закладають основи для реформування системи безпечності харчової продукції на основі впровадження базових європейських принципів та практик. Зокрема, Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (№ 771, в редакції ЗУ № 1602 від 22.07.2014 р.) передбачає запровадження в Україні європейської моделі системи безпечності та якості харчових продуктів, яка

побудована на принципі «від лану до столу» та вимогах простежуваності (відповідно до вимог Регламенту (ЄС) 178/2002), а також встановлює поступовий перехід операторами ринку на обов'язкове використання процедур, заснованих на принципах НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Point - Системи аналізу небезпечних факторів і контролю у критичних точках) [2].

Крім того, також ухвалені закони стосовно питань запровадження обов'язкової ідентифікації та реєстрації усіх сільськогосподарських тварин, поводження з побічними продуктами тваринного походження, не призначеними для споживання людиною, гармонізації системи сертифікації насіння і садивного матеріалу з вимогами ЄС [2].

З метою сприяння розвитку вітчизняного сільського господарства шляхом зближення законодавства та національного регулювання у відповідності до норм і стандартів Євросоюзу, Глава 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» включена до Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію, яка надає можливість Україні розглядати положення регламентів Євросоюзу як частину юридичних стандартів при поступовому наближенні вітчизняного законодавства у конкретній галузі сільського господарства до норм ЄС. Імплементация Угоди про асоціацію, зокрема статей 403 – 406, сприяє співробітництву України з ЄС щодо взаємного розуміння аграрної політики та політики розвитку аграрних регіонів; розвитку сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, поширення органічних методів виробництва і біотехнологій шляхом впровадження передового досвіду в цих сферах, обміну знаннями та кращими практиками з метою сприяння економічного добробуту сільських громад та підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору, ефективності та прозорості ринків, умов для інвестицій, а також стандартизації вимог до якості вітчизняної продукції. Розвиток сільського господарства матиме позитивний вплив на зростання зайнятості та добробуту громад в аграрних регіонах країни, а держава отримає можливість модернізувати аграрну політику відповідно до вимог законодавства ЄС, поліпшити планування та запровадження відповідних політик підтримки на різних рівнях [2; 5].

Впровадження європейських норм дозволило вітчизняним суб'єктам господарювання отримати дозвіл на поставки в ЄС м'яса птиці, риби та рибопродуктів, меду, яєць і яйцепродуктів, молока і молочних продуктів, колагену, кишкової сировини, равликів, а також нехарчових продуктів тваринного походження – наприклад, пуху, пір'я та шкірсировини, технічного казеїну тощо. Наразі 290 українських виробників тваринної продукції вже пройшли процедури перевірки та отримали право на експорт продуктів тваринного походження до ЄС, з них – 110 виробників харчових продуктів тваринного походження. Надалі, в рамках виконання Україною положень Глави 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» доцільно поступово та послідовно продовжити у 2018 р. виконання завдань за сферами:

«Політика якості», «Органічне фермерство», «Стандарти торгівлі рослинами», «Генетично модифіковані зернові» та «Сільське господарство та рибальство» [2].

Отже, окремим перспективним напрямком збільшення експорту до країн ЄС може бути органічна продукція, на яку продовжує зростати попит. Європейська комісія розробила нову електронну систему сертифікації для імпоротної органічної продукції. Втілення її знизить витрати для українських сертифікуючих та контролюючих органів. Для цього необхідно створити реєстр українських виробників органічної продукції, що сприятиме розвитку повноцінного та прозорого органічного сектору в Україні та значно поліпшить процес двосторонньої співпраці в цій галузі з країнами Європи. Необхідно продовжити діалог з європейськими колегами щодо недоцільності існування подвійної перевірки органічної продукції. Ці «добровільні директиви», введені Єврокомісією, додають зайвої роботи та витрат не тільки вітчизняним експортерам, а й іноземним покупцям, які втрачають час і кошти через додаткові аналізи [7].

З метою мінімізації ризиків і використання можливостей для агропродовольчої сфери необхідно реалізувати низку заходів державної аграрної політики, що не суперечитимуть принципам державної підтримки та регулювання аграрного ринку, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, які забезпечать умови для підвищення конкурентоспроможності виробництва агропродовольчої продукції шляхом:

- прискорення процесу впровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування (НАССР, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва;

- розроблення системи моніторингу зовнішньоторговельних операцій з країнами ЄС, як механізму оперативного реагування на кон'юнктурні зміни аграрного ринку;

- сприяння розвитку дрібнотоварного сільгоспвиробництва, у т. ч. правовій регламентації діяльності особистих селянських господарств населення та розроблення механізму їх трансформування у фермерські господарства, що дасть змогу забезпечити інтеграцію особистих господарств населення у ринкові механізми функціонування аграрного сектору;

- заохочення кооперативного руху на селі, спрямованого на спільне ведення господарської діяльності окремими суб'єктами господарювання, що дозволить зменшити витрати на виробництво і реалізацію агропродовольчої продукції [6].

Таким чином, підписання і реалізація ЗВТ є дуже важливими для перспективного розвитку як національної економіки, так і для агропродовольчої сфери. Як наслідок, сформуються нові можливості для експорту продукції з України до країн – членів ЄС завдяки зниженню тарифних бар'єрів виходу на ринок ЄС у відповідності з положеннями ЗВТ, що в свою чергу сприятиме підвищенню рівня якості, безпечності, екологічних характеристик

української агропродовольчої продукції.

Висновки. Отже, для України постає невідкладне завдання розробки механізмів реалізації державної політики щодо розвитку зовнішніх ринків, промоції експорту, підвищення ефективності використання наявного потенціалу агропродовольчої сфери, її адаптації до нових умов та викликів, у т.ч. з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами. Тому вкрай актуальним є подальше підвищення результативності державної політики розвитку агропродовольчої сфери України в умовах поглиблення співпраці з ЄС, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Аграрний експорт України встановив новий рекорд. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.segodaya.ua/economics /news/agrarnyy-eksport-ukrainy-ustanovil-novyy-rekord-1210248.html>.

2. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. – К., 2018. – 88 с.

3. Зона вільної торгівлі: переваги та ризики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/news/18971/zona>.

4. Майстро С. В. Досвід державного регулювання агропродовольчих ринків в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / С. В. Майстро // Державне будівництво. – 2007. – № 1. Ч. 1. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/5/05.pdf>.

5. Можливості і застереження щодо наслідків уведення в дію положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною : наук. доп. / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, чл.-кор. НААНУ Т.О. Осташко, д-ра екон. наук В.О. Точиліна; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів." – К., 2013. – 98 с.

6. Русан В.М. Оцінка перспектив та можливостей для агропромислового комплексу України внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Аналітична записка. В.М. Русан / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1633/>.

7. Трофімцева О. Аграрні експортні горизонти-2017 // О. Трофімцева. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <https://agropolit.com/blog/177-agrarni-eksportni-gorizonti-2017>.

8. Трофімцева О. Украинские аграрии выходят на рынки ЕС с новой продукцией // О. Трофімцева. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://biz.censor.net.ua/news/3107353/ukrainskie_agrarii_vyhodyat_na_rynki_es_s_novoyi_produktsieyi_trofimtseva.

9. Трофімцева О. Український аграрний експорт до країн ЄС зріс більш ніж на 37% в 2017 році // О. Трофімцева. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agroreview.com/news/ukrayinskyj-ahraryj-eksport-do-krayin-yes-zris-bilsh-nizh-na-37-v-2017-roci-olha-trofimtseva>.

10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf.

11. Украина исчерпала три квоты на беспошлинный экспорт агропродукции в ЕС. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://biz.censor.net.ua/news/3107499/ukraina_ischerpala_tri_kvoty_na_besposhlinnyu_i_eksport_agroproduksii_v_es.

References:

1. *Agrarian export of Ukraine set a new record*. [Ahrarnyi eksport Ukrainy vstanovyv novyi rekord]. Web. 26 Feb. 2019, <ukr.segodnya.ua/economics/enews/agrarnyy-eksport-ukrainy-ustanovil-novyuy-rekord-1210248.html>.

2. *Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2017*. [Zvit pro vykonannia uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2017 rotsi]. Uriadovi ofis koordynatsii yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehratsii. Kyiv, 2018. Print.

3. *Free Trade Area: Benefits and Risks*. [Zona vilnoi torhivli: perevahy ta ryzyky]. Web. 22 Feb. 2019, <zoda.gov.ua/news/18971/zona>.

4. Maistro, S.V. "The experience of state regulation of agro-food markets in foreign countries. [Dosvid derzhavnoho rehuliuвання ahroprodovolchych rynkiv v zarubizhnykh krainakh." *Derzhavne budivnytstvo*. 2007. № 1. Ch. 1. Web. 21 Feb. 2019, <kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/5/05.pdf>.

5. Heitsia, V.M. *Opportunities and reservations regarding the consequences of the entry into force of the provisions of the Association Agreement between the EU and Ukraine*. [Mozhlyvosti i zasterezhennia shchodo naslidkiv uvedennia v diiu polozhen Uhody pro asotsiatsiiu mizh YeS ta Ukrainoiu]. Kyiv, 2013. Print.

6. Rusan, V.M. *An assessment of the prospects and opportunities for the agro-industrial complex of Ukraine as a result of the signing of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. Analytical note*. [Otsinka perspektyv ta mozlyvostei dlia ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy vnaslidok pidpysannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom]. Web. 20 Feb. 2019, <niss.gov.ua/articles/1633/>.

7. Trofimtseva, O. *Agricultural export horizons-2017*. [Ahrarni eksportni horyzonty-2017]. Web. 18 Feb. 2019, <agropolit.com/blog/177-agrarni-eksportni-gorizonti-2017>.

8. Trofimtseva, O. *Ukrainian farmers go to the EU markets with new products*. [Ukraynskye ahraryy vikhodiat na rinky ES s novoi produktsyeyi]. Web. 17 Feb. 2019, <biz.censor.net.ua/news/3107353/ukrainskie_agrarii_vyhodyat_na_rynki_es_s_novoyi_produktsyeyi_trofimtseva>.

9. Trofimtseva, O. *Ukrainian agrarian exports to the EU countries grew by more than 37% in 2017*. [Ukrainskyi ahrarnyi eksport do krain YeS zris bilsh nizh na 37% v 2017 rotsi]. Web. 24 Feb. 2019, <agroreview.com/news/ukrayinskyj-ahrarnyj-eksport-do-krayin-yes-zris-bilsh-nizh-na-37-v-2017-roci-olha-trofimceva>.

10. *The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other*. [Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym Spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony]. Web. 19 Feb. 2019, <kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agree_

ment_%28body%29.pdf>.

11. *Ukraine has exhausted three quotas for duty-free export of agricultural products to the EU. [Ukrayna yscherpala try kvoty na besposhlynniy eksport ahroproduksyy v ES. Web. 20 Feb. 2019, <biz.censor.net.ua/news/3107499/ukraina_ischerpala_tri_kvoty_na_besposhlinnyyi_eksport_agroproduksii_v_es>.*

DOI: 10.5281/zenodo.3233403

УДК 338.341.1(477)

Науменко А.О., к.е.н., доц., докторант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Naumenko A., PhD of Economic Sciences, associate professor, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

STATE MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

У роботі визначено, що аграрна галузь на сьогоднішній день не здатне до розвитку на принципах самофінансування та самокупності, тому державна підтримка агропромислового комплексу є неодмінною умовою його сталого розвитку та забезпечення продовольчої безпеки держави. Встановлено, що основними механізмами державної підтримки є податкова, грошово-кредитна, бюджетна та цінова політика. Відмічено, що загальна державна підтримка сільського господарства України є досить помірною. Проте, існує необхідність не стільки одержання державної підтримки, скільки ефективного її використання, в свою чергу програми бюджетної підтримки в Україні страждають від постійного недофінансування.

Ключові слова: державне управління, , державна підтримка, аграрна галузь, механізми державної підтримки, фінансова підтримка.

The paper determines that the agrarian sector is currently not capable of development on the principles of self-financing and self-sustainability, therefore state support to the agro-industrial complex is an indispensable condition for its sustainable development and ensuring the food security of the state. It was established that the main mechanisms of state support are tax, monetary, budget and price policy. It is noted that the general state support of agriculture of Ukraine is rather moderate. However, there is a need not so much for obtaining state

support, but for its effective use; in turn, budget support programs in Ukraine suffer from permanent underfunding.

Keywords: *public administration, state support, agrarian branch, mechanisms of state support, financial support.*

Постановка проблеми. В умовах сучасної ринкової економіки узгодження інтересів економічних агентів аграрного сектору досягається за допомогою їх стимулювання і мотивації, які здійснюються з використанням ринкових і державних форм регулювання. Державна підтримка аграрного сектора економіки, будучи невід'ємною частиною державного регулювання, являє собою сукупність різних інструментів і форм економічного впливу на розвиток сільського господарства з метою формування стабільності й конкурентоздатності всіх категорій господарств, створення можливостей для насичення ринку якісним продовольством, розвитку сільських територій і досягнення продовольчої безпеки країни. Подальший розвиток економіки країни об'єктивно потребує ефективного механізму державної підтримки, особлива роль в якому відводиться аграрному сектору, тому що саме ця галузь повинна стати флагманом у розвитку через достатню сировинну базу та пристосованість до даного виду виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою дослідження державної підтримки сільськогосподарського виробництва займаються багато вчених, зокрема: В. Андрійчук, В. Бойко, П. Гайдуцький, Б. Кваснюк, Ю. Лузан, В. Месель-Веселяк, О. Могильний, А. Стельмащук, П. Саблук, С. Майстро та ін., які в своїх працях обґрунтували необхідність державної підтримки аграрної сфери, а також запропонували шляхи вдосконалення системи бюджетного фінансування сільського господарства.

Незважаючи на активне дослідження даної проблематики, доцільним є обґрунтування необхідності державної підтримки сільського господарства, а також пропозиції щодо вдосконалення системи його бюджетного фінансування. Теоретичні та методичні аспекти проблеми формування механізму державної підтримки аграрної сфери залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшого поглибленого опрацювання.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз державного регулювання аграрного сектора економіки України і обґрунтування напрямів удосконалення та оптимізації механізмів державного фінансування АПК України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз еволюції теоретичних концепцій державної підтримки економіки свідчить, що в умовах ринкового господарювання вона є суб'єктивно необхідною: сільське господарство через наявність притаманних йому особливостей не може отримати від реалізації виробленої продукції дохід, який міг би повністю перекрити витрати виробництва, забезпечити розширене відтворення виробництва та соціальний розвиток села. Однак сільське господарство на сьогоднішній день не є самостійною галуззю економіки та не здатне до розвитку на принципах самофінан-

сування та самоокупності. Насамперед сільське господарство залежить від природно-кліматичних умов, має сезонний циклічний характер виробництва та є набагато відсталою в технічному забезпеченні галуззю, ніж промисловість. Усі зазначені особливості свідчать про необхідність визначення ролі держави та ступені її участі в регулюванні аграрного сектора та розробці заходів державної підтримки, що сприяють стабілізації та розвитку даного сектору економіки [7, с. 78-86].

Концептуально погляди стосовно ролі держави в ринковій економіці змінювалися в діапазоні від розгляду її як суб'єкта з мінімально необхідним переліком функцій до тверджень про існування держави як органа, який організує, регулює та формує модель аграрної економіки ринкового типу. В сучасних умовах розвинуті країни досить успішно використовують різні концепції: і ті, де державі належить посилена роль, і ті, де роль держави обмежена [10, с. 112-115].

На сьогодні існує необхідність не стільки одержання державної підтримки, скільки ефективного її використання. Організаційно-економічний механізм державної підтримки агропромислового виробництва повинен формуватися на підставі наступних принципів:

- достатність, гласність і контроль виділених бюджетних засобів і строге планування бюджетного фінансування;
- своєчасність надання підтримки й сприяння в рішенні невідкладних проблем агропромислового комплексу;
- доступність, гнучкість і прозорість державної підтримки для різних видів господарств;
- облік регіональних особливостей при фінансуванні бюджетних програм і формуванні єдиного ринкового простору [3, с. 24].

Стосовно сільського господарства, як показує аналіз дослідженої літератури, використовуються наступні механізми державної підтримки:

- податкова політика, що здійснюється шляхом призначення диференціальної ставки податків, введення податкових пільг, звільнення від податків тощо;
- грошово-кредитна політика, за допомогою якої уряд впливає на грошовий обіг;
- бюджетна політика ередбачає розподіл коштів бюджету за різними напрямками, виділяючи пріоритетним на даний момент галузям великі асигнування. Держава здійснює субсидування відсоткових ставок за кредитами для агропромислових підприємств, формування регіональних і державних продовольчих фондів, лізинг та ін.;
- цінова політика в цілому здійснюється шляхом регулювання цін, установлення граничних цін на деякі суспільно значимі товари й послуги, граничних рівнів рентабельності для підприємств-монополістів і критеріїв, що визначають величину цін. У сільському господарстві застосовують механізм гарантованих цін, що встановлюються органами влади на рівні, що

забезпечує господарствам мінімальну рентабельність виробництва й одержання доходів, достатніх для розширеного відтворення, граничних цін, якщо ціни на внутрішньому ринку істотно вище імпортних, а збут вітчизняного продовольства ускладнений, моніторингу паритету цін і поліпшення їхнього співвідношення, закупівельних і товарних інтервенцій, диференціації транспортних тарифів на перевезення сільськогосподарської продукції й продовольства;

– планування, якому належить особливе місце в системі підтримки аграрного сектора. Інструментами при цьому є прогнози, цільові програми, перспективні й поточні плани, що мають рекомендаційний характер. Воно включає прогнозування, розробку програм і планів різного призначення, що дає змогу передбачити позитивні наслідки прийнятих рішень;

– дотації з бюджету – це асигнування з державного бюджету, що виділяються підприємствам за продану продукцію для покриття збитків, у тому числі планових, наприклад дотації до цін на продукти харчування для зниження витрат споживачів;

– підтримка сфер освіти, охорони здоров'я, охорона навколишнього середовища, соціальна політика - підтримка наукових досліджень по тематиці, що представляє інтерес для агробізнесу, сприяння розвитку соціальної сфери села (регулювання умов праці, трудових відносин, оплати праці, заходів пенсійного забезпечення, допомога інвалідам, дітям, страхування життя й здоров'я селян), заходів щодо захисту природи;

– державне замовлення, коли держава виступає найбільшим прямим замовником продукції;

– механізм обмежень і заборон певних видів економічної діяльності, державне ліцензування та реєстрація;

– зовнішньоекономічна політика, що припускає законодавче встановлення ставок мит, обмінних курсів валют, використання іноземних позик, інвестицій, валютних обмежень. Це, наприклад, установлення квот, мит на імпорт або експорт сільськогосподарської продукції та продовольства з метою захисту вітчизняних товаровиробників і продовольчого ринку [4, с. 126-142].

Звідси досить важливою є оптимальна взаємодія між механізмом державного і ринкового регулювання, але вона повинна залежати від співвідношення попиту та пропозиції на агропродовольчому ринку, враховуючи інтереси як виробників, так і споживачів сільськогосподарської продукції.

Як свідчить практика розвинутих країн світу, активна політика аграрного державного протекціонізму має вигляд пріоритетного стратегічного напрямку розвитку та сприяє росту виробництва та забезпечення країни власним продовольством, що є запорукою продовольчої безпеки держави та нації [6]. Державна підтримка аграрного сектора в країнах із транзитивною економікою і в Україні зокрема характеризується недосконалістю та недостатністю фінансування галузі. У цих умовах особливої уваги потребує дос-

лідження бюджетного фінансування аграрного сектора як одного з напрямів державного регулювання. Необхідність державного регулювання аграрного сектора більшість науковців пов'язують передусім із диспаритетом цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, а також з істотним впливом природно-кліматичних умов на ефективність сільськогосподарського виробництва [10, с. 112-115].

До основних проблем державної підтримки сільського господарства в Україні потрібно віднести:

- відсутність довіри до держави у цій сфері з боку сільгоспвиробників;
- недостатній рівень впливу заходів бюджетної підтримки на розвиток вітчизняного сільського господарства.

Це обумовлено тим, що програми бюджетної підтримки в Україні страждають від постійного недофінансування; а також, правила розподілу бюджетних коштів за відповідними програмними підтримками зазвичай схвалюється на щорічній основі і часто змінюється з року в рік (тобто виробники сільськогосподарської продукції часто не отримують підтримки, коли вона їм терміново потрібна). Також, потрібно врахувати корупційні прояви, наявність обмежень та ускладнень для доступу до програм бюджетної підтримки для сільгоспвиробників.

Світовий досвід переконує, що основою створення раціонального та стійкого, економічного, збалансованого сільськогосподарського виробництва є цілеспрямована державна підтримка.

Нині у сфері державної підтримки агропромислового комплексу України визначають такі основні напрями [9]:

- розробка та реалізація програм розвитку сільського господарства;
- підтримка сільськогосподарських товаровиробників за рахунок дотацій, субсидій і субвенцій;
- надання виробникам кредитів і позик на пільгових умовах;
- страхування аграрної галузі;
- бюджетна підтримка;
- податкова підтримка.

Важливе значення мають не лише обсяги державної підтримки, а й механізми її надання. Механізм державної підтримки аграрного сектору регулюється Законом України «Про державний бюджет України» [11] і «Про державну підтримку сільського господарства України» [12], а порядок витрачання бюджетних коштів щорічно визначається окремими постановами Кабінету Міністрів України.

Загальна державна підтримка сільського господарства за допомогою фінансових інструментів (бюджетні асигнування і податкові пільги - так звані бюджетні трансфери) в Україні є досить помірною. Структурно вона характеризується невеликими обсягами прямої державної підтримки та значними податковими пільгами. На податкові пільги припадає близько 90 відсотків від загального обсягу бюджетних трансферів сільськогосподарським ви-

робникам, головним чином за рахунок спеціального режиму оподаткування податку на додану вартість (ПДВ) у сільському господарстві. Несистематичне бюджетування видатків та часові розриви у бюджетних виплатах, поширена корупція і непрозорість розподілу бюджетних асигнувань істотно підірвали довіру виробників до програм прямої бюджетної підтримки і в цілому унеможливили їх позитивний вплив на розвиток сільського господарства [1].

Валовий внутрішній продукт України в 2017 р. становив 2982,9 млрд.грн., з них 305,2 млрд. грн. (10,1 %) – аграрний сектор. Проте державна підтримка сільського господарства складала 5,5 млрд. грн., або 0,18 % від ВВП країни [2]. У розвинених країнах відсоток державних витрат на сільське господарство в структурі валового внутрішнього продукту коливається від 0,1% у Новій Зеландії до 4,1% у Фінляндії. У підтримці національного сільськогосподарського виробника в Норвегії, Австрії, Японії частка державних витрат дорівнює або перевищує частку сільського господарства у валовому внутрішньому продукті [5].

За рахунок усіх джерел фінансування в 2017 р. в економіці України освоєно 448,4 млрд. грн., що на 24,8 % більше порівняно з попереднім роком. У сільському господарстві задіяно інвестицій 64,2 млрд.грн., що на 28 % відповідно більше проти 2016 року. Власні кошти товаровиробників у структурі інвестицій в основний капітал сільського господарства займають 66 %, кредити – 23, прямі іноземні інвестиції – 3, кошти державного бюджету – 1,6 %, інші джерела – 6 %. Як бачимо, переважаюча частина інвестицій формувалася на рівні господарських структур, тоді як в державах Євросоюзу визначальну роль у формуванні інвестиційних ресурсів виконує держава [8].

Висновки. Аграрний сектор дав змогу частково згладити наслідки фінансово-економічної кризи в країні 2014-2015 років. Проте його «допомога» у відновленні економічного зростання в національному господарстві була б значно відчутнішою, якби держава виділяла достатню фінансову підтримку на розвиток сільськогосподарського виробництва.

Отже, державна підтримка агропромислового комплексу є неодмінною умовою його сталого розвитку та забезпечення продовольчої безпеки держави. Державна програма фінансової підтримки аграрних підприємств в нашій країні характеризується недосконалістю і постійним недофінансуванням. Також потрібно врахувати корупційні прояви, наявність обмежень та ускладнень для доступу до програм бюджетної підтримки для широкої спільноти сільгоспвиробників. У зв'язку з цим, потребують перегляду підходи до розподілу державних коштів в аграрній сфері, застосування адекватних механізмів здійснення та підвищення ефективності державної підтримки аграрних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Гайдуцький А. Інвестиційні аспекти вступу до СОТ для аграрних секторів країн Центральної і Східної Європи / А. Гайдуцький // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 83-89.

2. Державна служба статистики / Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Державні програми підтримки аграрного сектора: Проект «Реформа у галузі сільського господарства, вдосконалення нормативно-правової бази». - К.: USAID, 2007. – 44 с.
4. Дмитриченко Л.И. Государственное регулирование экономики: методология и теория / Л.И. Дмитриченко. - Донецк: УкрНТЭК, 2001. – 330 с.
5. Домбровська С.Н. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / С. Н. Домбровська. – Режим доступу: www.academy.gov.ua.
6. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/system/files>.
7. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання / М.А. Латинін. – Х. : Магістр, 2006. – 320 с.
8. Майстро С.В. Державне регулювання ефективності аграрної сфери України / С.В. Майстро, Ю.Г. Батир, Н.В. Чуйко, К.Г. Храпач // "Nauka i studia" NR 17 (178) 2017 – с. 68-74.
9. Макаренко П.М. Цінова політика як фактор підвищення дохідності аграрного виробництва в умовах світової організації торгівлі / П.М. Макаренко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 44-48.
10. Музиченко А.С. Сучасний стан державної підтримки розвитку аграрного сектора України / А.С. Музиченко, Т.І. Голуб // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 6, ч. 2. – С. 112-116.
11. Про державний бюджет України на 2018 рік: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
12. Про державну підтримку сільського господарства: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

References:

1. Gaidutsky, A. "Investment aspects of WTO accession for agrarian sectors of Central and Eastern Europe." *Economy of Ukraine* 7 (2009): 83-89. Print.
2. State Statistics Service. *Gross Domestic Product at Actual Prices for 2017*. Web. 01 Feb. 2019 <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
3. *State programs for support of the agricultural sector: the project "Reform in the field of agriculture, improvement of the regulatory framework"*. K. : USAID, 2007. Print.
4. Dmitrichenko, L.I. *State regulation of economics: methodology and theory*. Donetsk : UkrNTEK, 2001. Print.
5. Dombrovskaya, S.V. "Essence and directions of state regulation of agrarian market in foreign countries." Web. 01 Feb. 2019 <www.academy.gov.ua>.
6. *Integrated Strategy for Agricultural and Rural Development for 2015-2020*. Web. 01 Feb. 2019 <<http://minagro.gov.ua/system/files>>.
7. Latynin, M.A. *Agrarian Sector of Ukraine's Economy: Mechanism of State Regulation*. Kharkiv : Magister, 2006. Print.
8. Maystro, S., Batir, Yu., Chuiko, N. and Khrapach, K. "State regulation of the efficiency of the agrarian sector of Ukraine." *Nauka i studia* 17 (178) (2017): 68-74. Print.

9. Makarenko, P.M. "Pricing policy as a factor in increasing the profitability of agrarian production in the world trade organization." *Economy of agroindustrial complex* 5 (2008): 44-48. Print.

10. Musichenko, A.C. and Pigeon, T.I. "The current state of state support for the development of the agrarian sector of Ukraine." *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University* 6 (2) (2016): 112-116. Print.

11. *About the state budget of Ukraine for 2018: Law of Ukraine*. Web. 01 Feb. 2019 <<http://zakon2.rada.gov.ua>>.

12. *On State Support to Agriculture: The Law of Ukraine*. Web. 01 Feb. 2019 <<http://zakon2.rada.gov.ua>>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233417
УДК [351:378:796.011.3](477)

Шевчук О. Р., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Shevchuk O., Postgraduate Student of the Training Research and Production Centre of the National University of Civil Protection of Ukraine

МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ Й СПОРТУ

MODERNIZATION OF STATE REGULATION IN FIELD OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

У статті проведений системний аналіз соціально-орієнтованих напрямів державного регулювання як фактору оптимізації розвитку фізичної культури і спорту. Розглянуто формування сучасних принципів державної політики у сфері фізичної культури та спорту. Досліджено становлення та генезис організаційних, правових, функціональних основ діяльності органів виконавчої влади України в сфері фізичної культури і спорту. Розглянуто проблеми становлення фізичної культури в Україні різновид проявів виховного впливу, її стан та визначено значення фізичної культури в сучасному суспільстві.

Ключові слова: державне регулювання, фізична культура та спорт, державне регулювання фізичною культурою та спортом.

The article provides a systematic analysis of socially-oriented areas of state regulation as a factor for optimizing the development of physical culture and sports. The formation of modern principles of state policy in the field of physical culture and sports

is considered. The formation and genesis of organizational, legal, functional bases of activity of executive bodies of Ukraine in the field of physical culture and sports is explored. The problems of the formation of physical culture in Ukraine are the kinds of manifestations of educational influence, its state and the significance of physical culture in modern society.

Keywords: *state regulation, physical culture and sport, state regulation of physical culture and sports.*

Постановка проблеми. Українське суспільство вступило у фазу поступального розвитку, в умовах якого соціально-економічні й політичні перетворення спрямовані на твердження гуманістичних цінностей і ідеалів, створення розвинутої економіки й стійкої демократичної системи. Важливе місце в цьому процесі займають питання, пов'язані з життєдіяльністю самої людини, його здоров'ям і способом життя.

У понятті «здоровий спосіб життя», що поєднує всі сфери життєдіяльності особистості, колективу, соціальної групи, нації, найбільш актуальною й універсальною складовою є фізична культура й спорт. Сфера фізичної культури й спорту виконує в суспільстві безліч функцій і охоплює всі вікові групи населення. Поліфункціональний характер сфери проявляється в тому, що фізична культура й спорт - це розвиток фізичних, естетичних і моральних якостей людської особистості, організація суспільно корисної діяльності, дозвілля населення, профілактика захворювань, виховання підростаючого покоління, фізична й психоемоційна рекреація й реабілітація, видовище, комунікація тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислення ролі й місця державного регулювання фізичною культурою й спортом в розвитку економіки й соціальної сфери знайшло в роботах [1-4]. У роботах українських учених детально аналізуються специфічні особливості трансформації фізичної культури й спорту під впливом нових соціально-економічних і політичних умов в державі.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути процес модернізації державного регулювання у сфері фізичної культури й спорту.

Виклад основного матеріалу. Фізична культура, будучи однією із граней загальної культури людини, його здорового способу життя, багато в чому визначає поведінка людини в навчанні, на виробництві, у побуті, у спілкуванні, сприяє вирішенню соціально-економічних, політичних, виховних, оздоровчих і інших завдань.

З погляду економічних критеріїв суспільні блага проводяться, надаються й оплачуються як державою, так і приватним сектором. Особливе питання, який припустимий ступінь участі держави у фінансуванні змішаних і приватних суспільних благ. Незважаючи на те, що між класифікаційними групами благ немає чіткої грані, мабуть, що при формуванні державної політики у сфері фізичної культури й спорту головними орієнтирами

повинні виступати уявлення про те, які саме соціальні гарантії населенню й у яких обсягах можуть бути реалізовані за допомогою бюджету і які альтернативні можливості заміни безкоштовних послуг платними [3, с. 162].

Насамперед, при державному регулюванні процесів розвитку ми пропонуємо враховувати дві закономірності, що характеризують інтерес населення до фізичної культури й спорту. При низькому рівні задоволення першочергових потреб громадян такий інтерес мінімальний, при підвищенні рівня соціально-економічного розвитку країни інтерес громадян до цих послуг підвищується. Наслідком першої закономірності є низький ступінь залучення населення в систематичні заняття фізичною культурою. Прагнучи підтримати цей ступінь на безпечному для країни рівні, держава змушена здійснювати систему регулюючих заходів, у тому числі фінансувати за рахунок засобів бюджету пріоритетні для здоров'я громадян напрямку й проекти, а найчастіше підтримувати інтерес громадян і роботодавців до фізичної культури шляхом адміністративного натиску з боку органів управління й інших державних інститутів. У цьому зв'язку слід помітити, що в економічно розвинених країнах при виборі методів регулювання економіки й соціальної сфери в 90 рр. XX століття розглядалася нова інституціональна економічна теорія, яку відрізняє синтез ряду неокласичних поглядів і елементів теорії інститутів. З неокласичної теорії була взята концепція вибору й стимулів для розвитку економічної системи, з інституціоналізму - концепція інститутів і їх розвиток як найважливіша умова функціонування будь-якої економічної системи [4, с. 115].

Таким чином, сучасна економічна думка представлено декількома великими школами, кожна з яких має ряд напрямків. Деякі з них базуються безпосередньо на основних постулатах кейнсіанства, інші відверто їм суперечать. Короткий огляд сучасних фінансових теорій дозволив зробити наступні важливі висновки, які, на наш погляд, необхідно враховувати при розробці сучасної соціальної політики України й стратегії розвитку фізичної культури й спорту як її невід'ємної частини.

Особливо підкреслимо, що сукупність цілей економічної політики України, що включає комплекс стратегічних і тактичних завдань і заходів щодо їхнього виконання, знаходить висвітлення в цілій серії програмних документів, у яких позначені методи регулюючого впливу держави на реальні процеси розвитку сучасної української економічної системи. Порівняльний аналіз програмних документів дозволяє зробити висновок, що Україна за багатьма параметрами адаптувалася до умов, що змінилися, тому що останнім часом усе активніше стали застосовуватися ринкові принципи й методи регулюючого впливу держави на економіку, у тому числі така тенденція спостерігається й у сфері фізичної культури й спорту. Ці принципи демонструють курс на довгострокову стабільність і пророкують економічне зростання, однак, у реальності прогностичні значення виявляються виконаними лише частково, що обумовлює необхідність внесення коректив

у політику реформ як на макро -, так і на мікрорівні [3].

Безумовними стратегічними завданнями України на майбутнє десятиліття в області соціальних відносин проголошені:

- створення умов для реалізації громадянами своїх прав на якісну освіту, відповідне до потреб розвитку економіки;
- поліпшення стану здоров'я населення, розвиток фізичної культури, спорту, туризму;
- розвиток культурного потенціалу країни, доступність культурних цінностей широким верствам населення;
- створення цивілізованого ринку праці;
- забезпечення адресної й диференційованої підтримки за рахунок бюджетних коштів громадян з доходами нижче прожиткового мінімуму;
- підвищення фінансової стійкості пенсійної системи й реального розміру пенсій;
- проведення системних змін у житловій сфері з метою підвищення якості житлових послуг і відповідності їх платоспроможному попиту населення.

Очевидно, що ці завдання спрямовані на підвищення якості життєвого рівня громадян, у тому числі й за рахунок стимулювання економічної активності працездатного населення, що в остаточному підсумку є основою зростання національної економіки й соціальної стабільності в суспільстві. У свою чергу, успіх реалізації проголошених пріоритетів соціального розвитку визначається стійкістю функціонування й динамічністю розвитку економіки. Основними рисами сталого розвитку є збалансований економічний зріст, соціальна орієнтація економіки, міжнародна інтеграція. При дослідженні документів ми враховували, що поняття «економічний зріст» і «економічний розвиток» не тотожні. Економічний зріст є складовою економічного розвитку, під яким розуміється процес, що включає як зріст, так і спад виробництва.

Виходячи із цього, загальній системі дій при розробці стратегії державної політики в області фізичної культури й спорту повинен перебувати вибір науково-обґрунтованих цілей розвитку, тобто на цій стадії визначаються напрямки й пріоритети державного втручання. Потім повинна впливати розробка принципів, характеру й масштабів регулювання, від яких залежить загальний механізм державного впливу. Він містить у собі набір форм, методів і інструментів регулювання. Аргументованим представляється наше бачення про те, що ефективність системи державного регулювання залежить від розумної комбінації конкретних форм організації бюджетно-податкових відносин, ступені їх уніфікованості стосовно різних економічних умов і економічним партнерам системи фізичної культури й спорту, у доступності їх застосування в господарській практиці [4, с. 29].

Отже, ціль модернізації державного регулювання у сфері фізичної культури й спорту полягає в створенні механізмів стійкого стану й розвитку,

який характеризується здатністю досягнення й підтримки рівноваги між її основними елементами. У свою чергу, стійку рівновагу повинно забезпечувати за рахунок максимізації області управління ризику, а не за рахунок мінімізації ризику як такого. Для досягнення цієї мети, на наш погляд, у першу чергу повинні бути встановлені способи вирішення таких взаємозалежних завдань, як створення організаційних і економічних механізмів раціонального використання кадрового, матеріального, фінансового потенціалу галузі; виявлення й використання нових джерел фінансування; обґрунтований розподіл повноважень за рішенням основних завдань і розпорядження ресурсами.

Таким чином, реальна практика зажадала внесення коректив у розвиток української державності й економіки й соціальну сферу країни в цілому, що не могло не торкнутися фізичної культури й спорт. Цілком обґрунтовано галузь включена в перелік пріоритетів державної соціальної політики.

Виходячи із зазначених програмних документів, перелік головних галузевих пріоритетів на середньострокову перспективу містить у собі рішення таких завдань, як:

- удосконалення нормативної правової бази розвитку фізичної культури й спорту в Україні;
- реформування системи державного регулювання фізичною культурою й спортом у рамках адміністративної реформи;
- якісне поліпшення процесу фізичного виховання в освітніх установах;
- поліпшення фізкультурно-спортивної роботи у місці проживання населення;
- створення умов для занять фізичною культурою й спортом інвалідів, а також осіб середнього й старшого віку;
- розробка системи заходів, спрямованих на підвищення ролі науки, освіти й засобів масової інформації у розвитку фізичної культури;
- залучення позабюджетних засобів у сферу фізичної культури й спорту;
- розширення мережі спортивних шкіл;
- відродження системи спортивних заходів.

Турбота про розвиток фізичної культури й спорту - найважливіша складова соціальної політики держави, що забезпечує втілення в життя гуманістичних ідеалів, цінностей і норм, що відкривають широкий простір для виявлення здатностей людей, задоволення їх інтересів і потреб, активізації людського фактора.

Величезний соціальний потенціал фізичної, культури й спорту необхідно повною мірою використовувати на благо процвітання України. Це найменш витратні й найбільш ефективні засоби форсованого морального й фізичного оздоровлення нації [2, с. 84].

У фізкультурно-спортивній сфері через різноманіття її організаційних

форм максимально збалансовані й наближені особисті й суспільні інтереси, вона сприяє довголіттю людини, зімкненню родини, формуванню здорового, морально-психологічного клімату в різних соціально-демографічних групах і в країні в цілому, зниженню травматизму, захворюваності.

Розвиток спортивної інфраструктури дає приплив нових робочих місць, а розвиток спорту сприяє створенню видовищної індустрії, що має велике економічне значення. Спорт вищих досягнень, олімпійський спорт є потужним імпульсом міжнародного співробітництва, формування привабливого образу країни на міжнародній арені. Перемоги спортсменів сприяють росту патріотизму, зміцненню морального духу населення й гордості за країну, область, місто, колектив.

З позицій теорії суспільного блага фізична культура й спорт розглядаються як специфічний вид соціальної діяльності, у процесі якої відбувається задоволення фізичних і духовних потреб населення за допомогою цілеспрямованих занять фізичними вправами, засвоєння й застосування відповідних знань і навичок, а також участі в спортивних заходах у якості глядача. З іншого боку, продуктом галузі виступають фізкультурно-спортивні послуги, які можуть бути віднесені до категорії соціальних послуг.

Серед найважливіших завдань особливе місце займають державна підтримка масового розвитку фізичної культури й спорту, повсюдне впровадження їх у побут, систематизація заходів щодо зміцнення здоров'я людей, поліпшення форм і організації дозвілля.

Відомо, що оздоровча, виробнича, виховна функції фізичної культури між собою тісно зв'язані. Кожна з них не замикається в рамках відповідно охорони здоров'я, виробничих галузей і освіти, і реалізується значною мірою у сфері організації відпочинку і дозвілля населення. У заняттях фізкультурою у вільний час ці три згадані функції як би акумулюються, з'єднуючись із рекреаційною функцією. Цей напрямок у розвитку фізичної культури, що відбиває її особливості як різновиди досугової діяльності визначаються як «фізична рекреація». Задоволення потреб в: розвитку такого напрямку фізичної культури послужило основою формування її як самостійної галузі сфери послуг.

Крім оздоровчих занять фізична культура включає й видовищні заходи, які відіграють усе більш важливу роль в організації дозвілля населення. Фізкультурна діяльність – це діючий засіб соціалізації особистості. Ефект соціалізації може проявлятися по-різному: з одного боку, його результатом може стати зміцнення родини, зімкнення трудового колективу, об'єднання людей і різних соціальних груп населення на основі спільності спортивних інтересів. З іншого боку, діяльність таких об'єднань потребує контролю з боку держави, профілактики актів хуліганства, антигромадської поведінки вболівальників, спортивних фанатів тощо [1, с. 42].

Необхідно сприяти посиленню позитивного ефекту соціалізації в

спорті, інтеграції фізичної культури й спортивної діяльності й сприяти сучасному розумінню здорового способу життя.

Вплив фізичної культури й спорту на потенціал суспільного здоров'я проявляється через:

- збільшення тривалості життя населення;
- поліпшення працездатності економічно активного населення, скорочення втрат робочого часу через хворобу;
- підвищення ефективності профілактичних медичних заходів;
- скорочення витрат на медичні послуги.

Зростаюча роль фізкультури й спорту в зміцненні суспільного, здоров'я проявляється за наступними основними напрямками:

- зростає значення фізичної культури й спорту у відтворенні робочої сили, «виробництві» здорової, фізично розвиненої людини;
- зростають потреби людей в активній фізичній діяльності у зв'язку зі зміною змісту, праці під впливом науково-технічного прогресу;
- збільшення частки працівників переважно розумової праці, що мають невеликі фізичні навантаження, підсилює небезпека розвитку гіподинамії, і у зв'язку із цим зростає необхідність компенсації природної рухливості іншими засобами, зокрема засобами фізичної культури й спорту;
- недостатня автоматизація виробництва, збереження певної частки фізичної праці вимагають вироблення таких якостей, як сила й витривалість;
- зростання матеріального добробуту приводить до змін у структурі потреб, у співвідношеннях між різними групами речовинних цінностей і духовними благами (на користь останніх), у тому числі й на користь послуг фізичної культури й спорту;
- завдання фізичного виховання органічно включені в процес виховання гармонійно розвинутої особистості поряд із трудовим, розумовим і моральним розвитком людини;
- зростає соціальне значення занять фізичної культури й спорту як засобу самовираження особистості, підвищення суспільного престижу;
- зростає економічний ефект від видовищних заходів і підвищується попит на спортивні товари.

Висновки. Таким чином, кожна людина й суспільство в цілому зацікавлені в підвищенні фактичного порога працездатності, тому що саме робота, її результати приносять людині радість буття, а суспільству додатковий ефект.

Короткий розгляд значення фізичної культури й спорту в житті, окрему людину й суспільства в цілому показує, що ще досить великі невикористані резерви цього інституту для соціально-економічного розвитку країни, для виховання гармонійної особистості, для формування концепції здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Литвиненко О. М. Формування здорового способу життя в студентської молоді / О. М. Литвиненко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Педагогіка. – 2012. – Вип. 187. – С. 42–46.
2. Марченко О. Формування фізичної культури студентів у процесі навчання у вищих навчальних закладах / О. Марченко // Теорія і практика фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 2. – С. 83–84.
3. Толстоухов А. Держава і молодь / А. Толстоухов // Соціальна психологія. – 2011. – № 1 (9). – С. 162–163.
4. Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи : [щоріч. доп. Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2002 р.)]. – К. : Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 250 с.

References:

1. Litvinenko, O. M. "Formation of a healthy lifestyle in student youth [Formuvannya zdorovoho sposobu zhyttya v student-skoyi molodi]". *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylyanska akademiya»* 187 (2012): 42–46. Print.
2. Marchenko, O. "Formation of physical culture of students in the process of studying in higher educational institutions [Formuvannya fizychnoyi kultury studentiv u protsesi navchannya u vyshchyykh navchalnykh zakladakh]". *Teoriya i praktyka fizychnoho vykhovannya i sportu* 2 (2008): 83–84. Print.
3. Tolstoukhov, A. "State and Youth [Derzhava i molod]". *Sotsialna psykholohiya* 1 (9) (2011): 162–163. Print.
4. *Formation of a healthy lifestyle of Ukrainian youth: state, problems and perspectives [Formuvannya zdorovoho sposobu zhyttya ukrayinskoyi molodi: stan, problemy ta perspektyvy]*. Kyiv : Derzh. in-t problem simy ta molodi, 2003. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233329

УДК 351.711+332.122(477)

*Ахмедова О. О., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
Стрижак О.О., к.е.н., ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків*

*Akhmedova O., Ph.D in Public Administration, Research Officer of
Training Research and Production Center, National University of Civil
Protection of Ukraine, Kharkiv,*

*Stryzhak O., Ph.D in Economics, Associate Professor of the Department of
Tourism, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv*

**ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
СПЕЦІАЛІСТІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ**

**PUBLIC MANAGEMENT ASPECTS OF FORMATION
OF THE SPECIALISTS' PROFESSIONAL COMPETENCES
IN THE FIELD OF TOURISM**

Визначено державноуправлінські аспекти формування професійних компетентностей спеціалістів сфери туризму. Проаналізовано традиційні та інтерактивні методи навчання. Виділено переваги інтерактивних методів. Розроблено тренінгове заняття, яке дозволяє формувати професійні компетентності спеціалістів сфери туризму.

Ключові слова: *методи навчання, професійна компетентність, рекламна кампанія, тренінгове заняття, туризм.*

Public management aspects of formation of the specialists' professional competences in the field of tourism have been defined. Traditional and interactive teaching methods have been analysed. The advantages of interactive methods have been highlighted. A training course that allows formation of the specialists' professional competencies in the field of tourism has been developed.

Keywords: *teaching methods, professional competence, advertising campaign, training course, tourism.*

Постановка проблеми. Для сфери туризму, яка у суспільстві та державі має економічну, освітньо-виховну, соціальну функції, найважливішим питанням стає підготовка фахівців, так як якість кадрів – ключовий фактор розвитку. Туристична привабливість країни, її імідж на світовому ринку ту-

ризму, весь подальший розвиток сфери у цілому залежить саме від рівня підготовки фахівців, чисельність зайнятих в якій стрімко зростає в останні роки. Роботодавці та споживачі туристичних послуг ставлять високі вимоги до випускників вищих навчальних закладів, що зумовлено конкуренцією на ринку праці.

Впровадження таких ефективних інтерактивних методів навчання як тренінги, бізнес-симуляції, ділові ігри у процес професійної підготовки дозволяють сформувати у студентів професійні компетентності та наблизити їх до реальних умов, ситуацій, допомогти застосувати накопичені теоретичні знання на практиці, стати більш гнучкими та відповідальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі використання інтерактивних методів професійного навчання, елементами якого є тренінгові заняття та тренінгові курси, в останній час приділяється багато уваги. Такі відомі методисти, як О. Артем'єва, А. Вербицький, О. Вишневський, М. Макєва, В. Платов, Г. Полякова, С. Сисоєва, В. Трайнев вважають, що ці методи характеризується підвищеним рівнем мотивації, ініціативності, готовності до співпереживання, розвитком уяви. Такий стан зазвичай називають творчим, який емоційно впливає на студентів, розширює діапазон їх можливостей, робить їх діяльність більш продуктивною. В роботах Н. Ксенофонової, М. Строніна, Л. Лепіліної слушно зауважено, що процес навчальних інноваційних методів має бути обумовлений тематичними рамками, комунікативним та професійним завданням, направленим на вирішення учбової проблеми. Різним аспектам використання активних методів навчання приділяли британські вчені М. Готалз, С. Лівінгстон, В. Литлвуд, Н. Робінсон, Д. Хантвільд та інші. Дослідженням проблем підготовки кадрів для сфери туризму присвятили свої праці О. Бейдик, В. Єрмаченко, О. Зима, Л. Кнодель, В. Лозовецька, Ю. Лола, О. Любіцева, П. Масляк, Н. Мартинова, Г. Михайличенко, Я. Олійник, Т. Сокол, Л. Соловей, Т. Ткаченко, В. Федорченко, Г. Цехмістрова, П. Шищенко, Г. Щука. Аналіз літератури доводить, що вже сформувався доволі потужна теоретична основа щодо використання інтерактивних методів навчання у освітньому процесі, однак недостатньо уваги приділяється питанням розробки нових практичних тренінгів для формування професійних компетентностей спеціалістів у сфері туризму.

Постановка завдання. Враховуючи вищезазначене, метою статті є вдосконалення процесу навчання студентів спеціальності «Туризм». Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується вирішити такі завдання:

- проаналізувати традиційні та інтерактивні методи навчання;
- виділити переваги інтерактивних методів;
- розробити тренінгове заняття «8 кроків до створення рекламної компанії туристичного підприємства»;
- виокремити компетентності, що формуються у спеціалістів сфери туризму під час тренінгового заняття.

Виклад основного матеріалу. У практиці роботи навчальних закладів

розрізняють традиційні методи навчання та інтерактивні. Відомо, що методи навчання – це спільна діяльність викладача і студентів, спрямована на оволодіння знаннями, уміннями, навичками [6].

У вищих навчальних закладах до традиційних відносять інформативно-презентаційні методи навчання, які представлені усними методами: лекція (вступна, підготовча, мотиваційна, установча, лекція-монолог, лекція-показ); пояснення, репродуктивне опитування; наочними: демонстрація, слайди, плакати, відео; самостійна робота: вправи, задачі, лабораторні завдання, практичні вправи за зразком, робота з підручником, науково-методичною, довідниковою літературою тощо. Контекстуально зорієнтований стиль викладання становить на меті надання певних знань за певну кількість навчальних годин, тобто студент розглядається як об'єкт навчання. Крім того, часто матеріал, що надається на лекціях, перевантажений термінологією, статистичними даними та викладається без змін протягом декількох років. Але в наш технологічний час пасивне отримання знань студентами викликає нудьгу і невдоволення і дуже часто веде до втрати інтересу не тільки до предмету, але й до професійної діяльності взагалі.

Інтерактивна модель розглядає навчання як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність та виступає у ролі суб'єкта навчання [1]. При застосуванні такої моделі у навчальному процесі домінують: проблемна лекція, лекція-прес-конференція, бінарна лекція, лекція-шоу; самостійна робота на семінарських та практичних заняттях: групові проекти, бізнес-плани, прес-конференції, круглі столи, тренінги (корпоративні, психологічні, бізнес-тренінги).

Одним із найефективніших видів навчання вважають імітаційне. Воно почало активно впроваджуватись у навчальний процес наприкінці ХХ століття. До імітаційних видів навчання відносять: ділові дидактичні, рольові ігри, методи кейсів, круглі столи, брифінги, системи тренінгів, проведення інтерв'ю, презентацій дискусій, гостьових семінарів з залученням фахівців, створення проблемних ситуацій тощо, які дають змогу не тільки з'ясувати, поглибити та закріпити теоретичний матеріал, але й навчити студентів самостійно мислити, діяти, вести науковий диспут, уміти адаптуватись у групі, розуміти мотиви та інтереси інших учасників, здійснювати пошук оптимального виходу із запропонованих професійних ситуацій та особисто відповідати за прийняті рішення. Вони логічно продовжують процес навчання в умовах імітації виробничого процесу. Спеціаліст галузі туризму сьогодні має не тільки бути обізнаним у своїй сфері, а й бути організатором, керівником, технологом, бачити перспективу розвитку виробництва, вміти працювати з людьми, володіти особливостями ринкової економіки тощо.

Надання студентам можливості висловити свою думку, проявити свою індивідуальність, залишитися зацікавленими у надбанні знань з обраної

професії – головна мета кожного викладача. Надзвичайно ефективним засобом стимулювання інтересу є створення реального життєвого контексту, надання різноманітних та різнопланових завдань. Адже загальновідомим є той факт, що студенти, які мають значні професійні навички, значно швидше адаптуються до змін, що виникають на робочому місці і не так шоковані тими різноманітними відмінностями між аудиторним заняттям і реальною трудовою діяльністю.

Інтерактивне навчання передбачає постійну зміну видів навчальної взаємодії, що має переваги як для викладача, так і для студента. Коли студент не знає чого очікувати, це стимулює його пильність та гнучкість, у той час як викладач може повною мірою використовувати свою творчість для вільної імпровізації в рамках заданої теми або імітації будь-якої реальної ситуації. Проведення заняття у такому руслі несе певні виклики для викладача, адже сучасні студенти своїми питаннями можуть «загнати у глухий кут», адже не завжди можна спрогнозувати чого очікувати. Реакційне навчання (коли викладач негайно реагує на студентські запитання, коментарі) значно відрізняється від традиційного, коли питання-відповіді зосереджені тільки на чітко викладеному академічному предметі, саме додатковою, несподіваною та ментальною прив'язкою до контексту, професійної або життєвої ситуації.

Коли завдання різноманітні, цікаві та мають певну складність, коли викладач поважає та дає студенту право на власну думку – це стимулює студентів до вирішення завдань, використовуючи свої творчі здібності, що веде до задоволення виконаною роботою обидві сторони процесу навчання. Однак цей метод також не позбавлений недоліків. Для викладача незнання того, що очікувати, створює страх щодо здатності швидко відреагувати або знайти гідну відповідь. Проте, незважаючи на це, викладач має послідовно поглиблювати проблему, скріплювати її логіку, вибудовувати структуру діалогу. Для студента творче та особисте вирішення проблеми може здаватися менш «безпечним» ніж пряма відповідь на конкретне запитання за темою.

На основі аналізу літератури [2 – 5] автори статті розробили тренінгове заняття «8 кроків до створення рекламної кампанії туристичного підприємства» з метою формування практичних вмінь та навичок з розробки рекламної кампанії туристичної фірми. Цільова група – бакалаври спеціальності «Туризм» денної та заочної форм навчання. Тренінг є комплексним (міждисциплінарним) та враховує фахові компетентності за навчальними дисциплінами «Менеджмент та маркетинг туризму», «Організація туристичних подорожей», «Географія туризму», «Організація екскурсійної діяльності», «Економіка рекреації та туризму».

Змістовна програма навчального тренінгу передбачає 8 академічних годин. Тривалість тренінгу – 1 день.

Завдання:

- провести аналіз підприємств туристичної галузі;

- сформулювати необхідність проведення, масштаб та завдання майбутньої рекламної кампанії;
- проаналізувати цільову аудиторію рекламної кампанії за географічною та демографічною ознаками, за віком, статтю, складом сім'ї, освітою, родом занять, рівнем доходів і т. ін.;
- розглянути характер майбутньої рекламної кампанії – терміни проведення, територіальне охоплення, спрямованість, інтенсивність;
- розробити творчу стратегію рекламної кампанії – фірмовий стиль, унікальну торгову пропозицію;
- скласти кошторис витрат на рекламні заходи.

Методи навчання: активна ігрова форма, вирішення ситуаційних вправ та бізнес-кейсів, використання групової дискусії, мозкового штурму та проведення модерації.

У табл. 1 представлені етапи створення рекламної кампанії студентами-учасниками тренінгового заняття.

Таблиця 1

Етапи створення рекламної кампанії

1. Підприємство для проведення рекламної кампанії	
(обране відмітити)	
1. Розробка рекламної кампанії для туристичної фірми	
2. Розробка рекламної кампанії для турбази	
3. Розробка рекламної кампанії для туристично-оздоровчого центру	
4. Розробка рекламної кампанії для екскурсійного центру	
5. Розробка рекламної кампанії для готелю	
6. Розробка рекламної кампанії для кафе / ресторану	
2. Цільова аудиторія рекламної кампанії	
(обране відмітити)	
а) географічна ознака:	
регіон:	
вся Україна	
Західна Україна	
Центральна Україна	
Східна Україна	
область – вказати	
окреме місто – вказати	
окреме село (сміт) – вказати	
б) демографічна ознака:	
стать:	
чоловіча	
жіноча	
вік:	
до 6 років	
7 – 14 років	
15 – 17 років	
18 – 24 років	

25 – 44 років	
45 – 64 років	
старше 65 років	
склад сім'ї:	
самотній	
самотній з дитиною (дітьми)	
родина (пара, компанія) без дітей	
родина (пара, компанія) з дитиною (дітьми) до 6 років	
родина (пара, компанія) з дитиною (дітьми) 7 років та більше	
дохід:	
менше 3000 грн. на особу	
3000 – 5000 грн. на особу	
5000 – 7000 грн. грн. на особу	
5000 – 7000 грн. грн. на особу	
7000 – 10000 грн. грн. на особу	
10000 грн. грн. на особу і вище	
рід занять:	
вище керівництво	
держслужбовці	
наймані працівники	
військові	
підприємці	
фермери	
пенсіонери	
домогосподарки	
студенти, школярі	
стан здоров'я:	
абсолютно здоровий, має спортивну підготовку	
здоровий	
є незначні проблеми із здоров'ям, протипоказання (за бажанням вказати)	
є значні проблеми із здоров'ям, протипоказання, інвалідність (за бажанням вказати)	
освіта:	
початкова	
середня	
неповна вища	
вища	
вчений ступінь	
ставлення до релігії:	
атеїст	
віруючий (що дотримується окремих канонів)	
віруючий (що дотримується всіх канонів) – вказати конфесію	
расове походження і національність:	
орієнтація на всі раси та національності	
орієнтація на окрему расу (національність) - вказати	
в) поведінкова ознака:	
статус споживача:	
не користувач	
потенційний користувач	

первинний користувач	
колишній користувач	
регулярний користувач	
регулярність покупок:	
регулярні	
з особливого приводу (ювілей, весілля тощо)	
готовність до здійснення покупки:	
нічого не знає про продукт	
знає дещо	
інформований	
зацікавлений	
має бажання купити	
має намір купити	
засіб спонукання до здійснення покупки:	
якість	
ціна	
необхідність, рекомендація лікаря	
інтерес (спортивний, пізнавальний, діловий та ін.)	
сервіс	
реклама	
престиж	
3. Необхідність проведення та завдання майбутньої рекламної кампанії (коротко описати)	
а)	Ідеологія –
б)	Мета –
в)	Завдання майбутньої рекламної кампанії: 1) 2) 3)
4. Характер майбутньої рекламної кампанії (обране відмітити)	
а)	терміни проведення:
	одноразовий захід (наприклад, сезонна знижка)
	короткострокова (на туристичний сезон)
	довгострокова
б)	територіальне охоплення:
	локальна (місто, смт, село)
	регіональна (район, область, регіон)
	національна (країна)
	міжнародна
в)	спрямованість:
	цільова (конкретні цільові аудиторії)
	суспільно-спрямована (на широкі верстви населення)
г)	інтенсивність:
	рівномірна (заходи рівномірні в часі)
	зростаюча (принцип посилення впливу)
	спадна (поступове зниження інтенсивності)

5. Творча стратегія (коротко описати)	
а)	розробка попередніх творчих рішень по створенню фірмового стилю:
	Назва –
	Логотип –
	Заголовок –
	Слоган –
	Фірмові кольори –
б)	унікальна торгова пропозиція:
	Переваги –
	Критерії привабливості –
	Конкурентні переваги пропонованої послуги або продукту –
6. Медіапланування¹:	
Періодичність та строки розміщення реклами	
7. Кошторис витрат на рекламні заходи	
Бюджет рекламної кампанії (вказати суму), грн.	
8. Здійснення рекламної кампанії (обране відмітити)	
а)	закупівля рекламних площ в ЗМІ та розміщення реклами:
б)	найбільш вдалий час року для початку рекламної кампанії:
	зима
	весна
	літо
	осінь
в)	час доби для трансляції реклами на ТБ і радіо:
	ранок
	день
	вечір
	пізній вечір, ніч
	тривалість (кількість тижнів / місяців) і частота виходів рекламних звернень в ко-

¹ Доцільно визначити кілька варіантів розміщення реклами в ЗМІ: друкована реклама, аудіовізуальна реклама, зовнішня реклама і комп'ютерна реклама.

Виробництво реклами:

а) для журналу (одне повідомлення) - в якому журналі/ах доцільно розмістити вашу рекламу; які ілюстрації будуть використані на додаток до текстів, які образи, кольори, як будуть розташовані текст і «картинки» на сторінці (мотивувати);

б) для телебачення (один ролик) - докладно описати сюжет, героїв, текст за ролями, все зорові образи, використовувані кольору, музику, вказати тривалість (мотивувати свої переваги);

в) для радіо (один ролик) - докладно описати сюжет, голоси героїв, текст за ролями, які використовуються звуки, шуми, музику, вказати тривалість (мотивувати свої переваги);

г) реклама в Інтернеті - WEB-сторінка (докладно описати, мотивувати свої переваги).

	жному з обраних ЗМІ
	оптимальний розподіл рекламного матеріалу в часі (якою має бути інтенсивність реклами щотижня в кожному зі ЗМІ)
г)	контроль за ходом рекламної кампанії: (описати прийоми і методи для контролю за ефективністю розміщення реклами в різних ЗМІ)

Під час тренінгового заняття формуються наступні компетентності:

- здатність провести аналіз підприємств туристичної галузі;
- здатність формулювати необхідність проведення, масштаб та завдання рекламної кампанії;
- здатність класифікувати цільову аудиторію рекламної кампанії;
- здатність визначати характер рекламної кампанії;
- здатність розробляти творчу стратегію рекламної кампанії;
- здатність складати кошторис витрат на рекламні заходи.

Змістовна структура тренінгу

Завдання	Змістовні блоки	Методи роботи	Очікувані результати
Знайомство Оголошення цілей та завдань тренінгу	Вступне слово тренера Знайомство	Міні-презентації Діалоги	Конкретизувати мету та завдання Сформувати настрій на конструктивну командну роботу
Класифікація реклами в туризмі	Презентація матеріалу тренером	Міні-лекція	Набути професійних знань щодо реклами у туристичному бізнесі
Аналіз підприємств туристичної галузі Класифікація цільової аудиторії	Виконання тренінгових завдань	Робота у парах Дискусія	Здатність до якісного аналізу складових елементів рекламної кампанії
Визначення характеру рекламної кампанії Розробка творчої стратегії рекламної кампанії Складання кошторису витрат	Розробка власної рекламної кампанії	Індивідуальна робота Презентація матеріалу	Здатність скласти власну успішну рекламну кампанію
Отримання зворотного зв'язку	Обговорення отриманих результатів роботи	Робота у парах та у групі Дискусія	Здатність оцінити роботу одногрупників Критичний аналіз власних результатів

Висновки. Парадигма освіти, яка передбачала авторитарне, репродуктивне навчання відходить у минуле, натомість прийшло розвиваюче навчан-

ня, що стимулює пізнавальну активність та розвиток продуктивного мислення, формує творчу особистість. Третє тисячоліття знаменне характерною рисою «людиновимірності», тобто спрямуванням навчання на розвиток особистості в контексті моделі: природа – людина – суспільство [6]. І тут особливе значення має туристсько-краєзнавча та рекреаційна діяльність, їх вплив на формування людини.

Вважаємо, що імітаційні методи навчання дозволять сформувати у майбутніх фахівців туристичного обслуговування комплексне розуміння туризмології як науки та сфери практичної діяльності; здатність глибоко аналізувати сучасні актуальні проблеми розвитку туристської індустрії; використовувати вітчизняний і зарубіжний досвід в туризмі.

Необхідно також констатувати, що правильно підібрана навчальна проблемна ситуація є важливим методом досягнення мети заняття, допомагає забезпечити вмотивованість до вивчення предмету, формує професійне творче мислення майбутніх спеціалістів, підвищує зацікавленість студентів, організує колективну роботу, веде до згуртованості колективу, виводить студентів на інший щабель володіння професією, допомагає розкритися, подолати сором'язливість та невпевненість.

Список використаних джерел:

1. Ахмедова О.О. Використання імітаційних методів навчання майбутніх бакалаврів з туристичного обслуговування / О.О. Ахмедова // Збірник методичних матеріалів щодо організації та забезпечення навчального процесу сучасними технологіями навчання «Новітні засоби навчання та виховання в ДонДУУ: сутність, проблеми та методи впровадження», Вип. 5. Донецьк: ДонДУУ, 2014. – С. 281-289.
2. Лола Ю. Ю. Методичні рекомендації до проведення тренінгів для студентів напряму підготовки 6.140103 «Туризм» всіх форм навчання. – Харків: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 72 с.
3. Стрижак Е.О., Ахмедова Е.О. Особенности проведения рекламной кампании в туристической сфере // Туризм и гостеприимство. – 2018. - № 2. – С. 31-40.
4. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін: навч. посіб. / Г.О.Ковальчук, Н.Ю.Бутенко, М.В.Артюшина та ін., за ред. Г.О.Ковальчук. – К.: КНЕУ, 2006. – 320 с.
5. Тренінг управлінських компетенцій: навч. посіб. / Н.Ю. Бутенко, А.Є. Черпак. – К.: КНЕУ, 2011. – 444 с.
6. Федорченко В.К., Фоменко Н.А. Педагогіка туризму / В.К. Федорченко, Н.А. Фоменко // [Електронне джерело]: режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/pedtur32.htm

References:

1. Akhmedova, O.O. "Vykorystannya imitatsiynykh metodiv navchannya maybutnikh bakalavriv z turystychnoho obsluhovuvannya". *Zbirnyk metodychnykh materialiv shchodo orhanizatsiyi ta zabezpechennya navchalnoho protsesu suchasnymy* 250

tehnolohiyamy navchannya «Novitni zasoby navchannya ta vykhovannya v DonDUU: sutnist, problemy ta metody vprovadzhennya», випуск 5. Donetsk: DonDUU 5 (2014): 281-289. Print.

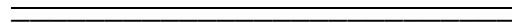
2. Lola, Yu. Yu. *Metodychni rekomendatsiyi do provedennya treninhiv dlya studentiv napryamu pidhotovky 6.140103 «Turyzm» vsikh form navchannya*. Kharkiv: Vyd. KHNEU im. S. Kuznetsya, 2015. Print.

3. Stryzhak, E.O. and Akhmedova, E.O. "Osobennosti provedenyya reklamnoy kampanyy v turystycheskoy sfere". *Turyzm y hostepryymstvo* 2 (2018): 31-40. Print.

4. Kovalchuk, H.O., Butenko, N.Yu. and Artyushyna, M.V. *Treninhovi tekhnolohiyi navchannya z ekonomichnykh dystsyplin*. Kyiv: KNEU, 2006. Print.

5. Butenko, N.Yu. and Cherpak, A.Ye. *Treninh upravlinskykh kompetentsiy*. Kyiv: KNEU, 2011. Print.

6. Fedorchenko, V.K. and Fomenko, N.A. *Pedahohika turyzmu*. Web. 13 Feb. 2019 <http://tourlib.net/books_ukr/peotur32.htm>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233426

УДК 378.014(477)

Вавренюк С. А., к.держ.упр., докторант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Vavreniuk S., PhD in Public Administration, Doctoral candidate of Educational, Scientific and Production Center of the National University of Civil Defense of Ukraine

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

PERFECTION OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM IN THE SPHERE OF HIGHER EDUCATION

Дана стаття присвячена визначенню способів підвищення рівня ефективності державного управління системою вищої освіти в Україні. Автор вказує на існування важливих аспектів в державному управлінні системою вищої освіти, які вимагають удосконалення в рамках модернізації всього освітнього процесу в нашій державі. Особливу увагу приділено необхідності вдосконалення державного управління автономними закладами вищої освіти, вказуючи на існуючі проблеми та способи їх вирішення. Розкрито особливості модернізації державного управління при переході на дворівневу систему вищої освіти. Крім цього, визначено основні стратегічні завдання реформування в системі вищої освіти для державного управління системою.

Ключові слова: *система державного управління, модернізація освіти, вища освіта, реформування освіти, об'єкти управління.*

This article is devoted to the definition of ways to improve the efficiency of public administration of the system of higher education in Ukraine. The author points to the existence of important aspects in the public administration of the system of higher education, which require improvement as part of the modernization of the entire educational process in our country. The author pays special attention to the need to improve the state management of autonomous institutions of higher education, pointing out the existing problems and ways to solve them. The author also reveals the features of the modernization of public administration in the transition to a two-tier system of higher education. In addition, the article reveals the main strategic objectives of reforming in the system of higher education for state administration of the system.

Keywords: *public administration system, modernization of education, higher education, education reform, objects of management.*

Постановка проблеми. Становлення ринкових відносин та формування громадянського суспільства поставили сферу освіти в нові умови функціонування. Спочатку ці умови розвивалися як послідовне посилення ролі громадської складової в управлінні освітою, що виразилася насамперед у поглибленні автономії освітніх установ.

Передбачалося, що роль держави в управлінні системою освіти повинна знижуватися, а її функції передаватися суспільним інститутам та самим освітнім установам. Однак, традиції та інерція централізованого державного управління призвели до того, що рішення проблем сфери освіти взяли на себе органи управління. Централізація постійно посилювалася, поступово скорочуючи межі самостійності освітніх установ в організаційно-фінансових та майнових відносинах. При цьому посилення централізації супроводжувалося послідовним винятком із законодавства положень про державні гарантії пріоритетності освіти та зниженням відповідальності держави за цю сферу діяльності.

Декларована мета модернізації освіти в середньостроковій перспективі представлена як забезпечення конкурентоспроможності України на світовому рівні шляхом підвищення орієнтації системи освіти на ринок праці, переходу на нормативне фінансування, створення та розвиток нових форм освітніх організацій та різних форм їх взаємодії. Для досягнення поставленої мети в сфері управління освітою передбачається:

- упровадження моделей інтегрованих освітніх установ, що реалізують освітні програми різних рівнів освіти;
- упровадження механізмів взаємодії установ вищої освіти та роботодавців;
- виділення в системі вищої освіти загальнонаціональних університетів та системоутворюючих закладів вищої освіти;

- упровадження моделей державно-громадського управління освітніми установами;
- підвищення ефективності інституціонального управління при зміні організаційно-правових форм діяльності закладів вищої освіти;
- організація мережевої взаємодії освітніх установ;
- удосконалення системи управління освітою на основі ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій в рамках єдиного освітнього простору [5].

У даний час вже створена нова форма освітньої організації-автономна установа, визначаються проблеми мережевої взаємодії освітніх установ у вигляді розподіленого навчання в ЗВО, визначено статус новітнього університету.

У цих умовах вирішення проблем вдосконалення управління освітою та оцінка системних наслідків змін є досить необхідною. З огляду на масштаби сфери освіти та ризик можливих негативних наслідків реалізації, зміни в управлінні та їх вплив на стан системи освіти необхідно оцінювати на ранніх стадіях їх розробки та реалізації, що можливо зробити на основі моделювання.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. Проблеми вдосконалення управління освітою залишаються актуальними протягом багатьох років. В останні роки вони набули особливого значення в умовах розгортання процесів реформування та модернізації освіти: законодавчого закріплення повноважень в цій сфері діяльності за різними рівнями управління, включення України до процесу євроінтеграції та переходу до безперервної освіти, розробки освітніх стандартів нового покоління.

Проблеми вдосконалення управління освітніми установами різних рівнів освіти досліджені в роботах С.М. Домбровської, Т.В. Андрущенко, Л. М. Бондарук, Л.М. Щерби, О.В. Гарашук, В.І. Куценко та інших.

Результатами цих робіт була оцінка ролі держави та регіонів в регулюванні та управлінні освітою, пропозиції щодо формування основних напрямів освітньої політики в умовах реформування освіти, обґрунтування необхідності підвищення суспільної складової в управлінні освітою [4].

У той же час, доводиться констатувати, що комплексних досліджень, що дозволяють створити науково обґрунтований підхід до вдосконалення управління освітою в Україні, особливо в умовах його системних змін, поки проведено недостатньо.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні шляхів вдосконалення державного управління освітою в період її модернізації.

Виклад основного матеріалу. В даний час в Україні здійснюється масштабна модернізація системи вищої освіти (ВО). Як для будь-якої керованої системи, необхідною умовою успішної реалізації запланованих реформ (зміни об'єкта управління) є адекватна перебудова системи управління даною сферою (суб'єкта управління). Саме тому в документах, котрі регла-

ментують проведені реформи, вдосконалення системи державного управління визнається одним з ключових напрямів модернізації системи вищої освіти.

Звісно ж, що перебудова системи державного управління вищою освітою повинна переслідувати дві основні цілі:

- власне адаптація до проведених в даній області реформ;
- створення сприятливих умов для подальшого розвитку сфери вищої освіти відповідно до постійно мінливих потреб особистості, бізнесу та суспільства[2].

Відповідно до поставлених цілей необхідно провести зміни в сфері вищої освіти, які приведуть до формування нової системи об'єктів управління (див. рис. 1.)

Рис. 1. Формування системи об'єктів державного управління системою вищої освіти

В результаті реструктуризації мережі закладів вищої освіти та їх переходу в форму автономної установи (АУ) з'являться нові інституціональні об'єкти управління.

Так, раціоналізація мережі установ вищої освіти призведе до форму-

вання груп ЗВО, котрі розрізняються за рівнями та ступенями інноваційності реалізованих освітніх програм, масштабами освітньої та наукової діяльності, якісними показниками (кваліфікації професорського та викладацького складу, стану матеріально-технічної бази, затребуваності випускників).

Специфіка діяльності ЗВО різних категорій викличе необхідність відокремлення регулювання «статусних» закладів вищої освіти та освітніх закладів, які не мають особливого статусу (класичних ЗВО) всередині існуючих структурних органів управління освіти, відповідальних за взаємодію з установами вищої освіти по різних аспектах їх діяльності: формування державного замовлення, фінансування, обліку та звітності, контролю якості освіти, нагляду за дотриманням ліцензійних вимог, за фінансово-економічним станом.

Організаційно-економічний статус автономних установ має на увазі їх велику економічну самостійність, в тому числі більш широкі повноваження в частині розпорядження майном. Дана особливість потребує посилення економічної компоненти регулювання ЗВО, які перейдуть в форму автономної установи, зокрема, посилення нагляду держави за їх поточним фінансово-економічним станом та організацією постійного моніторингу його зміни. Те ж саме відноситься також до регулювання ЗВО, які володіють особливим статусом (з огляду на вагомість даних освітніх установ для системи освіти внаслідок їх приналежності до ключових «точок росту» у вітчизняній освіті, концентрації державою фінансових, освітніх, наукових та інших ресурсів на їх розвиток).

У зв'язку з переходом на дворівневу систему вищої освіти з'явиться новий об'єкт управління - освітня програма. Виділення різних типів програм (програм бакалаврату та магістерських програм) зажадає зміни системи державних освітніх стандартів (розробки окремих стандартів для кожного рівня вищої освіти), застосування до кожного з цих рівнів своїх інструментів контролю якості освіти, а також вимог до акредитації та ліцензування ЗВО, які реалізують дані програми. Поділ управління програмами бакалаврату та магістратури викликає необхідність виділення відповідних відділів в рамках:

- відділу (стане управлінням) стандартів та програм вищої освіти Міністерства освіти і науки України;
- відділів контролю якості вищої та післядипломної освіти, акредитації та міжнародної діяльності, ліцензування освітньої діяльності [1].

Зазначені організаційні перетворення в структурі органів державного управління освітою приведуть до впровадження принципу реалізації управлінських функцій в системі вищої освіти по відношенню не тільки до освітніх установ, але і до освітніх програм, що відповідають передовій світовій практиці в цій галузі.

Також необхідне розширення проектного регулювання сфери вищої освіти, та, відповідно, реорганізація системи управління вищої освіти в на-

прямі повноцінного вбудовування в неї даного типу регулювання та його здійснення поряд з інституційним та функціональним управлінням (в даний час система управління вищою освітою адаптована до реалізації тільки одного проекту – державної національної програми «Освіта»). Згідно із нею стратегічними завданнями реформування освіти в Українській державі є:

- відродження та розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян української держави;
- формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров'я;
- забезпечення пріоритетності розвитку людини;
- відтворення й трансляція культури та духовності в усій різноманітності вітчизняних та світових зразків;
- виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинутих країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад;
- подолання монопольного становища держави в освітній сфері через створення на рівноправній основі недержавних навчально-виховних закладів;
- глибокої демократизації традиційних навчально-виховних закладів;
- формування багатоваріантної інвестиційної політики в галузі освіти [3].

Однак при формуванні управлінь програмами та проектами в сфері освіти, забезпечення належного фінансування цільових програм та інфраструктурних проектів, а також облік та звітність таких програм та проектів дасть можливість розширити систему реформування вищої освіти та підвищити якість освітніх послуг.

Ще одним напрямом реформування системи вищої освіти є створення системи управління об'єктами інфраструктури освіти, перелік яких зазначений на рис. 1. Однак для цього необхідною умовою є зміна в організаційних та функціональних структурах органів управління освітою та підвідомчим їм організаціям.

Здійснення перерахованих вище ключових реформ у сфері вищої освіти зажадає найбільш значних змін в системі державного управління вищою освітою. Разом з тим дана система підлягає адаптації та до інших реформ, які здійснюються в даний час в цій області. Зокрема, тренд на розвиток міжнародного співробітництва та міжнародної діяльності в галузі вищої освіти спричиняє необхідність розширення даного функціонального напрямку в діяльності органів державного управління освітою, в тому числі активізацію зусиль держави на сприяння експорту освітніх послуг, гармонізації з європейськими системами вищої освіти та реалізації положень євроінтеграції, забезпеченні входження України до Європейської асоціації гарантії якості в галузі вищої освіти.

Висновки. Підсумовуючи все вищевикладене, слід зазначити, що основним трендом змін системи державного управління вищою освітою в умовах модернізації освіти є ускладнення організаційних структур органів управління освітою (у зв'язку зі збільшенням кількості об'єктів управління в результаті проведених реформ), посилення проектного та стратегічного управління сферою вищої освіти, підвищення ролі держави в реалізації інфраструктурних проектів, впровадження механізмів державно-громадського управління вищою освітою.

Список використаних джерел:

1. Вавренюк С.А. Перспективи розвитку співпраці України та Євросоюзу в сфері вищої освіти. *Право та державне управління: зб. ірник наукових праць. Запоріжжя: Вид-во Класичний приватний університет*, 2018. Вип. 4. С. 117-121.
2. Вавренюк С.А. Проблемні питання підготовки висококваліфікованих кадрів вищої школи. *Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління*. К.: ТОВ «ДКС Центр». 2018. Вип. 21. С. 85-89.
3. Вавренюк С.А. Стратегические направления реформирования современной системы высшего образования Украины. *Научный журнал «Власть и общество (история, теория, практика)»*. 2019. № 1 (49). С. 28-36.
4. Домбровська С.М. Якість освіти як одна із запорук вдалого державного реформування вищої школи України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. № 1. С. 149-154.
5. Devlin M., Nagy J. and A. Lichtenberg. Research and Development in Higher Education. *Reshaping Higher Education*. vol. 33, 2016. pp. 54-57

References:

1. Vavreniuk S.A. "Prospects for the development of cooperation between Ukraine and the European Union in the field of higher education [Perspektivi rozvitku spivpraci Ukrayini ta Yevrosoyuzu v sferi vishoyi osviti]." *Law and Public Administration: a collection of scientific works. Zaporozhye: View of the Classic Private University* 4 (2018): 117-121. Print.
2. Vavreniuk S.A. "Problematic Issues of Highly-Skilled High School Personnel Training [Problemni pitannya pidgotovki visokokvalifikovanih kadriv vishoyi shkoli]." *Investments: practice and experience: a scientific and practical journal, a series of Public Administration* 21 (2018): 85-89. Print.
3. Vavreniuk S.A. "Strategic directions for reforming the modern system of higher education in Ukraine [Strategicheskie napravleniya reformirovaniya sovremennoj sistemy vysshego obrazovaniya Ukrainy]." *The scientific journal "Power and Society (history, theory, practice)"* 1 (49) (2019): 28-36. Print.
4. Dombrovskaya S.M. "Quality of education as one of the pillars of the successful state reform of Ukraine's higher education [Yakist osviti yak odna iz zaporuk vdalogo derzhavnogo reformuvannya vishoyi shkoli Ukrayini]." *Current problems of state management* 1 (2011): 149-154. Print.
5. Devlin M., Nagy J. and A. "Lichtenberg. Research and Development in Higher Education." *Reshaping Higher Education* 33 (2016): 54-57. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233357

УДК 354: 378.11

Грень Л. М., к.пед.н., доц., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Gren L., candidate of pedagogic sciences, leading scientific worker at Science Department on problems of state security at Training-scientific-production Centre at National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

FINANCE INSTRUMENT AS AN ELEMENT OF ECONOMIC MECHANISM IN STATE MANAGEMENT OF VOCATIONAL (VOCATION-AND-TECHNICAL TRAINING

У статті розглянуто особливості використання фінансового інструменту економічного механізму державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти в Україні на сучасному етапі; проаналізовано обсяг субвенції на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів державної форми власності; з'ясовано місце та роль фінансового інструменту у межах економічного механізму державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, фінансовий інструмент, економічний механізм, професійна (професійно-технічна) освіта, кваліфікований робітник.

The article views the peculiarities of applying financial instrument of economic mechanism in state management of vocational (vocation-and-technical) education in Ukraine at present stage; there is analyzed the amount of subvention on modernizing and renewal of material-and-technical base of state-owned vocation-and-technical education establishments; the place and role of finance mechanism within the economic mechanism of state management in vocational (vocation-and-technical) training development is clarified.

Key words: state management, state management mechanisms, finance instrument, economic instrument, vocational (vocation-and-technical) training, skilled worker.

Постановка проблеми. На сучасному етапі функціонування економіки країни підвищується значущість економічних методів державного впливу на процеси становлення й розвитку закладів системи професійної (професійно-технічної) освіти, працевлаштування випускників. Завданням держави є створення умов для такої підготовки спеціаліста, яка б орієнтувала його на

адекватну поведінку в умовах наростаючих та нових соціально-економічних викликів. Не зважаючи на зростання з кожним роком запланованих витрат на підготовку кадрів системи професійної (професійно-технічної) освіти (371,3 млн. грн. у 2019 році у порівнянні з 2018 роком – 328,6 млн. грн., що більше на 12%), актуальним залишається питання її фінансування. Недосконалість економічного механізму розвитку професійної (професійно-технічної) освіти зумовлює пошук розв'язання цієї проблеми. Приймаючи до уваги вище наведене, вважаємо за необхідне, у межах цієї публікації, зосередити свою увагу на дослідженні фінансового інструменту як складової економічного механізму державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль держави в управлінні освітою досліджують такі вітчизняні вчені, як В. Андрущенко (довів необхідність та можливість впровадження державно-громадського управління освітою та розглянув історичний досвід цього процесу та сучасні моделі) [1], С. Домбровська (розкрила теоретичні аспекти формування нових механізмів впливу держави на реформування вищої освіти України, методи подолання бюрократизму в науці та в управлінні нею) [3], Н. Карпеко (обґрунтувала становлення нового підходу до фінансування середньої освіти на державному рівні та формування напрямів підвищення якості середньої освіти в Україні, а також розглянула проблемні питання фінансового забезпечення державного управління реформуванням середньої освіти) [9], В. Мороз (розглянув компетенцію політичного та економічного механізмів у регулюванні розвитку системи трудового потенціалу суспільства; сформулював висновки щодо можливості використання політичного та економічного механізмів в системі державного управління розвитком трудових можливостей суспільства [11] та інші.

Проблематика державного управління розвитком освіти має неабияку популярність і серед зарубіжних дослідників: Н. Вахльстрем (Швеція), А. Гінгеля (Брюссель), Д. Шоулза (Вірджинія), У. Михалича (Пенсільванія) та інших. Найбільш цікавою з останніх досліджень зарубіжних вчених за відповідним напрямом є наукова робота С. Кляйна («Фінансування професійної освіти: посібник для державних політиків»), в якій обґрунтовано стратегії фінансування та рівні підтримки професійної освіти різних округів держави згідно з історичною практикою, законодавчою метою, масштабами професійного підприємництва, широтою та обсягом професійних програм; розглянуто фактори, які можуть сприяти підвищенню витрат на професійне навчання; різні формули і рівні фінансування сформовано таким чином, щоб забезпечити законодавцям розуміння підходів щодо використання округами підтримки професійних програм; наведено модель фінансування професійної освіти в округах [16].

Незважаючи на велику кількість наукових праць, що стосуються обраної теми дослідження, особливого значення набуває питання вдосконалення

змісту та практики фінансування галузі професійної (професійно-технічної) освіти.

Постановка завдання. Мета статті – визначити місце та роль фінансового інструменту у межах економічного механізму розвитком системи професійної (професійно-технічної) освіти України.

Виклад основного матеріалу. Питання якісної підготовки кваліфікованих робітників постійно знаходяться в центрі уваги державно-управлінської науки. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року наголошує на тому, що «підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, даліше навчання і розвиток особистості» [15]. Означені проблеми можна вирішити шляхом ефективного використання інструментарію механізмів державного управління.

В енциклопедичному словнику з державного управління поняття «механізми державного управління» трактується як «способи розв'язання суперечностей явища чи процесу в державному управлінні, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй форм і методів управління. За формою подання – це схематичне зображення статично-динамічного (структурно-функціонального) змісту процесу управління як взаємодії суб'єкта і об'єкта, єдності діяльності і відносин, функціонування певної системи чи підсистеми» [4, с. 421].

Серед науковців існує думка, що «залежно від засобів, які використовуються у конкретних механізмах державного управління, вони можуть бути політичними, економічними, соціальними, організаційними та правовими, а також комплексними відповідно до основних сфер суспільної діяльності» [4, с. 421]. Комплексний механізм державного управління – це система економічних, мотиваційних, організаційних, політичних і правових механізмів.

Зважаючи на предмет обраного нами наукового пошуку, розглянемо особливості використання фінансового інструменту економічного механізму державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти. На думку О. Брижака, «під економічним механізмом розуміють сукупність методичних інструментів, які дають можливість моделювати варіанти прийнятих рішень, розробляти засоби їх аналізу й реалізації, чим підвищують їх обґрунтованість та знижують ризик від упровадження» [8, с. 77], і одним із таких інструментів є фінансування. Щодо фінансування освітою, професійною (професійно-технічною) зокрема, то «джерелами фінансування суб'єктів освітньої діяльності відповідно до законодавства, можуть бути державний бюджет та місцеві бюджети» [19].

Діюча в Україні система забезпечення громадян освітою є складною, зокрема, фінансується коштами загальнодержавних податків, які розподіляються за рівнями здобуття освіти, частина з яких надходить у вигляді освітньої субвенції на рівень міст і районів. «Джерелами фінансового забезпе-

чення професійно-технічних навчальних закладів в Україні є: а) кошти державного та місцевих бюджетів; б) кошти юридичних і фізичних осіб, громадських організацій та фондів, у тому числі благодійні внески і пожертвування; в) кошти від надання навчальними закладами додаткових освітніх та інших послуг; г) гранти; д) кредити на розвиток навчальних закладів усіх рівнів та здобуття освіти; е) кошти від здійснення навчальними закладами економічної діяльності, регламентованої державою» [12, с. 48].

Згідно даних Державної казначейської служби України [18], в період 2015-2018 років, обсяги і динаміка фінансування професійно-технічної освіти мали тенденцію до зростання, адже саме в цей період основний фінансовий ресурс на професійно-технічну освіту почав перерозподілятися через місцеві бюджети. Плановий обсяг фінансування через місцеві бюджети з 2015 року до 2018 року, зріс з 6,2 млрд. грн. до 10,3 млрд. грн. Через державний бюджет плановий обсяг розподілу фінансових ресурсів, зріс з 128 млн. грн. у 2015 році до 330 млн. грн. у 2018 році. Обсяг виконання видатків місцевих бюджетів на професійно-технічну освіту у 2017 році складає 8,08 млрд. грн., що становить 89 % від річного плану з внесеними змінами. За 10 місяців 2018 року обсяг виконання складає 7,4 млрд. грн., або 71% від річного плану з внесеними змінами. У 2015-2016 роках обсяги виконання видатків на професійно-технічну освіту склали 96% відносно річних планів.

Окрім зазначених видатків за функціональною класифікацією в розрізі професійно-технічної освіти, у 2015 році згідно ст. 26 Законом України «Про Державний бюджет на 2015 рік» було передбачено субвенцію на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам у розмірі понад 6 млрд. грн. [5]. З урахуванням внесених змін до вказаного Закону плановий обсяг субвенції становив 5,5 млрд грн. Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів затверджено відповідною Постановою Кабінету Міністрів України [13]. Обсяг використаних коштів за субвенцією склав 5,4 млрд грн (98,5% від загальної суми).

Найбільші обсяги субвенції на підготовку робітничих кадрів було виділено Львівській (0,5 млрд. грн.) та Дніпропетровській (0,5 млрд. грн.) областям. Найменші обсяги субвенції (0,1 млрд. грн.) отримали Закарпатська, Чернівецька, Чернігівська та Кіровоградська області. При цьому практично у всіх областях спостерігались достатньо високі показники використання коштів субвенції. Виключенням була лише Луганська область, в якій рівень використання субвенції на підготовку робітничих кадрів склав близько 86%. Такий обсяг субвенції з державного бюджету був значним ресурсом для підтримки професійно-технічної освіти в Україні. Однак законами України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» [6] та «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» [7] фінансування закладів професійно-технічної освіти перекладено з Державного бюджету на відповідні місцеві бюджети. При цьому з Бюджетного кодексу України були вилучені поло-

ження щодо субвенції на підготовку робітничих кадрів, що, в свою чергу, суттєво зменшило ресурсну базу для фінансування професійно-технічної освіти.

Крім того, Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» передбачено передачу з державної власності у комунальну власність майна професійно-технічних навчальних закладів [6]. Основною метою запроваджених змін було досягнення децентралізації професійно-технічної освіти, що, в свою чергу, сприятиме оптимізації видатків на освіту через переорієнтацію на потреби регіональної промисловості.

З 2016 року запроваджено нову субвенцію на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів, розподіл якої між місцевими бюджетами затверджено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2016 рік». Порядок та умови надання даної субвенції було затверджено відповідною Постановою Кабінету Міністрів України [14].

Загальний обсяг субвенції на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів державної форми власності у 2016 році становив 50 млн. грн. [6], найбільші частки якого (по 19,9 млн. грн.) отримали Дніпропетровська та Херсонська області.

У 2017 році загальний обсяг субвенції на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів залишився на рівні 2016 року – 50 млн грн. Рівень використання коштів субвенції на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів був високим і коливався у межах 94-100%. У 2018 році обсяг даної субвенції для місцевих бюджетів було збільшено удвічі (до 100 млн. грн.). Найбільші обсяги субвенції перераховано до Київської області 12,9 млн. грн. Такі області, як: Вінницька, Дніпропетровська, Львівська, Миколаївська, Харківська, отримали по 5,4 млн. грн. Такі області, як: Донецька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька та Черкаська області, отримали по 2,9 млн грн. Обсяг субвенції, перерахованої до решти областей, складав по 2,3 млн. грн. Рівень використання субвенції на модернізації та оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних закладів у 2018 році був значно нижчим порівняно із 2016-2017 рр. та характеризувався нерівномірним розподілом за регіонами – від 31% до 100%. У таблиці 1 надано показники видатків на професійно-технічну освіту в розрізі обласних бюджетів України за 10 місяців 2018 року [2].

Згідно отриманих даних, станом на 31.10.2018 року найменший відсоток виконання відносно річного розпису видатків зафіксований у Донецькій (42%), Івано-Франківській (48%), Одеській (64%), Львівській (65%) областях. Інші обласні бюджети та бюджет міста Київ, виконані в діапазоні 69-79%, відносно річного розпису.

Таблиця 1

Відсоток виконання видатків на професійно-технічну освіту в розрізі обласних бюджетів України за 10 місяців 2018 року (Функціональна класифікація видатків місцевих бюджетів)

Область	Відсоток виконання	Область	Відсоток виконання
Донецька	42	Волинська	73
Івано-Франківська	48	Закарпатська	74
Одеська	64	Луганська	74
Львівська	65	Полтавська	74
Кіровоградська	69	м. Київ	75
Черкаська	69	Житомирська	75
Тернопільська	70	Запорізька	76
Вінницька	70	Миколаївська	76
Хмельницька	70	Рівненська	77
Дніпропетровська	71	Харківська	78
Сумська	71	Чернігівська	78
Чернівецька	71	Київська	79

Зважаючи на вище сказане, можемо зробити такі попередні висновки:

- професійно-технічна освіта фінансується переважно з місцевих бюджетів, проте, за даними Міністерства освіти і науки України, ці кошти покривають лише 60 % фінансових потреб навчальних закладів у регіонах;

- як свідчать дані спільного дослідження Європейського фонду освіти та Міністерства освіти і науки України, фінансування ПТНЗ, розташованих за межами міст обласного значення, покриває їхні потреби лише на 45%;

- обсяги видатків на професійно-технічну освіту необхідно збільшувати, зважаючи на потреби, які виникли в цій сфері.

Ключовою проблемою професійної (професійно-технічної) освіти в Україні є відсутність належного регулювання бюджетних відносин між державою та громадами на законодавчому рівні. Потреба ринку в кваліфікованих спеціалістах робочих професій повинна бути економічно обґрунтованою. Обласні державні адміністрації мають фінансувати обґрунтовану кількість спеціалістів для кожного регіону, а громади – замовляти спеціалістів у визначеній кількості відповідно до місцевих потреб. Наприклад, на підприємствах Черкаської області від 10% до 37% працівників мають пенсійний вік, а потреба в кваліфікованих робітниках не забезпечується, не зважаючи на високу заробітну плату. Причиною тому є нерегульованість поточного фінансування професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) з державного та місцевого бюджетів, відсутність або невчасна реакція ПТНЗ на актуальні потреби ринку праці та недостатній рівень автономії в управлінні закладами професійно-технічної освіти [20].

На думку освітян, «негнучка система сертифікації спеціальностей, відсутність сучасного навчального обладнання та витратних матеріалів унеможливорює надання актуальних викликам часу і ринку вмінь і навичок», а

українським «випускникам на старті кар'єри іноземні країни пропонують більш привабливі умови працевлаштування». На глибоке переконання фахівців, держава має визначити вектор розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, взявши за основу проект Закону України про професійно-технічну освіту, де визначені ключові параметри розвитку галузі та механізм оптимізації навчальних закладів [20].

Дієвість фінансування як інструменту економічного механізму державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти визначається залученням інвестиційних фондів, грантів, коштів соціальних проектів; сприянням участі професійно-технічних навчальних закладів у реалізації проектів Європейського Союзу, інших міжнародних проектів і впровадженню їх напрацювань у навчально-виховний процес; удосконаленням механізмів взаємодії закладів професійно-технічної освіти і роботодавців, що стимулюватиме залучення в сферу професійної освіти додаткових матеріальних, інтелектуальних та інших ресурсів [21]. Врегулювання бюджетних відносини між місцевими громадами та державною владою на законодавчому рівні також сприятиме покращенню фінансування закладів професійно-технічної освіти, підвищенню зарплати для спеціалістів виробничих професій до рівня, не менше 2/3 окладу східноєвропейських країн, щоб робота за кордоном для висококваліфікованих вітчизняних робітників втратила матеріальну привабливість.

Висновки. Приймаючи до уваги вище викладене, можемо сформулювати такі висновки:

По-перше, вдосконалення інструменту фінансування як елементу економічного механізму державного управління розвитком системи професійної (професійно-технічної) освіти сприятиме забезпеченню високого рівня підготовки кваліфікованих робітників.

По-друге, «здійснення постійного моніторингу потреби у спеціалістах тих чи інших професій та запровадження механізмів стимулювання органів місцевого самоврядування та бізнесу до підготовки фахівців та працевлаштування їх після завершення навчання (податкові пільги, гарантії, бюджетні субсидії)» [10, с. 8-9] сприятиме вдосконаленню інструменту фінансування як елементу економічного механізму державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти

По-третє, фінансування закладів ПТНЗ повинно бути багатоканальним, тобто з кількох джерел, в тому числі і залученням субвенції державного бюджету України, місцевих бюджетів, залученням коштів потенційних роботодавців, зацікавлених у професіях, що мають попит на регіональному ринку праці.

Перспективними напрямками щодо подальших розвідок вважаємо розгляд механізму економічного стимулювання роботодавців до створення робочих місць із гідними умовами й оплатою праці.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. Державно-громадський характер управління освітою. *Вища освіта України*. 2011. № 3. С. 5-8.
2. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/>.
3. Домбровська С. М. Механізми реалізації державної політики в галузі вищої освіти. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. № 2. С. 107-113.
4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
5. Про Державний бюджет України на 2015 рік. Закон України від 28.12.2015 року №80-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80-19>.
6. Про Державний бюджет України на 2016 рік. Закон України від 25.12.2015 року №928-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.
7. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України. Закон України від 24.12.2015 року № 911. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/914-19/sp:max25>.
8. Інвестиційний клімат в Україні / За ред. П.І. Гайдуцького. К.: Нора-друк, 2002. С. 77-78.
9. Карпеко Н.М. Організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку загальної середньої освіти в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.02 механізми державного управління / Надія Миколаївна Карпеко. Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2016. 182 с.
10. Майстро С.В., Майстро Р.Г. Напрями удосконалення механізму державного управління у сфері освіти і науки в контексті необхідності інноваційного розвитку України. *Державне будівництво*. 2018. № 1. С. 1-10.
11. Мороз В. М. Теорія суспільного вибору: компетенція політичного та економічного механізмів в системі трудових можливостей суспільства *Вісник Національного університету цивільного захисту України*, 2018. Вип. 1 (8). С. 163-173.
12. Паламарчук Н.О., Комарова О.А. Актуальні проблеми фінансування професійно-технічної освіти в Україні. *Наукові записки*. Вип. 15, 2014. С. 47-51.
13. Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2019 році. Постанова Кабінету міністрів України від 28.02.2019. № 129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/129-2019-n>.
14. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів державної форми власності. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 року № 925. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u137/proekt_postanovi.pdf.
15. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: указ Президента України № 344/2013 від 25 черв. 2013 року // Освіта.UA. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/36322/>.
16. Steven Klein. "Financing vocational education. A State Policymaker's Guide". 2001. 40. Print.
17. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління // *Науковий вісник*. 2008. Вип. 1. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik/fail/O_Fedorchak.pdf.

18. Шульга Н.Д. Державна освітня політика як інструмент соціально-економічного розвитку України: автореф. д-ра наук держ. управ.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Національна академія державного управління при Президентіві України. Київ, 2018. 36 с.

19. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id...62660.

20. Сучасний стан фінансування професійно-технічної освіти в Україні. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2019. URL: http://educationua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=1854.

21. Якість професійно-технічної освіти покращиться, якщо її вчасно модернізувати – результати публічної консультації // Center.ua. URL: <https://centreu.org/2018/04/iakist-profesiyno-tekhnichnoi-osvity-p/>.

References:

1. Andrushchenko, V. "Derzhavno-hromadskyi kharakter upravlinnia osvitoiu [State-and-public character of education management]". *Vyshcha osvita Ukrainy* 3 (2011): 5-8. Print.

2. *Oficijnyj veb-sajt Derzhavnoyi kaznachejs`koyi sluzhby` Ukrainy* [Official website State Treasury Service of Ukraine]. Web. 30 March 2019. <<https://www.treasury.gov.ua/>>.

3. Dombrovska, S. M. "Mekhanizmy derzhavnoi polityky v haluzi vyshchoi osvity [Mechanisms of realizing state policies in the sphere of higher education]". *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia* 2 (2011): 107-113. Print.

4. *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopaedic dictionary in state management]*/ uklad.: Yu. Surmin, V. Bakumenko, A. Mykhnenko ta in.; za red. Yu. Kovbasiuka, V. Troshchynskoho, Yu. Surmina. K. : NADU, 2010. Print.

5. *Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2015 rik [On State Budget of Ukrain for 2015]*. Web. 30 March 2019 <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19>>.

6. *Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2016 rik [On State Budget of Ukrain for 2015]*. Web. 30 March 2019 <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19>>.

7. *Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy [On Introducing Changes to the Budgetary Code of Ukraine]*. Web. 30 March 2019 <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/914-19/sp:max25>>.

8. *Investytsiinyi klimat v Ukraini [Investment climate in Ukraine]* / Za red. P.I. Haidutskoho. K. Nora-druk, 2002. Print.

9. Karpeko, N.M. "Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання rozvytku zahalnoi serednoi osvity v Ukraini [Organization-economy mechanism of state management of general secondary education development in Ukraine: dissertation thesis for candidate in state management sciences]": dys. ... kand. nauk z derzh. upr. 25.00.02 mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia. Kharkiv, 2016. Natsionalnyi universytet tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. 182. Print.

10. Maistro, S.V. and Maistro, R.H. "Napriamy udoskonalennia mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia u sferi osvity i nauky v konteksti neobkhidnosti innovatsiinoho rozvytku Ukrainy [Directions to improve state management mechanism in the spheres of education and science in the context of the need in innovation development of Ukraine]". *Derzhavne budivnytstvo* 1 (2018): 1-10. Print.

11. Moroz ,V. M. "Teoriia suspilnoho vyboru: kompetentsiia politychnoho ta ekonomichnoho mekhanizmiv v systemi trudovykh mozhlyvostei suspilstva [Social choice theory: the competency of political and economic mechanisms within the system of society's labor opportunities]." *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy* 1 (8) (2018): 163-173. Print.

12. Palamarchuk, N.O. and Komarova, O.A. "Aktualni problemy finansuvannia profesiino-tekhnicnoi osvity v Ukraini [Urgent problems of financing vocation-and-technical training in Ukraine]". *Naukovi zapysky* 15 (2014): 47-51. Print.

13. *Deiaki pytannia vykorystannia subventsii z derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzhetam na nadannia derzhavnoi pidtrymky osobam z osoblyvymy osvitnimy potrebamy u 2019 rotsi [Some issues of using a state budget subvention by local budgets to provide state support to persons with special education needs in 2019]*. Web. 30 March 2019 <<https://zakon.rada.gov.ua/go/129-2019-ii>>.

14. *Pro zatverdzhennia Poriadku ta umov nadannia subventsii z derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzhetam na modernizatsiiu ta onovlennia materialno-tekhnicnoi bazy profesiino-tekhnicnykh navchalnykh zakladiv derzhavnoi formy vlasnosti [On Approving the procedure and conditions of providing state budget subvention to local budgets on modernizing and renovation of technic-material base of state-owned vocation-and-technical education institutions]*. Web. 30 March 2019 <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/proekt_postanovi.pdf>.

15. *Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [On National strategy of education development in Ukraine till 2021]*. *Osvita.UA*. Web. 30 March 2019 <<http://osvita.ua/>>.

16. Steven, Klein. *Financing vocational education. A State Policymakers Guide [Financing vocational education. A State Policymaker's Guide]*. 2001. Print.

17. Fedorchak, O. "Klasyfikatsiia mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia [State management mechanisms classification]." *Naukovi visnyk* 1 (2008). Web. 30 March 2019 <http://ivivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik/fail/O_Fedorchak.pdf>.

18. Shulha, N.D. "Derzhavna osvitnia polityka yak instrument sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [State education policies as an instrument of socio-economic development of Ukraine]": avtoref. d-ra nauk derzh. uprav.: spets. 25.00.02 "Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia". Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Kyiv, (2018): 36. Print.

19. *Oficijnyj veb-sajt Verxovnoyi Rady` Ukrayiny` [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]*. Web. 30 March 2019 <w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id...62660>.

20. *Suchasnyj stan finansuvannya profesijno-texnicnoyi osvity` v Ukrayini. Ofis z finansovogo ta ekonomichnogo analizu u Verxovnij Radi Ukrayiny` [The current state of financing vocational education in Ukraine. Financial and Economic Analysis Office in the Verkhovna Rada of Ukraine]*. Web. 30 March 2019 <http://educationua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=1854>.

21. *Yakist` profesijno-texnicnoyi osvity` pokrashhyt`sya, yakshho yiyi vchasno modernizuvat` – rezul`taty` publichnoyi konsul`tatsiyi [The quality of vocational education will improve if it is upgraded in time - the results of public consultation]*". Web. 30 March 2019 <<https://centreua.org/2018/04/iakist-profesijno-tekhnicnoi-osvity-p/>>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233395

УДК 355.588:351.862 (477)

Мороз С. А., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Moroz S., PhD of Public Administration, Senior Research Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ
ІНСТРУМЕНТУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЯК ПІДґРУНТЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЇЇ ЯКІСТЮ**

**INTERNATIONAL EXPERIENCE OF USING THE TOOL
OF INTERNATIONALIZATION OF HIGHER EDUCATION
AS A BASES FOR IMPROBING MECHANISMS OF PUBLIC
ADMINISTRATION OF ITS QUALITY**

У статті розглянуто вплив інтернаціоналізації вищої освіти на її якість та обґрунтовано компетенцію суб'єктів державного управління в інституалізації відповідного процесу. Стаття містить результати аналізу змісту окремих державних та університетських програм залучення найбільш підготовлених іноземних абітурієнтів до навчання у ЗВО, які використовуються в системі вищої освіти КНР, Румунії, Угорщини та Туркменістану. Сформульовано висновки щодо напрямів вдосконалення механізмів державного управління за рахунок встановлення норм щодо кількості іноземних студентів та викладачів у межах структури ЗВО, а також необхідності запровадження стипендій та грошових заохочень органами державної влади та адміністрацією ЗВО для залучення іноземних громадян на навчання.

Ключові слова: *інтернаціоналізація вищої освіти, міжнародний досвід, механізми державного управління, заклад вищої освіти, якість вищої освіти*

Influence of internationalization of higher education on its quality was concerned in the article and also the competence of the subjects of public administration in the institutionalization of the relevant process were justified. The article contains the results of analysis of the content of separate state and university programs on involvement of the most trained foreign students to study at the institutions of higher education, which are used in the systems of higher education in China, Romania, Hungary and Turkmenistan. Were made conclusions concerning approaches to improve the mechanisms of higher education with the help of regulating norms on the amount of foreign students and teachers in the framework of the structure of the institution of higher education, as well as the need to introduce scholarships and financial incentives by public authorities and the administration of the institution of higher education to attract foreign citizens to study.

Key words: internationalization of higher education, international experience, mechanisms of public administration, institution of higher education, quality of higher education.

Постановка проблеми. Паризьке комюніке, підписання якого стало результатом роботи Конференції міністрів освіти Європейського простору вищої освіти в Парижі (25.05.2018), визначає розбудову та інституціоналізацію Європейського простору вищої освіти (ЄВПО) на рівні одного з найбільших значущих здобутків так званого Болонського процесу. Функціонування ЄВПО передбачає координацію дій урядів, закладів вищої освіти та інших зацікавлених акторів за напрямом порівняння та узгодження норм національних систем вищої освіти європейських країн. На переконання підписантів Комюніке, результатом такого узагальнення стане не лише підвищення рівня прозорості та зрозумілості функціонування національних систем вищої освіти, а перш за все, зростання їх конкурентоспроможності за рахунок розвитку та використання потенціалів міжнародного співробітництва [9].

Проблематика підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти, з огляду на неабияку свою значущість для забезпечення якості вищої освіти постійно перебуває у межах кола професійної уваги суб'єктів державного управління. На переконання фахівців Міністерства освіти і науки України серед основних переваг інтернаціоналізації вітчизняної системи вищої освіти є: підвищення зрозумілості змісту та практики функціонування вітчизняної системи вищої освіти для міжнародної спільноти за рахунок, з одного боку, інтеграції вітчизняних ЗВО до європейського простору вищої освіти, а з іншого – залучення представників зарубіжних університетів до професійної діяльності у межах інституціонального простору України; формування конкурентних умов для розвитку українських ЗВО, перш за все за рахунок включення останніх до об'єктів моніторингу міжнародних інститутів оцінювання якості вищої освіти, а відповідно і можливості порівняння професійних здобутків ЗВО на глобальному ринку освітніх послуг; підвищення рівня розвитку трудового потенціалу вітчизняних ЗВО та підготовка їх до активної участі у міжнародних проектах [3]. Реалізація кожного з цих напрямів потребує не лише певне інституціональне оформлення (обговорення та оформлення відповідних інституціональних норм), а у тому числі і на безпосередню участь держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтернаціоналізації вищої освіти у своєму так званому чистому вигляді не є об'єктом безпосередньої уваги державно-управлінської науки, а отже переважна більшість наукових пошуків відповідного змістовного спрямування відбувалось поза її межами. Разом з тим, питання використання потенціалів міжнародного співробітництва в системі розвитку освітянської галузі, так само як і інтеграція вітчизняної системи вищої освіти до європейського освітнього

та наукового середовища, не лише можуть, а і повинні розглядатись через призму предметно-об'єктного спрямування галузі науки «Державне управління».

В контексті змістовного спрямування державно-управлінської науки, питання інтернаціоналізації вищої освіти набули свого розвитку у роботах С.К. Андрейчука, Л.І. Антошкіної, А.В. Вербицької, Л.В. Головія, Д.І. Дзвінчука, С.М. Домбровської, М.І. Дудки, В.С. Журавського, Ю.О. Журавльової, В.І. Лугового, В.М. Мороза, О.В. Поступної, А.В. Роміна, В.П. Садкового, Т.Ю. Скиби, А.Є. Тамма, та інших вчених. Окремі питання державного управління вищою освітою та забезпеченням підвищення рівню її інтернаціоналізації були нами розглянуті у межах попередніх напрямів наукових пошуків [5, 7].

Серед зарубіжних вчених проблематикою інтернаціоналізації вищої освіти займалися Х. де Віт (проведено порівняльний аналіз змісту та особливостей інтернаціоналізації вищої освіти у США та Європі), М. Харарі (визначено напрями інституалізації інтернаціоналізації вищої освіти на університетському рівні), Р. Рудзкі (розглянуто особливості управління процесом інтернаціоналізації вищої освіти на стратегічному рівні), М. Ван дер Венде (визначено інноваційні перспективи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти), Б. Еллінгбо (узагальнено досвід американських університетів щодо підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти), Джонг де Х. (з'ясовано потенціали інструментарію державної політики щодо забезпечення інтернаціоналізації вищої освіти на тактичному та стратегічному рівнях її позиціонування), Д.К. Худзик (моделі управління інтернаціоналізацією вищої освіти на університетському та державних рівнях), а також інші дослідники.

Слід звернути увагу на той факт, що проблематика розвитку міжнародного співробітництва в системі вищої освіти України, так само як і питання її інтеграції до європейського простору вищої освіти, постійно перебувають у межах кола наукових інтересів дослідників. Серед останніх науково-комунікативних заходів, тематична спрямованість яких була зосереджена на пошуку ефективних шляхів підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти, слід виділити такі: VII Міжнародну науково-практичну конференцію «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» – секція №5 «Ступені вищої освіти, кваліфікації та їх визнання. Інтернаціоналізація вищої освіти, мобільність та спільні освітні програми» (27.11.2018 року, м. Київ – Інститут вищої освіти НАПН України); Міжнародну науково-практичну конференцію «Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства» – секція № 2 «Інтернаціоналізація вищої освіти: тенденції та виклики» (09.11.2018 року, м. Чернігів – Чернігівський національний технологічний університет); II Міжнародну науково-практичну конференцію «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи» (18-19.04.2018 року, м. Маріуполь – Маріупольський державний

університет) тощо. У вітальному слові до учасників останнього науково-комунікативного заходу заступник Міністра освіти і науки України М.В. Стріха звернув увагу на значущість міжнародного досвіду для вдосконалення змісту та практики реалізації механізмів державного управління розвитком науки в системі вищої освіти України [11]. Не дивлячись на достатній рівень наукового опрацювання проблематики інтернаціоналізації вищої освіти, окремі напрями її позиціонування у межах наукового знання все ще залишаються відкритими для подальших наукових розвідок.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Проблематика забезпечення якості вищої освіти, так само як і питання управління нею, традиційно розглядаються через призму змістовного спрямування педагогічних наук. Такий підхід є цілком слушним, адже основні напрями досліджень у межах паспортів спеціальностей педагогічних наук охоплюють відповідну проблематику. Разом з тим, так звані фахові для педагогічної наукової думки напрями досліджень (моніторинг якості навчального процесу; роль, місце та функції, мета, завдання, зміст, принципи, організаційні форми, методи, засоби управління освітою; інноваційні процеси в галузі управління освітою тощо) не лише не зосереджуються на вирішенні питань інтернаціоналізації вітчизняної системи вищої освіти, а і залишають поза увагою ті аспекти професійної діяльності ЗВО які пов'язані з їх інтегруванням до ЄПВО. Приймаючи до уваги цей факт, а також з огляду на змістовне спрямування державно управлінської науки, можемо стверджувати про те, що відповідна проблематика, особливо в контексті її компетенції у вирішенні питання місця та ролі інституту держави у забезпеченні реалізації вітчизняною системою вищої освіти потенціалів міжнародного співробітництва, не лише може, а і повинна розглядатись на рівні предмету наукової уваги у межах галузі знань «Публічне управління та адміністрування». Отже, у межах цієї публікації ми зосередимо увагу на обґрунтуванні можливості вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти за рахунок впливу на рівень її інтернаціоналізації.

Постановка завдання. За результатами аналізу змісту та практики використання інструменту інтернаціоналізації вищої освіти у межах інституціонального простору зарубіжних країн, визначити напрями вдосконалення механізмів державного управління якістю освітньої діяльності вітчизняних закладів вищої освіти та якістю вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. За дослідженнями колективу авторів на чолі з Т. Добко, інтернаціоналізація вищої освіти на рівні:

- 1) навчального процесу – сприяє: формуванню програм транснаціонального типу, які передбачають залучення онлайн-навчання; розробку програм- близнюків та створення асоціацій ЗВО;
- 2) функціонування і регулювання – передбачає: залучення іноземних студентів; створення для студентів програм, що надають спільні або подвійні дипломи; забезпечення можливості написання кваліфікаційних студент-

ських робіт із залученням закордонних співкерівників або рецензентів; задіяння викладачів, які читають лекції іноземними мовами, та викладачів, що навчались або викладали більше ніж один семестр за кордоном; забезпечення наявності наукових видань й актуальної періодики іноземними мовами в бібліотеці навчального закладу; сприяння мобільності студентів та викладачів навчального закладу, включаючи програми стажування й участь у міжнародних конференціях;

3) адміністрування та фінансування академічної структури – сприяє ефективності функціонування її науково-навчальної, економічної і виконавчої ланок; відіграє важливу роль забезпечення якості в трикутнику знань «освіта-наука-інновації». Отже, інтернаціоналізація вищої освіти «виступає одним з якісних інструментів формування культури внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості, сприяючи розвитку людських ресурсів, соціальному та культурному поступу, виробленню міжнародних стандартів, створенню стратегічних альянсів, формуванню інституційних прибутків, міжнародному брендингу, вдосконаленню студентів і викладачів через набуття міжкультурних компетенцій, прогресу науки» [2, с. 38–39].

В контексті змістовного спрямування державно-управлінської науки щодо можливості використання інтернаціоналізації як одного з механізмів забезпечення якості вищої освіти, вважаємо за необхідне розглянути досвід окремих країн у вирішенні питань ефективності використання відповідного інструментарію. Вивчення досвіду зарубіжних країн, на наше переконання, сприятиме не лише вдосконаленню змісту та практики використання обраної моделі інтеграції до європейського освітнього середовища, а і розвитку методології щодо оцінювання якості вищої освіти, перш за все за рахунок наукового обґрунтування місця та ролі міжкультурних компетенцій і міжнародних стандартів у формулюванні змісту вітчизняної стратегії посилення рівня конкурентоспроможності вітчизняних вишів.

Цікавим та корисним щодо механізмів інтернаціоналізації вищої освіти є досвід запровадження та забезпечення реалізації Урядом КНР програми так званого виштовхування («go outsides») талановитої молоді до освітнього простору тих країн, які мають високий рівень розвитку ринкових інституцій та суспільно-політичних інститутів. Програма передбачає не лише заохочення до навчання за межами КНР найбільш перспективних абітурієнтів, а і створення умов для їх повернення після здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня та первинного професійного досвіду. Така програма, окрім позитивного соціального ефекту (створення додаткових робочих місць; збагачення вітчизняної науки та практики господарської діяльності новими знаннями та досвідом тощо), забезпечує більш ніж відчутні економічні результати. Наприклад, від повернення своїх громадян з навчання за кордоном, бюджет Китаю додатково отримав більше 4 млрд. дол. США. Отримання цих коштів стало результатом залучення тих фахівців які повернулися із закордону до участі у реальному секторі економіки, у тому числі й через ефективне функ-

ціонування заснованих ними компаній. Безумовно, існує відсоток тих студентів, які після закінчення навчання не повернулися до КНР, що відбилось на показниках ефективності реалізації програми «go outsides». За статистикою, середній відсоток тих хто навчався за межами Китаю за державні кошти та після отримання спеціальності повернувся на батьківщину дорівнює 83%. Відповідний відсоток для тих студентів які фінансували своє навчання самостійно є значно меншим та дорівнює 13.9% [1]. Разом з тим, рік від року кількість тих, хто отримавши освіту за кордоном не повернувся до Китаю – зменшується, що свідчить не лише про мінімізацію фінансових ризиків пов'язаних з реалізацією програми, а і про покращення умов для розвитку професійної кар'єри молодих фахівців у межах організаційного простору китайських підприємств.

Схожу за своїм змістом програму опосередкованої інтернаціоналізації вищої освіти розпочав Туркменістан. На цей час понад 1500 студентів з Туркменістану, відповідно до діючих міжурядових угод, навчаються поза межами Республіки. Досвід Туркменістану, в контексті вивчення досвіду інтернаціоналізації вищої освіти, є цікавим і з огляду на існуючу практику використання іноземної мови під час реалізації навчальних програм. Відповідно до Указу Президента Туркменістану від 16.05.2014 було відкрито Міжнародний університет гуманітарних наук і розвитку, викладання навчальних дисциплін у якому здійснюється у відповідності до світових стандартів вищої освіти та виключно англійською мовою [8].

Слід звернути увагу на той факт, що направлення студентів до навчання у зарубіжні ЗВО не є прерогативою виключно тих країн, які знаходяться на етапі розвитку ринково-орієнтованої моделі. Країни які мають сталий рівень розвитку суспільно-політичних та ринкових інституцій також використовують відповідний механізм інтернаціоналізації вищої освіти. Наприклад, Національний Університет Сінгапуру, який за експертними оцінками займає третю сходинку за рівнем і якістю викладання серед ЗВО Азії та позиціонує на 31-му місці у світовому рейтингу ЗВО, у межах окремих своїх програм передбачає направлення студентів на навчання в Ізраїль [13]. Під дещо іншим кутом зору, проблематика інтернаціоналізації вищої освіти може бути розглянута на прикладі урядових програм тих країн, які заохочують іноземних студентів навчатися у національних ЗВО з наданням стипендіального забезпечення. Наприклад, Уряд Румунії запропонував у 2017/18 навчальному році 85 стипендій на навчання за будь-яким з освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалавр, магістр, доктор) у ЗВО Румунії тим особам, які не є громадянами країн-членів Європейського Союзу [16]. Схожу за своїм змістом стипендіальну програму щодо заохочення найбільш талановитих абітурієнтів до навчання у ЗВО Угорщини, запропонував Уряд цієї країни. Відповідно до програми освітнього обміну між Міністерством освіти і науки України та Міністерством людських ресурсів Угорщини на 2016–2018 роки Угорська Сторона надає стипендії для українських студентів для про-

довження навчання в Угорщині. Цікаво, що ініціатива Угорського Уряду не обмежується співпрацею лише з Україною, адже стипендіальна програма для іноземних студентів є доступною не залежно від країни їх походження [17]. У 2017 році офіс Tempus Public Foundation Угорщини отримав документи для участі у стипендіальній програмі від 14602 абітурієнтів з 47 країн світу. Вище наведені приклади є досить поширеними для більшості країн Європейського Союзу. Отже, європейська практика використання механізму інтернаціоналізації вищої освіти передбачає і такий варіант її використання, за умови якого, країна не лише спрямовує своїх студентів на навчання в університети інших країн, а і залучає іноземних студентів до національного освітнього простору. За рахунок залучення найбільш підготовлених іноземних студентів, тут слід констатувати той факт, що університети приймають іноземних студентів як правило за результатами вступних іспитів та наявності рекомендацій від авторитетних вчених, збагачується не лише той ЗВО який прийняв перспективного студента, а і країна на території якої розташований відповідний ЗВО. Останнє зауваження має сенс лише у тому випадку, коли абітурієнт обирає не стільки конкретний ЗВО як місце здобуття вищої освіти, скільки країну його розташування з прийняттям до уваги перспектив можливого майбутнього працевлаштування у межах її економічної підсистеми. У цьому випадку, навчання за кордоном розглядається на рівні певного інструменту еміграції. Нажаль, останнім часом найбільш підготовлені випускники вітчизняних навчальних закладів загальної середньої освіти все далі частіше обирають зарубіжні ЗВО для отримання фахових знань, тим самим перетворюючи Україну на постачальника талановитої молоді для європейських університетів. Наприклад, лише до Польщі (саме ця країна обиралася українськими студентами найчастіше як місце отримання вищої освіти) у 2015 році виїхало на навчання понад 23 тис. студентів. Цей показник у декілька разів перевищує той, який було обраховано у 2009 році. Загальна кількість громадян України які здобули вищу освіту за її межами у 2015–2016 роках перевищує 70 тис. осіб, але лише 20% з них повернулись до України [12]. Для порівняння, станом на 2014/15 навчальний рік, за інформацією експертів аналітичного центру CEDOS (раніше Центр дослідження суспільства), кількість громадян України, які навчались в іноземних університетах була обрахована на рівні 59648 осіб [10]. При співвіднесенні цього показника із загальною кількістю студентів, яка станом на початок 2014/15 рік становила 1676 тис. [4], можемо констатувати той факт, що кожен 28 абітурієнт з України надає перевагу системі вищої освіти іншої країни.

Висновки. Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки.

Інтернаціоналізація вищої освіти є одним з потужних механізмів підвищення її якості, а отже держава, використовуючи наявні у розпорядженні важелі впливу, не лише може, а і повинна здійснювати вплив на формування сприятливих умов для інтернаціоналізації вітчизняних ЗВО. Серед пріорите-

тних напрямів діяльності суб'єктів державного управління, у межах визначеного вектору, слід звернути увагу на:

– встановлення норми щодо мінімальної кількості іноземних студентів та викладачів, принаймні для тих ЗВО, які мають національний статус. На нашу думку, кожен з таких ЗВО повинен забезпечити кількість іноземних студентів та викладачів, на рівні не менше 2%. Відповідна проблематика знайшла своє часткове опрацювання у межах попередньо проведених нами наукових пошуків [6]. Запропонована нами частка є досить умовною, та може розглядатися на рівні актуальною лише для початкового етапу інтернаціоналізації ЗВО. Слід звернути увагу, що ЗВО у межах університетської автономії мають достатньо важелів для забезпечення досягнення встановленої мети. Разом з тим, цілком очевидно, що без підтримки держави, наприклад на рівні реалізації відповідної за змістом національної програми, зусилля ЗВО не будуть достатньо ефективними. Отже, питання полягає у необхідності обговорення, розробки та реалізації державної програми інтернаціоналізації вищої освіти;

– можливість запровадження у дію механізму надання суб'єктом державного управління (Президентом України, Урядом України або Верховною радою України) стипендій для іноземних громадян які обирають вітчизняні ЗВО у якості місця здобуття вищої освіти. На наше переконання, надання стипендій, обсяг розміру яких покриває вартість навчання, не є прерогативою виключно суб'єктів державного управління. У якості інституцій які можуть заохочувати іноземних студентів можуть виступати, як місцеві органи влади так і безпосередньо самі ЗВО. Прикладом надання стипендій від органів публічного управління регіонального рівня може слугувати досвід КНР, серед переліку доступних для студентів-іноземців стипендій якої є у тому числі і такі стипендії як: Fujian Provincial Govt. Scholarship for International Students (Уряд провінції Фуцзянь з 2012 року надає стипендії тим іноземним студентам які за результатами екзаменаційних випробувань були відобрали для навчання на бакалаврських, магістерських та докторських програмах. Стипендія покриває не лише оплату за навчання, а і передбачає компенсацію витрат студента на проживання та придбання навчальних матеріалів) [14]; Jasmine Jiangsu Government Scholarship (Уряд провінції Цзянсу з метою популяризації освітніх можливостей університетів провінції та покращенню іміджу китайської вищої освіти, пропонує найбільш успішним студентам-іноземцям отримати стипендію для покриття витрат на: навчання та стажування; оплату навчально-методичної літератури та інших видань; проживання та харчування; медичне страхування [15].

Вище наведені висновки не вичерпують проблематики пошуку напрямів ефективної взаємодії між інститутом держави та інституцією університету в контексті вирішення питань інтернаціоналізації вищої освіти, а отже можуть бути доповнені під час подальших наукових досліджень. Найбільш перспективними напрямами в організації наукових пошуків відповідного змістовно-

го спрямування є ті з них, які пов'язані з визначенням компетенції суб'єктів державного управління та адміністрацій ЗВО у забезпеченні підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Ершов Ю. Нефть и газ Сибири и Дальнего Востока в контексте российско-китайских отношений / Ю. Ершов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 3–12.

2. Забезпечення якості вищої освіти: європейські кращі практики для України [електронний ресурс] / (Г. Воскобойникова, М. Головянко, С. Гришко та ін.); укладач Т. Добко. – Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. – Режим доступу: <file:///D:/user/Downloads/ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ%20ЯКОСТІ%20ВИЩОЇ%20ОСВІТИ%20ЄВРОПЕЙСЬКІ%20КРАЦІ%20ПРАКТИКИ%20ДЛЯ%20УКРАЇНИ.pdf>.

3. Інтернаціоналізація повинна стати складовою вищої освіти [електронний ресурс] / Новини МОН України від 15.09.2015 // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2015-09-16-internacjonalizacziya-ukrayinskoyi-vishhoiy-osviti>.

4. Кількість студентів на початок 2014/15 навчального року [електронний ресурс] / Освіта // UA Frontier. Статистика України: візуалізація. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/citizens/zv'yazki-z-gromadskisty/konsultacziyi-z-gromadskisty/gromadske-obgovorennya-2016.html>.

5. Мороз С. А. Французька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ / С. А. Мороз, В. М. Мороз, С.М. Домбровська // Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління») – 2016. – Вип. 1 (4). – С. 213–222.

6. Мороз С. А. Підвищення якості трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ в контексті змісту механізмів міжнародної співпраці / С. А. Мороз, В. М. Мороз // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць НТУ «ХПІ». – 2015. – Вип. 43 (47). – С. 100–112.

7. Мороз С.А. Німецька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ / С. А. Мороз, В. М. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2016. – № 2. – С. 87–96.

8. О создании Международного университета гуманитарных наук и развития / Указ Президента Туркменистана от 16.05.2014 года // Нейтральный Туркменистан. – 2014. – №132. – С. 2.

9. Паризьке комюніке [електронний ресурс] / Конференція міністрів освіти Європейського простору вищої освіти, 25.05.2018 // Проект Європейського Союзу «Мережа національних офісів програми Еразмус+ та національних команд експертів з реформування вищої освіти». – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/pro-nas.html>.

10. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [електронний ресурс] / Є. Стадний, О. Слободян // Аналітичний центр CEDOS. – Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky->

ta-chomu.

11. Стріха М.В. Наука в системі вищої освіти України: нові механізми підтримки / М.В. Стріха // Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи : міжнар. наук.- практ. конф., 18-19 квітня 2018 р. – Маріуполь, 2018. – С. 11–12.

12. Українські спеціалісти їдуть з країни, щоби (не) повернутися [електронний ресурс] / Політика й суспільство // Інформаційний ресурс Deutsche Welle. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/українські-спеціалісти-їдуть-з-країни-щоби-не-повернутися/a-37739524>.

13. Dave S. NUS to set up overseas college in Israel / S. Dave // The Straits Times. – 2011. – 25.02.2011 – P. 16.

14. Fujian Provincial Govt. Scholarship for International Students [electronic resource] / Admissions and Scholarships // Xiamen University. – Access mode: <http://admissions.xmu.edu.cn/ch/ajax/id/22/>.

15. Jasmine Jiangsu Govt. Scholarship [electronic resource] / Scholarships // Jiangsu University. – Access mode: <http://oec.ujjs.edu.cn/en/pages?cid=139&id=103>.

16. Scholarships offered by the Romanian State to foreign citizens through the MFA [electronic resource] / In the news// Ministry of Foreign Affairs. – Access mode: <http://www.mae.ro/en/node/10251>.

17. Stipendium Hungaricum Scholarship Programme [electronic resource] / Stipendium Hungaricum // Tempus Public Foundation. – Access mode: <http://www.mae.ro/en/node/10251>.

References:

1. Ershov, Ju. "Neft' i gaz Sibiri i Dal'nego Vostoka v kontekste rossijsko-kitajskih otnoshenij[Oil and gas of Siberia and the Far East in the context of Russian-Chinese relations]". *Azija i Afrika segodnja. – Asia and Africa today* 6 (2006): 3–12. Print.

2. Voskoboinykova, H., Holovianko, M. & Hryshko, S. Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity: yevropeiski krashchi praktyky dlia Ukrainy [Ensuring the quality of higher education: European best practices for Ukraine]. *Kyivskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet im. Vadyma Hetmana. – Kyiv National Economic University named after. Vadim Hetman*. Web. 13 Feb. 2019. <<http://mon.gov.ua/citizens/zv'yazki-z-gromadskistyuu/konsultacziyi-z-gromadskistyuu/gromadske-obgovorennya-2016.html>>.

3. *Internatsionalizatsiia povynna staty skladovoiu vyshchoi osvity [elektronnyi resurs]* Novyny MON Ukrainy vid 15.09.2015. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. – Ministry of Education and Science of Ukraine. Web. 13 Feb. 2019. <<https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2015-09-16-internacziionalizacziya-ukrayinskoyi-vishhoyi-osviti>>.

4. *Kilkist studentiv na pochatok 2014/15 navchalnoho roku [Number of students at the beginning of 2014/15 academic year]* Osvita. UA Frontier. Statystyka Ukrainy: vizualizatsiia. – Education. UA Frontier. Statistics of Ukraine: visualization. Web. 13 Feb. 2019. <<http://uafrontier.com/kilkist-studentiv-na-pochatok-2014-2015-navchalnogo-roku/>>.

5. Moroz, S.A., Moroz, V.M. & Dombrovska, S.M. "Frantsuzka model pidhotovky naukovopedagogichnykh kadrov: osoblyvosti rozbudovy ta perspektyvy vykorystannia dlia rozvytku trudovoho potentsialu vitchyznianskykh VNZ [The French

model of training of scientific and pedagogical personnel: peculiarities of development and prospects of use for the development of labor potential of native higher educational institutions]". *Visnyk NUTsZU (Serii «Derzhavne upravlinnia») – Bulletin of the Nutsu (Series "Public Administration")* 1 (4) (2016): 213–222. Print.

6. Moroz, S.A. & Moroz, V.M. "Pidvyshchennia yakosti trudovoho potentsialu vitchyznianskykh VNZ v konteksti zmistu mekhanizmiv mizhnarodnoi spivpratsi [Improving the quality of labor potential of domestic higher educational institutions in the context of the content of mechanisms of international cooperation]". *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnicnoi elity: zb. nauk. prats NTU «KhPI» – Problems and prospects of formation of the national humanitarian and technical elite: Sob. sciences works of NTU "KhPI"*, 43 (47) (2015): 100–112. Print.

7. Moroz, S.A. & Moroz, V.M. "Nimeczka model pidgotovky naukovo-pedagogichnykh kadrov: osoblyvosti rozbudovy ta perspektyvy vykorystannya dlya rozvytku trudovogo potentsialu vitchyznianskykh VNZ [German model of training of scientific and pedagogical staff: peculiarities of development and prospects of use for development of labor potential of domestic higher educational institutions]". *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia – The theory and practice of social systems management: philosophy, psychology, pedagogy, sociology* 2 (2016): 87–96. Print.

8. *O sozdanii Mezhdunarodnogo universiteta gumanitarnykh nauk i razvitija* (2014) Ukaz Prezidenta Turkmenistana ot 16.05.2014 goda. Neitral'nyj Turkmenistan. – About the creation of the International University of Humanities and Development. Decree of the President of Turkmenistan dated May 16, 2014. Neutral Turkmenistan, 132. 2. Print.

9. *Paryzke komiunike. Konferentsiia ministriv osvity Yevropeiskoho prostoru vyshchoi osvity, 25.05.2018*. Proekt Yevropeiskoho Soiuzu «Merezha natsionalnykh ofisiv prohramy Erasmus+ ta natsionalnykh komand ekspertiv z reformuvannia vyshchoi osvity». – Paris Communiqué. Conference of Ministers of Education of the European Higher Education Area, 25.05.2018. European Union Project "Network of National Offices of the Erasmus + Program and National Experts' Teams on Higher Education Reform". Web. 13 Feb. 2019 <<http://erasmusplus.org.ua/pro-nas.html>>.

10. Stadnyi, Ye. and Slobodian, O. "Ukrainski studenty za kordonom: skilky ta chomu? [Ukrainian Students Abroad: How and Why?]" *Analitychnyi tsentr CEDOS. – Analytical Center of CEDOS*. Web. 13 Feb. 2019. <<https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>>.

11. Strixa, M.V. "Nauka v sy`stemi vy`shhoyi osvity` Ukrayiny`: novi mexanizmy` pidtry`mkyy` [Science in the system of higher education of Ukraine: new mechanisms of support]". *Internacionalizaciya vy`shhoyi osvity` Ukrayiny` v umovax polikul`turnogo svitovogo prostoru: stan, problemy`, perspektyvy` : mizhnar. nauk.-prakt. konf., 18-19 kvitnya 2018 r.– Internationalization of higher education of Ukraine in the conditions of the multicultural world space: state, problems, perspectives: intern. sciences - practice Conf., April 18-19, 2018 - Mariupol`*, 11–12. Print.

12. *Ukrainski spetsialisty yidut z krainy, shchoby (ne) povernutysia [Ukrainian specialists go from country to return]*. Polityka y suspilstvo. Informatsiinyi resurs Deutsche Welle. – Information resource of Deutsche Welle. Web. 13 Feb. 2019. <<http://www.dw.com/uk/ukrainski-spetsialisty-yidut-z-krainy-shchoby-ne>>

povernutysia/a-37739524>.

13. Dave, S. "NUS to set up overseas college in Israel". *The Straits Times*. 25.02.2011. P. 16. Print.

14. Fujian Provincial Govt. "Scholarship for International Students. Admissions and Scholarships". *Xiamen University*. Web. 13 Feb. 2019. <<http://admissions.xmu.edu.cn/ch/ajax/id/22/>>.

15. Jasmine Jiangsu Govt. "Scholarship". *Jiangsu University*. Web. 13 Feb. 2019 <<http://oec.ujs.edu.cn/en/pages?cid=139&id=103>>.

16. "Scholarships offered by the Romanian State to foreign citizens through the MFA". *In the news. Ministry of Foreign Affairs*. Web. 13 Feb. 2019 <<http://www.mae.ro/en/node/10251>>.

17. "Stipendium Hungaricum Scholarship Programme". *Stipendium Hungaricum. Tempus Public Foundation*. Web. 13 Feb. 2019 <<http://www.mae.ro/en/node/10251>>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233337

УДК 351:68:002.8

Алхемері М. А., аспірант, ТНУ імені В.І. Вернадського, м. Київ

Alhemeiri Mohammed Ali, Postgraduate student of Taurida National University named after V.I. Vernadsky, Kyiv

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ АНТИКРИЗОВОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

THE MAIN PROVISIONS OF THE IMPLEMENTATION OF ANTI-CRISIS PUBLIC ADMINISTRATION POLICIES AT THE REGIONAL LEVEL

Досліджено суб'єкти та предмет антикризового публічного управління, основні теорії антикризового публічного управління регіоном. Розглянуто завдання антикризового публічного управління на рівні регіону. Надано характеристику антикризовій системі публічного управління на регіональному рівні. Запропоновано основні засади реалізації політики антикризового публічного управління на регіональному рівні. Визначено сучасні умови реалізації політики антикризового публічного управління на регіональному рівні.

Ключові слова: антикризове управління, регіональний рівень, політика антикризового публічного управління, публічне управління, криза, механізми управління, державна політика, антикризове публічне управління, регіон.

The subjects and subject of anti-crisis public administration, the main theories of anti-crisis public management of the region are investigated. The tasks of public crisis management at the regional level are considered. Characterized by the anti-crisis system of public administration at the regional level. The main principles of the implementation of the anti-crisis public administration policy at the regional level are proposed. The current conditions for the implementation of the anti-crisis public administration policy at the regional level are defined.

Keywords: anti-crisis management, regional level, anti-crisis public administration policy, public administration, crisis, governance mechanisms, state policy, anti-crisis public administration, region.

Постановка проблеми. Кризи є невід'ємним етапом розвитку соціально-економічних систем будь-якого рівня від мікроекономічного (в життєвому циклі організації) до мегаекономічного (в масштабах світової

економіки). Виникнення криз в розвитку соціально-економічних систем є об'єктивною закономірністю, оскільки економіка не може розвиватися весь час в одному напрямку, маючи позитивну динаміку, і, як відомо, за періодом економічного підйому неодмінно піде спад. У зв'язку з цим, виникає необхідність формування та постійного вдосконалення політики антикризового публічного управління та механізмів протидії кризовим явищам, які будуть відрізнятися в залежності від рівня соціально-економічної системи, до якої вони застосовуються (антикризовий менеджмент організації або державне регулювання економіки).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність теми статті зумовлюється також недостатнім ступенем її розробленості в науці державного управління. Проблеми теорії й практики регіонального управління досліджували В.Д. Бакуменко, І.А. Грицяк, Н.В. Дацій, Ю.Г. Кальниш та ін.

Тематиці дослідження проблем розвитку регіонів і пошуку шляхів їх вирішення присвячені наукові праці З.С. Варналія, В.С. Куйбіди, І.Й. Малого та ін. Науковий аналіз теоретико-методологічних засад регіонального управління, прикладних аспектів і проблематики регіональної політики здійснено у працях вітчизняних науковців і дослідників: С.І. Бандура, М.І. Долішнього, Т.А. Приходченко.

Однак, на сьогоднішній день теоретичні аспекти науки державного управління, зокрема розвитку регіонів, залишаються на периферії наукового дослідження. Теоретичне обґрунтування щодо управління розвитком регіонів, яке свого часу було розроблено для системи з централізованим державним управлінням і плануванням регіонального розвитку, потребує адаптації до сучасних умов суспільного розвитку. У наявній науковій літературі недостатньо висвітлено і узагальнено зарубіжний досвід реалізації політики антикризового публічного управління на регіональному рівні.

Постановка завдання. Сучасна економіка України характеризується високим рівнем транзитивності. На сьогоднішній момент це обумовлено переходом до ринкової економіки і зростанням частки сфери послуг у ВВП країни. Системна трансформація функціонування економічних механізмів спричинила за собою глибоку кризу соціально-економічних та інституційних основ української економіки, глибоку і якісну зміну економічних процесів. Ряд дослідників і практиків вважають, що вивести українську економіку з такого критичного стану здатний якісно новий тип управління - «антикризове публічне управління». Необхідність реалізації ефективного антикризового публічного управління є вимогою соціально-економічної практики, що обумовлює актуальність осмислення і розробки нового типу управління. Тому, в роботі ставиться завдання дослідити основні положення реалізації політики антикризового публічного управління на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні є всі необхідні ре-

сурси для самостійного та ефективного економічного розвитку. Але поки країна не використовує свій потенціал і довгі роки не може вийти з системної кризи. Суб'єктом антикризового публічного управління є органи влади. Предметом впливу антикризового публічного управління є фактори кризи, тобто всі прояви загострення протиріч, що викликають небезпеку настання кризи (передбачувані і реальні).

Регіон як соціально-економічна система має розглядатися як об'єкт антикризового публічного управління. У сучасній науці існують точки зору на антикризове публічне управління регіоном, розглянуті в наукових працях Strauf S., Scheref R.:

- теорія «полюсів зростання», яка передбачає, що розвиток одного успішного регіону додасть імпульс для розвитку сусідніх територій;

- теорія внутрішніх регіональних факторів розвитку, за якою потенціалу зростання можна досягти за рахунок повної реалізації внутрішніх чинників;

- теорія «розумного регіону», згідно з якою основною рушійною силою розвитку є знання, кваліфікація та інновації [3, с. 118].

В Конституції України закріплено дві регіональні системи влади (або системи влади на місцях): місцеві державні адміністрації, які отримали функції виконавчої влади, та місцеве самоврядування, що цих функцій позбавлене. На сьогодні особливо гостро постає питання розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Процеси децентралізації й централізації державної влади, які відбуваються наразі в Україні, розглядаються в контексті впровадження на регіональному рівні принципу субсидіарності державної влади, що відповідають нормам Європейської Хартії місцевого самоврядування. Норми Європейської Хартії місцевого самоврядування дають змогу виокремити місцеве самоврядування як самостійне джерело публічної влади. В цьому випадку його компетенція має бути поширена не тільки на базовий рівень (село, селище, місто), але й на регіональний (область, район, можливо, окремих регіон як місце пріоритетного розвитку, вільної економічної зони, місце проведення дослідів тощо). Досвід країн, що пройшли цей шлях, може бути корисним для України [2].

Подальший розвиток України пов'язаний з новим осмисленням особливостей українського економічного простору. В Україні, та інших країнах СНД перехідний період виявився болючим. Причини цього корінилися в недостатній готовності суспільства до такої трансформації, величезних диспропорцій в цінах, структурі і розміщенні виробничих активів та особливостей «людського капіталу», соціальної психології пострадянського суспільства. Істотну роль в розвитку кризи зіграли також політична боротьба, нерівномірність реформ, відставання структурних перетворень, особливо в питанні формування інституційних меж ринкової економіки.

На думку багатьох вітчизняних дослідників, економіка країни розпа-

лася на дві слабо пов'язані один з одним сфери. Перша (сфера обігу капіталу) характеризується надвисокими прибутками і високою швидкістю обігу грошей. Друга (виробнича сфера) визначається низькою прибутковістю і швидкістю обігу грошей, високими ризиками у зв'язку з невизначеністю відносин власності, скороченням попиту і загальної несприятливої кон'юнктури ринку. Виробнича сфера України розпалася також на дві підсфери: експортно-орієнтований сировинний сектор, де зберігається відносна стабільність за рахунок переорієнтації на зовнішній ринок, і «решту економіки», яка орієнтована на внутрішній ринок і характеризується низькою рентабельністю і неплатоспроможністю [2, с. 18].

Одночасно наростає територіальна, регіональна дезінтеграція економіки, коли внаслідок розпаду господарських зв'язків і випереджаючого зростання тарифів на транспортні послуги відбувається руйнування сформованої ще за радянських часів кооперації та спеціалізації виробництва. Ці тенденції вирішальною мірою стали результатом проведеної макроекономічної політики. Саме вони зумовили розрив основних відтворювальних контурів і господарських зв'язків. Ігнорування структурних особливостей української економіки в надії на автоматичний вплив механізмів ринкової самоорганізації спровокувало процеси дезінтеграції економіки.

Окремо слід сказати і про роль вітчизняної науки в економічному розвитку країни. Слід визнати, як тільки відбувається процес монополізації тих чи інших напрямків економіки та економічної науки, так неминуче, слідом за цим, йде деградація соціально-економічного розвитку в Україні.

У країнах з централізованою економікою роль держави в управлінні економікою реалізується в прямій формі у вигляді директивних планів, жорстких законів, державного розпорядження матеріальними, фінансовими, природними і трудовими ресурсами, централізованого розподілу основної маси грошових коштів через державний бюджет.

У країнах з вільною ринковою економікою ступінь втручання держави та її органів у економічну діяльність господарюючих суб'єктів менше і носить переважно непрямий характер. Держава впливає на економіку за допомогою такого:

- законодавчих обмежень;
- податкової системи;
- обов'язкових платежів і відрахувань;
- інвестицій;
- субсидій;
- пільг;
- кредитування;
- реалізації соціальних програм [1].

На макрорівні (національний рівень) ставляться завдання по сталому соціально-економічному розвитку держави, підвищенню

конкурентоспроможності, згладжування негативних наслідків та використання можливостей промислових циклів з періодом від 8 до 12 років, результатом чого є забезпечення національної безпеки.

На рівні регіону завданням антикризового публічного управління є цілеспрямована політика щодо забезпечення сталого розвитку регіону, згладжування негативних наслідків і використання можливостей, які надаються малими циклами («цикли Кітчина») для підвищення конкурентоспроможності окремих сфер економіки.

Завдання антикризового публічного управління на регіональному рівні конкретизуються і набувають певної специфіки. Традиційно важливим є для регіонів, великих міст вирішення таких задач як:

- збереження місцевих підприємств і робочих місць;
- пропорційний розвиток місцевої економіки;
- забезпечення прибуткової бази місцевих бюджетів;
- структурна перебудова старих індустріальних районів;
- поліпшення екологічної ситуації та благоустрою;
- цілеспрямована професійна освіта відповідно до потреб регіону, перепідготовка та перекваліфікація;
- допомога бідним територіям, ліквідація трущоб тощо.

Відповідно, на мікрорівні (рівень окремої господарської одиниці, підприємства) завданням стає пристосування до циклів з метою розвитку виробництва і задоволення потреб суспільства, створення внутрішніх міжфірмових умов зі сталого розвитку підприємства.

Для мінімізації негативних наслідків криз і максимізації представляються ними можливостей, необхідно ці кризи діагностувати, прогнозувати їх можливі наслідки.

На всіх рівнях антикризового публічного управління спільним завданням є не допущення негативних змін і вихід на новий рівень розвитку, для чого необхідно завчасне виявлення точки біфуркації.

Оскільки кожна ситуація надає можливість для управлінського вибору, будь-яке публічне управління, по суті, має бути антикризовим, тобто містити відповідні механізми діагностування, прогнозування, регулювання та контролю в кризових ситуаціях, що забезпечують можливості переходу економіки на якісно новий рівень розвитку в умовах кризи. Особливо вираженим характер антикризового публічного управління повинен стати на сучасному етапі.

Це обумовлено розвитком, як глобалізації, так і регіоналізації, яка стає в певній мірі зворотною стороною глобалізації, дозволяючи національним економікам розвивати свої власні конкурентні переваги. У цих умовах, ускладнення публічного управління, крім іншого, полягає в необхідності і доцільності передачі частини повноважень з розвитку економічних систем на регіональний рівень, у тому числі і повноважень зі стратегічного та антикризового управління, формування виробничої та інноваційно-інвестиційної

інфраструктури.

У сучасній практиці антикризового публічного управління пріоритет на регіональному рівні віддається ліквідації наслідків кризових процесів, в кращому випадку - відбувається формування системи стратегічного публічного управління в регіоні, але цей процес відбувається без урахування циклічності.

Антикризове публічне управління на регіональному рівні включає виявлення кризових факторів і запобігання їм для забезпечення сталого розвитку, являє собою вдосконалення системи стратегічного управління щодо регулярного моніторингу рівня стійкості, виявлення кризових чинників, реалізації комплексу антикризових заходів, підвищення ефективності і гнучкості управління, і має ряд особливостей, що відрізняють його від стратегічного управління.

По-перше, це особливості, обумовлені характером керованих процесів. Антикризове публічне управління орієнтоване на процеси і симптоми кризи, що динамічно протікають та свідчать про наближення кризи.

По-друге, на відміну від стратегічного управління, антикризове публічне управління передбачає встановлення стратегічних цілей з урахуванням можливих кризових факторів, можливостей їх запобігання на основі забезпечення економічної безпеки. Крім того, найважливішими проблемами в стратегії найчастіше виявляються проблеми реалізації та безперервної адаптації, що стає ще більш актуальним, враховуючи динамічний тип процесів та унікальність проблем, з якими має справу антикризове управління. Антикризове публічне управління на регіональному рівні передбачає активну адаптацію до змін шляхом нарощування потенціалу вузьких місць і впливу на середовище, змінюючи і пристосовуючи її до реалізації стратегічних завдань.

По-третє, антикризове публічне управління на регіональному рівні орієнтоване не тільки на встановлення зв'язків із зовнішнім середовищем, а й на досягнення балансу інтересів суб'єктів господарської діяльності на території регіону, без дотримання якого досягнення цілей антикризового управління стає неможливим. Крім того, антикризове публічне управління включає передбачення можливих кризових процесів на тривалий термін і використання превентивних методів реагування на можливі зміни внутрішніх і зовнішніх умов діяльності.

Таким чином, антикризове публічне управління на регіональному рівні направлено на підвищення стійкості розвитку і гнучкості управління. Стійкість розвитку регіону як системи визначається стійкістю його окремих підсистем, в якості яких можна розглядати економічну, інвестиційну, інноваційну, структурно-функціональну, фінансову, соціальну, структурно-функціональну. Про наближення кризи можуть свідчити симптоми, які проявляються в різних підсистемах, при появі яких необхідно застосовувати відповідні надзвичайні, стабілізаційні заходи, заходи зі стимулювання або

регулювання.

Реалізація на практиці такого підходу означає необхідність зміни ідеології регіонального управління - перехід до ініціативного розвитку регіону і, відповідно, необхідності формування антикризової системи управління, яке повинно відбуватися шляхом вдосконалення існуючої системи управління регіоном.

Перетворення інформації здійснюється під впливом основних компонентів системи управління, об'єкта управління, суб'єкта управління та методів управління. Таким чином, антикризова система публічного управління на регіональному рівні, включає:

1) підсистему інформаційного забезпечення як основу антикризового управління розвитком регіону;

2) підсистему розробки і прийняття рішень. Процес прийняття господарських рішень включає в себе цілий комплекс процесів, за допомогою яких здійснюється сприйняття проблемної ситуації, постановка задачі, розробка рішень і реалізація певних дій на їх основі.

Основними засадами реалізації політики антикризового публічного управління на регіональному рівні сьогодні є:

- підтримка найважливіших пропорцій між окремими складовими економіки регіону, елементами його економічної бази, в тому числі між експортною та внутрішньою економікою;

- підтримка необхідного співвідношення між кількістю і якістю робочих місць і пропозицією робочої сили, в т.ч. за окремим контингентам населення, містах і районах;

- підтримка необхідного рівня виробництва стратегічних товарів, які забезпечують економічну безпеку на рівні регіону;

- розвиток загальнорегіональної інфраструктури і створення загальних умов господарювання для всіх секторів економіки. Забезпечення можливостей нормального користування енергетичними, транспортними, інформаційними системами;

- розвиток регіонального ринку і місцевої економіки;

- підтримка ефективного функціонування регіональної фінансово-кредитної системи;

- компенсація для життєво важливих для регіону сфер, галузей і підприємств об'єктивно існуючих негативних факторів і витрат господарської діяльності;

- орієнтування виробників в регіонах на стратегічну кон'юнктуру, створення необхідного інформаційного забезпечення господарської діяльності для всіх секторів економіки;

- підтримка необхідної інвестиційної активності, сприяння реалізації великих інвестиційних проектів;

- комплексне вирішення наявних і очікуваних гострих проблем в регіоні, в тому числі на основі реалізації взаємопов'язаної системи цільових

програм;

- підтримка мінімальних гарантій життєдіяльності населення, ліквідація всередині регіону невинуватених різких галузевих, професійних, соціальних та територіальних відмінностей в рівні життя;

- визначення і підтримка необхідних обсягів і структури «соціальних благ», що надаються регіоном населенню, сприяння ефективній участі всіх секторів економіки в реалізації соціальної політики, створення умов для соціальної активізації населення, самозайнятості та самодопомоги.

Висновки. Отже, для реалізації ефективної політики антикризового публічного управління на регіональному рівні необхідно забезпечити чітку взаємодію державних органів влади і управління різних рівнів між собою і з бізнес-структурами. Основним напрямком ефективного антикризового публічного управління на регіональному рівні необхідно вважати більш широке використання різних організаційно-правових форм ведення бізнесу. Розробка інвестиційних програм, спрямованих на підтримку, модернізацію і розвиток об'єктів державної власності, завдання органів місцевого самоврядування, яку їм потрібно вирішити владі за участю господарюючих суб'єктів, в тій чи іншій мірі використовують державну власність. На регіональному рівні метою реалізації політики антикризового публічного управління може бути визначена як формування основ сталого розвитку інноваційного реального сектора економіки, що потребують створення таких умов: виявлення секторів і виробництв, здатних конкурувати на інноваційній основі з відповідними загальносвітовими кращими зразками продукції; розробка і реалізація організаційного механізму залучення приватного капіталу до антикризових програм; створення системи управління, яка орієнтована на адаптацію до викликів зовнішнього середовища і організаційних змін.

Список використаних джерел:

1. Даций Н.В. Новітні технології корпоративного менеджменту в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій [колективна монографія]. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2014. – 330 с.

2. Малий І. Й. Генеза публічного управління і адміністрування в Україні / І. Й. Малий // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 24. – С. 17-21.

3. Приходченко Т. А. Антикризове управління регіональним розвитком України / Т. А. Приходченко // Стратегія економічного розвитку України. – 2016. – № 39. - С. 118-126.

References:

1. Datsii, N.V. *The latest technologies of corporate management in the context of modern socio-economic transformations*. Kyiv: Kind. KHLU Center, 2014. Print.

2. Malii, I.Y. "Genesis of Public Administration and Administration in Ukraine". *Investytsii: praktyka ta dosvid* 24 (2017): 17-21. Print.

3. Prichchenko, T.A. "Anti-crisis management of regional development of Ukraine". *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* 39 (2016): 118-126. Print.

Ляшевська О.І., к. держ. упр., НУЦЗУ м. Харків

Яценко О. А., к. е. н., доц., НУЦЗУ, м. Харків

Lyashevskaya O., Ph.D in Public Administration, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv,

Yaschenko O., Ph.D in economics, Associate professor, Deputy Head of the Department of Management and organization of civil protection, National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

THE STATE INNOVATION DEVELOPMENT MANAGEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONS

Досліджено державне управління інноваційним розвитком, за рахунок системного підходу, оскільки він розглядається як процес взаємодії і зворотних зв'язків між усім комплексом економічних, соціальних, організаційних та інших факторів, що визначають створення і комерціалізацію інновацій. Показано основні тенденції розвитку та використання інноваційних продуктів, що дає нові можливості для розвитку підприємств та економічного зростання регіонів. Перспективою подальших досліджень є проведення дослідження інноваційних факторів розвитку економічних систем, в тому числі проблеми інноваційної активності на регіональному рівні.

Ключові слова: *державне управління, інноваційний фактор, інновації, інноваційна система, розвиток, процеси, формування, регіони, регулювання, високі технології, інноваційне середовище, ресурси, регіональна політика.*

The purpose of the article is to study innovative development, which requires a systematic approach, because it is seen as a process of interaction and feedback between all complex economic, social, institutional and other factors that determine the creation and commercialization of innovations. The basic trends in the development and use of innovative products, which gives new opportunities for enterprise development and growth regions. The prospect of further research is the study of innovation factors of economic systems, including problems of innovation activity in the regions.

Keywords: *innovative factor, innovation, innovative system development processes, formation regions, regulation, technology, innovative environment, resources, regional politics.*

Постановка проблеми. В жорсткій постійній конкурентній боротьбі

за споживача та ринки збуту підприємства повинні постійно впроваджувати інноваційні процеси: удосконалювати та розробляти нові вироби, прогресивні технології, систему керування та реалізації, що виводить їх на новий рівень розвитку, приводить суспільство до прогресу. Інноваційна практика існує давно. Але, як показав аналіз інноваційної діяльності підприємств регіонів і України в цілому, інноваційні процеси виконуються ще не на високому рівні, що призводить до значних матеріальних і фінансових втрат, відсутності результативності.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз останніх досягнень і публікацій таких відомих вчених як, Долішнього М.І, Гальчинського А., Семиноженка В., Гриньова В.М., Ястремської О.М., Пашути М., Лапка О.О. з інноваційної стратегії та реформ вітчизняної економіки показує, що обраному автором напрямку дослідженні приділяється значна увага. Разом з тим мінливі умови господарювання потребують безперервного удосконалення інноваційної стратегії регіонів на основі сучасного стану їхньої економіки.

Постановка завдання. Невирішеною проблемою є визначення ролі інноваційного фактору державного управління в забезпеченні сталого розвитку регіонів

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах динамічних змін пріоритетів серед наукових підходів та основних оціночних категорій, знання стають важливим економічним ресурсом, а інформаційні технології складають віртуальну мережу світової економіки як єдиної системи. В результаті, як відмічається в літературі, формується «нова економіка» або «економіка знань». Результатом досліджень в цьому напрямку стала концепція формування національних інноваційних систем (НІС) розвинених країн як сукупності взаємозалежних організацій (структур), зайнятих виробництвом, впровадженням і комерціалізацією наукових знань і технологій під впливом різноманітних процесів і тенденцій.

Сталий розвиток регіонів України є основою забезпечення сталого розвитку держави. Тому основним завданням регіональної політики є збалансований розвиток регіонів країни, що спирається на природно-історичні особливості кожного регіону, його виробничий та трудовий потенціал і унеможливорює порушення цілісності держави. Кожен регіон розробляє власну програму переходу до сталого розвитку, які інтегруються в загальнодержавну політику і узгоджуються з розвитком інших регіонів країни. Характерною ознакою сучасного стану економіки регіонів є переважно ресурсний тип розвитку, коли більшу частку в обсязі реалізованої продукції на внутрішньому ринку та у експорті займає сировина та ресурсомістка продукція. На світовому ринку країна займає нішу експортера металургії низького рівня переробки та такого ж рівня продукції АПК. Економічна криза висвітлює недоліки вітчизняної промислової політики, суттєву залежність результатів господарювання від зовнішньоекономічної діяльності.

На жаль такого зростання вкрай недостатньо для швидкого відновлен-

ня промисловості навіть до рівня 2013 року. У грудні 2018 року по відношенню до відповідного місяця попереднього року промислове виробництво скоротилося на 3,5%, зменшився його темп і порівняно із листопадом та склав 98,3%.

У розрізі основних сфер промислового виробництва упродовж січня-грудня ц. р. тенденції були наступними:

- у *добувній промисловості і розробленні кар'єрів* за підсумками року зберігалось зростання, яке склало 2,1%. Приріст був характерним для діяльності з видобутку газу природного (+1,5%), газового конденсату (+1,9%), щебню (+2,1%), кам'яного вугілля (+5,5%), агломерованих залізорудних концентратів (+4,2%), нафти (+7,2%) та солі (+20,7%). Водночас падіння торкнулося видобутку залізних руд неагломерованих (-2,9%), піску будівельного (-15,5%), вапняку (-10,7%);

- у *переробній промисловості* темп виробництва у 2018 році порівняно із попереднім зменшився на 4,6 відсоткових пункти та склав лише 100,2%. Протягом року наростили обсяги хімічна та нафтова промисловість, машинобудування, зросло виробництво у меблевій, деревообробній та фармацевтичній діяльності. Спад відбувся у харчовій промисловості, текстильному виробництві, виробництві гумових і пластмасових виробів. Обсяги металургійного виробництва утрималися на рівні попереднього року;

- у *постачанні і розподіленні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря* темп зростання, серед провідних видів промислової діяльності, був найвищим та склав 102,8%. Виробництво електроенергії зросло за рік на 1,1%. Високий приріст забезпечено у виробництві енергії з альтернативних джерел – вітрової (+15,2%) та сонячної (+33,4%). Гідроенергетика зросла на 13,6%. При цьому скоротилося генерування електроенергії атомними електростанціями на 1,4%. [2]

У регіональному розрізі у 2018 році приріст промислового виробництва зафіксовано у 16, падіння – у 9 областях. Найкращі показники на Сумщині та Івано-Франківщині, де приріст досяг 10,0%.

Отже, підвищення зарплати є одним з соціальних чинників сталого розвитку. Досягти сталого розвитку регіонів та країни в цілому можливо лише на основі реалізації довгострокової програми переходу економіки України на інноваційну модель розвитку та її конкретизації на регіональному рівні, що базується на використанні принципово нової техніки, сучасної технології та залученні робочої сили нової якості. Однак держава не здійснює підтримку інноваційного розвитку регіонів, не стимулює інноваційну діяльність підприємств. Законодавством України були передбачені: пільги з податку на прибуток (50 % податку на прибуток, одержаний від виконання інноваційних проектів); пільги на сплату земельного податку, (50 % від ставки оподаткування); пільги на сплату податку на додану вартість (50 % ПДВ з продажу товарів, пов'язаних із виконанням інноваційних проектів); від сплати ввізного мита звільнялися імпорتنі товари для виконання інноваційних проек-

тів; інноваційним підприємствам дозволялася щорічна 20 % норма прискореної амортизації основних фондів. Дія цих статей зараз призупинена ЗУ «Про державний бюджет», тобто пільги інноваційним підприємствам фактично заблоковані. Законодавчо надаються пільги лише державним науководослідним центрам, університетам та підприємствам у сфері літакобудування. Значно знизилися обсяги фінансування інноваційної діяльності. Таке становище призвело до того, рівень інноваційної активності у більшості регіонах є незадовільним і необхідним стає посилення державних важелів впливу на стан регіонального інноваційного розвитку. Через те, що інноваційна діяльність є ризиковою і затратною, вона, як ніяка інша, потребує державної підтримки.

Сьогодні в економіці України просліджується зниження саме активності інноваційної діяльності, що в першу чергу пов'язана з недостатністю власних коштів у підприємств і досить низьким бюджетним фінансуванням. Наразі виділяють два основних фактори, що дозволять вирішити проблему збільшення обсягів вітчизняного виробництва – це зростання конкурентоспроможності товарів вітчизняних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках та збільшенням купівельної спроможності підприємств і населення. Конкурентоспроможність – це один з інноваційних шляхів розвитку економіки що дає змогу забезпечити постійним оновленням технологій, розширенням ринків збуту, ефективним використанням науково-технічного потенціалу і стимулюванням його зростання, товарів і послуг різноманітного призначення. Як відомо, підприємець зацікавлений в активізації інноваційної діяльності, так як це випуск конкурентоздатних видів товарів, що дозволить йому отримати гарантований прибуток, швидке повернення вкладених коштів, накопичення вільного капіталу і можливість його вкладення у розширення виробництва; працівник, так як це забезпечення робочими місцями, гарантована виплата заробітної плати; споживач – отримує доступ до нових якісніших товарів; і врешті решт – держава, так як розвиток інноваційної діяльності дозволяє збільшити надходження до бюджетів усіх рівнів, надходження прямих інвестицій іноземного капіталу до держави.

Одним із головних принципів формування системи і механізму управління інноваційної політики є створення сприятливих умов для оптимального розвитку науково-технічного потенціалу національної економіки. Формування стратегії – це одне з основних завдань, що зможе забезпечити можливість періодичного перегляду пропорцій між темпами розвитку наукового, технічного і виробничого потенціалів. Отже, врешті решт, наша держава лише завдяки умови вибору інноваційного шляху розвитку зможе зайняти належне місце в Європі і у світі та змінити сировинний вектор нашого економічного розвитку. Отже, основним головним принципом повинна стати реалізація державної політики, що буде направлена на упровадження інноваційної моделі структурної перебудови і зростання економіки і відповідно визнання України як високотехнологічної держави. Щоб забезпечити непе-

первність політики держави у науково-технічній сфері необхідно реформувати інноваційний сегмент вітчизняної економіки, це можливо лише за умов прийняття нової редакції закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» та оновлення механізму формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, відновлення системи форсайтних досліджень науково-технічного розвитку; потрібно збільшити обсяги програмно-цільового фінансування науки державних наукових установ; щоб створити новітні технології потрібно забезпечити перехід від 1-річного до 2-річного формування державного замовлення; необхідне створення Державного фонду розвитку технологій та зміцнення Державного фонду фундаментальних досліджень та відновлення повноцінної роботи технопарків .

В сьогоденних реаліях світова економічна криза сьогодні «вибирає» слабких і нерішучих, отже тільки нові знання та інновації, в основі яких лежать наукові здобутки і високотехнологічні рішення, визначають соціально-економічні перспективи кожної держави. Відповідно успіх України та її місце у глобальній економіці безпосередньо буде залежати від рівня розвитку вітчизняної науки і технологій. Інвестиції в майбутнє України реалізуються через заходи з інноваційної політики, формуючи національні конкурентні переваги і створюючи надійний фундамент для модернізації та інтеграції нашої країни до європейського і світового простору знань.

Висновки. Досягнення цілей сталого регіонального розвитку на інноваційній основі передбачає істотне підвищення ролі та відповідальності місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування і територіальних громад за соціально-економічний розвиток регіонів.

Урахування всіх аспектів інноваційної діяльності: економічного, соціального, наукового, екологічного тощо, дозволить найбільш повно дослідити напрями інноваційного розвитку для посилення позиції регіонів в економіці в цілому. Частина ринку, що вивільнилась у регіонах внаслідок спаду виробництва в останні роки може бути заповнена інноваційною продукцією вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36 (06.09.2002). – Ст. 266.
2. Наукова і інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2017. – 288 с.
3. Управління розвитком інноваційного потенціалу регіонів в перехідній економіці України : монографія / Л. М. Матросова, О. А. Овечкіна, К. В. Іванова, Д. В. Солоха. – Донецьк : Донбас, 2009. – 496 с.
4. Чумаченко Н. Г. Роль инноваций в экономическом развитии Украины / Н. Г. Чумаченко, Л. Н. Саломатина // Економіка промисловості. – 2003. – № 1. – С. 102-108.
5. Шарко М. Модель формирования национальной инновационной системы Украины / М. Шарко // Экономика Украины. – 2005. – № 8. – С. 4-14.

References:

1. "The Law of Ukraine "On Innovation Activity" [Zakon Ukrayiny «Pro innovatsiynu diyalnist»]." *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* 36 (2002): 266. Print.
2. *Scientific and innovation activities in Ukraine: Statistical collection [Naukova i innovatsiyna diyalnist v Ukrayini: Statystychnyy zbirnyk]*. Kyiv: Derzhkomstat Ukraine, 2017. Print.
3. Matrosova, M. L., Ochkin, O. A., Ivanova, K. V. and Solokha, D. V. *Management rozvitka innovating potential Regioniv pereni in the economy of Ukraine [Upravlinnya rozvytkom innovatsiynoho potentsialu rehioniv v perekhidniy ekonomitsi Ukrayiny]*. Donetsk : Donbass, 2009. Print.
4. Chumachenko, N. D. and Salomatina, L. N. "The Role of innovation in the economic development of Ukraine [Rol' innovatsiy v ekonomicheskoy rozvitii Ukrainy]". *Ekonomika promyslovosti* 1 (2003): 102-108. Print.
5. Sharko, M. "Model of formation of national innovation system of Ukraine [Model' formirovaniya natsional'noy innovatsionnoy sistemy Ukrainy]." *Ekonomika Ukrainy* 8 (2005): 4-14. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233359

УДК 351.79

Гаваза А. О., аспірант, ІДУЦЗ, м. Київ

Havaza A., postgraduate student, Institute of Public Administration in the Sphere of Civil Protection, Kyiv

СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОТИМІННОЇ БЕЗПЕКИ

CONDITIONS OF THE STUDY OF STATE REGULATION OF THE PROCESS OF MINE SAFETY CULTURE FORMING

Проблема безпечної життєдіяльності вивчалася численними науковцями, але, на жаль, їх дослідження зосереджувалися на формуванні безпекових компетентностей майбутніх професіоналів і організації навчання населення діям в умовах надзвичайних ситуацій. За результатами дослідження джерел наукової літератури встановлено, що питання формування протимінної культури безпеки не висвітлено у науковій літературі незважаючи на надзвичайно високу актуальність даної проблеми.

Ключові слова: державне регулювання, вибухонебезпечні предмети, культура, формування, культура протимінної безпеки.

The problem of safe living was studied by numerous scholars, but unfortunately their research focused on the formation of security competences of future professionals and the organization of teaching the population activities in emergencies. According to the results of the research of sources of scientific literature, it was established that the question of the formation of a mine safety culture has not been covered in scientific literature despite the extremely high relevance of this problem.

Keywords: state regulation, explosive items, safety, culture, forming, mine safety culture.

Постановка проблеми. У 2016 році Landmine Monitor (<http://the-monitor.org>) виявив 785 випадків ураження мінами та іншими вибухонебезпечними предметами в Україні. Найбільша кількість постраждалих була військовими – 463 (58,98%), 219 (27,89%) були цивільними, статус 103 жертви не був встановлений. За статевим розподілом з'ясовано наступне – чоловіки склали 611 (77,83%) осіб та жінки – відповідно 41 (22,17%) особи. За віковим розподілом відповідно – дорослі склали 618 осіб (581 чоловік та 37 жінок), та діти відповідно склали 30 осіб (26 хлопчиків та 4 дівчат).

Слід зазначити, що постійно відбувається зростання кількості постра-

ждалих від мін та інших вибухонебезпечних предметів, а саме: 2014 рік – 158 осіб; 2015 рік – 706 осіб; 2016 рік – 758. У 2017 році відбулося зменшення кількості постраждалих – 425 осіб, що зазначається у звітах Landmine Monitor (<http://the-monitor.org>).

На сьогодні внаслідок проблеми мінної небезпеки критично зростає загроза життю громадян та провадження господарської діяльності на території держави. Значна частина території Донецької та Луганської областей в районі проведення Антитерористичної операції, у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України, опинилася забрудненою значною кількістю вибухонебезпечних предметів. В результаті чого на Сході України значно почастишали випадки травмування та загибелі як мирного населення, так і військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика статті є мультидисциплінарною та торкається декількох сфер наукової та практичної діяльності – державного управління, цивільного захисту, управління освітою та безпеки життєдіяльності.

Дослідження фахівців з державного управління у сфері цивільного захисту були присвячені питанням цивільного захисту у цілому – С.О. Андреев [1], Л.А. Жукова [9], І.П. Кринична [11], В.О. Тищенко [2], окремих видів його забезпечення – П.Б. Волянський [6], А.В. Терент'єва [18]. Вагомий внесок у дослідження проблем формування та реалізації державної політики у сфері освіти, державного управління освітою зробили М.М. Білинська [4], С.М. Домбровська [8], Т.О. Лукіна [12], В.М. Огаренко [14], В.П. Садковий [17] та ін.

Міждисциплінарний аналіз наукових досліджень свідчить, що у прямій постановці навчання деяких категорій населення діям у надзвичайних ситуаціях (НС) присвячені праці П.Б. Волянського [6], М.М. Козяра [10], Є.Ю. Литвіновського [3], А.В. Роміна [16], В.О. Юрченка [20]. Але вони не стосуються проблематики організаційно-правового забезпечення формування протимінної культури безпеки.

Постановка завдання. Аналіз нормативно-правового забезпечення формування протимінної культури безпеки та організації просвітницької діяльності з означеного питання, а також виявлення прогалин для опрацювання рекомендацій щодо державного регулювання даного питання.

Виклад основного матеріалу. Ситуація у сфері безпеки, що складається під впливом складного динамічного процесу, в основі якого лежать глобалізація, науково-технічний прогрес, інформатизація, посилення антропогенного навантаження на навколишнє середовище, супроводжується виникненням нових ризиків та загроз для людей.

В Україні сформовані міцні підвалини державної політики у сфері забезпечення безпечних умов життєдіяльності, зокрема, створена законодавча база, яка ґрунтується на Конституції України і включає закони України у

сфері охорони здоров'я, охорони праці, охорони навколишнього середовища, безпеки дорожнього руху, цивільної оборони і цивільного захисту. За роки становлення в державі створені відповідні інституції, зокрема у 1993 році створена Національна Рада з питань безпеки життєдіяльності населення [15]. Хоч зайнявши нішу надвідомчого координаційного і методологічного центру з впровадження сучасних підходів до покращення ситуації у сфері безпеки, ця Національна Рада, на превеликий жаль, досі себе ніяк не проявила. Враховуючи той факт, що відповідні знання, уміння та навички є необхідною умовою безпечної поведінки людини, цим питанням приділяється увага в освітній сфері. Зокрема, на основі напрацювань міжнародних і українських науковців у сфері безпеки в Україні реалізується концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини».

У світовій практиці питання протимінної діяльності регулюються відповідними стандартами з протимінної діяльності. Міжнародні стандарти для програм у сфері гуманітарного розмінування були вперше запропоновані робочими групами на міжнародній технічній конференції, яка проходила у Данії в липні 1996 року. Були встановлені критерії для всіх аспектів процесу розмінування, рекомендовані стандарти й узгоджене нове універсальне визначення поняття «розмінування». Наприкінці 1996 року принципи, запропоновані у Данії, були розвинуті робочою групою під керівництвом ООН і з'явилися «Міжнародні стандарти для проведення операцій з гуманітарного розмінування». Перше видання було опубліковане Службою Організації Об'єднаних Націй з питань протимінної діяльності (ЮНМАС) у березні 1997 року.

За останні декілька років співтовариство, що займається проблемами протимінної діяльності, здійснило важливі кроки на шляху професіоналізації процесу інформування про мінну небезпеку (ІМН) та небезпеку від вибухо-небезпечних залишків війни (ВЗВ). Центральним елементом цього процесу є розробка міжнародних стандартів для ІМН, виконувана ЮНІСЕФ у межах стандартів МСПМД, які скеровуються ЮНМАС. У жовтні 2003 р. ЮНІСЕФ підготував сім стандартів ІМН, які формально були прийняті як стандарти МСПМД у червні 2004 р: МСПМД (IMAS) 07.11: Посібник для управління інформуванням про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 07.31: Акредитація організацій і операцій у сфері інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 07.41: Моніторинг програм та проектів у сфері інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 08.50: Збір даних та оцінка потреб для процесу інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 12.10: Планування програм та проектів у сфері інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 12.20: Виконання програм та проектів у сфері інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 14.20: Оцінка програм та проектів у сфері інформування про мінну небезпеку.

У документі [13] термін «інформування про мінну небезпеку та небезпеку від ВЗВ» (ІМН) стосується дій, які спрямовані на зменшення ризику

загибелі або ушкодження від мін або ВЗВ (включно з суббоєприпасами, що не вибухнули) шляхом підвищення обізнаності та заохочення до безпечної поведінки. Ця діяльність включає також обмін інформацією з громадами в зонах підвищеного ризику, комунікація ідей та сигналів щодо культури безпеки до цільових груп, та підтримку місцевих громад в управлінні ризиками і в участі в протимінній діяльності.

ІМН має забезпечити, щоб чоловіки, жінки та діти в уражених громадах були обізнані щодо ризиків від мін та ВЗВ, та були заохочені поводити себе таким чином, щоб зменшити ризик для людей, майна та довкілля. Метою інформування є зменшення ризику до такого рівня, щоб люди могли жити безпечно, та забезпечення сприятливого середовища з тим, щоб економічний та соціальний розвиток відбувалися б вільно, без обмежень, накладених забрудненням.

ІМН є невід'ємною частиною планування та провадження протимінної діяльності. Очевидно, що це не може бути поодиноким діяльністю,¹ але, де тільки можливо, воно повинно відбуватися на підтримку або у поєднанні з іншими видами протимінної діяльності. Програми та проекти можуть виконуватися у надзвичайних ситуаціях або в умовах гуманітарних операцій, під час стадії пост-конфліктного переходу або для соціально-економічного.

У певних умовах НС, коли розмінування не можливе, або ще не почалося, або в країнах зі залишковим забрудненням (що стає все більш типовим), ІМН може увійти до шкільної програми і не буде пов'язаним з іншими аспектами протимінної діяльності. Таким чином, освітні інституції можуть управляти та моніторити ІМН незалежно від центру протимінної діяльності.

В Україні роз'яснювальну роботу серед населення щодо заходів безпеки та правил поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів регламентує наказ МНС України від 20.09.2010 №791 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення робіт з розмінування місцевості на території України підрозділами та спеціалізованими підприємствами МНС».

Роз'яснювальна робота серед населення щодо заходів безпеки та правил поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів проводиться центрами пропаганди територіальних органів управління та підпорядкованими підрозділами Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту спільно з місцевими органами виконавчої влади, органами МВС через: місцеве радіо; пресу; телебачення; інтернет видання; проведення бесід та інформацій на зборах робітників і службовців; проведення занять у навчальних закладах; видання спеціальних плакатів і пам'яток про заходи безпеки при виявленні вибухонебезпечних предметів (ВНП); проведення індивідуальних бесід під час опитування населення щодо виявлення ВНП.

Не рідше 2 разів на рік проводяться бесіди з учнями усіх шкіл, розташованих на території, закріпленій за територіальними органами управління та підпорядкованими підрозділами Оперативно-рятувальної

служби цивільного захисту, щодо порядку дій при виявленні ВНП. Особливо наполегливо цю роботу необхідно проводити перед початком сходу снігової маси, розгортанням польових робіт, початком весняно-літнього періоду масового відпочинку.

Під час проведення роз'яснювальної роботи і опитування населення одночасно проводиться збір відомостей про наявність ВНП. Аналіз актуальних питань навчання населення з протимінної безпеки [8] засвідчив наявність окремих регулятивних заходів з формування протимінної культури безпеки. МОН України листом № 1/9-419 від 19.08.2014 з метою підвищення протимінної безпеки населення та дітей рекомендує у загальноосвітніх навчальних закладах спланувати цикл уроків та виховних заходів присвячених поведженню учнів з вибухонебезпечними предметами, на які учні можуть наразитися. Зазначені заходи можуть бути проведені для всіх категорій учнів на уроках з предметів «Основи здоров'я», «Захист Вітчизни» та виховних годинах у загальноосвітніх навчальних закладах. Для проведення уроків рекомендуємо використовувати відеоматеріали з питань протимінної безпеки для загального населення та дітей [5], що розроблені ДСНС, ОБСЄ, ЮНІСЕФ та отримали статус соціальної реклами від Національної Ради з питань телебачення та радіомовлення.

Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб (МТТОТ) України був розроблений «Стандарт навчання ризикам небезпек від мін та вибухонебезпечних залишків війни під час реалізації проектів та програм у громадах», який представили послам різних країн та представникам міжнародних організацій [19]. Запропонований МТТОТ документ передбачає уніфікацію підходів до навчання громадян безпечній поведінці з вибухонебезпечними предметами та ризикам небезпек, а також реалізацію відповідних освітніх ініціатив як на національному, так і на місцевому рівні включно з конкретними громадами.

Стандарт, розроблений МТТОТ, передбачає організацію роботи в громадах для налагодження координації та реалізації заходів з навчання ризикам небезпек від мін та вибухонебезпечних предметів в Луганській та Донецькій областях. У документі містяться рекомендації по роботі з цільовими групами, прописана необхідність створення координаційної групи та її повноваження, також йдеться про створення повідомлень щодо безпечної поведінки, можливості навчання дітей у школах та поза навчальними закладами, про обмін інформацією між учасниками протимінної діяльності тощо.

Відповідно до Указу Президента України від 02.09.2013 № 476 «Про національний орган України з питань протимінної діяльності», здійснення функцій національного органу України з питань протимінної діяльності та впровадження міжнародних стандартів протимінної діяльності покладено на Міністерство оборони України. Проте, даним Указом не врегульовується питання координації протимінної діяльності та взаємодії центральних

органів виконавчої влади під час виконання заходів у цій сфері. Тоді як за міжнародними стандартами протимінну діяльність складають п'ять груп заходів, що взаємодоповнюють одна одну, а саме: інформування про мінну небезпеку; гуманітарне розмінування, тобто, розвідка наявності мін та ВЗВ, складання карт, маркування та, за необхідності, очищення (розмінування); надання допомоги постраждалим, включаючи реабілітацію та відновлення; знищення запасів а також агітаційно-просвітницька робота проти використання протипіхотних мін.

Відповідно до ст 5. прийнятого Верховною Радою Закону України «Про протимінну діяльність» зазначено, що основними складовими видів протимінної діяльності в Україні є: обстеження, маркування і складання карт території; очищення забрудненої території шляхом виконання робіт з розмінування, а саме: виявлення, перевезення, знешкодження або знищення вибухонебезпечних предметів; підготовка документації за наслідками проведення робіт з розмінування; надання інформації про заходи з протимінної діяльності, а також інформування населення про мінну небезпеку та щодо незастосування вибухонебезпечних предметів; навчання протидії ризикам, пов'язаним із вибухонебезпечними предметами; утилізація надлишкових боєприпасів, боєприпасів, непридатних для подальшого використання та зберігання, а також боєприпасів, що підлягають знищенню відповідно до міжнародних зобов'язань; надання допомоги постраждалим особам та здійснення їх реабілітації; агітаційно-просвітницька робота стосовно невикористання протипіхотних мін.

У ст. 22 Закону зазначено, що місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування у взаємодії з центральними органами виконавчої влади, державними органами та національним органом з питань протимінної діяльності у межах своїх повноважень інформують населення про можливі загрози від вибухонебезпечних предметів і заходи, які необхідно вживати для уникнення небезпеки для життя і здоров'я.

Ст. 28 Закону зазначає, що оператори протимінної діяльності, що залучаються відповідними суб'єктами протимінної діяльності до виконання заходів у цій сфері, у взаємодії із національним органом з питань протимінної діяльності можуть виконувати такі заходи у сфері протимінної діяльності, зокрема: проведення навчання протидії ризикам, що пов'язані з вибухонебезпечними предметами; здійснення інформування (пропаганди) щодо незастосування вибухонебезпечних предметів. Тобто можемо говорити про прийняття концептуального законодавчого акту, нюанси запровадження якого мають бути регламентовані низкою підзаконних актів для регулювання окремих напрямів, зокрема формування протимінної культури безпеки.

Висновки. Законодавчо функцію цивільного захисту покладено на державу, саме вона повинна здійснювати державне регулювання навчання населення діям у НС, реалізація якого повинна забезпечуватись центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого само-

врядування, організовуючи взаємодію з інституціями громадянського суспільства. Проблема безпечної життєдіяльності вивчалася численними науковцями, але, на жаль їх дослідження зосереджувалися на формуванні безпекових компетентностей майбутніх професіоналів і організації навчання населення діям в умовах НС. За результатами дослідження джерел наукової літератури встановлено, що питання формування протимінної культури безпеки не висвітлено у науковій літературі незважаючи на надзвичайно високу актуальність даної проблеми. Станом на сьогоднішній день напрацьовано певну нормативно-правову базу з проблематики протимінної діяльності і гуманітарного розмінування, запроваджуються світові стандарти протимінної безпеки та створено методичну базу навчання школярів з протимінної безпеки. Зважаючи на це, питання державного регулювання формуванням протимінної безпеки є напрямом наших подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Андреев С. О. Терміни і поняття «цивільна оборона» та «цивільний захист»: етимологічні та логіко-семантичні аспекти. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління: міжнар. наук.-практ. журн.* 2016. Вип. 2. С. 283 – 297.
2. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Удосконалення процесу управління у надзвичайних ситуаціях. *Науковий вісник АМУ: збірник наукових праць.* 2013. Вип. 2. С. 119–124.
3. Безпека людини в сучасних умовах: монографія / В. В. Березуцький, Н. Л. Березуцька, Є. Ю. Литвиновський та ін. / ФОП В. В. Мезіна. Харків, 2018. 208 с.
4. Білинська М. М. Державне управління галузевою стандартизацією в умовах реформування вищої медичної освіти в Україні : дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Нац. акад. держ. Упр. при Президентові України. Київ, 2004. 400 с.
5. Відеоматеріали з питань протимінної безпеки для загального населення та дітей : методичні матеріали МОН України / МОН України. URL: <https://www.dropbox.com/s/6tqoszr2xmiz5lj/Mines.mp4>; <https://www.dropbox.com/s/wra85b4hfpdmagn/mns%20720x576%20low%2003.08.14.avi>; <https://www.dropbox.com/s/z8fz2ktrd2f0nm7/mns%20720x405%2003.-08.14.mp4>.
6. Волянський П. Б. Державне управління медичним захистом населення від наслідків надзвичайних ситуацій в Україні: становлення і розвиток: монографія / «Українська технологічна група». Київ, 2013. 360 с.
7. Гаваза А. О. Актуальні питання навчання населення з протимінної безпеки як складова системи управління цивільною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід* : міжнар. наук.-практ. журн. 2018. № 15. С. 109 – 117.
8. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : монографія / Вид-во «Оберіг». Харків, 2009. 176 с.
9. Жукова Л. А. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: функціонально-структурний аспект: автореф. дис. ... к.держ.упр. Київ: НАДУ при Президентові України, 2007. 20 с.
10. Козяр М. М. Інновації у навчальному процесі сучасних вищих навчальних закладів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: міжнар. наук.-практ.

журн. 2016. Вип. 46. С. 218 – 222.

11. Кринична І. П. Державне управління процесами радіаційно-безпечної життєдіяльності населення: монографія / ДРІДУ НАДУ. Дніпропетровськ, 2015. 388 с.

12. Лукіна Т. О. Доступність освіти як показник результативності державного управління освітою в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*: міжнар. наук.-практ. журн. 2013. № 3. С. 114 – 120.

13. Міжнародні стандарти протимінної діяльності (МСПМД) (IMAS) 12.10 «Інформування про мінну небезпеку та небезпеку вибухонебезпечних залишків війни» : International Mine Action Standards, 02.06.2013. URL: https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/MAS/documents/imas-international-standards/Ukrainian/IMAS_12.10_ukr.pdf (дата звернення: 26.10.2018).

14. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг: монографія / Вид-во НАДУ. Київ, 2005. 328 с.

15. Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1993 № 733 // База даних «Законодавство України» / КМ України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF> (дата звернення: 10.10.2018)

16. Ромін А. В. Інноваційні технології державного управління вищим навчальним закладом у системі ДСНС України. *Держава та регіони. Серія : Державне управління*: міжнар. наук.-практ. журн. 2013. № 3. С. 26 – 30.

17. Садковий В. П. Державне управління в сфері формування освітніх стандартів підготовки фахівців цивільного захисту України : монографія / НУЦ-ЗУ, КП «Міська друкарня». Харків, 2013. 240 с.

18. Терент'єва, А. В. Управління надзвичайними ситуаціями : монографія / Доктор Медіа. Київ, 2009. 332 с.

19. У МТОТ презентували Стандарт навчання ризикам небезпек від мін та вибухонебезпечних залишків війни : новини від 22.03.2018 // офіційний сайт МТОТ України / МТОТ України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/v-mtot-prezentovali-standart-navchannya-rizikam-nebezpek-vid-min-ta-vibuhonebezpechnih-zalishkiv-vijni> (дата звернення 24.11.2018).

20. Юрченко В. О. Проблеми та перспективи підготовки фахівців з питань цивільного захисту. *Науковий вісник льотної академії. Серія : Педагогічні науки*: міжнар. наук.-практ. журн. 2017. Вип. 1. С. 396 – 401.

References:

1. Andreev, S.O. "Terms and concepts of "civil defense" and "civil defense": etymological and logical-semantic aspects [Terminy i ponyattya "tsyvilna oborona" ta "tsyvilnyy zakhyst": etymolohichni ta lohiko-semantychni aspekty]. " *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsvyilnoho zakhystu Ukrayiny. Seriya : Derzhavne upravlinnya* 2 (2016) : 283 – 297. Print.

2. Barilo, O.G., Poteryayko, S.P. and Tyschenko, V.O. "Improvement of the management process in emergency situations" [Udoskonalennya protsesu upravlinnya u nadzvychaynykh sytuatsiyakh]. " *Naukovyy visnyk AMU* 2 (2013) : 119 – 124. Print.

3. Berezutsky, V.V., Berezutsky, L.N. and Litvinovsky E. Yu. Etal. *Human security in modern conditions [Bezpeka lyudyny v suchasnykh umovakh: monohrafiya]*. Kharkiv : FOP V. V. Mezina, 2018. Print.

4. Bilins'ka, M.M. *State administration of industry standardization in the conditions of reforming of higher medical education in Ukraine [Derzhavne upravlinnya*

haluzevoyu standartyzatsiyeyu v umovakh reformuvannya vyshchoyi medychnoyi osvity v Ukraini]. Diss. National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. 2004. Print.

5. *Video materials on landmine safety for the general population and children [Videomaterialy z pytan protyminnoyi bezpeky dlya zahalnoho naseleण्या ta ditey]*. Web. 3 Dec. 2018. < <https://www.dro-pbox.com/s/wra85b4hfpdmagn/mns%20720x-576%20low%2003.08.14.avi>; <https://www.dropbox.com/s/z8fz2ktrd2f0nm7/mns%20720x405%2003.-08.14.mp4>>

6. Volyansky, P.B. *State administration of medical protection of the population from the consequences of emergencies in Ukraine: formation and development [Derzhavne upravlinnya medychnym zakhystom naseleण्या vid naslidkiv nadzvychnykh sytuatsiy v Ukraini: stanovlennya i rozvytok]*. Kyiv: "Ukrainian technological group", 2013. Print.

7. Havaza, A.O. "Topical issues of training the population of mitigation safety as a component of the civil security management system [aktual'ni pytannja navchannja naseleण्या z protyminnoi' bezpeky jak skladova systemy upravlinnja cyvil'noju bezpekoju]." *Journal Investytsiyi: praktyka ta dosvid* 15 (2018): 109 – 117. Print.

8. Dombrovskaya, SM *State administration of higher education in the conditions of transformational changes [Derzhavne upravlinnya vyshchoyu osvitoyu v umovakh transformatsiynykh zmin]*. Kharkiv: "Oberig", 2009. Print.

9. Zhukova, L. A. *State administration in the field of civil protection in Ukraine: functional and structural aspect "Derzhavne upravlinnya u sferi tsyvilnoho zakhystu v Ukraini: funktsionalno-strukturnyy aspekt"*. Abstract Diss. ... PhD in Public Administration. National Academy of Public Administration under President of Ukraine. (2007): 20. Print.

10. Kozyar, M. M. "Innovations in the educational process of modern higher educational institutions [Innovatsiyi u navchal'nomu protsesi suchasnykh vyshdnykh navchalnykh zakladiv]." *Modern information technologies and innovative methods of training in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems* 46 (2016): 218 – 222. Print.

11. Krynychna, I. P. *State management of the processes of radiation-safe life of the population [Derzhavne upravlinnya protsesamy radiatsiyno-bezpechnoyi zhyttyediyalnosti naseleण्या]*. Dnipropetrovsk, 2015. Print.

12. Lukina, T. O. "Accessibility of education as an indicator of the effectiveness of state education management in Ukraine [Dostupnist osvity yak pokaznyk rezultatyvnosti derzhavnoho upravlinnya osvitoyu v Ukraini]." *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine* 3 (2013): 114 – 120. Print.

13. *International Standards for Mine Action (IMAS) 12.10 "Information on Mining Danger and Dangers of Explosive Remnants of War"* [Mizhnarodni standarty protyminnoyi diyalnosti (MSPMD) (IMAS) 12.10 «Informuvannya pro minnu nebezpeku ta nebezpeku vybukhonebezpechnykh zalyshkiv viyny]. Rep. N.p., Web. 26 Oct. 2018. <https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/MAS/documents/imas-international-standards/Ukrainian/IMAS_12.10_ukr.pdf>

14. Ogarenko, V.M. *State regulation of activity of higher educational institutions in the market of educational services [Derzhavne rehulyuvannya diyalnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv na rynku osvitynykh posluh]*. Kyiv, 2005. Print. Ukraine. The Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "About the creation

of the National Council on the issues of safe life of the population". N. p., 15 Sept. 1993. Web. 10 Oct. 2018. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF>>

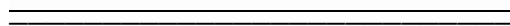
15. Romin, A.V. Innovative Technologies of Public Administration by Higher Educational Institution in the SES System of the Ukrainian "Innovatsiyni tekhnolohiyi derzhavnoho upravlinnya vyshchym navchalnym zakladom u systemi DSNS Ukrayiny". *State and regions. Series: Public Administration* 3 (2013): 26 – 30. Print.

16. Sadkovy, V.P. *State Administration in the field of formation of educational standards for the training of specialists in civil protection of Ukraine [Derzhavne upravlinnya v sferi formuvannya osvitnikh standartiv pidhotovky fakhivtsiv tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny]*. Kharkiv: «Miska drukarnya», 2013. Print.

17. Terentieva, A.V. *Emergency Management [Upravlinnya nadzvychaynymy sytuatsiyamy]*. Kyiv: Dr. Media, 2009. Print.

18. *The Ministry of the Temporary Occupied Territories presented the Standard for the Study of the Risks of Dangers from Mining and Explosive Remnants of War [U Ministerstvi tymchasovo okupovanykh terytoriy prezentuvaly Standart navchannya rizykam nebezpek vid min ta vybukhonebezpechnykh zalyshkiv viyny]*. Web. 24 Nov. 2018. <www.kmu.gov.ua/ua/news/v-mtot-prezentuvali-standart-navchannya-rizykan-bezpek-vid-min-ta-vibuhonebezpechnih-zalishkiv-vijni>

19. Yurchenko, V.O. "Problems and perspectives of training specialists in civil protection issues "Problemy ta perspektyvy pidhotovky fakhivtsiv z pytan tsyvilnoho zakhystu]." *Scientific herald of the flight academy. Series: Pedagogical Sciences* 1 (2017): 396 – 401. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3234426

УДК 351:355.02(477)

Кравчук О. В., докторант, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Kravchuk O., PhD in Law Sciences, Associate Professor of Criminal Law and Process Department, Khmelnytsky University of Management and Law, Kharkiv

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ
У ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКСПЕРТНО-
КРИМІНАЛІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

**THE FEATURES OF USE OF CRIMINALIST TECHNIQUE IN
PROCESSES OF PUBLIC ADMINISTRATION BY EXPERT AND
CRIMINALIST ACTIVITY**

В роботі досліджено особливості застосування криміналістичної техніки у процесах державного управління експертно-криміналістичною діяльністю. Зок-

рема, охарактеризовано історичні передумови виникнення та розвитку криміналістичної техніки. Виділено спільні риси криміналістичної техніки та судової експертизи. Здійснено класифікацію методів криміналістичної техніки в експертно-криміналістичній діяльності.

Ключові слова: криміналістична техніка, державне управління, експертно-криміналістична діяльність, судова експертиза, криміналістика.

The features of use of criminalist technique in processes of public administration by expert and criminalist activity are investigated in article. In particular, the historical prerequisites of appearance and development of criminalist technique are characterized. The common features of criminalist technique and judicial examination are marked out. The classification of methods of criminalist technique in expert and criminalist activity is carried out.

Keywords: criminalist technique, public administration, expert and criminalist activity, judicial examination, criminalistics.

Постановка проблеми. Техніко-криміналістичні методи і засоби (криміналістична техніка) широко використовуються при здійсненні різних слідчих дій (огляду місця злочину, обшуку, слідчого експерименту тощо), а також оперативно-розшукових заходів. Їх застосування значно підвищує ефективність розкриття і розслідування злочинів. Протягом останнього часу звертається особлива увага на можливості техніко-криміналістичних методів і засобів у збиранні і дослідженні не тільки криміналістично значимої інформації, що матеріально відображається, а й у виробленій інформації. На думку ряду вчених-криміналістів, це одне з найважливіших напрямків розширення та зміцнення доказової бази у державному управлінні експертно-криміналістичною діяльністю. Все вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування різнохарактерних експертно-криміналістичних методів досліджувалися численними вченими і практиками, зокрема, такими, як В. В. Крилов [2] І. Ф. Крилов [3], А. П. Шеремет [4] та ін.

Проте питання результативності застосування криміналістичної техніки в експертно-криміналістичній діяльності у межах відповідних процесів державного управління все ще потребує подальшого опрацювання.

Формулювання цілей статті. Приймаючи до уваги наведене вище, метою статті є особливості застосування криміналістичної техніки у процесах державного управління експертно-криміналістичною діяльністю.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- дослідити історичні передумови виникнення та розвитку криміналістичної техніки;
- виділити спільні риси криміналістичної техніки та судової експертизи;

– здійснити класифікацію методів криміналістичної техніки в експертно-криміналістичній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Що стосується поняття криміналістичної техніки, то воно, як і сам предмет криміналістики, його система, інші методологічно найважливіші поняття і категорії, на різних етапах розвитку державного управління експертно-криміналістичною діяльністю визначалося по різному. Воно формувалося історично і зазнавало змін під впливом зміни уявлень про сам предмет криміналістики. У найперших роботах з криміналістики, виданих на початку ХХ століття, під криміналістичною технікою розумілася вся криміналістика, й її іноді називали карною технікою [2; 4].

Нині, незважаючи на велику кількість наукових праць з питання, що досліджується, все ще недостатньо зрозуміло, які конкретно технічні засоби можуть бути віднесені до цього розділу криміналістики. Тому, конкретизуючи поняття криміналістичної техніки, деякі вчені відносять до неї фактично всі методи і засоби, що застосовуються з метою попередження, розкриття та розслідування злочинів, а також засоби і методи криміналістичних експертних досліджень. Відповідно, було сформульовано визначення криміналістичної техніки як науково виробленої системи «технічних засобів і методів, створених на основі узагальнення слідчої, судової й експертної практики, а також активного застосування досягнень природних і технічних наук, та призначених для фіксації матеріальної обстановки при огляді місць подій, проведенні інших слідчих дій, збиранні речових доказів, їх слідчому огляді та попередньому дослідженні, в кримінальній реєстрації, при розшуку і затриманні злочинців, а також в процесі криміналістичної експертизи з метою попередження, попереднього розслідування злочинів і правильного вирішення кримінальних справ у суді. У цьому надмірно детальному і тому громіздкому визначенні криміналістичної техніки зроблена цілком певна спроба розглядати її як сукупність не тільки приладів, апаратури, інструментів, пристосувань, матеріалів, а й методів (способів, прийомів, методик), що застосовуються в криміналістичних цілях [1; 3].

У міру розвитку криміналістична техніка забезпечувала все більші можливості в роботі по збиранню різноманітних слідів злочину, і, відповідно, криміналістичної та інших судових експертиз. Можна навести безліч прикладів результативності таких зв'язків криміналістичної техніки і криміналістичної експертизи, але тільки не ті з них, які проявляються як закономірність.

Криміналістична техніка і судова експертиза, єдині:

1) за кінцевою метою практичної реалізації їх можливостей – застосування спеціальних знань для забезпечення розкриття та розслідування злочинів;

2) за джерелами формування їх знань, методичних основ та інструментарію – досягнення природничих, технічних і гуманітарних наук;

3) з правових основ реалізації їх можливостей, закладених в кримінально-процесуальному законодавстві [2; 3].

Ефективність судової експертизи в розкритті та розслідуванні злочинів переважно знаходиться в безпосередній залежності від результативності застосування криміналістичної техніки з метою збирання слідів злочинів у процесі огляду місць подій і проведення інших слідчих дій. Визначити криміналістичну техніку у вузькому сенсі неможливо без встановлення найближчих цілей і матеріальних об'єктів, на які спрямовано використання технічних методів і засобів криміналістики. Саме такий підхід до вирішення зазначеного питання поклали в основу своїх суджень деякі вчені, сформувавши перш вихідні посилання, які повинні бути враховані при конструюванні визначення криміналістичної техніки. До таких вихідних посилань він відносить такі.

1. Криміналістична техніка – невід'ємна частина криміналістичної науки.

2. Зміст криміналістичної техніки складають наукові положення криміналістики й інших наук (переважно природних і технічних), досягнення яких по суті є фундаментом для вдосконалення криміналістичних методів і засобів.

3. Предметний зміст криміналістичної техніки складають технічні засоби, прийоми і методи, різні за своєю природою, але єдині за цілями формування та застосування.

4. Метою розробки і застосування техніко-криміналістичних засобів, прийомів і методів є встановлення істини в судочинстві (кримінальному, цивільному і арбітражному процесах) в передбачених законом формах.

5. Сучасні уявлення про зміст криміналістичної науки не ставлять під сумнів органічну приналежність до неї криміналістичної техніки: вона була, є і буде її складовою частиною, нерозривно пов'язаною як із загальною теорією криміналістики, так і з криміналістичною тактикою і криміналістичною методикою. Єдності всіх частин криміналістики сприяє і зміна поглядів на природу цієї науки.

6. Погляд на криміналістику як на синтетичну, інтегральну область знань сприяє розумінню її єдності: втрачає сенс поділу техніки й інших її розділів на складові їх знання, затверджується невід'ємна приналежність техніки до системи криміналістичних знань.

7. У зв'язку з цим змінюється і зміст криміналістичної техніки, причому всіх її складових: наукових положень, а також техніко-криміналістичних методів і засобів. Наукові положення криміналістичної техніки поповнюються за рахунок даних, що не тільки традиційно використовуються криміналістикою, а й сучасних, що формують галузі знань, таких як кібернетика, електроніка, інформатика. Ці нові для криміналістики дані стають базою розробки та нових техніко-криміналістичних методів і засобів [1; 4].

Практично всі галузеві види криміналістичної техніки базуються в своєму розвитку на досягнення інших природних, технічних і гуманітарних

наук, що робить очевидною їх синтетичну, інтегральну природу. У всіх випадках має місце використання технічних засобів:

- розроблених в інших галузях науки і техніки без їх конструктивних змін;
- розроблених в інших галузях науки і техніки і конструктивно та функціонально пристосованих до вирішення галузевих завдань;
- розроблених безпосередньо у відповідній галузі знань – криміналістиці.

Наведена класифікація криміналістичної техніки вказує на джерела її формування, але не відображає зміст і специфіку результатів цього процесу.

Висновки. У цілому, проведення даного дослідження уможливило отримання таких результатів.

1. Досліджено історичні передумови виникнення та розвитку криміналістичної техніки. Підкреслено, що історичні передумови виникнення та розвитку криміналістичної техніки уможливили отримання такого її визначення: було сформульовано визначення криміналістичної техніки як науково виробленої системи «технічних засобів і методів, створених на основі узагальнення слідчої, судової й експертної практики, а також активного застосування досягнень природних і технічних наук, та призначених для фіксації матеріальної обстановки при огляді місць подій, проведенні інших слідчих дій, збиранні речових доказів, їх слідчому огляді та попередньому дослідженні, в кримінальній реєстрації, при розшуку і затриманні злочинців, а також в процесі криміналістичної експертизи з метою попередження, попереднього розслідування злочинів і правильного вирішення кримінальних справ у суді.

2. Виділено спільні риси криміналістичної техніки та судової експертизи: застосування спеціальних знань для забезпечення розкриття та розслідування злочинів; досягнення природничих, технічних і гуманітарних наук; правові основи реалізації їх можливостей, закладених в кримінально-процесуальному законодавстві.

3. Здійснено класифікацію методів криміналістичної техніки в експертно-криміналістичній діяльності: розроблені в інших галузях науки і техніки без їх конструктивних змін; розроблені в інших галузях науки і техніки і конструктивно та функціонально пристосованих до вирішення галузевих завдань та розроблені безпосередньо у відповідній галузі знань – криміналістиці.

Список використаних джерел:

1. Егоров Н. Н. Криминалистика : учебник / Н. Н. Егоров, Е. П. Ищенко. – Владивосток : Изд-во ТГЭУ, 2010. – 256 с.
2. Крылов В. В. Современная криминалистика. Правовая информатика и кибернетика / В. В. Крылов ; науч. ред. : Н. А. Лопашенко. – М : ЛексЭст, 2007. – 288 с.

3. Крылов И. Ф. Криминалистика: Учебник / И. Ф. Крылов, А. И. Бастрыкин. – М. : Дело, 2007. – 934 с.

4. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / А.П. Шеремет. – Чернівці : Наші книги, 2008. – 440 с.

References:

1. Egorov, H. H. and Ishchenko, E. P. *Criminalistics [Kriminalistika]*. Vladivostok : TGEU publishing house. 2010. Print.

2. Krylov, I. F. And Lopashenko, N. A. *Modern criminalistics. Legal informatics and cybernetics [Sovremennaiia kriminalistika. Pravovaia informatika i kibernetika]*. Moscow : LexEst. 2007.

3. Krylov, V. V. and Bastrykin, A. I. *Criminalistics [Kriminalistika]*. Moscow : Business. 2007. Print.

4. Sheremet, A. P. *Criminalistics [Kriminalistika]*. Chernivci : Nashi kny`gy`. 2008. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233440

УДК 351.74:341.9

*Шведун В.О., д.держ.упр., проф., м. Харків,
Надьон О.В., к.ю.н., ННВЦ, НУЦЗУ, м. Харків*

*Shvedun V., Dr. Of Sciences in Public Administration, Full Professor, Head of the Management Department, Educational, Scientific and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,
Nadyon O., PhD in Law sciences, Lecturer of the Management Department, Educational, Scientific and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

THE STATE SYSTEM OF CYBER SECURITY ENSURING: THE FEATURES OF FORMATION AND INTRODUCTION

У статті здійснено дослідження особливостей формування та впровадження державної системи забезпечення кібербезпеки. Зокрема, визначено функції державного забезпечення кібербезпеки; виокремлено напрями функціонування державної системи моніторингу кіберпростору; виділено складові комплексної державної системи захисту інформації.

Ключові слова: державна система; кібербезпека; кіберпростір; захист інформації; підсистема захисту.

The research of features of formation and introduction of the state system of cyber security ensuring is conducted in the article. In particular, the functions of the state cyber security ensuring are defined; the directions of functioning of the state system of a cyberspace monitoring are allocated; the components of a complex state system of information security are defined.

Keywords: *state system; cyber security; cyberspace; information security; protection subsystem.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах державні структури усіх рівнів гостро потребують дієвих стратегій та ефективних інструментів забезпечення кібербезпеки, оскільки саме кібербезпека є центральною складовою національної безпеки.

Визначення відповідного механізму (переважно, суспільно-державного партнерства) дозволяє приватним і державним зацікавленим сторонам обговорювати і затверджувати політики, пов'язані з проблемою кібербезпеки. Вищенаведене підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення кібербезпеки досліджувалися багатьма вченими, зокрема, С. О. Бажиним [1], Є. О. Роговським [2], В. В. Скориком [3] та ін. Однак державне регулювання у сфері забезпечення кібербезпеки все ще залишається таким, що потребує вдосконалення.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження особливостей формування та впровадження державної системи забезпечення кібербезпеки. Досягнення поставленої мети вимагає вирішення відповідних завдань: 1) визначення функцій державного забезпечення кібербезпеки; 2) виокремити напрями функціонування державної системи моніторингу кіберпростору; 3) виділити складові комплексної державної системи захисту інформації.

Виклад основного матеріалу. Планування і визначення необхідних політик і регулюючих механізмів, чітке позначення ролей, прав і відповідальності для приватного і державного сектора в межах державного забезпечення кібербезпеки передбачає впровадження таких заходів:

- нова законодавча база для боротьби з кіберзлочинністю;
- обов'язкове інформування про інциденти безпеки;
- базові заходи забезпечення безпеки;
- нові норми матеріально-технічного забезпечення;
- підвищення готовності, зменшення часу реакції на інциденти, розробка плану відновлення після збоїв і механізмів захисту для ключових інформаційних інфраструктур (наприклад, національний план дій за особливих обставин, порядок поведінки в кіберпросторі, ситуаційна обізнаність);
- визначення ключових інформаційних інфраструктур, зокрема, основних активів, сервісів і взаємозалежностей;

- розробка системного та інтегрованого підходу до державного управління ризиками (наприклад, довірений обмін інформацією та державні реєстри ризиків);

- обґрунтування необхідності розробки та впровадження нової програми освіти, що акцентує увагу на навчанні IT-фахівців і професіоналів в сфері кібербезпеки;

- забезпечення міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки як з країнами-членами Євросоюзу, так і з країнами, що не входять до Євросоюзу (наприклад, прийняття міжнародних угод) [2; 3].

У деяких державних стратегіях кіберзлочинності приділяється особлива увага визначенню цілей і способів розвитку державних можливостей і необхідної законодавчої бази для вступу до міжнародної боротьби з кіберзлочинністю.

Крім того, необхідно визначити інтегровані організаційні структури, в обов'язки яких входить розробка, впровадження та тестування засобів підвищення готовності, планів відновлення після збоїв і механізмів захисту інформації. Також можлива інтеграція існуючих структур, наприклад, національних чи урядових груп реагування на надзвичайні ситуації.

У цілому, проведення комплексного дослідження і розробка програм розвитку, спрямованих на вирішення проблем забезпечення кібербезпеки та відмовостійкості як існуючих, так і майбутніх систем і сервісів (наприклад, інтелектуальних пристроїв дозволить суттєво підвищити рівень захищеності державних і службових таємниць, що, у свою чергу, дозволить зміцнити національну безпеку держави.

Державна система моніторингу кіберпростору повинна являти собою сукупність спеціалізованих апаратно-програмних засобів, призначених для:

- оцінки обстановки в кіберпросторі;

- систематичного збору і обробки інформації про можливі загрози кібербезпеки;

- комплекс засобів для прогнозування можливих варіантів і технологій реалізації кібератак і потенційно небезпечних об'єктів, здатних здійснювати кібератаки;

- виявлення ознак і фактів кібератак на інформаційні об'єкти і надання інформації про можливий вплив кібератак на інформаційну інфраструктуру [1; 4].

При цьому необхідно відмітити, що ведення розвідки в кіберпросторі вимагає цифрового проникнення в мережі і комп'ютери потенційного противника і передбачає використання абсолютно нових джерел, форм і способів збору даних й інформації, а також розробку нових розвідувальних засобів і технологій, тактичних і технічних прийомів. На систему моніторингу і розвідки кіберпростору повинна покладатися функція забезпечення формування та ведення бази даних щодо розкритих різних видів і джерел кіберзагроз (кібератак), що передбачає створення і ведення каталогу потен-

ційних загроз кібербезпеки і ознак кібервпливів на інформаційні ресурси, а також визначення номенклатури потенційних загроз кібербезпеки, створення і ведення банку критеріїв виявлення кібератак на інформаційні системи.

Комплексна державна система захисту інформації повинна містити сучасні системи захисту інформації та засобів контролю їх ефективності. До складу системи повинні входити:

- система попередження і виявлення комп'ютерних атак;
- підсистема програмно-апаратних засобів захисту від несанкціонованого доступу;
- підсистема криптографічного захисту інформації та шифрування;
- підсистема контролю стану і функціональної стійкості (рис. 1) [1; 3].

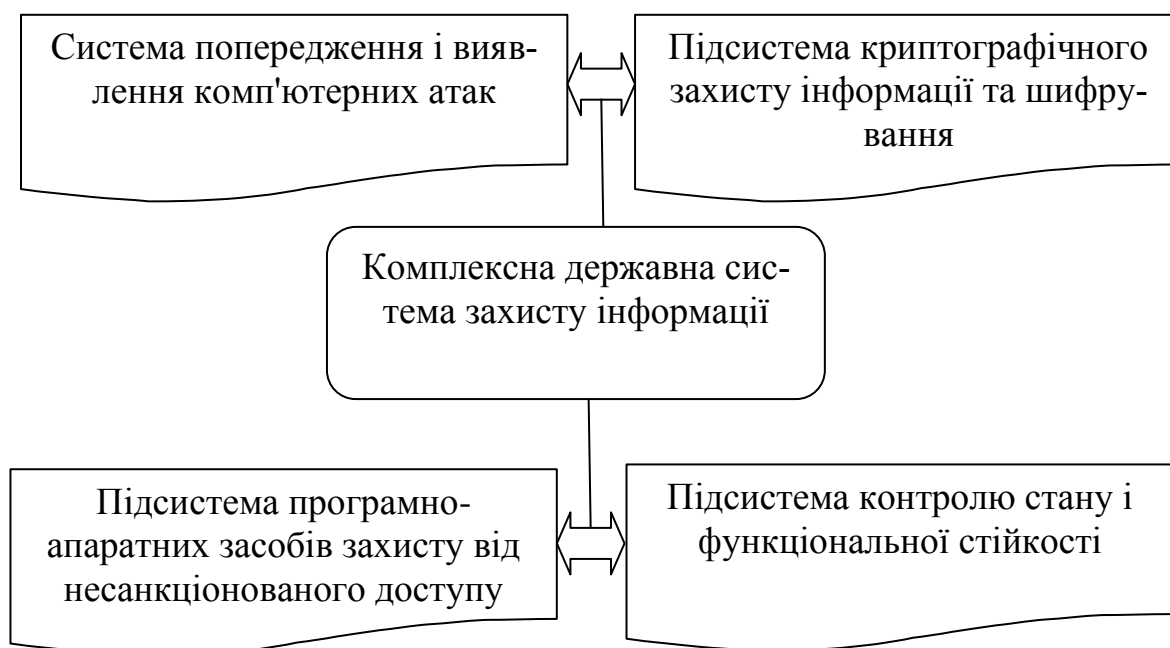

Рис. 1. Комплексна державна система захисту інформації

Зокрема, підсистема програмно-апаратних засобів захисту від несанкціонованого доступу повинна містити наступні компоненти:

- системи і засоби захисту (ідентифікації й аутентифікації користувачів);
- засоби розмежування доступу, а також антивірусного захисту, захищені системи управління базами даних;
- засоби міжмережевого екранування;
- засоби формування та перевірки електронних підписів;
- апаратно-програмні засоби доступу до віртуальних систем;
- засоби посилення аутентифікації на основі біометричних сканерів, і радіоміток;
- засоби захисту інформації від витоку (односпрямовані шлюзи) і засоби запобігання витоку інформації;
- засоби контролю захищеності (сканер захищеності);

- програмно-апаратні засоби захисту інформації технології «тонкий клієнт»;

- засоби захисту від спаму тощо [1; 2].

Необхідно також безумовне застосування технічних засобів охорони даних, що обробляють критично важливу інформацію і комплексів засобів захисту даних. Що стосується підсистеми криптографічного захисту інформації і шифрування, то вона являє собою сукупність апаратних, програмних і апаратно-програмних засобів, а також систем і комплексів, призначених для захисту інформації, що циркулює в технічних засобах, в процесах її обробки, зберігання і передачі по каналах зв'язку, включаючи шифрувальну техніку, і забезпечуючи криптографічне перетворення інформації і управління процесом розподілу ключів. При цьому засоби криптографії та шифрування повинні захищати не тільки інформацію всередині мережі і каналах зв'язку, а також і внутрішні інформаційні ресурси технічних засобів (внутрішні та зовнішні носії інформації) і є ключовим бар'єром захисту в державній системі забезпечення кібербезпеки.

Висновки. У цілому, у роботі було досягнуто її основну мету, зокрема, було отримано такі результати.

1. Визначено функції державного забезпечення кібербезпеки. Показано, що переважно воно повинно бути орієнтоване на визначення ключових інформаційних інфраструктур, зокрема, основних активів, сервісів і взаємозалежностей, а також на розробку системного та інтегрованого підходу до державного управління ризиками.

2. Виокремлено напрями функціонування державної системи моніторингу кіберпростору. Наголошено, що ключовими з них повинні бути систематичний збір і обробка інформації про можливі загрози кібербезпеки, а також розробка комплексу засобів для прогнозування можливих варіантів і технологій реалізації кібератак і потенційно небезпечних об'єктів, здатних здійснювати кібератаки.

3. Виділено складові комплексної державної системи захисту інформації: система попередження і виявлення комп'ютерних атак; підсистема програмно-апаратних засобів захисту від несанкціонованого доступу; підсистема криптографічного захисту інформації та шифрування; підсистема контролю стану і функціональної стійкості.

Список використаних джерел:

1. Бажин С. А. Дезоптимизация управляющих решений в автоматизированных системах как способ информационного терроризма / С. А. Бажин // Вопросы защиты информации. – 2008. – № 4. – С. 24–28

2. Роговский Е. А. Кибербезопасность и кибертерроризм / Е. А. Роговский // США. Канада. Экономика, политика, культура. – 2003. – N 8. – С. 23–41.

3. Сельцовский П. А. Разновидности и формы терроризма в современных условиях / П. А. Сельцовский // Социально-гуманитарные знания. – 2003. – № 4. – С. 301–307.

4. Скорик В. В. Международная информационная безопасность: проблемы и перспективы / В. В. Скорик // Электросвязь. – 2008. – № 8. – С. 2–4.

References:

1. Bazhin, S. A. "Dezoptimization of the operating decisions in the automated systems as a way of information terrorism. [Dezoptimizatsiya upravlyayushchikh resheniy v avtomatizirovannykh sistemakh kak sposob informatsionnogo terrorizma]" *Questions of information security* 4 (2008): 24–28. Print.

2. Rogovsky, E. A. "Cyber security and cyberterrorism." *USA. Canada. Economy, policy, culture* 8 (2003): 23–41. Print.

3. Seltsovsky, P.A. "Versions and forms of terrorism in modern conditions." *Social and humanitarian knowledge* 4 (2003): 301–307. Print.

4. Skorik, V. V. "International information security: problems and prospects." *Telecommunication* 8 (2008): 2–4. Print.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

DOI: 10.5281/zenodo.3233371

УДК 37.091.2:614

*Ковальов П. А., к.т.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків,
Черкашин О. В., к.пед.н., НУЦЗУ, м. Харків,
Щербак С. М., НУЦЗУ, м. Харків*

*Kovalev P., PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Head at the
department of fire and rescue training, National University of Civil Defence of
Ukraine, Kharkiv,*

*Cherkashyn O., PhD in Pedagogical Sciences, teacher at the department of
fire and rescue training, National University of Civil Defence of Ukraine,
Kharkiv,*

*Shcherbak S., senior teacher at the department
of fire and rescue training, National University of Civil Defence of Ukraine,
Kharkiv*

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕ- МІ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

STATE STANDARD FOR FIRE SECURITY IN THE SYSTEM OF TEACHING AND EDUCATION PRIMARY SCHOOLS

В статті розкрито державний стандарт з питань пожежної безпеки в системі навчання молодших школярів. Представлено тематику вивчення пожежної безпеки на сучасному рівні. Виявлено причину незнання дітьми основ пожежної безпеки, що вимагається державою. Запропоновано методику удосконалення рівня знань з питань пожежної безпеки в умовах упровадження нового Державного стандарту початкової освіти.

Ключові слова: *державний стандарт, освітній процес, Нова українська школа, Державний стандарт початкової освіти, формування знань.*

The article describes the state standard on fire safety in the system of teaching primary schools. Presented to the topic of fire safety study at the present level. The reason for ignorance by the state of the basic principles of fire safety is found out by the children. The method of improving the level of knowledge on fire safety issues in the conditions of implementation of the new State standard of elementary education is proposed.

Keywords: *state standard, educational process, new Ukrainian school, State*

standard of elementary education, knowledge formation.

Постановка проблеми. За статистикою, за останні п'ять років в Україні виникло 272411 пожеж, на яких загинуло 16756 людей, у тому числі 484 дитини; отримали травми 8396 людей, з них 722 дитини; було врятовано 19157 людей, у тому числі 1499 дітей [3]. Найбільша кількість пожеж та загиблих на них людей (у тому числі й дітей) спостерігається в житлових будинках. Поміж усіх причин більше 80 % пожеж виникає внаслідок впливу соціального фактору (необережне поводження з вогнем, паління, експлуатація електроприладів, пічного опалення та пустощі дітей з вогнем). Статистичні дані та проведений аналіз причин виникнення пожеж і їх трагічних наслідків свідчать про низьку підготовленість дітей віком від 5 до 10 років до дій у разі виникнення пожеж, що виражається незнаннями елементарних вимог пожежної безпеки.

У більшості випадків поверхове знання учнями теоретичного матеріалу щодо пожежної безпеки, не завжди коректні поради деяких дослідників цієї теми про правильні дії під час виникнення пожежі, нечіткість у послідовності пропонованих алгоритмів дій, відсутність постійних тренінгів та відпрацювань з пожежної безпеки і є причинами неправильних дій дітей у разі виникнення пожежної небезпеки для їхнього життя. Таке положення вимагає прийняття невідкладних заходів щодо вдосконалення навчання школярів основ пожежної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізована нами тема порушувалася в низці досліджень українських і зарубіжних науковців, серед яких цікавим є дослідження І. Гуріненко [1] та ін. Проте і сьогодні ми не маємо наукових розвідок, які б комплексно досліджували окреслену проблематику, не відбивають повною мірою питання оволодіння знань про пожежну безпеку в школярів, дотичні умовам становлення Нової української школи, що висвітлюється в сучасних наукових педагогічних студіях та знаходиться на маргінесах вітчизняної педагогічної думки. [6, 7, 8].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз змістового складника діючого навчального матеріалу з пожежної безпеки для учнів 1–4 класів та визначення його ефективності в освоєнні молодшими школярами знань основних вимог пожежної безпеки в рамках становлення Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Серед фундаментальних прав, задекларованих в Основному Законі України є право людини на безпечне життя. Безпека людини і навколишнього природного середовища, захищеність від впливу шкідливих, техногенних, природних, екологічних і соціальних чинників є незмінною умовою сталого розвитку. А такий розвиток і гарантування його принципів може забезпечити лише суспільство, яке побудовано на засадах демократії, верховенства права та добробуту людей. Найвищими цінностями суспільства, як зазначено в найвищому законодавчому акті України, є людина, її життя та здоров'я. Проте з кожним роком виникає все

більше чинників, які негативно впливають на життєдіяльність людей, пов'язаних з виникненням пожеж, надзвичайних подій, ситуацій та ін. Навчання населення правилам пожежної безпеки та набуття досвіду їх виконання є запорукою запобігання виникненню пожеж та їх ліквідації. Для досягнення цієї мети необхідно удосконалювати процес навчання громадян нашої держави правилам пожежної безпеки з використання власного досвіду та досвіду зарубіжних країн, починаючи ще з малку. Саме «Безпека життєдіяльності» являє собою інтегрований фундаментальний напрямок, на базі якого вивчаються питання пожежної безпеки.

В основі понятійно-категоріального апарату безпеки життєдіяльності з нашої проблематики лежить термін «пожежна безпека», який розглядається в головному діючому законодавчому документі – Кодексі цивільного захисту України (далі – Кодекс) «як відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю» [2, с. 3].

Окремого напрямку вивчення пожежної безпеки, що включало б поняття «профілактика пожеж», «пожежно-профілактична робота з дітьми», «навчання дітей пожежній безпеці», «формування у дітей знань з питань пожежної безпеки» та ін. сьогодні не існує, а лише розглядається в комплексному понятті як безпека життєдіяльності.

Базовим поняттям конструкції пожежної безпеки є забезпечення протипожежного захисту дітей, що виражається через «сукупність цінностей, стандартів, моральних норм і норм поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни як способу підвищення рівня безпеки» [2]. Так, у статті 39 глави 10 розділу 4 Кодексу прописано, що організація навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях покладається на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, який розробляє та затверджує навчальні програми з вивчення заходів безпеки, способів захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних надзвичайними ситуаціями, з надання домедичної допомоги та погоджується з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту. Навчання учнів молодших класів діям у надзвичайних ситуаціях та правилам пожежної безпеки є обов'язковим і здійснюється під час навчально-виховного процесу. Такі питання розглядаються в рамках вивчення предмету «Основи здоров'я» [4].

Популяризація культури безпеки життєдіяльності серед дітей та молоді законодавчим актом покладається на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, громадськими організаціями шляхом:

- проведення шкільних, районних (міських), обласних та

всеукраїнських змагань з безпеки життєдіяльності;

- проведення навчально-тренувальних зборів і польових таборів;
- участі команд-переможниць у заходах міжнародного рівня з цих питань.

Такий підхід дозволяє нам розподілити пожежну безпеку на два основних блоки. До першого блоку ми відносимо висвітлення теоретичних питань з основ пожежної безпеки, де розкриваються основні поняття про пожежну безпеку. До другого блоку – практичні навички школяра, що є складником знань та вмінь.

Виділений нами перший блок для учнів початкової школи представлений такими змістовними напрямками, які на кожному етапі вирішують відповідні предметні завдання з питань пожежної безпеки, що характеризуються певним колом знань та вмінь:

- у домашніх умовах;
- у навколишньому середовищі;
- у шкільному оточенні;
- здорові умови життя.

Відповідно до освітньої програми, для молодшого школяра передбачені такі основні напрямки з пожежної безпеки:

- поведінка в небезпечних ситуаціях;
- побутові небезпеки;
- телефони аварійних служб;
- безпечні і небезпечні ситуації;
- джерела допомоги в небезпечних ситуаціях (батьки, сусіди, родичі, аварійні служби);
- безпечна поведінка вдома;
- ситуації можливої небезпеки у школі. План евакуації;
- пожежна безпека. Правила користування обігрівальними приладами;
- цінність і неповторність життя і здоров'я людини. Безпека життєдіяльності.

У межах підходу до другого блоку пожежної безпеки основним критерієм виступають практичні навички школяра, що є невід'ємним складником знань та вмінь. Реалізація завдань другого визначеного нами блоку з основ пожежної безпеки здійснюється через:

- традиційні та нетрадиційні форми роботи в літніх таборах;
- проведення польових навчальних практикумів, експедицій, тематичних дитячих правоохоронних акцій;
- розширення мережі позашкільних закладів різних профілів з безпеки життя і здоров'я людини;
- залучення до навчально-виховної роботи з безпеки життя і діяльності людини в цих закладах висококваліфікованих спеціалістів, учених та ін.

Однак, на жаль, не дивлячись на вагомий спектр теоретичного матеріалу з пожежної безпеки, з яким працюють молодші школярі та їх широкою практичною реалізацією у виховній позакласній роботі, результати щодо наявності у дітей певних знань з основ пожежної безпеки потребують вдосконалення.

По-перше, це пов'язано з малою кількістю годин, що відводиться на опрацювання теми «Пожежна безпека» та неможливість повноцінного практичного тренінгу отриманих теоретичних знань під час шкільних занять та все ще невиробленою методикою навчання та відпрацювання чіткого алгоритму правильних дій під час виникнення пожежі.

По-друге, авторами діючих підручників запропоновано курс з основ здоров'я для учнів 1–4 класів загальноосвітніх шкіл, у якому лише незначна частина навчального матеріалу пов'язана з питаннями пожежної безпеки, відтак запропоновані курси не охоплюють повною мірою необхідний обсяг питань з даної тематики. Запропонований матеріал, що стосується нашого дослідження, ознайомлює з виникненнями загорянь та пожеж, як себе правильно вести, що робити, як загасити пожежу. Проте ми вважаємо, що доцільним було б звернення уваги передусім на ті пожежонебезпечні ситуації, в які згідно з останніми статистичними даними найчастіше потрапляють діти. Певні зауваги викликають й запропоновані авторами діючих підручників поради з подолання пожежонебезпечних ситуацій. Автори в одних і тих же випадках, що можуть трапитися з дітьми, пропонують різні варіанти дій, які не завжди є послідовними, а відтак не є ефективними для самозахисту. Порухені авторами діючих підручників питання є цілком правильним рішенням з приводу навчання дітей пожежній безпеці та, на нашу думку, потребують подальшого вдосконалення в рамках розширення навчального простору, передусім за рахунок позакласного часу, де необхідно не тільки доповнити багаж отриманих знань дитини, але й створити умови для відпрацювання їх та удосконалення в повсякденному житті.

Третім аспектом, на нашу думку, є не досить вдалі напрацювання змістовного матеріалу з практичного відпрацювання основних вимог пожежної безпеки. Ми б радили під час відпрацювань питань, пов'язаних з загоранням чи пожежою не гасити їх самими дітьми, а у всіх випадках кликати на допомогу дорослих. З практики рятувальників, ми повинні знати та навчити дітей, що гасіння навіть невеликих загорянь може бути вкрай небезпечним, адже одна й та сама ситуація може розвиватися по-різному й не всі ризики та небезпеки можуть бути ними врахованими. Скажімо, типовий випадок загорання паперу в смітнику.

Найпростішим варіантом подолання ситуації є гасіння його водою, але не всі діти зможуть прорахувати ситуацію, що в смітнику можуть знаходитися додаткові горючі та легкозаймисті матеріали, які під дією високої температури виділяють їдкий дим; вони можуть вибухнути, і це призведе до травмування. Перше, що мають чітко усвідомлювати діти молодшого шкільного віку, це те, що

льного віку – під час виникнення пожежі слід кликати на допомогу дорослих, а не займатися гасінням пожежі самостійно.

Таким чином, успішним поштовхом для оновлення протипожежного матеріалу та успішного його відпрацювання з молодшими школярами було залучення фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Спільна робота щодо розробки основного тексту з питань пожежної безпеки та рекомендації щодо їх використання в практичній площині посприяло б першим кроком для виховання пожежобезпечної культури у молодших школярів шляхом придбання знань, умінь та навичок самозахисту у разі виникнення пожежної небезпеки, що є умовами становлення Нової української школи [5].

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні підготовка молодших школярів з питань пожежної безпеки не дає очікуваних результатів. Наявні навчально-методичні джерела не розв'язують повною мірою питання формування в учнів молодших класів знань про пожежну безпеку.

Отже, існує гостра необхідність удосконалення теоретичного матеріалу з питань пожежної безпеки у навчальному та виховному процесах молодших школярів та застосування більш ефективних форм та методів виховної роботи з дітьми у сфері пожежної безпеки з метою їх впровадження у практику для підвищення рівня готовності школярів до самозахисту в умовах пожежної небезпеки, що і є концептуальною основою подальшого наукового пошуку в умовах становлення Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Гуріненко І. Дидактичні умови навчання правилам пожежної безпеки молодших школярів / І. Гуріненко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини. Педагогічні науки. – 2010. – № 1. – С. 60–69.

2. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/>.

3. Національна доповідь про стан пожежної та техногенної безпеки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mns.gov.ua/>.

4. Основи здоров'я. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018.html>.

6. Черкашин О. В. Навчання молодших школярів пожежній безпеці: сучасний стан проблеми / О. В. Черкашин // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2016. – № 3. – С. 182–189.

7. Черкашин О. В. Основи пожежної безпеки в системі навчання та вихо-

вання молодших школярів / О. В. Черкашин // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 3 (85). – С. 152–157.

8. Черкашин О. В. Форми та методи виховної роботи з молодшими школярами при навчанні основ пожежної безпеки / О. В. Черкашин // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / ред. кол.: акад. І. Ф. Прокопенко (голов. ред.) та інші; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Вип. 45. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. – С. 105–114.

References:

1. Hurinenko, I. "Didactic conditions for the training of fire safety rules for junior schoolchildren [Dydaktychni umovy navchannia pravylam pozhezhnoi bezpeky molodshykh shkoliariv]". *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni P. Tychny. Pedahohichni nauky* 1 (2010): 60–69. Print.

2. *The Code of Civil Protection of Ukraine [Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy]*. Web. 15 May. 2013. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/>>.

3. *National report on the state of fire and anthropogenic safety in Ukraine [Natsionalna dopovid pro stan pozhezhnoi ta tekhnohennoi bezpeky v Ukraini]*. Web. 15 March. 2016 <<http://mns.gov.ua/>>.

4. *Basics of health. The program for secondary schools. Grades 1-4 [Osnovy zdorovia. Prohrama dlia zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv. 1–4 klasy]*. Web. 10 Sept. 2016 <<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html/>>.

5. Ukraine. Cabinet Ministers of Ukraine. *On Approval of the State Standard of Elementary Education [Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu pochatkovoyi osvity]* N.p., 07 February 2018. Web. 07 March. 2018. <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018.html> />.

6. Cherkashyn, O.V. "Teaching of junior schoolchildren for fire safety: the current state of the problem [Navchannia molodshykh shkoliariv pozhezhnoi bezpetsi: suchasnyi stan problemy]". *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedahohika* 3 (2016): 182–189. Print.

7. Cherkashyn, O.V. "Fundamentals of fire safety in the system of education and upbringing of junior schoolchildren [Osnovy pozhezhnoi bezpeky v systemi navchannia ta vykhovannia molodshykh shkoliariv]". *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii: Pedahohichni nauky* 3 (85) (2016): 152–157. Print.

8. Cherkashyn, O.V. "Forms and methods of educational work with junior students in the study of the foundations of fire safety [Formy ta metody vykhovnoi roboty z molodshymy shkoliaramy pry navchanni osnov pozhezhnoi bezpeky]". *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty HNPU imeni G. S. Skovorody* 45 (2015): 105–114. Print.

Малинівська Л. І., к.пед.н., ЖДУ ім. Івана Франка, м. Житомир

*Malinovskaya Lyudmila Ivanivna, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Physics and Labor Protection
Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Zhytomyr*

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІКТ ПІД ЧАС
ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА
ПРАЦІ В ГАЛУЗІ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ» У ЗВО**

**MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN THE FIELD OF PREPARING FUTURE ICT EXPERIENCES
UNDER THE STUDY OF THE EDUCATIONAL DISCIPLINE
"LABOR DEPARTMENT AND CIVIL PROTECTION"
IN HIGHER EDUCATION**

Наукову статтю присвячено механізмам державного управління у підготовці майбутніх фахівців з інформаційних технологій під час вивчення нормативної дисципліни охорона праці в галузі та цивільний захист, встановлено роль впливу державного управління на сферу підготовки, визначено контроль оцінювання альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення охорона праці в галузі та цивільний захист на державному рівні.

Ключові слова: *контроль, державне управління, цивільний захист, інформаційна безпека, інформаційні технології навчання.*

The scientific article is devoted to the mechanisms of public administration in the training of future IT specialists during the study of normative discipline of labor protection in industry and civil protection, the role of the influence of public administration on the sphere of training has been determined, the control of the evaluation of alternative methods of functioning of the system of informational and analytical support in the field of occupational safety and civil protection at the state level.

Key words: *control, public administration, civil defense, information security, information technologies of training.*

Постановка проблеми. Державна політика України у сфері інформатизації та інформаційної безпеки особистості, суспільства, держави, сучасних автоматизованих і телекомунікаційних систем визначається пріоритетністю національних інтересів і має на меті унеможливлення реалізації за-

гроз для інформації. Метою інформаційної політики держави є створення умов для побудови в державі інформаційного суспільства як органічного сегменту глобального інформаційного співтовариства, забезпечення пріоритетного розвитку інформаційних ресурсів та інфраструктури, впровадження новітніх інформаційних технологій, забезпечення екологічно та технологічно безпечних умов життєдіяльності суспільства. За словами відомого французького вченого Б. Гурне, без контролю не може бути ефективного управління. Контроль завжди слід розглядати як обов'язкову функцію державного управління, елемент зворотного зв'язку, що дозволяє своєчасно відреагувати на будь-які відхилення від запланованого шляху досягнення поставлених цілей розвитку держави, її регіонів та окремих територій, основних напрямів і видів її діяльності.

Побудова інформаційного суспільства знань в Україні вимагає реалізації у вищій освіті інформаційно-комунікаційних технологій. Важливе місце ІКТ належить розвитку в студентів здібностей до логічно-алгоритмічного мислення, яке актуалізує питання формування належного рівня знань; засвоєння фундаментальних дисциплін, особливо тих, які пов'язані із забезпеченням їхньої безпеки на виробництві та в побуті.

Актуальність теми пов'язана також зі станом у сфері охорони праці в галузі в Україні. Зокрема, проаналізувавши дані Державної служби України з питань праці, у 2017 році зафіксовано 5130 випадків виробничого травматизму, 380 з яких – зі смертельними наслідками [5]. Загалом рівень виробничого травматизму порівняно з 2016 роком зріс на 4%. Крім того, за даними [7], за існуючих темпів безповоротного погіршення професійного здоров'я в Україні вже у 2016–2020 роках потреба в трудових ресурсах у провідних галузях промисловості може бути задоволена лише на 45%.

Тому використання ІКТ в навчанні студентів становлять потужний засіб підвищення продуктивності навчання при вивченні дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист», що дозволить підвищити ефективність їхнього вивчення та стане фундаментом зменшення рівня травматизму й захворюваності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час вивчення та аналізу наукової, методичної літератури можемо зробити висновок, що дисциплін циклу охорони праці, займалось широке коло вітчизняних і зарубіжних дослідників (Т. Беккер, А. Берг, Р. Вільямс, Ю. Глінчук, Б. Глинський, М. Жалдак, Ю. Жук, Т. Ільєсова, В. Каймін, О. Кобилянський, К. Маклін, І. Морев, Н. Морзе, М. Раков, Ю. Рамський, І. Роберт, О. Скафа, Дж. Хартлі та ін.) [10]. Але залишається окреслення єдиного підходу до розробки та впровадження програмних засобів у процесі підготовки студентів з циклу дисциплін «Охорони праці в галузі та цивільний захист» (ОПГ та ЦЗ). Зокрема, О. Кобилянський в своїй монографії «Теоретико-методологічні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах» зазначає, що використання програмних засобів

у сфері вивчення дисципліни ОПГ та ЦЗ відкриває широкі перспективи поглиблення теоретичної бази знань, посилення прикладної спрямованості навчання, що дозволяє сформувавши міцну основу забезпечення безпечної життєдіяльності особистості в суспільстві [3]. О. Глінчук у науковій роботі “Аспекти охорони праці при використанні інформаційних технологій у освітньому середовищі” [2] наголошує, що актуальною нині проблемою є розробка та впровадження в систему вищої освіти ІКТ, у тому числі програмних засобів, які сприятимуть підвищенню якості підготовки під час вивчення дисциплін циклу ОПГ та ЦЗ. Класики української педагогіки (К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін. [4]) неодноразово зазначали, що, педагогіка повинна передувати тенденціям розвитку суспільства і готувати його членів до їх виникнення. Однак, у сучасному житті людства все більше місце займають проблеми, пов'язані з подоланням різних кризових явищ, що постійно збільшуються, як це не парадоксально, із розвитком земної цивілізації людство не встигає адекватно на них реагувати. На нашу думку, це підтверджується дослідженнями інших науковців, але проблема полягає в тому, що в умовах приєднання України до Болонського процесу цілком закономірною постала необхідність перебудови і вдосконалення системи державного управління вищою освітою по спрямуванню української освіти на досягнення нею сучасного світового рівня, збільшення внеску в розвиток економіки, науки, освіти, культури країни й добробуту народу. Як зазначає проф. К. Уткін, сьогодні в системі освіти немає методології нового знання, тому відбувається збільшення термінів навчання, які необхідні для програмування 23 психіки людей за рахунок нарощування обсягу фактології знань [8].

Отже, проаналізувавши психолого-педагогічну, математичну та методичну літературу, можемо зробити висновок, що невирішеною проблемою нині залишається необхідність широкого застосування в педагогічному процесі під час вивчення дисциплін циклу охорони праці, зокрема основ охорони праці та цивільного захисту (за галузевою спрямованістю), програмних засобів (продуктів), які покращують якість навчання та рівень безпеки випускників ЗВО.

Постановка завдання. На основі аналізу попередніх наукових досліджень, нормативно-правової бази слід теоретично обґрунтувати та розробити практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів державного управління у сфері підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Навчальний і науковий напрямок функціонування ЗВО в сучасному розумінні, розглядається як складова системи суспільного розподілу праці, що спрямована на передачу й отримання нового знання з метою забезпечення оптимізації людської діяльності [5, с. 6]. Механізмом для забезпечення безпеки життєдіяльності населення є державне управління у сфері ІКТ, що неможливо без теоретико-методологічного обґрунтування функцій, структури, повноважень та особливостей органів державної влади усіх рівнів у підготовці фахівців. Основ-

ною законодавчою та нормативно-правовою базою розвитку інформаційних технологій у вищій освіті є Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про Національну програму інформатизації», Указ Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти України в XXI столітті», Державні програми «Вчитель» та «Інформаційні і комунікаційні технології в освіті і науці» тощо [6]. У 2016 році Постановою Верховної Ради України схвалені рекомендації парламентських слухань на тему «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» [6], де передбачена підготовка Міністерством освіти і науки України змін до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, у тому числі в напрямку забезпечення локалізації та впровадження міжнародних (ISO) і європейських стандартів групи «Information technology-Learning, education and training» (Інформаційні технології для навчання, освіти і тренінгу); розробки стандартів ІКТ-компетентності; розробки та впровадження програмних засобів підвищення обізнаності громадян з питань інформаційної безпеки, кібербезпеки тощо.

Власне, її найвищою метою є науково-навчальна діяльність, яку варто розцінювати як складне структуроване суспільне явище, тип культурної діяльності, соціальний інститут, вид професійної діяльності, систему знань тощо. Зокрема, Н. Ясницька [9], у своїй роботі зазначає, що вимоги проходили процес легітимації в межах публічного управління й адміністрування. Їх можна представити, з одного боку, як систему координат «Держава – Суспільство – Освіта – Наука», а з другого – як різнобічний трикутник «Держава – Освіта – Наука». Останній варіант, розвиток науки у ЗВО не виконує того стратегічного завдання, що передбачає використання результатів наукових досліджень у навчальному процесі, їх інтеграцію в освітні програми, а освітній процес не має сенсу з позиції передачі студентам «актуальних» знань, забезпечення їх добробуту в подальшому, підвищення інтелектуального потенціалу суспільства тощо.

Використання засобів-тренажерів під час вивчення навчальної дисципліни ОПГ та ЦЗ покращить знання, вміння та навички умінь, розширить кругозір самопідготовки студентів.

Програмні засоби дають змогу реалізувати головну мету вищої освіти – забезпечити підготовку фахівців, готових до виробництва конкурентоспроможної продукції, що неможливо без використання сучасних підходів у сфері управління охороною праці на базі використання міжнародних стандартів та сучасних програмних засобів. Без використання міжнародних стандартів у навчальному процесі, особливо це стосується забезпечення управління якістю продукції, а, відповідно, і безпеки майбутніх випускників та програмних засобів, неможливо досягнути високого рівня безпеки, зменшення обсягів виробничого травматизму та професійних захворювань.

Основні принципи використання програмних засобів під час вивчен-

ня студентами циклу безпекових дисциплін, як: «Основи охорони праці» і «Охорона праці в галузі та цивільний захист (за галузевим спрямуванням)» на нашу думку мають бути: єдність навчання, виховання й розвитку; науковості та систематичності; свідомості та творчої активності студентів; наочності, міцності засвоєння знань; формування умінь і навичок, диференційованість підходу до навчання кожного студента за умов колективної роботи.

Сьогодні на ринку інформаційних технологій у сфері безпеки можна виділити низку програмних засобів, які активно можуть використовуватись викладачами ЗВО під час викладання дисциплін циклу охорона праці та застосовуватись у майбутній професійній діяльності випускниками для забезпечення високого рівня промислової безпеки на підприємствах (установах, організаціях): автоматизоване робоче місце спеціаліста з охорони праці «АРМ Охорона праці», яке призначене для удосконалення організації служб охорони праці (ОП); автоматизовані інформаційні системи «АІС ЕТНА» – призначені для автоматизації процесів у сфері ОП; програмні продукти для спеціальної оцінки умов праці (С. «Праця-Експерт 4.0»; АС «Праця-Експерт» V 4.0 for Windows; АС «Праця-Експерт V 4.0 for Windows – універсальна»); програма «Профогляд» (AndSoft)) – призначена для автоматизації роботи лікаря профпатолога; програма «Охорона праці. Редактор звітних форм» – призначена для автоматизації списку форм документів, які необхідні для обліку й розслідувань нещасних випадків; комп'ютерна програма з обліку засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) «Управління системою забезпечення робітників підприємства засобами індивідуального захисту» – призначена для ведення обліку спеціального одягу, спеціального взуття та інших ЗІЗ; програма «Citadella» – призначена для рішення питань промислової безпеки, моделювання зон і визначення параметрів небезпечних факторів пожежі (вибуху) та інші. Перераховані програмні засоби (продукти) є одним із ефективних засобів підвищення якості підготовки студентів.

Реалізація ІКТ у навчальному процесі, зокрема під час вивчення дисциплін «Охорони праці в галузі та цивільний захист (за галузевим спрямуванням)», дозволить значно покращити якість процесу навчання при проведенні практичних і лабораторних робіт, заліків та іспитів. Це суттєво підвищить мотивацію в студентів до самого процесу навчання.

Висновки. Таким чином, зважаючи на обсяг і рівень передбачуваних структурно-організаційних реформ в Україні, а також її інтеграційні прагнення, удосконалення вітчизняного організаційно-інституційного забезпечення державного управління навчально-науковою діяльністю ЗВО так чи інакше повинно відбуватися з урахуванням комплексного підходу, тобто на системній основі. Це має сприяти, по-перше, оптимізації фінансових витрат, необхідних для здійснення державного впливу на таку діяльність, по-друге, його дерегуляції, а по-третє, забезпеченню відкритості та розвитку багатоманітності вітчизняного ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Бурдак О.О. Використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання в освітньому процесі вищої школи /О.О. Бурдак // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2012. – Вип. 30/31. – С. 307–315.
2. Глінчук Ю. Аспекти охорони праці при використанні інформаційних технологій у освітньому середовищі / Ю. Глінчук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2014. – Вип. 8. – С. 37.
3. Кобилянський О. В. Теоретико-методологічні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах: монографія / О.В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 590 с.
4. Майборода Л.А. Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності педагога професійного навчання (на прикладі професій галузі зв'язку) : методичні рекомендації / Л.А. Майборода. – К. : ФО-П Поліщук О. В., 2012. – 104 с.
5. Офіційний сайт Державної служби України з питань праці. Оперативна інформація. – Режим доступу : <http://dsp.gov.ua/>.
6. Сучасний стан охорони праці в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://profspilka.kiev.ua/publikacii/novyny/4186-suchasniy-stan-ohoroni-prac-v-ukrayin.html>.
7. Уткин К. Алгоритм синтеза вузовского образовательного комплекса / К.Уткин К // Национально-региональный компонент вузовского образования: проблемы и перспективы : Междунар. науч.-прак. конф. – Режим доступа: www.uuis.com.ua/main/conf/76/.
8. Ясницька Н. І. Удосконалення наукової діяльності вищих навчальних закладів України: державно-управлінський аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. держ. упр. : спец. 25.00.02 "механізми державного управління" / Ясницька Наталія Іванівна. – Львів, 2017. – 20 с.
9. European Association for Quality Assurance in Higher Education [Electronic resource] // The free encyclopedia. Wikipedia. – Access to mode: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Association_for_Quality_Assurance_in_Higher_Education.

References:

1. Burdak, O. "Use of Computer-Oriented Learning Tools in the Educational Process of Higher School [Vykorystannya kompyuterno-oriyentovanykh zasobiv navchannya v osvitnomu protsesi vyshchoyi shkoly]." *Problemy ta perspektyvy formuvannya natsionalnoyi humanitarno-tekhnichnoyi elity* 30/31 (2012): 307-315. Print.
2. Glinchuk, Y. "Aspects of labor protection in the use of information technologies in the educational environment [Aspektu oxoronu prazi pru vykorystannya informazinux texnologi v osvitnogo seredovushi]." *Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya i vykhovannya v zakladakh osvity* 8 (2014): 34-37 Print.
3. Kobilyansky, O.V. *Theoretical and methodological bases of teaching security of life of students of economic specialties in higher educational institutions [Teoretuko-metodologichni osnovu navanai bezpezi zuttai stydentiv ekonomichnux spezialnostei y vushhux navchalnux zakladiv]*. Vinnytsya: VNTU, 2012. Print.
4. Mayboroda, L.A. *Methodology of application of information and communication*

technologies in the activity of the teacher of professional training (on the example of professions in the field of communication) [Metodologia zastosyvanja informazino-komunikacijnyx texnologij y dijnosti profesijnoji dialnosti vukladacha profesijnoji pidgotovky (na prukladi profesij y sferi zvjazky)]. Kyiv: FO-P Polischuk O.V., 2012. Print.

5. *Official site of the State Service of Ukraine for Labor. Operational information [Ofitsiynny sayt Derzhavnoyi sluzhby Ukrayiny z pytan pratsi. Operatyvna informatsiya].* Web. 23 April 2019. <<http://dsp.gov.ua/>>.

6. *The current state of labor protection in Ukraine [Suchasnyy stan okhorony pratsi v Ukrayini].* Web. 23 April 2019. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1073-19/>>.

7. Utkin, K. "Algorithm for the synthesis of the university educational complex." *National and regional component of university education: problems and prospects [Natsional'noregional'nyy komponent vuzovskogo obrazovaniya: problemy i perspektivy].* Web. 23 April 2019. <www.uiis.com.ua/main/conf/76/>.

8. Yasnyska, N.I. *Improving scientific activities of higher education in Ukraine: state-administrative aspect [Udoskonalennya naukovoyi diyalnosti vyshchych navchalnykh zakladiv Ukrayiny: derzhavno-upravlinskyy aspekt]:* Author. dis for the sciences. Degree Candidate state exercise : special 25.00.02 "Mechanisms of Public Administration". Lviv, 2017. Print.

9. *European Association for Quality Assurance in Higher Education. The free encyclopedia. Wikipedia.* Web. 23 April 2019. <https://en.wikipedia.org/wiki/European_Association_for_Quality_Assurance_in_Higher_Education>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233353

УДК 37.091.2:614

Черкашин О. В., к.пед.н., НУЦЗУ, м. Харків,

Іщук В. М., НУЦЗУ, м. Харків,

Пономаренко Л. І., Самійлівська ЗОШ І-ІІІ ступенів, Херсонська обл.

Cherkashyn O., PhD in Pedagogical Sciences, teacher at the department of fire and rescue training, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv,

Ischuk V., teacher at the department of fire and rescue training, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv,

Ponomarenko L., primary school teacher, Samilivska secondary school of 1-3 degrees, Kherson region

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ. УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ ТА МЕТОДІВ РОБОТИ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

STATE STANDARD FOR PRIMARY EDUCATION. IMPROVING FORMS AND METHODS OF FIRE SAFETY

Необхідність удосконалення форм і методів формування знань про пожежну безпеку в молодших школярів зумовлена трагічними статистичними даними виникнення пожеж по країні та числа загибелі і травмування у них дітей. Сьогодні ця проблематика вимагає від учителів, рятувальників прийняття невідкладних заходів щодо удосконалення навчання дітей пожежній безпеці. У статті представлено найбільш ефективні форми та методи виховної роботи з молодшими школярами в рамках впровадження Державного стандарту початкової освіти.

Ключові слова: державний стандарт, пожежна безпека, виховна робота, форми та методи роботи, Державний стандарт початкової освіти, формування знань.

The need to improve the forms and methods of forming knowledge about fire safety in younger students is due to tragic statistical data on the occurrence of fires in the country and the number of deaths and injury to their children. Today, this problem requires teachers and rescuers to take urgent measures to improve the training of children in fire safety. The article presents the most effective forms and methods of educational work with younger students in the framework of the implementation of the State standard of primary education.

Keywords: state standard, fire safety, educational work, forms and methods of work, state standard of primary education, formation of knowledge.

Постановка проблеми. У пожежно-профілактичній роботі організація виховної роботи з молодшими школярами здійснюється через використання різних засобів, методів і форм роботи, наповнених тематичним змістом у сфері пожежної безпеки. Але досвід показує незнання школярами основних питань запобігання виникнення пожеж та загорань, а також порядку правильних дій у разі їх виникнення, досі призводить до травмування або загибелі дітей у разі зіткнення з небезпечними ситуаціями [3]. Це є достатньою підставою для визначення концептуальних положень щодо вибору форм та методів виховної роботи з молодшими школярами для формування протипожежних знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізована нами тема порушувалася в низці досліджень українських і зарубіжних науковців, серед яких дослідження О. Ващенко [1], М. Удовенко [6] та ін. Проте і сьогодні ми не маємо наукових розвідок, які б комплексно досліджували окреслену проблематику, не розв'язують повною мірою питання формування знань про пожежну безпеку в молодших школярів, дотичні умовам становлення Нової української школи, що висвітлюється в сучасних наукових педагогічних студіях та знаходиться на маргінесах вітчизняної педагогічної думки [7,8].

Постановка завдання. Мета статті полягає у виборі та дослідженні найбільш оптимальних форм та методів виховної роботи з молодшими школярами, які б забезпечили формування протипожежних знань в рамках становлення Нової української школи [5].

Виклад основного матеріалу. Виховання учнів у сучасній школі здійснюється в контексті громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави [4, с. 25].

Процес організації виховання учнів навчальних закладів здійснюється шляхом:

- проведення навчально-виховної діяльності;
- роботи з дітьми в позаурочній та позакласній діяльності;
- позашкільної освіти;
- роботи органів учнівського самоврядування;
- взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами, органами управління та ін.

У позакласний час орієнтири виховної роботи передбачають залучення учнів до різних форм творчої та суспільно корисної діяльності, зокрема: пізнавальної, оздоровчої, трудової, художньо-естетичної, спортивної, пропагандистської, ігрової, культурної, рекреаційної, екологічної, що організовуються у години дозвілля.

Молодший шкільний вік є важливим у становленні особистості дитини, для нього характерними є наступні форми діяльності: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, колективне творче панно, бесіда, тематичний зошит, ранок, свято, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина, екскурсія, виставка малюнків, операція-рейд, виставка-ярмарок, перекличка повідомлень, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, ведення літопису класного колективу, веселі старти, естафети, догляд за рослинами і тваринами [4].

До цього переліку форм і методів виховної роботи в галузі пожежної безпеки з дітьми молодшого шкільного віку доцільно, на нашу думку було б додати екскурсії школярів у пожежну частину, виступи представників пожежної охорони на класних годинах, у пришкільних таборах та в період літньої оздоровчої кампанії. Тематичні екскурсії в пожежну частину на етапі початкової школи є важливим складником організації навчання дітей окремих напрямків пожежної безпеки. Завдяки цій формі роботи діти починають краще розуміти важливість дотримання правил пожежної безпеки, усвідомлювати небезпеку пожежі та її наслідків, адже лише під час екскурсії діти отримують можливість поговорити про пожежі з професійними рятувальниками, розібрати негативні моменти виникнення небезпечних ситуацій, проаналізувати необхідність придбання знань щодо профілактики виникнення пожеж, правильного алгоритму дій, виходячи з реальних прикладів життє-

вих ситуацій, про які розкажуть фахівці в процесі екскурсії. Побачивши наочно статистику дзвінків за добу до Служби порятунку, діти матимуть можливість краще усвідомлювати шкоду від фальшивих (хибних) дзвінків; розуміти наскільки важлива достовірна та повна інформація про пожежу, або подію; знати, що слід казати, викликаючи пожежних; та розуміти важливість швидкого прийому інформації та передачі її рятувальникам заради безпеки свого життя та життя оточуючих людей. Важливим фактом для усвідомлення стане те, що незнання усіх необхідних даних про місце виникнення пожежі, координат місцевості, де виникла пожежа, призведе до затримок у роботі рятувальників, і це, своєю чергою, може спричинити трагічні наслідки. У той же час діти матимуть змогу перевірити власні, уже наявні, знання з безпеки своєї життєдіяльності.

Ще одним методом навчання основам пожежної безпеки є евакуація з навчального закладу чи будинку (квартири) за умови надання дітям повної самостійності під час виконання дій та прийняття рішень про евакуацію, визначити напрямки порятунку та його шляхи (через коридори, евакуаційні виходи, вестибюлі тощо). Педагог чи запрошений на ці заняття співробітник Служби порятунку при цьому обмежиться функцією контролю. Серед його завдань буде умовно вгадати місце виникнення пожежі та проаналізувати правильність дій молодшого школяра. Але етапові практичного відпрацювання наявних умінь та навичок має передувати етап попереднього опрацювання теоретичного матеріалу. Перед тренувальною евакуацією спочатку вчителям, а потім дитині слід розповісти про шляхи евакуації та евакуаційні виходи; показати, де вони розташовані у школі та куди ведуть. Цю інформацію має надавати спеціально запрошений представник місцевої пожежної охорони. Найефективнішим цей метод буде при взаємодії трьох сторін: рятувальники–педагоги–батьки. Завданням батьків у цьому випадку буде надання дітям необхідної протипожежної інформації відносно власної оселі, зокрема діти мають знати специфіку розміщення кімнат у домашній оселі, шляхів евакуації з них, можливі варіанти виникнення пожежі та ймовірні шляхи порятунку у безпечне місце. Допомогти батькам з експертизою протипожежного стану домашньої оселі можуть рятувальники, спеціально запрошені для цього на батьківські збори.

Головним, все ж таки, аспектом у формуванні в дітей молодшого шкільного віку необхідного обсягу знань, умінь та навичок з основ пожежної безпеки, ми вважаємо, є практично-ігрова спрямованість тренінгів з пожежної безпеки. Важливим постає завдання з відпрацювання різних вигаданих пожежонебезпечних ситуацій шляхом використання ігрових методів. Найпростіші вправи можна організувати на подвір'ї школи, біля будинку, влітку – на території дитячих оздоровчих таборів. Це найпростіші завдання, при виконанні яких діти можуть наочно побачити можливі варіанти подолання пожежонебезпечної ситуації. Однак варто пам'ятати, що діти молодшого шкільного віку не повинні самостійно долати пожежонебезпечні ситу-

ації, вони мають знати, що це може бути вкрай небезпечним, адже одна й та сама ситуація може розвиватися по-різному й не всі ризики та небезпеки можуть бути ними врахованими. Скажімо, типовий випадок загорання паперу в смітнику. Найпростішим варіантом подолання ситуації є гасіння його водою, але не всі діти зможуть прорахувати ситуацію, що в смітнику можуть знаходитися додаткові горючі та легкозаймисті матеріали, які під дією високої температури виділяють їдкий дим; вони можуть вибухнути, і це призведе до травмування. Перше, що мають чітко усвідомлювати діти молодшого шкільного віку – під час виникнення пожежі слід кликати на допомогу дорослих, а не займатися гасінням пожежі самостійно. Таким чином, гра є доволі ефективним методом отримання необхідних знань, умінь і навичок з основ пожежної безпеки у школярів молодшого шкільного віку, вона дає змогу ілюструвати приклади виникнення загорань та пожеж із життєвих ситуацій та моделювати поведінку дитини в небезпечних для життя умовах, сприяє формуванню самостійності вихованця за рахунок набуття вже певних знань, умінь і навичок. При використанні ігрових методів для оволодіння навичками пожежної безпеки доцільним є залучення до процесу навчання й виховання співробітників пожежної охорони. Це дозволить підвищити рівень знань у дітей щодо дій у разі виникнення пожежі та відпрацювати правильний алгоритм дій.

Висновки. Звичайно ми лише виокремили проблему формування у молодших школярів знань про пожежну безпеку та запропонували її вирішення шляхом вибору найбільш ефективних форм та методів роботи для удосконалення протипожежних знань, однак, потребує подальшого дослідження та розгляду наявний матеріал з пожежної безпеки у навчальних закладах, підготовленість відповідних фахівців у сфері безпеки життєдіяльності та основ здоров'я та ін., що дозволить виконати задовольнити умови формування Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О. М. Формування у молодших школярів компетенцій безпеки життєдіяльності: теоретичний аспект / О. М. Ващенко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2014. – Вип. 18. – С. 99–106.
2. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/>.
3. Національна доповідь про стан пожежної та техногенної безпеки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mns.gov.ua/>.
4. Основи здоров'я. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018.html>.
6. Удовенко М. А. Методика формування здоров'язберезувальної компете-

тності учнів початкової школи у процесі вивчення «Основ здоров'я» / М. А. Удовенко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – 2014. – № 43. – С. 238–246.

7. Черкашин О. В. Форми та методи виховної роботи з молодшими школярами при навчанні основ пожежної безпеки / О. В. Черкашин // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / ред. кол.: акад. І. Ф. Прокопенко (голов. ред.) та інші; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Вип. 45. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. – С. 105–114.

8. Черкашин О. В. Державне управління освітнім процесом у галузі навчання учнів початкової школи пожежної безпеки / О. В. Черкашин, П.А. Ковальов, Р.В. Пономаренко // Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія "Державне управління") : зб.наук.пр.– Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2018. – Вип. 1 (8). – С. 451–459.

References:

1. Vashchenko, O.M. "Formation of the competences of life safety in the junior pupils [Formuvannia u molodshykh shkoliariv kompetentsii bezpeky zhyttiedialnosti]". *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* 18 (2014): 99–106. Print.

2. *The Code of Civil Protection of Ukraine [Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy]*. Web. 15 May. 2013. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/>>.

3. *National report on the state of fire and anthropogenic safety in Ukraine [Natsionalna dopovid pro stan pozhezhnoi ta tekhnohennoi bezpeky v Ukraini]*. Web. 15 March. 2016 <<http://mns.gov.ua/>>.

4. *Basics of health. The program for secondary schools. Grades 1-4 [Osnovy zdorovia. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. 1–4 klasy]*. Web. 10 Sept. 2016 <<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html/>>.

5. Ukraine. Cabinet Ministers of Ukraine. *On Approval of the State Standard of Elementary Education [Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu pochatkovoyi osvity]* N.p., 07 Februry 2018. Web. 07 March. 2018. <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018.html> />.

6. Udoenko, M.A. "Method of formation of the health of preserving competence of elementary school students in the process of studying Fundamentals of health [Metodyka formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti uchniv pochatkovoi shkoly u protsesi vyvchennia Osnov zdorovia]". *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty* 43 (2014): 238–246. Print.

7. Cherkashyn, O.V. "Teaching of junior schoolchildren for fire safety: the current state of the problem [Navchannia molodshykh shkoliariv pozhezhnii bezpetsi: suchasnyi stan problemy]". *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedagogika* 3 (2016): 182–189. Print.

8. Cherkashyn, O.V. "Fundamentals of fire safety in the system of education and upbringing of junior schoolchildren [Osnovy pozhezhnoi bezpeky v systemi navchannia ta vykhovannia molodshykh shkoliariv]". *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii: Pedagogichni nauky* 3 (85) (2016): 152–157. Print.

Akhmedova O., Stryzhak O.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"PUBLIC MANAGEMENT ASPECTS OF FORMATION OF THE SPECIALISTS'
PROFESSIONAL COMPETENCES IN THE FIELD OF TOURISM"

Problem setting. Training of the specialists of the tourism field is a one of the most important issues since the quality of personnel is a key factor of the tourism development. The introduction of the effective interactive teaching methods such as trainings, business simulations, and business games in the process of professional training allows students to get acquainted with real situations, to apply the accumulated theoretical knowledge into practice, to become more flexible and to develop responsible attitude to work.

Recent research and publication analysis. The problem has been deeply studied by the national and foreign scientists such as M. Gotalz, S. Livingston, V. Littlewood, N. Robinson, D. Huntwild, O. Beydyk, V. Yermachenko, O. Zyma, L. Knodel, V. Lozovetska, O. Lubitseva, P. Maslyak, N. Martynova, Ya. Oliynyk, T. Tkachenko, V. Fedorchenko and others. However, insufficient attention has been paid to the development of the new practical training courses for the formation of the specialists' professional competencies in the field of tourism.

Paper objective is to highlight the advantages of the interactive teaching methods as compared to the traditional ones, to develop a training course "8 steps to an advertising campaign creation for a tourism company" and to identify the professional competences formed during the training course.

Paper main body. The paper focuses on the formation of the following professional competencies:

- ability to analyse the enterprises of the tourism industry;
- ability to formulate the necessity, the scale and the objectives of an advertising campaign;
- ability to classify the target audience of an advertising campaign;
- ability to determine the nature of an advertising campaign;
- ability to develop creative strategy of an advertising campaign;
- ability to budget and estimate the promotional activities.

Conclusions of the research. Simulation methods of training enable students to form a comprehensive understanding of tourism as a science and a sphere of practical activity; to develop the ability to deeply analyse current problems of tourism industry development; to use domestic and foreign experience in tourism. A properly selected educational problem situation is an important method of achieving learning objectives, it enhances motivation to study, moulds professional creative thinking, increases students' interest, stimulates teamwork, helps to overcome shyness and insecurity in the real working environment.

Alebri M. A.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS AND REGULATIONS OF
WATER QUALITY WATER RESOURCES MANAGEMENT"

Problem setting. A fundamental and very important issue directly related to the creation of conditions for the implementation of the investment potential of the implementation of the EU water directives is also the division of responsibilities and functions of key managers in the use of water resources, and in particular, the underground hydrosphere between the relevant ministries and departments. The transfer of such functions from state environmental institutions to those not relevant in this area or directly related to the use of water resources may lead not only to the impossibility of implementing European standards and to contradict European practice in water resources management, but also to deteriorate significantly in the long term the situation in this area.

Recent research and publications analysis. The problems of environmental safety, as well as the functioning of the mechanisms of state and public administration in the field of water quality Ukraine, the European standards and norms for water management, have dedicated their research to well-known scientists. The study of public administration in the field of environmental security, the formation of environmental policy in the context of state-building, was engaged in the practice of public administration. Significant contribution to the solution of this problem has been made by foreign scholars.

Paper objective. The purpose of the paper is analysis of the regulatory and legislative framework concerning the implementation of European standards and water management standards by Ukraine..

Paper main body. It is noted that in view of the considerable financial and economic difficulties associated with the use of groundwater treatment technologies and the irreversibility of aquifer contamination processes in the case of poorly developed subsoil technologies, it is advisable to significantly increase the responsibility of certain categories of subsoil users for the pollution of aquifers and to establish rigid control systems their activities. An analysis of the groundwater monitoring network in Ukraine has revealed that the existing system does not meet the requirements of modern groundwater monitoring and requires significant improvement, restoration of the observation network and expansion of the list of controlled components and indicators necessary for obtaining complete and qualitative ecological and hydrogeological information. Over the past ten years, such a network of state-level has decreased by almost one third of observation points, and the number of foci of groundwater pollution has almost doubled.

Proposed with the purpose of ensuring the implementation of measures to prevent or limit the flow of pollutants and deterioration of the status of all underground water bodies, the WFD establishes general conditions for the protection and protection of groundwater, introduces the requirements for controlling the permissible level of pollution and coordinates the methods for assessing the quality of underground water bodies. Also, in accordance with the provisions of the Directive, a list of measures to improve and reproduce all groundwater resources, and to ensure balance between fence and replenishment of groundwater is indicated. In general, groundwater is one of the largest sources of fresh water in Europe, and in many European regions, they play the role of the main source of drinking water. Therefore, in the countries of the European Union,

where sustainable water management is one of the main and priority areas for environmental protection, the WFD and the Subsidiary Directive 2006/118 / EC on the protection of groundwater against pollution and exhaustion form the basis of the guidelines for the treatment of groundwater resources.

Conclusions of the research. Expansion of the base of collection of existing payments and charges for water use, as well as improvement of the environmental tax on discharges of pollutants into water bodies will provide additional budget revenues, the control of which will allow fair distribution of them, in particular, for recreational measures on water resources.

Alhemeiri M. A.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"THE MAIN PROVISIONS OF THE IMPLEMENTATION OF ANTI-CRISIS PUBLIC ADMINISTRATION POLICIES AT THE REGIONAL LEVEL"

Problem setting. Crises are an indispensable step in the development of socio-economic systems of any level from the microeconomic (in the life cycle of the organization) to the megaeconomic (on the scale of the world economy). The emergence of crises in the development of socio-economic systems is an objective regularity, since the economy can not develop all the time in one direction, with positive dynamics, and, as you know, the period of economic recovery will surely go down. In this regard, there is a need to formulate and continuously improve the policy of crisis management and crisis management mechanisms, which will vary depending on the level of socioeconomic system to which they are applied (crisis management of the organization or state regulation of the economy).

Recent research and publications analysis. The modern economy of Ukraine is characterized by a high level of transitivity. At the moment, this is due to the transition to a market economy and the growth of the share of services in the country's GDP. The systemic transformation of the functioning of economic mechanisms led to a deep crisis of socio-economic and institutional foundations of the Ukrainian economy, a profound and qualitative change in economic processes. A number of researchers and practitioners believe that a qualitatively new type of management - "anti-crisis public administration" - is able to bring the Ukrainian economy out of such a critical state. The need for effective anti-crisis public management is a requirement of socio-economic practice, which determines the relevance of comprehension and development of a new type of management.

Paper objective. The purpose of the paper is to study the main provisions of the implementation of anti-crisis public administration policy at the regional level.

Paper main body. The subjects and subject of anti-crisis public administration, the main theories of anti-crisis public management of the region are investigated. The tasks of public crisis management at the regional level are considered. Characterized by the anti-crisis system of public administration at the regional level. The main principles

of the implementation of the anti-crisis public administration policy at the regional level are proposed. The current conditions for the implementation of the anti-crisis public administration policy at the regional level are defined.

To implement an effective policy of crisis management at the regional level, it is proposed to ensure a clear interaction between public authorities and management of different levels between themselves and with business structures. The main direction of effective anti-crisis public administration at the regional level is proposed to consider the wider use of various organizational and legal forms of doing business. At the regional level, the purpose of implementing the policy of crisis management in public administration is defined as the formation of the foundations of sustainable development of the innovative real sector of the economy, which require the creation of such conditions: the identification of sectors and industries that are able to compete on an innovative basis with relevant global best-practice products; development and implementation of an organizational mechanism for attracting private capital to anti-crisis programs; the creation of a management system that focuses on adapting to the challenges of the environment and organizational change.

Conclusions of the research. Today, Ukraine has all the necessary resources for independent and effective economic development. But while the country is not using its potential and for many years can not get out of the systemic crisis. The subject of anti-crisis public administration are the authorities. The subject of the impact of anti-crisis public management are the factors of the crisis, that is, all the manifestations of exacerbation of contradictions that threaten the onset of the crisis (predictable and real).

Balan M.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"STATE RECOVERY FOR THREAT SOCIAL AND POLITICAL STABILITY"

Problem setting. The emergence of crisis situations in the states of the world prove the existence of threats to socio-political stability. The merger of Arab and European civilizations is accompanied by the migration of large numbers of people from North Africa to the European Union countries, which in turn leads to terrorist acts and massive resistance of the indigenous population. In order to strengthen national economies, governments are conducting reforms in social policy, leading to confusion and unrest.

The Ukrainian society is also an exception to this problematic issue. The recent revolutionary events have caused tragic consequences, the carrying out of the antiterrorist operation and the operation of the united forces in certain districts of Donetsk and Luhansk oblasts led to the deaths of both representatives of military formations and law-enforcement agencies of special purpose as well as of civilian population.

Recent research and publications analysis. Today, scientists have made a significant contribution to the study of the problems of responding to the security and defense sector on crisis situations. However, they investigated some issues of crisis re-

sponse of military formations and law enforcement agencies of special purpose, leaving out the attention of the problem of state response to threats of socio-political stability. To the volume, research topics are considered to be time-consuming.

Paper objective. The purpose of the paper is to study the main provisions of the state recovery for threat social and political stability.

Paper main body. Based on the analysis of previous scientific researches, the regulatory framework of the sphere of response to crisis situations that affect socio-political stability, the concept and model of the state response to the threats of a socio-political nature of stability are defined in the article.

According to the results of the study, it was established that the basic concepts of state response to threats to socio-political stability are defined in the normative and legal framework of Ukraine for the functioning of state institutions in the sphere of ensuring national security. The normative and legal acts that declare the issue of responding to threats to socio-political stability are the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine", the National Security Strategy of Ukraine, and the Concept for the Development of the Security and Defense Sector of Ukraine, etc.

It is substantiated that the legal regulation of relations, which is formed in the conditions of crisis situations, was historically carried out with the help of normative legal acts regulating the application of emergency measures. Extraordinary administrative and legal regimes are a form of ensuring national security in the face of factors of global danger for national interests. It is determined that the state response to the threats of social and political stability is realized by the corresponding mechanisms of public administration.

It is worked out the model of the state response to the threats to social and political stability, which determines the role and place of mechanisms of state response to threats to socio-political stability. The model determines that among the crisis situations the most threatening are mass riots and armed conflicts. The directions of further research will be aimed at developing new and improving existing mechanisms of state response to threats to socio-political stability.

Conclusions of the research. The article substantiates the relevance and significance of scientific research of the problems of state response to threats of social and political stability. The analysis of scientific researches, normative-legal base of the sphere of reaction to crisis situations that influence social and political stability is carried out. The model of the state response to threats of social and political stability is formed.

Batyr Yu.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"STATE MANAGEMENT AND REGULATION OF FORESTRY
ENTERPRISES OF UKRAINE"

Problem setting. The main task of state regulation and management in the field of forestry is to ensure effective protection, proper protection, rational use and reproduc-

tion of forests. State regulation and management in the field of forestry is carried out by: forming and defining the main directions of state policy in the field of forestry.

Recent research and publications analysis. Issues of public administration in the field of forestry are devoted to the works of I. E. Borodin, O. A. Melnichenko, M. P. Perepelytsy, V. P. Troshchinsky, P. Sitnik, V. A. Skuratovsky, A. A. Haletskaya and others. At the same time, despite the existence of solid research, a number of achievements in the past, the priority directions of the state administration are not well-grounded in the effective development of forestry.

Paper objective. The purpose of the article is to generalize theoretical, organizational and applied questions concerning the principles of state management of forestry development and to determine the priority ways of state management of the branch.

Paper main body. The total area of forest lands belonging to the forest fund of Ukraine is 10.4 million hectares, including 9.6 million hectares covered with forest vegetation. Forests of Ukraine make up 15.9%. Despite the small forests of Ukraine, Ukraine occupies 9th place in the forest area and 6th in terms of wood reserves. For 2017, the volume of sales of forestry enterprises is 13.7 billion UAH. Forestry development) to a large extent depends on the influence of the state, which "plays a leading role in regulating public relations with forests." The development of the industry is ensured by the state policy in the field of forestry - a complex of legal, financial, administrative and organizational measures.

Functions of state management of forestry are realized through the construction of an appropriate mechanism, which is understood as a set of practical measures, tools, levers and incentives, through which the subjects of state forestry management exercise a targeted influence on the field of forestry.

The key problems of forestry in Ukraine are as follows: imperfect distribution of management functions, imbalance of financial support for forestry activities; the presence of illegal logging and the circulation of illegally harvested timber, the need to improve the forest management system, the lack of legal and economic mechanisms to encourage the introduction of nature-conservation technologies; ineffective mechanism for bringing to administrative and criminal responsibility for illegal logging and poaching.

Conclusions of the research. The priority directions of public administration are offered: legal regulation of measures to improve the efficiency of forestry management, counteraction to illegal cutting down and corruption, improvement of forest management system, improvement of forest management financing system through the creation of the State Forestry Development Fund.

Bilovskyi M.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"MODERN STATUS AND RESULTS OF PUBLIC GOVERNANCE AND ADMINISTRATION MECHANISMS IN THE FIELD OF ENERGY SAVING AND ENERGY EFFICIENCY IN UKRAINE"

Problem setting. One of the priority directions of further sustainable development of Ukraine is the construction of a model of social development based on energy saving and energy efficiency. Reinforcing the pace of economic development, ensuring the necessary level of national energy security, solving existing social problems and improving the living standards of the population depends to a large extent not only (and not so much) on the amount of available energy resources, but on the effectiveness of their use in all spheres of public life.

Recent research and publications analysis. Scientists such as O. Voloshin, A. Denisenko, S. Mastro, Y. Mykhailyshyn and others have devoted their analysis of the current state and problematic aspects of public administration and administration in the field of energy saving and energy efficiency in Ukraine. However, many issues regarding the definition of the directions of increasing the effectiveness of public administration and administration mechanisms in the field of energy saving and energy efficiency in Ukraine remain insufficiently investigated.

Paper objective. The purpose of the study is to analyze the state of the art and determine the effectiveness of public administration and administration mechanisms in the field of energy saving and energy efficiency in Ukraine.

Paper main body. One of the most common indicators of measuring energy efficiency in the country is the energy intensity of the economy, namely the ratio of total energy consumption of the country and GDP. In general, this indicator shows how much energy was spent to produce a unit of GDP.

Thus, the energy intensity of GDP of Ukraine in terms of purchasing power parity in the year 2017 amounted to 0,267 NU / ths. USD, which is by 24.1% less than in 2007. However, even such a positive dynamics is not enough compared with the best world examples. Indeed, for this indicator, Ukraine is among the TOP 10 countries with the least efficient use of energy. So, in order to produce \$ 1,000 of GDP, Ukraine spent 0.32 tons of oil equivalent in 2013, which is more than twice as much as the world average and more than three times more than the energy intensity of GDP on average in the European Union, where, to produce \$ 1,000 of GDP spend only 0.1 tonnes of oil equivalent of energy. Although since the mid-1990s to 2017 Ukraine has made significant progress in improving the energy efficiency of the economy, our country still spends 2 times more energy per unit of GDP than the average OECD member state. Moreover, despite the progress made in recent years, the energy intensity of the Ukrainian economy is now as low as Poland in 1990. An important direction in implementing the state energy saving and energy efficiency policy in all spheres of public life in Ukraine is the development of renewable energy.

Conclusions of the research. Consequently, rational consumption of energy resources, ensuring the necessary level of energy saving and energy efficiency is an urgent and top priority of the public administration and administration system in Ukraine. Effective and effective state energy saving and energy efficiency policies should become a prerequisite for the revival of competitive industrial production, further development of the agro-food sector and services, reforming housing and communal services and addressing existing social problems. A prerequisite for strengthening the international authority of Ukraine should be the widespread use of renewable energy sources and alternative fuels in all spheres of public life, which will help solve the issues of ensuring energy and economic independence of the country, development of local communities, environmental protection and improvement of the environment.

Bondarenko A.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"CONCEPTUAL BASES OF FORMATION OF MECHANISMS OF FINANCIAL
SECURITY STATE REGULATION ENSURING"

Problem setting. The ensuring the state financial security is a guarantor of maintenance of stable economic growth in Ukraine in modern transformational conditions. At the same time it should be noted that methods and instruments of financial and economic security ensuring in Ukraine which are now used by public authorities and local government are insufficient and inefficient.

Recent research and publication analysis. The perspective of development and deployment of mechanisms of state regulation of financial security were investigated in works of numerous scientists.

However, the conceptual bases of formation of similar mechanisms still demand further consideration.

Paper objective. The purpose of article is formulation of the conceptual bases of formation of mechanisms of financial security state regulation ensuring.

Paper main body. The conceptual bases of formation of mechanisms of financial security state regulation ensuring are formulated in the article. In particular, the instruments of prevention of threats of the state financial security are allocated and analyzed. The need and expediency of formation of a system of the state financial security is proved.

Conclusions of the research. The following key purposes and problems of the state financial security ensuring are allocated: allocation and formalization of the factorial groups having an impact on production and financial activity and also formation of a system of the restrictions regulating an influence of deliberate or unintentional factors on the financial sphere.

The following instruments of prevention of threats of the state financial security are allocated and analyzed: strengthening and development of the rights and freedoms of the citizen as person; support of material and spiritual values of society and providing of a stable constitutional system, sovereignty and territorial integrity of the country.

It is emphasized that formation of a system of the state financial security is the heuristic process, which consists in the solution of problems of a multicriteria range which, in turn, demand involvement of highly qualified specialists in various spheres.

Cherkashyn O., Ischuk V., Ponomarenko L.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"STATE STANDARD FOR PRIMARY EDUCATION. IMPROVING FORMS AND
METHODS OF FIRE SAFETY"

Problem setting. In fire and prevention work, the organization of educational work with junior pupils is carried out through the use of various tools, methods and forms of work, filled with thematic content in the field of fire safety. But experience shows that ignorance by schoolchildren of the main issues of preventing the occurrence of fires and fires, as well as the order of correct actions in case of their occurrence, still causes injuries or deaths of children in the event of a collision with dangerous situations. This is a sufficient basis for defining conceptual provisions on the choice of forms and methods of educational work with junior pupils for the formation of fire knowledge.

Recent research and publications analysis. The theme of our current issue was violated in a number of studies by Ukrainian and foreign scholars, the study of A. Vashchenko, M. Udovenko, and others. However, even today, we do not have scientific researches that would comprehensively study the outlined issues, do not fully solve the issue of forming knowledge about fire safety in junior pupils, tangent to the conditions for the formation of the New Ukrainian school, which is covered in modern scientific pedagogical studios and is located on marginals domestic pedagogical thought.

Paper objective. The purpose of the paper is to select and study the most optimal forms and methods of educational work with junior pupils, which would ensure the formation of fire knowledge within the framework of the formation of the New Ukrainian school.

Paper main body. The main, nevertheless, aspect in the formation of the necessary amount of knowledge, skills and skills from the basics of fire safety in children of junior school age, we believe, is a practical-game orientation of trainings on fire safety. An important task arises for working out various fictitious fire-threatening situations by using gaming methods. The simplest exercises can be arranged in the courtyard of the school, near the house, in the summer - on the territory of children's health camps. These are the simplest tasks, in the course of which children can clearly see possible options for overcoming a fire hazard situation.

Conclusions of the research. Of course, we only highlighted the problem of developing knowledge of fire safety in younger students and proposed solutions to it by choosing the most effective forms and methods for improving fire knowledge, however, further research and consideration of existing material on fire safety in educational institutions, the training of relevant specialists in the sphere of life safety and health bases, etc., which will allow to meet the conditions of the formation of the New Ukrainian school.

Dombrovska S., Bahlyk V.

Problem setting. The formation and development of the service-oriented economy is the leading objective trend in the dynamics of the world economic system. This trend reflects the growth of social efficiency as a result of the restructuring of the current organization of social production.

Paper objective is to analyse the fundamentalsof public regulationof the service-

oriented economy development of the service industry.

Paper main body. In these conditions, the mechanism of the dynamics of the modern economic system changes qualitatively, in the new situation it is mainly driven by the services provided on the basis of the all-encompassing diversification and “industrialization” of the service-oriented production. As a result, each primary section of “pre-service” social production, getting into the field of the service-oriented economy, acquires another objective-oriented vector of its development – in accordance with the service-oriented nature of production, reflecting basic social technologies. Only under such a condition, “non-service” enterprises will be able to implement their production potential as the main element of the service-oriented economy.

Thus, the service orientation of the production processes becomes an essential characteristic of each primary sector of social production.

Conclusions of the research. Thus, it has been justified that public regulation of the service-oriented economy is dual in nature; its dual economic nature is reflected, on the one hand, to the extent that the service-oriented economy implements socially significant needs and is subject to direct state regulation. On the other hand, to the extent to which it implements individually significant needs, it is an area of non-public, indirect, market regulation. This allows determining the parameters of the targeted training of the managerial staff with the significant tourist and recreational potential, providing the necessary orientation of their qualification.

The main goals, tools and problems of public regulation of the service-oriented economy, which have to adequately reflect the specifics of the dominant market in the given economic system of small and medium-sized businesses, have been revealed. This allows developing a specific program of financial incentives for the named types of entrepreneurship within the boundaries of which the business in the recreational tourism sector at the initial stage of its formation should be considered not only as a source of municipal and regional tax revenues, but also as an object of the targeted budget lending. This also allows developing differentiated recommendations of the targeted nature, favourable for the accelerated development of this market.

Dombrovska S., Husarov K.

An extended abstract of the paper on the subject of:
“FEATURES OF REGULATION OF THE MIGRATION PROCESSES IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES”

Problem setting. In the modern world in recent decades, the problems of external migration processes have become extremely topical, and a number of circumstances indicate that in the near future they will not lose their significance. The consequences of migration are manifested in political, social, economic, cultural, psychological and other areas. Among the most significant consequences of migration are changes in the situation on the labor market, conflicts in the places of compact settlement of migrants, the

impact of migration on the ethnic and social structure of the population. In one form or another, on one scale or another, migration flows affect all European countries and their management, and therefore giving them civilized forms becomes the most important requirement of international politics and economics.

Recent research and publication analysis. Many Ukrainian and foreign scientists paid attention to the problems of studying the migration processes at different times. The transience of what is happening in the modern world requires constant research based on the ongoing changes in the economic, political and social spheres of both receiving countries and countries with high outgoing migration flows.

Paper objective. The purpose of this article is to study the migration processes that occur in the countries of the European Union, as well as to identify the features of their regulatory system in these countries.

Paper main body. Migration processes in the EU countries are shaped by the influence and influence of many factors, circumstances, situations. These are the demographic development of the country, the personal and family circumstances of citizens, the material and cultural standard of living of the population, the socio-political situation in the country, the economic situation, the situation in the labor market, public safety, the activities of large transnational corporations and much more. There are different criteria according to which certain types and forms of migration qualify: depending on the duration - temporary, long-term or permanent migration: depending on geographical factors - regional, border, pendulum, transit: depending on administrative and legal regulation - voluntary, legal, illegal, expulsion, deportation, relocation, re-emigration.

The immigration policy of the countries of the European Union, despite some differences and national peculiarities, is currently characterized by the following principles: implementation of a policy for restricting the entry of low-skilled labor force into the country: combating illegal immigration: carrying out a policy of re-emigration.

Conclusions. The political and military factors remain the main cause of forced migration. Its relationship with economic and social causes has become closer. Together they initiate and support migratory attitudes.

Dreval Yu.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"THE PROBLEM OF FORMING LEGAL MECHANISM IN SOCIAL AND
PERSONAL SAFETY"

Problem setting. The issue of legal regulation becomes a particular significance for those spheres of social relations that are directly related to the life and health of the majority of citizens. The safety in its various manifestations and forms belongs to such spheres.

Recent research and publications analysis. Various aspects of the modern phe-

nomenon of safety attract considerable attention of researchers, what, in the first place, is due to the rapid multiplication of diverse threats and the increase of instability in various spheres of human activities. The problem of legal mechanism and legal principles of state regulation of safety in various manifestations are being analyzed more and more frequently.

Paper objective. The purpose of the article is determination and substantiation of the significance of the mechanism of legal regulation of safety in its various manifestations.

Paper main body. The rapid growth of various dangers, which threaten to the safe existence of individuals and the life of society as a whole, is inherent to present days. Modern globalization increases the number of diverse challenges and threats rapidly. In this case, we should say foremost about the issue of global safety, which concerns the unhindered development of an individual and all spheres of public relations.

It determines the necessity of legal regulation of social safety in various manifestations, because the law is precisely the legal act of the highest legal force, which is adopted in a special order and in the aggregate of legal norms is directed to the regulation of the most important spheres of social relations.

At the same time, responsible persons in the process of safety regulating in its various manifestations are facing a number of complex problems. One of the the most important is the problem of legal regulation of the appropriate spectrum of social relations, which goes far beyond purely formal protection from all-round challenges and threats. Such protection should harmoniously coincide with the basic principles of a modern democratic state, humanism and individual freedom. The problem of interpretation of the basic concepts concerning the safety and protection of the rights of citizens in the legal acts requires an additional attention.

Conclusions of the research. The essence of the legal mechanism of safety regulation is that the state, within the limits of its powers, ensures the protection of vital aspects of life for the society and the person. Therefore, the problem of adhering the principle of a harmonious correlation between safety and freedom is important, because safety should be considered as a necessary condition for guaranteeing the rights and freedoms of an individual.

Gren L.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"FINANCE INSTRUMENT AS AN ELEMENT OF ECONOMIC MECHANISM
IN STATE MANAGEMENT OF VOCATIONAL (VOCATION-AND-TECHNICAL
TRAINING"

Problem setting. Imperfection of economic mechanism of vocational (vocation-and-technical) education development stipulates the search for solving the problem of financing it. We will concentrate our attention on the research of finance instrument as a

component of economic mechanism in state management of Ukraine's vocational (vocation-and-technical) education development.

Recent research and publications. The role of the state in education management is studied by such national scientists as V. Andruschenko, S. Dombrovska, N. Karpenko, V. Moroz, et al. The problematics of state management of education development is quite popular among foreign scientists as well, in particular N. Wahlstrom (Sweden), A. Hingel (Brussels), D. Shouls (Virginia), W. Mikhalych (Pennsylvania), et al. The most interesting of latest research by foreign scientists in this field is the scientific work by S. Klein ("Vocational education financing: aid for state politicians"), in which finance strategies and the levels of vocational training support in various areas of the state are substantiated.

Paper objective. The aim of the article is to determine the place and role of finance instrument within the economic mechanism of Ukraine's vocational (vocation-and-technical) education development.

Paper main body. The issue of quality training of skilled workers can be solved through efficient use of state management tools.

The standing system of providing citizens with education in Ukraine is complicated, and is financed, in particular, with the funds from state taxes that are distributed corresponding to the level of education obtained, part of it coming as an education subvention to the city and area level.

The key problem of vocational (vocation-and-technical) education in Ukraine is the absence of due regulation of budget relations between the state and communities on legislative level. The need of market in skilled specialists in working professions has to be substantiated from the economy standpoint. Budget relations regulating between local communities and state power at the legislative level will also enhance the improvement of vocational education training institutions' financing, salaries' increase for specialists in working professions to acceptable level.

Conclusions of the research. Considering the aforementioned, we can make the following conclusions:

First, improvement of finance instrument as an element of economy instrument of state management in vocational (vocation-and-technical) education will enhance the ensuring of a high level of skilled workers' training.

Secondly, "conducting permanent monitoring of the need in specialists in certain professions and the introduction of mechanisms to stimulate local self-administration and businesses to participate in training and employing them after the end of their training (tax benefits, guaranties, budget subsidies)" will enhance improvement of finance instrument as an element of economic mechanism of state management as an element of economic mechanism of state management in vocational (vocation-and-technical) education development.

Thirdly, financing vocation-and-technical training institutions should be multi-channel.

As perspective directions of further research, we consider reviewing the employers' economic stimulation mechanisms to create workplaces with decent working conditions and adequate salaries economically.

Havaza A.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"CONDITIONS OF THE STUDY OF STATE REGULATION
OF THE PROCESS OF MINE SAFETY CULTURE FORMING"

Problem setting. Today, as a result of the mine danger problem, the threat to the life of citizens and the conduct of economic activity on the territory of the country has been critically increased. Much of the territory of Donetsk and Luhansk regions in the area of the Operation United Force Operation, in connection with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, has become contaminated with a significant amount of explosive objects. As a result, cases of trauma and death of civilians and servicemen of the Armed Forces of Ukraine and other military formations have become more frequent in the East of Ukraine.

Paper objective. An analysis of the regulatory and legal framework for the formation of a multinational culture of security and the organization of educational activities on this issue, as well as identifying gaps for further recommendations on the state regulation of this issue.

Paper main body. The Civil Protection Code of Ukraine states that civil protection is a function of the state aimed at protecting the population, territories, the environment and property from emergencies by preventing such situations, eliminating their consequences and providing assistance to victims in peacetime and in a special period.

It is noted that the culture of life safety of the population - a set of values, standards, moral norms and norms of behavior, aimed at maintaining self-discipline as a way to increase security.

Explanatory work among the population on safety measures and rules of conduct when detecting explosive objects is carried out by the centers of propaganda of territorial bodies of administration and subordinated units of the Operations and Rescue Service of Civil Protection together with local executive authorities, bodies of the Ministry of Internal Affairs through: local radio; the press; TV; internet publication; holding conversations and information at the meeting of workers and employees; holding classes in educational institutions; the publication of special posters and monuments on security measures in the detection of explosive objects; conducting individual interviews during a public survey on the detection of explosive objects.

According to Article 5 of the Law of Ukraine "On Mine Activities" adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine, the main components of the mimetic activity in Ukraine is the provision of information on mitigation activities, as well as informing the population about the mine danger and the non-use of explosive items and countermeasures training risks associated with explosive objects.

According to the results of the research of sources of scientific literature, it was established that the issue of formation of a mimetic culture of safety is not covered in the scientific literature despite the extremely high relevance of this problem.

Conclusions of the research. As of today, a certain legal and regulatory framework has been worked out on the issues of mine action and humanitarian demining, world standards for mitigation safety have been established, and a methodological basis for the training of schoolchildren with a multinational safety has been established.

Huida O.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"CURRENT TRENDS OF PUBLIC REGULATION OF THE TELECOMMUNICATION SPHERE"

Problem setting. Globalization of the world economy has led to the fact that the expression "The one who owns information manages the world" is rapidly losing its figurative meaning and is increasingly becoming a criterion for checking the statesmen', politicians', officials' and businessmen' qualification level. Information flows not only accompany the relevant commodity-money operations, socio-political events, but often are the forerunners of the unexpected, and sometimes very powerful, socio-economic processes. Radical shifts in the global economy and their controversial socio-political effects have led to a qualitatively new value of information-analytical work of intelligence – strategic, scientific and technical, commercial, etc. In turn, the rapid expansion of the newest means of communication has also determined a new stage in the development of various information and psychological operations. The issues of information security are becoming more common to society as far as the adoption of effective solutions depends primarily on a proper and deep understanding of the content of messages, the timely detection and neutralization of the influence of factors that may lead to the information distortion. The abovementioned leads to a qualitatively new value of the skilled information and analytical work for increasing efficiency in all aspects of the management process of various spheres of human activity.

Paper objective is to analyze the current trends of public regulation of the telecommunications sphere.

Paper main body. The activity in the field of public regulation of the telecommunication sphere is a way of functioning of the structural elements of any information system (enterprise, political party, country, etc.). As a purely applied direction, the organization of information activities has an integrated character and broad interdisciplinary connections with cybernetics, computer science, economics, history, sociology, psychology and philology. Knowledge of the basics of cybernetics provides the understanding of the general principles of management of dynamic systems, and knowledge of informatics gives the understanding of the principles of searching, collecting, storing and processing data for obtaining information. International co-operation in the telecommunication sphere can be mutually beneficial and fruitful only if the level of research in the countries corresponds to the world level. The conduct of such research not only requires the high qualification of scientific personnel, but also a deep penetration into the phenomena and trends of the rapidly changing world telecommunication sector.

Conclusions of the research. The state and trends of public regulation of telecommunication technologies, which determine the level of technical progress of any country, including Ukraine, create the preconditions for economic growth and integration into the world processes have been analysed in the article. The global nature of these processes makes it extremely important to combine the efforts of different countries in the development of telecommunications, its investment support, and also requires the participation of Ukrainian companies and research centres in scientific and technological cooperation.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"REGULATION OF STATE PURCHASES IN THE HEALTH CARE SYSTEM
OF UKRAINE"

Problem setting. World statistics have recently shown an increase in medical costs, which are determined both by demographic shifts and the ever-increasing value of new technologies. In this regard, many health systems have a real need to restrain their costs. Therefore, the formation of a quality public procurement system that will focus on the results of treatment, in our opinion, will be able to act as an effective tool for the development of health care in Ukraine in the context of the causes of funding shortages.

Recent research and publications analysis. Issues related to the health care system, as well as the peculiarities of procurement in this area are studied by many modern researchers, among which we can distinguish A.O. Olefir, I.P. Gladilin, I.A. Vasiliev, S.A. Sergeev and others.

Paper objective. Taking into account the process of reforming the health care system, as well as the current state and peculiarities of the development of the domestic health care system in Ukraine, we aim to identify problematic issues for the implementation of state regulation of procurement in the medical sector.

Paper main body. Today it is necessary to construct a constructive dialogue between the state and the industry for the successful development of the innovative component in medicine. Thus, an understanding of the mechanisms of public procurement of high-tech medical products enables innovative companies to plan and carry out their research activity with great efficiency, investing in the creation of new technologies in the public sector of health care.

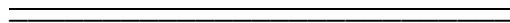
To date, many countries of the world, as well as Ukraine, face the problem of ineffective procurement of public health care. Moreover, the corruption component is not the only reason for existing problems. Among other reasons, we can call the imperfection of the procedure for public procurement, the shortcomings of the legislative framework governing such issues. In addition, problems may arise in the interaction of state bodies and counteragents, since in the process of placement of government orders may involve organizations that direct their activities to the illegal performance of a signed contract.

Beginning in 2015, the reform of the public procurement system is taking place in Ukraine, based on the Law of Ukraine No. 269-VIII, which provides that the implementation of centralized procurement for medical institutions is carried out by specialized international organizations. Practice shows that purchasing healthcare through international organizations has many positive points, despite existing issues that require some refinement.

Focusing on the experience of foreign countries, it is safe to say that the role of procurement in support of innovation in the health care system is very important. At the same time it is necessary that one of the means of stimulating innovation is a bidding policy, which will improve the results of patient treatment and create value in the health care system. However, the most important thing is that the criteria used in the tender should be oriented primarily to the benefits that provide the most effective results of

patient treatment.

Conclusions of the research. Thus, public procurement will promote the introduction of innovations in medicine only if the criterion of choice will be the focus on long-term results of treatment. At the same time, long-term contracts with the condition of localization of high-tech industries and the purchase of goods and services according to efficiency criteria should replace the auction model.

Karpeko N., Dombrovskiy L.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE FORENSIC BRANCH TO ENSURE STATE SECURITY"

Problem setting. In contemporary Ukraine, hardly anyone can deny the relevance of the topic of innovation. This is not just about the public administration sphere, but also about all other spheres of social relations: science, education, medicine, jurisprudence, etc. To support this view we refer to the Strategy for sustainable development "Ukraine – 2020", in which the formation and development of the national innovation system of the society development is declared as a priority task for our country. The definition of the term "innovation" definitely has public administration aspects.

Paper objective is to analyse the innovative development of the forensic branch to ensure state security.

Paper main body. In broad sense, "innovation" is used in one or another field of society as a result of intellectual (scientific and technical) activities, aimed at improving the process of activity or its results. In terms of forensics, the term "innovation" is not just a game of words or the use of a fashionable term. One of the main tasks of forensics is the creation and implementation of appropriate techniques, methods of the crimes disclosure and investigation, understanding the real circumstances of the case for the maintenance of state security and public order protection. To be adequate to modern threats, forensics integrates and synthesizes the latest advances in science and technology. Today, for its purposes, it carries out an active "innovative" activity: successfully develops, implements and uses the latest information and technology-intensive technologies, various kinds of intellectual systems, nanotechnologies, and more. To understand the innovative nature of the forensics development at the present stage, it is obligatory to consider one of its laws – accelerating the forensics development under the influence of scientific and technological progress.

Conclusions of the research. Thus, the safe use and effective application of the innovative technologies is a prerequisite for the forensics. Considering that the scope of the forensic innovative products application is the activity of law enforcement bodies in the preliminary and judicial consequences, it is necessary to reflect the conditions, orders and results of its application in procedural documents

(in the records of investigative (judicial) actions, expert conclusions, etc.). This is evidenced by the use of these products, providing an assessment of the evidence obtained with their help, providing the conditions for its comprehensive verification. We believe that the creation and implementation of forensic innovative products should be declared as one of the priority tasks of forensics at the present stage.

Kashtalyan T.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"TENDENCIES OF GOVERNMENT LAND MATTERS CONTROL
IN THE CONTEXT OF THEIR DEVELOPMENT"

Problem setting. The analysis of the development of government land matter control all over the world demonstrated the specific tendencies, which formed in it.

Recent research and publications analysis. The functions of the state, including development of land relations are covered in the scientific works by V. Boklag, H. P. Binswanger, K. Deininger, A. Degtyar, G. Feder, I. Gorbachova, N. Latynin, A. Merzlyak, A. Pomaza-Ponomarenko, O. Prokopchuk, and others.

Paper objective. Marking the scientific achievements of these scientists, it should be noted that there is the need in comprehensive description of mechanisms of state regulation of land relations, and of the peculiarities of the state policy in this field. Our paper objective is based on this.

Paper main body. Thus, the introduction of innovations in the process of implementation of the state control of land use shall be grounded theoretically and conceptually, and shall take into account the factors, which influence the practice of use of the forms and methods of management in the indicated field. Based on the world practice, the state land policy is implemented in combination with the use of mechanisms of self-control. Ukraine is also trying to take up this tendency. Sharing the idea of those researchers who support reasonable deregulation in the field of land use, it is specified that it is necessary to solve the range of problems of government control available in the field of land use control. As a matter of fact, it concerns problem issues connected, first of all, with the tax rate; second, with the introduction of electronic application filing for land rent right registration; third, with the simplification of the procedure of allocation of land for further rent, etc.

Conclusions of the research. It was grounded that the implementation of state regulation of land relations must be ensured with the help of consistent determination of its principles, methods, etc. It is established that they concern the public-private sector and improve the mechanisms of state regulation of land relations.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"STATE STANDARD FOR FIRE SECURITY IN THE SYSTEM OF
TEACHING AND EDUCATION PRIMARY SCHOOLS"

Problem setting. In most cases, students' superficial knowledge of theoretical material on fire safety is not always the correct advice of some researchers on this topic about the correct actions in the event of a fire, the lack of clarity in the sequence of proposed algorithms of action, the lack of ongoing training and work on fire safety, and are the causes of the wrong actions of children in the event of a fire hazard for their lives. This provision requires the adoption of urgent measures to improve the training of schoolchildren of the basics of fire safety.

Recent research and publications analysis. The theme of our current issue was violated in a number of studies by Ukrainian and foreign scholars, the study of I. Gurinenko and others. However, even today, we do not have scientific researches that would comprehensively study the outlined issues, do not fully solve the issue of forming knowledge about fire safety in junior pupils, tangent to the conditions for the formation of the New Ukrainian school, which is covered in modern scientific pedagogical studios and is located on marginals domestic pedagogical thought.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the content component of the existing educational material on fire safety for junior pupils and to determine its effectiveness in mastering the knowledge of the basic requirements of fire safety in the framework of the formation of the New Ukrainian school.

Paper main body. The first thing that should be clearly understood by children of junior school age - in the event of a fire, you should call for the help of adults, and not engage in fire suppression on their own. So, we believe that a successful impetus for updating the fire brigade and its successful work with junior students would be attracting rescuers. Joint work on the development of the main text on fire safety issues and recommendations for their practical use would contribute to the first step towards the development of fire safety culture among younger students by acquiring knowledge, abilities and skills of self-defense in the event of a fire hazard, which are the conditions for the formation of the New Ukrainian School.

Conclusions of the research. Thus, it can be argued that today the training of junior schoolchildren on fire safety does not yield the expected results. The existing educational-methodical sources do not fully solve the issue of the formation of knowledge of fire safety in the junior pupils.

Consequently, there is an urgent need to improve the theoretical material on fire safety in the educational and educational processes of junior pupils and the use of more effective forms and methods of educational work with children in the field of fire safety with a view to their implementation in practice to increase the level of readiness of students to self-protection in conditions of fire danger, which is the conceptual basis for further scientific research in the context of the formation of the New Ukrainian School.

Kravchuk O.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"THE FEATURES OF USE OF CRIMINALIST TECHNIQUE IN PROCESSES OF
PUBLIC ADMINISTRATION BY EXPERT AND CRIMINALIST ACTIVITY"

Problem setting. The technical and criminalist methods and means (the criminalistic technique) are widely used at implementation of various investigative actions and also investigation and search operations. Their application considerably increases efficiency of disclosure and investigation of crimes. Recently the special attention to possibilities of technical and criminalist methods and means in collecting and research of criminalist significant information is paid and financially displayed. According to a number of scientists-criminalists, it is one of the most important directions of expansion and strengthening of evidential base in public administration of expert and criminalist activity. All above-mentioned causes the relevance of the research subject.

Recent research and publication analysis. The questions of use of various expert and criminalist methods were investigated by numerous scientists and practitioners.

However the question of effectiveness of use of criminalist technique in expert and criminalist activity within the corresponding public administration processes still needs further study.

Paper objective. The purpose of article is investigation of the features of use of criminalist technique in processes of public administration by expert and criminalist activity.

Paper main body. The features of use of criminalist technique in processes of public administration by expert and criminalist activity are investigated in article. In particular, the historical prerequisites of appearance and development of criminalist technique are characterized. The common features of criminalist technique and judicial examination are marked out. The classification of methods of criminalist technique in expert and criminalist activity is carried out .

Conclusions of the research. In general, it is emphasized that historical prerequisites of appearance and development of criminalist technique gave an opportunity of receiving of its following definition: it consists of the technical means and methods created on the basis of synthesis of investigative, judicial and expert practice and also active application of achievements of natural and technical science, and is intended for fixing of a material situation at survey of places of incidents, carrying out other investigative actions, cleaning of material evidences, their investigative survey and the previous research.

Kruk S.

An extended abstract of the paper on the subject:
"FORECASTING AS A GOVERNMENTAL FUNCTION OF PROVIDING OF NATIONAL SECURITY IN UKRAINE"

Problem setting. The question of creation of the system of state administration in the field of national security of Ukraine is a natural response to the tendencies and the direct challenges and threats to national security of our country. That is why it is so important to comprehensively study the elements and the directions of development of this system, and in particular, institutionalization.

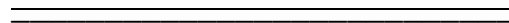
Recent research and publication analysis. The works by O. Borisenko, S. Bilaj, S. Dombrovska, V. Sadkovyi and others are devoted to the analysis and solution of the problems of state administration in the context of provision of security system under national security.

Paper objective. Without prejudice to the groundwork and scientific achievements of these scientists, it should be noted that there is a necessity in the study of scientific grounds of application of forecasting of national security, and that is the paper objective.

Paper main body. It was defined that the goal of the state administration in the field of national security of Ukraine is to carry out effective activities by the state in the field of domestic and foreign policy under different conditions. The security policy implementation in the field of foreign policy requires the renovation of the state's legislation, while in the field of domestic policy, it happens in the context of adherence to the requirements of the National Security Strategy of Ukraine, the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine," etc.

Conclusions and outcomes. Thus, the system of state administration in the field of national security is a complex notion, the meaning of which covers the following key components: forecasting; planning; and other administrative activity (functions).

Taking into account the indicated above, the viewpoint that the national security is determined by the processes of institutionalization is defended. They, in turn, are ensured by such elements of the system of state administration as functions (forecasting and planning).

Kryshstal D.

An extended abstract of the paper on the subject:
"PUBLIC ADMINISTRATION OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL ACTIVITIES IN UKRAINE"

Problem setting. In the modern world, the developed science is the most important strategic resource of any state. It affects the economy not only through the implementation and production launching of the new applied ideas and developments but its existence is a prerequisite for economic growth. The experience of our country shows that any containment of the development of both fundamental and applied science for financial or political reasons negatively affects practically all indicators of macroeconomic development and defence capabilities of the country.

Paper objective is to analyse public administration of scientific and technical activities in Ukraine.

Paper main body. Current trends of the world development are associated with the transition of society to a higher post-industrial stage. Human civilization has moved to a new stage of its development – a stage of information technology, the basis of which is the processes associated with the production, distribution and use of information as an information resource that is the most important catalyst for economic development. Modern information systems provide automation of the collection, processing and analysis of information with the use of computers and telecommunications that contributes to the increasing of the decisions efficiency made at different levels of public administration of the national economy and scientific research.

Conclusions of the research. Thus, we come to the conclusion that the development of science should be balanced in all three areas: fundamental research, applied research and development. An important role in the development of all three areas is played by the science of higher educational institutions with its close integration into academic science, which mainly deals with the fundamental research. It is conditioned by the fact that science in the educational institutions has been maintained at a high level despite all the difficulties associated with the transition to a market economy.

Kurskaya T.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"STATE REGULATION OF METROLOGICAL EXAMINATION
FOR IMPROVING THE QUALITY OF PRODUCTS"

Problem setting. In a economy's market, the products produced must be of high quality. In the documentation on which the manufactured products are manufactured, the requirements for the use of raw materials, materials, components, process, quality of finished products, their reliability and durability are expressed by quantitative indicators that must be measured (monitored) at all stages of production, testing and operation products.

Metrological examination (ME), being an integral part of the technological preparation of production, is, in essence, its first stage, therefore, it is impossible without objective and reliable control.

Recent research and publications analysis. The problem of achieving product quality through metrological examination is studied by many researchers of the present. So, according to A.V. Khramenkova, in order to make changes in the approaches in ensuring the quality of products, it is necessary to increase the requirements for the organization of metrological activity in the production. M.M. Mikiychuk and P.G. Stolyarchuk argue that it is necessary to search for methods for improving the quality and efficiency of measurement processes at the stage of manufacturing products and integrating them into the processes of ensuring product quality.

Paper objective. The purpose of the article is to reveal the main features of the metrological examination when identifying ways to improve the quality of products produced by different enterprises.

Paper main body. Quality assurance is one of the main conditions under which a supplier can enter the market with a competitive product (service), and, accordingly, have commercial success.

Improving quality is an important direction for intensive economic growth. That is why there is a comprehensive management of product quality at the enterprise, and for each company the management system is individual. Domestic and world experience proves the direct dependence of ensuring the high quality of goods from the level of metrological provision of production. The correct definition of those or other quality indicators that are subject to verification in the course of the control depends, above all, on the metrological provision of measurements and controls.

An important role in achieving a certain quality of products belongs to the metrological provision of production, as well as testing and quality control. In many respects, the reliability of the test results depends on the correct choice of measuring instrument and method. Thus, metrological support is the establishment and application of scientific as well as organizational foundations, technical means, rules and norms necessary for achievement of unity and necessary accuracy of measurements.

Thus, the problem of ensuring high quality products is closely linked to the quality of measurement problems.

Metrological examination helps to rational solution of two main questions of metrological support of production of products - what to measure and with what accuracy, as well as related issues of the choice of means and methods of measurement. The practice of most enterprises, organizations and industries shows that the metrological examination leads to improved metrological provision of production and, as a consequence, positively affects the quality of products produced and overall production efficiency.

Conclusions of the research. Thus, the metrological examination was created as a metrological methodology for quality improvement. For today, metrological examination is an analysis of the metrological support provided and the development of recommendations for its improvement.

Leonenko N.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT OF MECHANISMS OF THE STATE REGULATION OF THE TOURIST SPHERE OF UKRAINE"

Problem setting. The development of tourism in the modern period of an unstable economic situation and the imperfection of the public administration system shows the heterogeneity of the tourist complex, which necessitates a scientific search for several new approaches to the improvement of the existing mechanisms of state regulation of

the tourism sector in Ukraine.

Recent research and publication analysis. Analysis of research and publications in recent years shows that the study of the mechanisms of state regulation of the tourism sector receives much attention in scientific circles. This issue is devoted to the scientific work of O. Bilotil, M. Bol, L. Davydenko, S. Dombrovskaya, L. Ivashina, E. Kozlovsky, N. Konischeva, S. Maistro, G. Mikhailichenko, O. Melnichenko, V. Shvedun, E. Shchepansky and others. The ideas and provisions set forth in the works of these authors served as the basis for further scientific developments on the identified problems.

Paper objective. The purpose of the study is to justify the direction of improving the mechanisms of state regulation of the tourism sector of Ukraine in the context of the effectiveness of the implementation of state policy.

Paper main body. The main directions for improving the mechanisms of state regulation of the tourism sector in Ukraine should include:

1. In the legal sphere: improving the regulatory framework; improvement of customs regulation; the establishment of such rules of entry, exit and stay on the territory of Ukraine, which would contribute to the development of tourism, the fight against corruption and crime.

2. in the economic sphere: improving tax regulation, targeted budget financing of tourism development programs, creating favorable conditions for tourism investment.

3. in the social sphere: addressing the problems of targeted social tourism, increasing investment in human capital.

4. in the scientific and educational sphere: the development of scientific research in the field of tourism; creation of information and analytical database; providing professional personnel for tourist activities.

5. in the field of tourism organization: the formation of the image of Ukraine on the world market of tourist services; assistance in promoting a tourist product to the domestic and world market.

Conclusions of the research. The implementation of these proposals to improve the mechanisms of state regulation of tourism will improve the effectiveness of state regulation of tourism, harmonize the development of those sectors of the economy that are directly related to reproduction processes in tourism activities, coordinate the interaction of state and local executive authorities in coordinating areas and tools for implementation tourist activities that stimulate growth of investment activity and solving acute social problems.

Lobodenko K.

An extended abstract of a paper on the subject of:

"PROTECTION OF RIGHTS AS A MECHANISM OF PUBLIC MANAGEMENT"

Problem setting. The task of constitutional state building, achievement of independent standards of human rights protection, observance of the Constitution, legislation and international regulations is especially urgent for Ukraine. The state of protection of

human and civil rights and freedoms in Ukraine is an evidence of improper political and legal conditions of its provision. This, in turn, complicates the situation with domestic policy, causes social tension and aggravates the country's international position. All these facts demonstrate the relevance of the research of the peculiarities of implementation of human right function in the country.

Recent research and publications analysis. The functions of the state, including human rights and law enforcement of interests of the country, society and individuals are covered in the scientific works by V. Bakumenko, Yu. Garyacha, N. Karpachova, N. Karpeko, A. Kolodii, O. Lutkovska, R. Mullerson, A. Pomaza-Ponomarenko, P. Rabinovich, O. Samofalova, V. Shapoval, M. Shulga, R. Voitovich, K. Volynka, O. Yevsyukov and others.

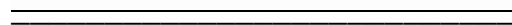
Paper objective. Marking the scientific achievements of these scientists, it should be noted that there is the need in comprehensive description of mechanisms of human rights state policy as a public phenomenon, and of the peculiarities of the state policy in this field. Our paper objective is based on this.

Paper main body. In the state policy, human rights protection component is not eloquent and significant, while the conditions and guarantees of human rights protection, which remain mainly at the level of declarations, are not systemic and equal for everyone. Meanwhile, the regulatory and organizational framework is available in Ukraine, and the index of law-enforcement officers' numbers is high enough to implement law-enforcement and human rights protection functions. Nevertheless, the inefficiency of law-enforcement agencies in Ukraine is defined by the quality of personnel and financial provision. The withdrawal of law-enforcement officers from the discharge of their duties, misuse of powers, direct violation of the rights of citizens by them and arbitrariness cause the relevant attitude to them in Ukrainian society.

Conclusions. The establishment of effective system of human rights protection provides for the formation of comprehensive concept of changes in the field of interaction between state agencies and human rights organizations, and the implementation of targeted measures of the state policy. Meanwhile, the establishment of this system is favoured by the extension and intensification of the relevant public management mechanisms and practices, which are applied by human rights organizations.

For this purpose, it is necessary to study the following issues:

- 1) the prospects of activity of the institute of advocacy;
- 2) the functioning of a special independent body to investigate crimes committed by officials, in particular the law-enforcement ones, etc.

Lopatchenko I.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"MODERN MEDIA TECHNOLOGIES AS A MECHANISM
OF INTERACTION BETWEEN THE POWER AND PUBLIC AUTHORITIES"

Problem setting. Society has reached that historic stage of development when the government is practically impossible without the use of social networks, video hosting, messengers, any activity of a brand, a well-known person, a public or political figure. The use of modern media technologies by high-ranking officials and civil servants has become the most effective mechanism of interaction with the public. The President of Ukraine, ministers of the Cabinet of Ministers, people's deputies, state administrations and other authorities have and actively use pages in social networks, place materials on video hosts and use messengers in their activities.

Recent research and publications analysis. Theoretical conclusions and practical recommendations of the Study are based on the works of national and foreign scientists: T. Galich, A. Zuikovska, L. Ivashuk, A. Matiychyk, O. Minchenko, O. Sahan, N. Harchenko, L. Chupryna et al.

Paper objective. To identify the usage of modern media technologies as an effective mechanism for interaction between the authorities and the public and to define possible directions of improvement in this sphere.

Paper main body. The basic definition of the term "mechanism of public administration" is the disclosure of the essence of the mechanism itself. According to G. Atamanchuk, the mechanism of formation and implementation of state administration is a collection and logical interrelation in social elements, processes and regularities through the subject of state administration (its components) and it "captures" the needs, interests and goals of society in managing influences.

In 2017 The Kyiv International Institute of Sociology (KIIS) conducted an Ukrainian study about the use of Internet by adult population of Ukraine. It was found that 61% of the adult population of Ukraine use the Internet. According to the research of the company Yandex-Ukraine, the number of registered accounts of the Ukrainians in 2016 in social networks was more than 41 million accounts which is almost equal to the population. The number of accounts, compared to 2012, increased almost twice. At the moment Facebook has become the most popular in all social media of Ukraine. According to the internal statistics in January 2018, 11 million Ukrainians use Facebook.

Communication, however even online and used by all representatives of the highest political power, creates a sense for the citizens to participate in social and political processes, economic and socio-cultural strategies in the state. In this context, social networks serve as an instrument for socializing the nation and engaging society in state-building processes. Authorities should actively implement the use of information tools for feedback in public relations, create a Facebook account for their authorities, and actively lead and attract citizens to them; create Youtube channels where they can show their own performance results; to conduct public consultations in social networks; to conduct information campaigns through the use of social networks, etc.

Conclusions of the research. The use of modern media technologies as an effective mechanism for interaction between the authorities and the public needs an attention of the scientific community to develop new methods and forms of this effective interaction. Social media is the unique platform of consolidation between various groups of actors based on their common interests. Exactly this way of civil activity can be considered as the most operational and massive.

Lopushynskiy I.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"STATE-CHURCH RELATIONS IN UKRAINE AS A LEVER TO PROMOTE NATIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF EUROINTEGRATION"

Problem setting. Forming state-church relations is a one of the most important issues since the these relationships are a key factor of the social and economical development, as well as national security.

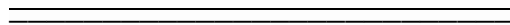
Recent research and publications analysis. In the national scientific literature, the problem of influence of government regulation on forming state-church relations is not sufficiently specified and requires further research.

Paper objective. The purpose of the article is to identify problematic issues of the influence of government regulation on forming state-church relations in Ukraine as a lever to promote national security in the context of eurointegration.

Paper main body. The paper focuses on the formation of the following state-church relations: it is a partnership relationship; it is a relationship of cooperation between the state and the church (religious organizations); it is one of the types of social relations that characterizes the degree of their integration or disintegration, etc.

The paper focuses on the formation of the following strategic prospects of strengthening the national security system in the context development or state-church relations: ability to initiate parliamentary hearings; ability to streamline the mechanism of changing the jurisdictions of religious organizations; ability to ensure the organization of relations between institutions of state power and religious organizations in the contractual plane, etc.

Conclusions of the research. The article highlights the state and prospects of state-church relations in Ukraine in the context of European integration; the role of humanitarian factors in this process, in particular religious ones, is shown; ways of ensuring the protection of the national interests of our state are considered through the association of Orthodoxy; prospects of consolidation of the Ukrainian society and democratic regulation of the activity of the Orthodox community, first of all through the establishment of the Orthodox Church of Ukraine, are examined; it is proved that the strengthening of the positions of Orthodoxy will strengthen the sovereignty of the Ukrainian State, its security and equality in international relations.

Lukijanчук A.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"INFLUENCE OF GOVERNMENT REGULATION ON FORMING AGRICULTURAL SECTOR RESOURCE POTENTIAL COMPONENTS"

Problem setting. Ukraine still holds one of the most advanced scientific and intellec-

tual potential of the world. However, the lack of due attention to the development of scientific potential can lead to many negative and virtually irreversible consequences in the scientific and technical field and, as a consequence, in the economy of the country as a whole. The technological base of Ukraine is unacceptably lagging behind developed countries of the world, with the preservation of the tendencies of increasing the gap, has a very low proportion of high-tech in the world market. This leads to an unacceptable reduction of the country's scientific and technological potential. All of this greatly affects the decision of issues of integrated development of resource potential.

Recent research and publications analysis. In the national scientific literature, the problem of influence of government regulation on forming agricultural sector resource potential components is not sufficiently specified and requires further research.

Paper objective. The purpose of the article is to identify problematic issues of the influence of government regulation on forming agricultural sector resource potential components and to propose ways of their solution.

Paper main body. It is determined that the scientific and technological potential of the agrarian sector of the country is designed to provide sustainable competitiveness. It determines the situation of regions in the system of national economy, serves as processes of eliminating the asymmetry of their development. Analyzing the components of the resource potential of the agricultural sector of the country, it is stated that this multilevel structure is a mutually agreed system. However, the components of the resource potential of the agricultural sector of the country, being part of economic relations in society, can not fail to take into account the influence of other factors, only a systematic approach in considering the components of resource potential in the economic process will detect the scale of the systemic effect when using them. Proposed in the study of the development of the resource potential of agrarian the sector of the country should be given an endangered effect inherent in any system, with the optimal use of each of its components. Moreover, a detailed consideration of the complex of systemic laws is needed to achieve the desired effect: communicative, integrity, addiction, hierarchy, which are inherent in any system, whether economic, biological, social, technical or other. It is noted that the category of "ability" in the aspect of public administration is practically not investigated. It is proposed to determine how a set of quantitative and qualitative characteristics of resources, as well as their functional properties, are used and manifested in production processes in order to achieve certain results. The value of the final result of a functioning economic system is determined primarily not by resources, but by the level of integral capacity of the resources used. The proposed ability should be considered as the main feature of the potential. However, in most cases, the potential of individual industries is identified with their resource availability or with the results of production.

Conclusions of the research. At present, science has not yet formed a clear theoretical understanding of the potential of the agricultural sector of the country, which complicates the development of methods for its quantitative assessment, analysis of development and use. Difficulties are exacerbated by the fact that in scientific research to reflect the relationship between the resources of production and its results used a lot of different terms. Among them, the most frequent are the following: production and resource capabilities, objective conditions of production, economic, production, resource potential, etc. These concepts are dissimilar in terms of the number and composition of elements of research objects, which largely causes the incompatibility of the results obtained by various scientific studies, and more often, this is the cause of the contradictory nature of their findings and recommendations. It is characteris-

tic that most authors seek to give an integrated assessment of resource availability of farms and regions, as well as to show its influence on the results of agricultural production. as the subject of further scientific research.

Lyashevska O., Yaschenko O.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"THE STATE INNOVATION DEVELOPMENT MANAGEMENT OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONS"

Problem setting. In the fierce constant competition for the consumer and sales markets, enterprises must constantly introduce innovative processes: to improve and develop new products, advanced technologies, management and sales system, which brings them to a new level of development, leads society to progress. Innovative practice exists for a long time. But, as the analysis of innovative activity of the enterprises of regions and Ukraine as a whole showed, innovative processes are carried out not yet at the high level that leads to considerable material and financial losses, lack of efficiency.

Recent research and publications analysis. Analysis of recent achievements and publications of such famous scholars as M. Dolishniy, A. Galchinskiy, V. Seminozhenko, V. M. Grineva, Yastremsky O. M., Plow, M., Foot O. of innovative strategies and reform the domestic economy shows that the author can choose the direction of research has received considerable attention. At the same time, the changing economic conditions require continuous improvement of the innovation strategy of the regions on the basis of the current state of their economy.

Paper objective. The unsolved problem is to determine the role of the innovative factor of public administration in ensuring sustainable development of the regions

Paper main body. In modern conditions of dynamic changes of priorities among scientific approaches and the main assessment categories, knowledge becomes an important economic resource, and information technologies make up the virtual network of the world economy as a single system. As a result, as noted in the literature, a "new economy" or "knowledge economy" is emerging. The result of research in this direction was the concept of the formation of national innovation systems (NIS) of developed countries as a set of interrelated organizations (structures) engaged in the production, implementation and commercialization of scientific knowledge and technologies under the influence of various processes and trends.

Conclusion of the research. The achievement of sustainable regional development goals on the basis of innovation provides for a significant increase in the role and responsibility of local state administrations, local governments and territorial communities for the socio-economic development of the regions.

Taking into account all aspects of innovation: economic, social, scientific, environmental, etc., will allow the most complete study of the directions of innovative development to strengthen the position of the regions in the economy as a whole.

Malinovskaya L.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF PREPARING
FUTURE ICT EXPERIENCES UNDER THE STUDY OF THE EDUCATIONAL
DISCIPLINE "LABOR DEPARTMENT AND CIVIL PROTECTION"
IN HIGHER EDUCATION"

Problem statement. The state policy of Ukraine in the field of informatization and information security of the individual, society, state, modern automated and telecommunication systems is determined by the priority of national interests and is aimed at preventing the realization of threats to information. The purpose of state information policy is to create conditions for the construction of information society in the state as an organic segment of the global information community, ensuring the priority development of information resources and infrastructure, introduction of the latest information technologies, provision of environmentally and technologically safe conditions for the life of the society. The construction of the information society of knowledge in Ukraine requires the implementation of information and communication technologies in higher education. The use of IKT in student learning is a powerful tool for increasing the productivity of learning in the study of discipline "Occupational Safety in the Field and Civil Protection", which will increase the effectiveness of their study and will be the basis for reducing the level of injury and morbidity in Ukraine.

Recent research and publications analysis. While studying and analyzing scientific and methodological literature we can conclude that the disciplines of the labor protection cycle were engaged in a wide range of domestic and foreign researchers. In particular, O. Kobilyanskyi in his monography notes that the use of software in the field of studying the discipline opens wide prospects for deepening theoretical knowledge base, strengthening the applied orientation of learning, which allows us to form a solid foundation for ensuring the safe life of a person in society. O. Glinchuk in the scientific work emphasizes that the current problem is the development and introduction into the higher education system of ICT, including software that will enhance the quality of preparation during the study of disciplines. So, after analyzing the psychological and pedagogical, mathematical and methodological literature, we can conclude that the unresolved problem now remains the need for widespread use in the pedagogical process during the study of disciplines in the field of occupational safety, in particular the bases of labor protection and civil protection (according to sectoral orientation), software tools (products) that improve the quality of education and the level of safety of graduates of higher education institutions

Paper objective. On the basis of the analysis of previous scientific studies, the regulatory framework in the field of training specialists and control the evaluation of the system of information and analytical support at the state level.

Paper main body. The educational and scientific direction of the functioning of the university, in the modern sense, is considered as a component of the system of social division of labor, aimed at the transfer and acquisition of new knowledge in order to ensure optimization of human activity. The mechanism for ensuring the safety of vital functions of the population is the state administration in the field of IKT, which is impossible without theoretical and methodological substantiation of the functions, struc-

ture, powers and peculiarities of state authorities at all levels in the training of specialists. The use of simulators during the study of the discipline will improve knowledge, skills and abilities, expand the students' self-training horizons. The software enables to realize the main goal of higher education-to provide training for specialists who are ready for the production of competitive products, which is impossible without the use of modern approaches in the field of management of labor protection based on the use of international standards and modern software tools.

Conclusions of the research. Implementation of informational technologies in the educational process, in particular during the study of disciplines "Occupational safety in industry and civil protection (by branch direction)", will significantly improve the quality of the learning process in conducting practical and laboratory work, tests and examinations. This will significantly increase the motivation of students to the very process of learning.

Maystro S.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"ASSESSMENT OF THE RESULTS OF THE STATE POLICY
OF AGROFOOD SPHERE IN DEVELOPING THE FREE TRADE AREA BETWEEN
UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION"

Problem setting. The signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU, as well as the creation of the Free Trade Area (FTA) with the European Union within the framework of this Agreement, are important factors in the development of the agro-food sector of Ukraine, as domestic companies open up prospects for the gradual development of a powerful market of EU countries, safety, environmental characteristics of Ukrainian agrarian products and food, facilitates access to European investments. However, on the other hand, facilitated access to the import of high-quality products and services from the EU to Ukraine creates additional competition for Ukrainian producers. This necessitates the formation and implementation of an appropriate state policy for the development of the agro-food sector.

Recent research and publications analysis. Researches on the essence and peculiarities of the state policy on the development of the agro-food sector in the context of the establishment of an FTA between Ukraine and the EU have been published by such scholars as V. Heyets, T. Ostashko, V. Rusan, V. Tochilin and others. However, many questions regarding the main areas of improvement of the state policy on the development of the agro-food sector in the context of the establishment of an FTA between Ukraine and the EU remain insufficiently investigated.

Paper objective. The purpose of the article is to determine the essence and directions of improvement of the state policy on the development of the agro-food sector in the context of establishing an FTA between Ukraine and the EU.

Paper main body. In order to minimize the risks and use of opportunities for the

agro-food sector, it is necessary to implement a number of measures of the state agricultural policy, which will not contradict the principles of state support and regulation of the agrarian market, stipulated by the Association Agreement between Ukraine and the EU, which will provide conditions for increasing the competitiveness of agricultural production by:

- accelerating the implementation of European and international standards of safety and quality of food products (HACCP, ISO, EN, Codex Alimentarius) in the field of agro-industrial production;

- development of a system of monitoring of foreign trade operations with EU countries, as a mechanism for rapid response to market changes in the agrarian market;

- assistance in the development of small-scale agricultural production, including legal regulation of the activities of private peasant households and the development of a mechanism for their transformation into farms, which will enable the integration of private households in the market mechanisms of functioning of the agrarian sector;

- encouragement of cooperative movement in the village, aimed at the joint conduct of economic activity by individual economic entities, which will reduce the cost of production and sale of agricultural products.

Conclusions of the research. Consequently, Ukraine faces an urgent task of developing mechanisms for implementing the state policy on the development of foreign markets, promotion of exports, improving the efficiency of the use of the existing potential of the agro-food sector, its adaptation to new conditions and challenges, including taking into account the possible risks that will arise as a result of the liberalization of foreign trade relations with European countries. Therefore, it is extremely important to further increase the effectiveness of the state policy of development of the agro-food sector of Ukraine in conditions of deepening cooperation with the EU, which will be the subject of further research.

Moroz S.

An extended abstract of a paper on the subject of:

"INTERNATIONAL EXPERIENCE OF USING THE TOOL OF INTERNATIONALIZATION OF HIGHER EDUCATION AS A BASES FOR IMPROBING MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF ITS QUALITY"

Problem setting. The tool of internationalization of higher education more and more often is concerned on the level of the part of public administration of quality of education activities and the quality of higher education. Using of potentials of international cooperation in the sphere of higher education not only provides an increase of effectiveness of its functioning, but also influences development of labor potential .

Recent research and publications analysis. The problematics of internationalization of higher education always stay in focus of the scientific attention of domestic researchers. Among the latest scientific publications, thematic focus of which is con-

nected with finding a solution of the issue on the methodological level, we should pay attention to works S. Andrejchuk, L. Antoshkina, A. Verbyczka, L. Golovij, D. Dzvinchuk, S. Dombrovska, V. Zhuravskyj, Yu. Zhuravlova, V. Lugovyj, V. Moroz, O. Postupna, A. Romin, V. Sadkovyj, A. Tamm and other researchers. Among the foreign scientist the problematics of internationalization of higher education has acquired its development in the works of D. Brydon, R. Coelen, B. Ellingboe, M. Harari, F. Huang, Ch. Johnstone, de H. Jong, H. Landorf, E. Niehaus, S. Oguro, R. Rudzki and other scholars.

Paper objective. Based on the results of analysis of the content and practice of using an instrument of internationalization of higher education in the framework of institutional space of foreign countries, determinate the approaches to improve the mechanisms of public management of the quality of education activities of domestic institutions of higher education and quality of higher education of Ukraine.

Paper main body. Based on the results of analysis of scientific literature, and also practice of development of the most high-rated universities, there was found out a fact that internationalization of the higher education is one of the powerful tools of forming a culture of internal and external quality assurance of higher education. Internationalization of higher education provides on the level of : 1) University - development of programs of double diploma; attraction of foreign scientists to teach in domestic institutions of higher education; forming of an international community (culture enrichment and establishing of professional communication); expanding of sources of financing of institution of higher education etc.; 2) state – increasing of efficiency of integration of the domestic higher education system to the European Higher Education Area; an increase of a level of competitiveness of specialists; ensuring transparency and clarity of the functioning of the national system of higher education, etc.

An experience of countries which demonstrate powerful dynamics of development of public-economic relations and the increasing of level of people's potential, means about the need to use tools of internationalization of higher education on both university and state level. Among the most prospective approaches to increase a level of internationalization of higher education is: need to introduce university and state scholarships and financial incentives to attract foreign applicants and teachers to the domestic system of higher education; accepting a state program to let the most talented Ukrainian graduates of secondary schools to study abroad; promotion of the domestic institutions of higher education to make programs of double diplomas and also those programs realization content of which is held on a foreign language .

Conclusions of the research. With the results of the survey made by the authors of the article we made such main conclusions.

Internationalization of higher education is one of the powerful mechanisms to improve its quality, and therefore, the state, using the available lever of influence, not only can, but also should influence formation of favorable conditions for the internationalization of domestic institution of higher education. Among the priority ways of activities of the subjects of public administration, in the framework of determines vector, it is necessary to pay attention to:

– making a norm as for a minimal amount of international students and teachers, admitted to those institutions of higher education which have national status . To our point of view each of such institutions of higher education should provide an amount of international students and teachers on the level not less than 2%. We should pay atten-

tion that institutions of higher education in the framework of university autonomy has enough levers to obtain the determined aim. At the same time, it is quite obvious that without the support of the state, for example, at the level of implementation of the relevant content of the national program, the efforts of the institute of higher education will not be enough. So the issue lies in the need of discussing, development and realization of a state program of internationalization of higher education;

– the possibility of introducing a mechanism of giving scholarships by the subject of public administration (the President of Ukraine, the Government of Ukraine or the Verkhovna Rada of Ukraine) for foreign citizens who choose Ukrainian universities as places to obtain higher education. In our opinion, the provision of scholarships, the amount of which covers the cost of training, is not the prerogative only of the subjects of public administration. Local authorities and directly by the institutions of higher education can also as institutions that can encourage foreign students.

Moroz V.

An extended abstract of a paper on the subject of:

"PUBLIC ADMINISTRATION OF THE HEALTH CARE SPHERE AS A WAY OF INFLUENCE DEVELOPMENT OF LABOUR POTENTIAL OF A SOCIAL OBJECT"

Problem setting. One of the most relevant issues to be solved is connected with sustainable socio-economic development of Ukraine is the issue of preserving and strengthening the health of the population of Ukraine. The relevance of this issue is mostly due to the fact that the health of the social object (person, organization, region, state, society) is positioned at the level of one, perhaps the most significant, with the qualitative characteristics of labour potential.

Recent research and publications analysis. Problematics of public administration of health care system got its development in the works of M.V. Banchuk, V.V. Dudka, D.V. Karamy`shev, N.P. Kry`zy`na, S.Ye. Mokreczov, O.I. Marty`nyuk, Z.O. Nadyuk, Ya.F. Rady`sh, N.O. Ry`ngach, O.A. Fed`ko, O.I. Shy`yan, N.P. Yarosh and other researchers.

Paper objective. Based on the results of analyses of respondents answers we have found out the place and role of the determinants of health within the quality characteristics of labour potential, and also determined ways to improve content and practice of usage of mechanisms of public administration of the health care sphere.

Paper main body. According to the analysis of our survey for the determination of the share of health in the framework of the fine evaluation of qualitative characteristics of labour potential the following generalizations were formed.

First of all, the respondents identified the determinant of health on the level of one of the most important within the outcome-level of labour potential. According to the evaluation of respondents, the share of health determinants influence was estimated at the level of 34% (for comparison, other determinants of quality of labour potential received such an assessment of their importance: education – 22%; professionalism –

27%; creativity – 17%). Taking into account the fact that the categorical meaning of the definition of professionalism can be given in its dialectical connection with the scene of the phenomenon of health, we can state the dominance of the total indicator (61%) over other components of the labour potential quality. So, health should be considered at the level of one of the objects of public management of the development of both qualitative and quantitative characteristics of labour potential.

Secondly, among the main directions of the public administration of the health care, in the context of the country's of labour potential development, it is necessary to pay attention to potentials of such of them: implementation of potentials of the state program of healthy lifestyle promotion, and also encouragement population to strengthening of the health also through the mechanism of partial compensation of those costs which are connected with payment of services of sports and health institutions; providing an opportunity for the consumer of medical services to choose their provider (medical institution) on their own, that is, without the so-called reference to the person's place of registration .

Conclusions of the research. With the results of the survey made by the authors of the article we made such main conclusions.

1. The uniqueness of the health phenomenon for its perception at the level of the object of public administration of the country's labour potential development, lies in its simultaneous positioning in the plane of quality and quantity characteristics of labour abilities of the population. Taking into account such importance of health, we consider it necessary to determine the priority in the implementation by the subjects of public administration of those programme activities for the development of labour abilities of society, which are directly related with ensuring the effectiveness of the reform of the health care system.

2. Improving the content and practice of using of mechanisms of public management of the health care sphere will not only influence the increase of quality and quantity characteristics of country's labour potential, including reallocation of funds within the functional structure of total expenses made of health care in favour of preventive measures, but also a reasonably reduce government's expenses on the financing of health care sphere in general. The gradual reduction of state's participation in the financing of health care sphere, on the one hand, will increase the responsibility of citizens for their own health, and on the other – will ensure the development of those elements of the health system, the financing of which from private capital is too complicated because of the lack of profit.

Moskalyuk S.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"MECHANISMS OF REALIZATION OF THE STATE ENERGY POLICY IN DIFFERENT COUNTRIES"

Problem setting. One of the most serious problems of humanity in modern conditions is the energy problem. After all, only during the last quarter of the 20th century, the percentage of annual growth of the gross domestic product of the developed countries of the world was accompanied by approximately one percent increase in the consumption of primary energy resources. Therefore, energy consumption in the world is constantly increasing. Thus, over 100 years (from 1900 to 2000) energy consumption has increased by 17 times, and according to forecasts of experts from the International Energy Agency (IEA), at the current level of energy consumption, the explored world reserves of coal, oil and gas to mankind will be enough for about 100 years. And, according to estimates of "British Petroleum" at the current consumption level, all the world's energy carriers explored until 2012 will end after 2178. This requires the countries to formulate and implement a state-owned energy policy that will enable them, without solving these problems, at least get closer to understanding which direction to move towards avoiding or minimizing the possible challenges and threats to the existence of both a country and mankind in as a whole.

Recent research and publications analysis. Consideration of the peculiarities of the state energy policy and the allocation of mechanisms for its implementation in various countries have devoted their scientific publications V. Bariakhtar, O. Voloshin, O. Kirichok, V. Kuhar, S. Maistro, G. Palshin, G. Ryabtsev, S. Scherbak.

However, many questions regarding the mechanisms and possibilities for adapting the world experience in implementing the state energy policy in Ukraine remain inadequately investigated.

Paper objective. The purpose of the article is to determine the peculiarities of implementing state energy policy in different countries of the world, as well as possible ways of improving the state energy policy of Ukraine taking into account foreign experience.

Paper main body. Almost 40 years of experience in reforming the energy sector and implementing the relevant state energy policy enabled developed countries to make significant progress in energy efficiency and in ensuring their own energy security. That is, the solution of energy issues is, in most cases, the basis of sustainable development of the countries of the world.

So, the modern energy strategy of the EU focuses on five priorities:

- achieving energy efficiency in Europe;
- the formation of a pan-European integrated energy market;
- empowering consumers and achieving a high level of reliability and security;
- achieving Europe's leadership in energy technologies;
- strengthening the external environment of the EU energy market.

One of the main priorities of the EU energy policy is energy efficiency, so legislation on energy efficiency and energy conservation is constantly being improved in two directions: combating climate change (energy efficiency) and developing a common energy policy.

Conclusions of the research. Consequently, the synthesis of existing experience in the formation of state energy policy abroad has revealed effective mechanisms for its implementation and proposed for implementation in Ukrainian conditions. In developed countries, the state itself forms and implements energy policy, provides the necessary level of energy security, promotes the introduction of energy conservation practices into all areas of public life. Therefore, the use of existing best practices for the implementa-

tion of appropriate state energy policy in Ukraine should become one of the key factors for sustainable development of the country in the long-term, which will be the subject of further research.

Naumenko A.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"STATE MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF AGROINDUSTRIAL
COMPLEX OF UKRAINE"

Problem setting. State support of the agrarian sector of the economy, being an integral part of state regulation, is a combination of various instruments and forms of economic impact on the development of agriculture in order to create stability and competitiveness of all categories of farms, creating opportunities for saturation of the market of quality food, development of rural territories and achievement. food security of the country.

Recent research and publications analysis. The main directions of public administration are reflected by development of the agrarian sector in the context of sustainable development of rural regions in works by V. Andriychuk, V. Boyko, P. Gaytutsky, B. Kvasnyuk, Yu. Luzan, V. Messel-Veselyak, O. Mogilny, A. Stelmashchuk, P. Sabluk, S. Maistro et al. Despite these researches, strategic importance of public administration in development of the agrarian industry it is not reasonable.

Paper objective. The purpose of this work is to analyze the state regulation of the agrarian sector of Ukraine's economy and to substantiate the areas of improvement and optimization of the mechanisms of state financing of the AIC of Ukraine.

Paper main body. The paper determines that the agrarian sector is currently not capable of development on the principles of self-financing and self-sustainability, therefore state support to the agro-industrial complex is an indispensable condition for its sustainable development and ensuring the food security of the state. It was established that the main mechanisms of state support are tax, monetary, budget and price policy

It is noted that the general state support of agriculture of Ukraine is rather moderate. However, there is a need not so much for obtaining state support, but for its effective use; in turn, budget support programs in Ukraine suffer from permanent underfunding. In the field of state support of the agro-industrial complex of Ukraine, the following main directions are defined: development and implementation of various agricultural development programs; support of agricultural producers through subsidies, subsidies and subventions; providing loans and loans to producers on preferential terms; insurance of the agrarian sector; budget support; tax support.

State support for agriculture amounted to UAH 5.5 billion, or 0.18% of the country's GDP. In connection with this, there needs to be a revision of approaches to the distribution of public funds in the agrarian sector, the use of adequate mechanisms for implementing and improving the efficiency of state support to agribusiness.

Conclusions of the research. State support to the agro-industrial complex is an indispensable condition for its sustainable development and ensuring food security of the state. The state program of financial support of agrarian enterprises in our country is characterized by imperfection and constant underfunding. It is also necessary to take into account corruption manifestations, the presence of limitations and complications for access to budget support programs for the general community of agricultural producers.

Ortyna G.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF INNOVATIONAL GOVERNMENT
POLICY AS THE COMPOSITION OF SOCIAL SECURITY OF THE COUNTRY"

Problem setting. Technology of innovational government policy is a one of the most important composition of social security of the country. The emergence of indicators of economically developed countries in technological leadership and competitiveness require a significant increase in entrepreneurial activity in the innovation sector. Solving this problem is impossible without modernizing the methods and mechanisms of this development.

Recent research and publication analysis. The problem has been deeply studied by the national and foreign scientists such as L. Antonova, V. Bakumenko, L. Baranovsky, A. Belov, X. Berne and others. However, insufficient attention has been paid to the development of the new technologies of innovational government policy as the composition of social security of the country.

Paper objective is to identify the aspects of technological development of innovational government policy as the composition of social security of the country.

Paper main body. The paper focuses on the formation of the following technology of innovational government policy as the composition of social security of the country:

- Effective functioning of the innovation system;
- technologies in the field of information and communication technologies;
- technologies in the field of nanotechnology;
- technologies in the field of creating new materials;
- technologies in the field of living systems.

It was established that in a more distant perspective (up to 2025), the technology of creating complex intelligent control systems will become the most urgent.

Conclusions of the research. Thus, the evidence of the effectiveness of the introduction of anti-crisis measures in the real sector of the economy is the achievement of economic growth. It is accompanied by the technological development of innovational government policy as the composition of social security of the country. The proposed anti-crisis measures are aimed at ensuring effective management of the real sector of the economy.

The article attempts to analyze the technological development of the real sector

of the economy, proposes ways to overcome the technological backwardness of Ukraine in comparison with highly developed countries such as the USA, Japan. The role of investments in technological and social development of the country is specified. The priority directions of development of the real sector of the economy and as a result of improvement of the country's social security are given.

Osypova S.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS AN OBJECT OF STATE REGULATION"

Problem setting. Today, in the scientific literature, there is no consensus on the term of a social enterprise and a clear definition of its elements. Researchers of public administration and social entrepreneurship use different, and sometimes contradictory, approaches to defining social entrepreneurship. At the same time, social entrepreneurship already exists in various forms depending on the state structure, socio-economic conditions and tasks in different countries of the world. Therefore, it is especially important to find out whether scientific developments on the issues of state regulation and social entrepreneurship are the basis for the formation of an independent direction of socio-economic research. All this emphasizes the relevance of the chosen topic of research.

Recent research and publication analysis. The subject of state regulation in the field of social entrepreneurship is rather new for both world and national science. Foreign and Ukrainian scientists made a significant contribution to the progress of the theoretical aspects of the development of social entrepreneurship.

Paper objective. The purpose of article is to study social entrepreneurship as an object of state regulation.

Paper main body. Social entrepreneurship as an object of state regulation is researched in the article. In particular, the features of formation and stages of development of social entrepreneurship are investigated. The views of foreign authors on the definition of social entrepreneurship are analysed. Also, the content of definitions of social entrepreneurship of domestic scientists is investigated.

Conclusions of the research. 1. The peculiarities of the formation and the state of development of social entrepreneurship are investigated. As a result of the research of scientific literature, four stages of the development of social entrepreneurship were distinguished: the stage of historical predecessors of social entrepreneurship; the emergence of social entrepreneurship; the establishment of social entrepreneurship; period of development of social entrepreneurship.

2. The scientific views of foreign authors on the definition of social enterprise is analyzed. It was emphasized that the first researcher who proposed the concept of social entrepreneurship was the American scientist B. Drayton.

3. The content of definitions of social entrepreneurship of domestic scientists is investigated. It is noted that Ukrainian researchers highlight several important aspects

when disclosing the essence of social entrepreneurship as an object of state regulation. In particular, the key ones are: helping to accelerate positive social change through the creation of social values and the use of commercial approaches to solving acute problems of society.

By exploring the scientific developments in defining the definition of a social enterprise as an object of state regulation, we came to the conclusion that social entrepreneurship is a socio-economic activity with a clearly defined socially significant mission of the profitable and nonprofit subjects of all sectors of the national economy (business sector, public sector, "Third" sector) combining effective approaches, methods and tools (commercial and non-commercial approaches, innovative or traditional methods) with the aim of solving existing social community affairs, used to create a public good and promote the sustainable development of the state as a whole.

In general, in our country, social entrepreneurship tends to be gradually spreading in different spheres of the economy, therefore, research in the direction of identifying it as an object of public administration needs further development.

Pomaza-Ponomarenko A.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"CORRUPTION AS A PUBLIC AND PRIVATE PHENOMENON AND A
THREAT TO NATIONAL SECURITY"

Problem setting. National security of any country is often subjected to the influence of different factors, in particular the ones, which are considered exceptionally negative, noneconomic, etc. Thus, it is significantly influenced by corruption, which in some fields of social life may be definitely considered as their attribute and constant component.

Recent research and publications analysis. The issues of challenges and threats to national security (of the country, society and individuals), as well as the issues of their social and economic development are covered in the scientific works by O. Amosha, V. Bakumenko, S. Bielai, A. Diehtiar, S. Dombrowska, K. Dubych, O. Iliash, V. Kovrehin, O. Kriukov, N. Nyzhnyk, O. Novikova, O. Radchenko, H. Sytnyk, V. Sadkovyi, V. Skurativskyi and others.

Paper objective. Marking the scientific achievements of these scientists, it should be noted that there is the need in comprehensive description of corruption as a public phenomenon and a threat to national security, and of the peculiarities of the state policy in this field. Our paper objective is based on this.

Paper main body. Corruption as a negative social phenomenon is a present-day threat to national security, because it appears in both public and private areas of social life. This distribution is known from the times of the Roman Empire. In the second half of the 19th century, Rudolf von Jhering introduced the notion 'interest' to differentiate between the private and public areas. Therefore, it is possible to note that corruption is a result of assertion of private interests, which are essentially opposed to the public ones,

or to the interests of the state and to the society. According to the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine,” these interests constitute national security and therefore need guarantees and protection.

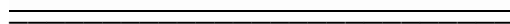
The National Security Strategy of Ukraine approved by the Decree of the President of Ukraine determines those factors, challenges and specific measures, which are focused on national security ensuring in the long term. The following ones should be emphasized:

- increase in the effectiveness of activities of state authorities;
- formation of single state system of prevention of crimes and other offences, including among other things monitoring and assessment of effectiveness of law-making and law-enforcement practices;
- development and implementation of special measures aimed at the reduction of the level of corrupt practices and criminalization of social relations.

It should be noted that p. 3.3. of the Strategy [same] contains provisions, according to which corruption is on the third place among the potentially dangerous threats to social and economic security of Ukraine.

Therefore, the provision of national security of the state stipulates the formation of its effective social and economic policy, implementation of necessary institutional transformations and improvement of the state mechanisms, which are aimed at elimination of or tempering the influence of factors, which undermine the stability of national economy. All these things shall be implemented with the help of the adoption of the system of clearly determined measures, the implementation of which must be based on the complex of criteria, indicators or indices of social and economic security. The level of corruption in the state authorities must be among these indices.

Conclusions of the research. The fact that national security must be ensured with the help of consistent determination of challenges to it was grounded. It was determined that the special place among these challenges belongs to corruption. It was defined that it is a public and private phenomenon, as it appears in all fields of social life, and a factor of improvement of the mechanisms of the state’s influence in this field.

Poroka S.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR DETERMINATION
OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS IN THE FIELD
OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE"

Problem setting. The practice of public administration is impossible without the study of the issue of its mechanism description. The clarified essence of the category “public administration mechanism” makes it possible to define the approaches to the effectiveness of the system of public administration in one or another field of social life. As for the field of national security of Ukraine, it is one of the significant ones, and

therefore, it demands fundamental analysis of the state administrative framework of categories and concepts. The consideration of the provisions of fundamental science is aimed at optimum functioning and development of an object of public administration, which, based on the paper objective, is national security of Ukraine.

Recent research and publications analysis. The issue of determination of the mechanisms of public administration is studied in scientific works by both national and foreign scientists, including H. Atamanchuk, V. Bakumenko, S. Dombrovska, O. Lyndiuk, N. Meltiukhova, O. Obolenskyi, H. Odintsova, V. Skurativskyi and others. Nevertheless, there is a need in more precise definition of these mechanisms in the field of national security given the challenges of time and the needs of applied science.

Paper objective. Thus, the paper objective is a comprehensive study of the conceptual framework of public administration mechanisms in the field of national security of Ukraine.

Paper main body. Since the national public administrative science is a relatively new one in comparison with the state administrative one, the first one is based on the provisions of the general concept of the branch of science of state administration. Therefore, the notions “public administration mechanism” and “state administration mechanism” have common features, and that is why there are occasions of substitution of these notions by each other or their combination, which causes some inaccuracies of use and interpretation of terms. Nevertheless, it should be noted that the mechanism of public administration differs, first of all, with a wider range of administrative tools and subject matter, including in the field of national security of Ukraine.

Conclusions of the research. Public administration mechanisms in the field of national security of Ukraine are implemented in the context of social events and under the real social and economic, political and cultural conditions, because this administration is connected with the society directly. Provision of qualitative interaction of the state authorities and the system of local self-government is a topical task of improvement of the system of public administration in Ukraine. It should be emphasized that today, there is a significant number of problem issues connected with the intersection of functional zones of state and public interests at all levels of administration. In order to provide a balanced satisfaction of these interests, it is necessary to provide a range of mechanisms of public administration, in particular, in the field of national security. Based on this, we consider that among public administration mechanisms, including in the field of national security of Ukraine, it is necessary to single out, first of all, the legal and organizational mechanisms, which are grounded on the relevant methods of perception and the means of state administrative influence.

Ruban A.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"NATIONAL SECURITY AS OBJECT OF STATE REGULATION"

Problem setting. Prevention of threats of national security of Ukraine within the corresponding state policy provides the solution of a big number of strategic, tactical

and applied problems. At the same time it is necessary to allocate the priority directions on strengthening of the Ukrainian statehood and to formulate priorities on each of them. Allocation of these directions within state policy on national security ensuring is especially relevant and necessary nowadays.

Recent research and publication analysis. Public administration in the sphere of national security was the subject of research of numerous scientists.

However state policy on national security ensuring continues to be of essential interest of researchers and practitioners in modern transformational conditions.

Paper objective. The purpose of article is development of the state policy for national security ensuring.

Paper main body. The complex of measures on development of the state policy for national security ensuring is offered in the article. In particular, the functions of state as the main subject of state policy in the sphere of national security ensuring are defined. The features of international cooperation formation within state policy on national security ensuring are marked out. The directions of development of state policy on national security ensuring are offered.

Conclusions of the research. 1. The functions of the state as the main subject of ensuring of state policy in national security sphere are defined. The key ones in this context are the following: formation of a nation-wide system of complex monitoring, control, supervision, forecasting, prevention and elimination of emergencies, ensuring of implementation of nation-wide target and scientifically technical programs on problems of national security providing.

2. The features of international cooperation formation within state policy on national security ensuring are marked out. It is emphasized that strengthening, development, systematic training and improvement of skill of the Ukrainian national case of quick response on emergencies within humanitarian aid ensuring is a priority component of this cooperation.

3. The following directions of development of state policy on national security ensuring are offered: regular planned improvement of social and economic conditions of life security of citizens of Ukraine; formation and constant improvement of a productive and optimum system of forecasting and prevention of natural and technogenic emergencies; state ensuring of population life and health protection; the state support of the population which appeared in a zone of accident or is evacuated from the accident site.

The proposed measures will allow improving of state policy on national security ensuring that, in turn, will increase the general level of social and economic development of the country.

Shevchuk O.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"MODERNIZATION OF STATE REGULATION IN FIELD
OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS"

Problem setting. Ukrainian society has entered a phase of steady development, in which socio-economic and political transformations are directed at the assertion of humanistic values and ideals, the creation of a developed economy and a stable democratic system. Important place in this process is occupied by issues related to the life of the person himself, his health and way of life.

Paper objective. The aim of the article considers the process of modernizing state regulation in the field of physical culture and sports.

Paper main body. Physical culture, being one of the faces of the general culture of a person, his healthy lifestyle, largely determines the behavior of man in teaching, in work, in everyday life, in communication, contributes to solving socio-economic, political, educational, health and other tasks.

From the point of view of economic criteria, public goods are carried out, provided and paid by both the state and the private sector. A special issue is the permissible degree of state participation in financing mixed and private public goods.

Despite the fact that there is no clear distinction between the classification groups of blessings, it is likely that when formulating state policy in the field of physical culture and sports, the main guideline should be the idea of what social guarantees for the population and in what volumes can be implemented through the budget and what alternative options are the replacement of free paid services. At a low level of satisfaction of the urgent needs of citizens, such an interest is minimal, with the increase of the level of socio-economic development of the country, the interest of citizens in these services is increasing. The consequence of the first regularity is the low degree of involvement of the population in systematic physical education.

Conclusions of the research. Thus, every person and society as a whole are interested in raising the actual threshold of disability, because it is work, its results bring people the joy of being, and society has an additional effect. The brief consideration of the significance of physical culture and sport in life, individual and society as a whole show that there are still quite large unused reserves of this institution for the socio-economic development of the country, for the education of a harmonious personality, for the formation of the concept of a healthy lifestyle.

Shportyuk N.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"IMPROVING MECHANISM OF STATE INSTITUTIONAL INNOVATION
ACTIVITY IN AGRICULTURAL HOLDING OF UKRAINE"

Problem setting. Agriculture is one of the main sectors of the Ukrainian economy. In modern conditions, increasing the efficiency of agricultural production is expected on the basis of industrial and innovative development, through modernization and technical and technological re-equipment of agricultural production.

The analysis of the state and evaluation of innovation activity in the agriculture of the state suggests that this process is characterized by low level of innovation activity of economic entities with significant scientific potential.

Scientific and innovation potential is, of course, the main driving force of scientific and technological progress in any field of national economy.

Recent research and publication analysis. Foreign and domestic scientists F. Bezdudny, L. Gohberg, O. Datsiy, I. Zhukovich, A. Zagorodniy, O. Kot, N. Kravchenko, L. Omarbakiev, P. Sabluk conducted researches on various aspects of innovation and innovation development in their works., N. Sirenko, N. Ukolova, I. Fedun, O. Shpilkiak, J. Shumpeter, S. Yagudin, O. Yankovskaya and others. But the issues of innovative development of the agrarian sphere were not sufficiently developed.

Paper objective. The purpose of the article is to formulate the definition of the concept of regional scientific and innovative potential, an analysis of possible causes that hinder the development of innovative activities in agriculture, including the problems of the development of science. On the basis of the analysis, to propose the priority directions of the development of innovative processes in agriculture.

Paper main body. The weak link in the development of innovation activity is the underdevelopment of the market for innovative products, the lack of an effective organizational and economic mechanism for managing innovation processes.

Scientific and technological developments are far from always a product ready for effective implementation in agro-industrial production. There are no structures involved in studying the demand for innovation. In selecting innovative projects, they do not conduct their economic expertise, do not analyze the indicators of development efficiency and do not substantiate the scheme of implementation of the results obtained in production.

The main problems of the development of science to date are:

- lack of effective competition mechanism;
- lack of interest of agricultural and processing enterprises;
- insufficient level of financing of the agro-industrial complex;
- insufficient development of the material and technical base of research organizations;
- low innovative activity of scientific institutions;
- weak integration of science and education, the scientific potential of agrarian higher education institutions is not sufficiently realized;
- absence of a unified system of storage of the gene pool of plants and animals;
- undeveloped information and service sphere of scientific services;
- outflow of young, highly trained personnel in other spheres of activity due to social insecurity;
- insufficiency of human resources in the field of acute deficits and priority areas of agricultural science, including in the field of the dissemination of scientific developments and knowledge.

Taking into account the current situation, we consider it expedient to develop innovative processes in Ukrainian agriculture in the following main directions:

- 1) technical and technological re-equipment of enterprises;
- 2) formation of an effective mechanism for managing innovative activity in agricultural production at the regional level;
- 3) integration of small enterprises, large industrial formations on the basis of cooperation of communications, for the use of advantages of large enterprises;
- 4) activation of innovative activity of economic entities;
- 5) increasing the effectiveness of scientific research.

Conclusions of the research. The suggested areas are consistent with economically feasible and expedient goals of innovative development. In particular, work on the indicated areas will form the basis of a regional integrated innovation and agro-industrial complex consisting of educational, scientific and financial institutions, small, medium and large industrial formations, institutions of innovation infrastructure, able to respond quickly and adequately to changes in the external environment and to produce competitive ones. products.

For each particular region, the main directions of innovation development in the agricultural sectors should be applied taking into account the level of development of scientific and technological progress, regional peculiarities, real conditions of management.

Shvedun V., Nadyon O.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"THE STATE SYSTEM OF CYBER SECURITY ENSURING: THE FEATURES OF
FORMATION AND INTRODUCTION"

Problem setting. Government institutions of all levels are in great need an effective strategy and instruments of cyber security ensuring in modern conditions as cyber security is the central component of national security.

Definition of the corresponding mechanism (generally in the conditions public and state partnership) allows private and state interested parties discussing and claiming the politics connected with a cyber security problem. The aforesaid emphasizes the relevance of a research subject.

Recent research and publication analysis. The question of cyber security ensuring was investigated by many scientists.

However state regulation in the sphere of cyber security ensuring still remains the one that needs improvement.

Paper objective. The purpose of article is research of features of formation and introduction of the state system of cyber security ensuring.

Paper main body. The research of features of formation and introduction of the state system of cyber security ensuring is conducted in the article. In particular, the functions of the state cyber security ensuring are defined; the directions of functioning of the state system of a cyberspace monitoring are allocated; the components of a complex state system of information security are defined.

Conclusions of the research. 1. The functions of the state cyber security ensuring are defined. It is shown that generally it has to be focused on definition of key information infrastructures, in particular, of capital assets, services and interdependence and also on development of a system and integrated approach to risks' public administration.

2. The directions of functioning of the state system of a cyberspace monitoring are allocated. It is noted that the key ones in this context have to be the following: systematic data collection and processing concerning possible threats of cyber security and

also development of a complex of means for forecasting of possible options and technologies of realization of the cyber attacks and potentially dangerous objects, which are capable to carry out cyber attacks.

3. The following components of information security complex state system are allocated: the computer attacks' prevention and detection subsystem; the subsystem of software and hardware of protection against unauthorized access; the subsystem of cryptographic information security and enciphering; the subsystem of control of functional stability condition.

Torichniy V.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"FORMATION AND INTRODUCTION OF THE STATE INFORMATION POLICY
AS GUARANTEE OF STATE SECURITY ENSURING"

Problem setting. State is one of the most important subjects of information relations. State structures of power, being one of the main actors in the process of information society formation, must simultaneously act as the guarantor of its information security. Accordingly, this determines the relevance of the chosen scientific research topic.

Recent research and publication analysis. Problems of effective state security ensuring repeatedly were the subject of research of numerous domestic and foreign scientists. However development and deployment of effective state information policy provides activization of further researches in this sphere.

Paper objective. The purpose of article is formation and introduction of the state information policy as guarantee of state security ensuring.

Paper main body. The approaches to formation and introduction of the state information policy as guarantee of national security ensuring are developed in the article. In particular, the structural features and specifics of functioning of the system of subjects and objects of the state information policy are characterized. The general structure of the state system of information security ensuring is defined. The functions of the state by information security ensuring are determined.

Conclusions of the research. 1. The structural features and specifics of functioning of the system of subjects and objects of the state information policy are characterized. It is noted that subjects of the state information policy can be divided into the following two main categories: state subjects of the state information policy and subjects of mass informing and communication. It is emphasized that the state holds a specific place both among subjects of the state information policy and among subjects of information security ensuring as it has unique means and forces of counteraction to threats in this sphere.

2. The general structure of the state system of information security ensuring is defined. It is specified that the general structure of the state system of information security ensuring includes the following four main imperious subsystems forming branches of the power which, in turn, differ with functions in the field of ensuring information secu-

rity and respectively competence: president of Ukraine, legislature, executive power, judicial authority.

3. The functions of the state by information security ensuring are determined.

Vasilieva L.

An extended abstract of a paper on the subject of:
"STUDY OF THE ESSENCE OF THE CATEGORY
«PUBLIC ADMINISTRATION»"

Problem setting. In modern scientific literature, the problem of state administration is rather actively debated, but not as a necessity in general, but from a qualitative side, that is, firstly, from the point of view of determining the boundaries of state administration of socio-economic processes, and secondly, the forms and methods of public administration, thirdly, the mechanism of public administration and other aspects related to public administration. Despite great interest to the scientific concept of "control" in general and "governance" in particular, the only scientific and legal definition of the definition of "public administration" currently there.

Recent research and publications analysis. Domestic scientists have made a significant contribution to the study of the problems of transformation and reformation of public administration, namely: Alekseev I.V., Desyatov T.M., Zavadsky Y.S., Malinovsky V.Ya., Martynenko V.M., Tertychka V.B. and other scholars. However, there is no single approach to the interpretation of the category "public administration", therefore the above requires additional scientific research, which led to the choice of the topic of the scientific article.

Paper objective. To analyze the basic theoretical approaches to understanding the concept of "public administration" as the main type of state activity and to investigate its characteristic features.

Paper main body. The primary category in relation to the concept of "public administration", which actually reveals its essence, is the notion of "management". In the scientific literature, there is no single opinion on this concept, since it (management) is multidimensional and interdisciplinary, accumulating the data of various sciences. Therefore, due to its complexity and many-sidedness, the concept of management depends on the specifics of the object in relation to which it is carried out. The term "management" has many meanings. In the general sense, it is any purposeful, organizing influence on the various processes carried out in nature, technology, society, etc.

The existence of various interpretations of the essence of "public administration" has revealed in the public administration a different combination of two aspects expressing its fundamental essence: the political, consisting in the development of common areas of policy and laws aimed at ensuring the reconciliation of the interests of various socio-political groups, as well as administrative, an advocate of the application of policies and laws to society, social groups and individuals in specific socio-political conditions in the form of a hierarchically domineering system of subordination. It is estab-

lished that in the broad sense, the practice of state administration allows to ensure the unity of regulatory and partnership foundations, which is typical for a democratic society. In the narrow - attention is focused on vertical influence, in fact excludes any cooperation between the state and society, while expressing an authoritarian tendency.

Conclusions of the research. It is determined that public administration in a society has organizing, directing and controlling influence, as an action of the subject of state administration, directed on the object of public administration. Describing the public administration, it is necessary to note, first of all, the subordinate activity of executive authorities, aimed at the practical organization of the normal life of society and ensuring personal safety of citizens, creating conditions for their material, cultural and spiritual development.

Vavreniuk S.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"PERFECTION OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM IN THE
SPHERE OF HIGHER EDUCATION"

Problem setting. The declared goal of modernization of education in the medium-term perspective is presented as ensuring Ukraine's competitiveness at the world level by increasing the orientation of the educational system into the labor market, transition to normative financing, creation and development of new forms of educational organizations and various forms of their interaction.

In these circumstances, solving the problems of improving education management and assessing the systemic effects of change is very necessary. Given the scope of education and the risk of possible negative impacts of implementation, changes in management and their impact on the state of the education system need to be evaluated in the early stages of their design and implementation, which can be done on the basis of modeling.

Recent research and publications analysis. Problems of improving the management of educational institutions of different levels of education are researched in S. M. Dombrovska, T. V. Andrushchenko, L. M. Bondaruk, L. M. Shcherby, A. V. Garashchuk, V. I. Kutsenko and others.

Paper objective. The purpose of the study is to identify ways to improve the management of education during its modernization.

Paper main body. The restructuring of a higher education management system should pursue two main goals:

- the actual adaptation to the reforms carried out in this area;
- creation of favorable conditions for the further development of the sphere of higher education in accordance with the constantly changing needs of the individual, business and society.

In connection with the transition to a two-tier higher education system, a new management object - an educational program. The selection of different types of programs (bachelor's and master's programs) requires the change of the system of state edu-

cational standards (the development of individual standards for each level of higher education), the application of each of these levels of its instruments for quality control education, as well as requirements for accreditation and licensing of higher education institutions, which implement the data of the program.

It is also necessary to expand the project regulation of the sphere of higher education and, accordingly, to reorganize the system of management of higher education in the direction of full-fledged embedding of this type of regulation and its implementation along with institutional and functional management (at present, the system of management of higher education is adapted for the implementation of only one project - national state program "Education").

Conclusions of the research. Summing up all the above, it should be noted that the main trend of changes in the system of higher education management in the context of modernization of education is the complexity of organizational structures of education management bodies (in connection with the increase in the number of management objects as a result of reforms), strengthening the design and strategic management of the field higher education, the role of the state in the implementation of infrastructure projects, the introduction of mechanisms of public-public administration in higher education.

Verbitskiy O.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"SOCIAL CRISIS AND MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION
FROM ECONOMIC STATUS"

Problem setting. The main goal of the state is to make it impossible to show the social crisis and its transformation. In this regard, it is important to study the state-management aspects and mechanisms in the area of the social crisis.

Recent research and publications analysis. At the heart of our research are publications in which the essence of the directions of social crisis are determined, the authors of which are S. Kruk, V. Sadkovej, O. Yevsyukov and others.

Paper objective. The purpose of this article is to find the main features of the state of mechanisms of public administration of social crisis in conditions of social transformation in Ukraine.

Paper main body. It was determined that the transformation economy of Ukraine causes a controversial influence on the social sphere. The positive aspects of this process include the following ones: development of private and joint-stock innovative social management; freedom of choice of activities; noticeable results of innovative social management aimed at the provision of 5% of rich and 15% of less rich entities with expensive social services, etc. As for the negative aspects, they include the following ones: significant reduction of the state's funding of social management aimed at the satisfaction of social needs of the bulk of the population and others.

Conclusions of the research. It was determined that under the conditions of transformation, the society acquired the character of trembling system, which is on the

way to fundamental change. It was proved that under these conditions, the 'range' of use of the anti-crisis social management in the system of state administration must increase.

Zalizniuk V.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"REFORM OF THE SYSTEM OF INTERNAL FOOD AID AS A MECHANISM
FOR PROVIDING THE FOOD SECURITY OF THE COUNTRY"

Problem setting. An innovative and effective way of solving agro-food problems in the region is the creation of an internal food aid system based on products produced by the agro-industrial complex. The system of internal food assistance includes elements of the whole commodity chain - from the production of raw materials to the finished diet: administrative bodies; enterprises producing food products; objects of logistics (warehouses, distributive centers and centers for manning food rations); transport organizations, etc.

Creating an internal food aid system as a factor in ensuring the food security of the state, in today's realities is especially relevant.

Recent research and publications analysis. A significant contribution to the study of theoretical approaches to food security has been made known by both domestic scientists and foreign scientists. However, in the scientific literature, the development of the system of internal food aid as a mechanism for providing food security of the country, which needs further research in this direction, is fragmented.

Paper objective. The purpose of the paper is substantiating the system of domestic food aid as a mechanism for ensuring food security of the country.

Paper main body. Arguments that prove that the creation of the system of internal food aid as a factor providing the food security of the state is especially relevant in today's realities. It is noted that an innovative and effective way of solving agro-food problems in the region is the creation of an internal food aid system based on products produced by the agro-industrial complex. The system of internal food aid includes elements of the entire commodity chain - from raw material production to the finished diet: control bodies; enterprises producing food products; objects of logistics (warehouses, distributive centers and centers for manning food rations); transport organizations, etc.

It is noted that in world practice there are three mechanisms of domestic food aid to low-income categories of people: social nutrition, targeted food assistance programs and voluntary food purchasing for the poor. An internal food aid system combines all this into a single mechanism.

It was noted that "domestic food aid" should include, firstly, a mechanism that combines measures aimed at increasing the physical, economic and social accessibility of low-income groups of the population to quality and safe food mainly due to domestic production in the form of subsidies or direct supplies through specialized trade organizations, and secondly, government measures to support agricultural producers.

The system of internal food aid as a mechanism for ensuring food security of the country, which solves the problem of poverty reduction by providing priority support to

low-income categories of people who do not have sufficient funds for healthy eating, is substantiated; on the other - producers and processors of agricultural products receive a stable long-term order for their products. State support is realized through the country-wide infrastructure of distribution of domestic food aid.

Conclusions of the research. The regulatory framework for the functioning of the internal food aid system, the creation of a system of public control in social service institutions for the assessment of social nutrition is needed. In the field of agricultural development, the priority task of local governments is to find "points of economic growth" to ensure the dynamics of the development of branches of the regional economy of the agro-industrial complex.

СПИСОК АВТОРІВ

Алебрі М. А., аспірант, Таврійський національний університеу імені В.І. Вернадського, м. Київ

Алхемері М. А., аспірант, Таврійський національний університеу імені В.І. Вернадського, м. Київ

Ахмедова О. О., к.держ.упр., науковий співробітник наукового відділу з проблем управління у сфері цивільного захисту навчально-науково-виробничог центру (ННВЦ), Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Баглик В. С., к.держ.упр., заступник начальника курсу післядипломної освіти, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Балан М., заступник командувача Національної гвардії України, Головне управління Національної гвардії України, м. Київ

Батир Ю. Г., к.е.н, доц., доцент кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Більовський М. О., аспірант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Бондаренко А. І., к.держ.упр., докторант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Вавренюк С. А., к.держ.упр., докторант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Васільєва Л. М., д.держ.упр., проф., Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Вербицький О. В., аспірант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Гаваза А. О., аспірант, Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, м. Київ

Грень Л. М., к.пед.н., доц., провідний науковий співробітник наукового відділу з проблем держаної безпеки ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Гуйда О. Г., аспірант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Гусаров К. О., старший науковий співробітник ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Домбровська С. М., д.держ.упр., проф., начальник навчально-науково-виробничий центру, заслужений працівник освіти України, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Домбровський Л. В., завідувач відділу досліджень у сфері інформаційних технологій Харківського НДЕКЦ МВС України, м. Харків

Древаль Ю. Д., д.держ.упр., проф., професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки, Національний університет цивільного

захисту України, м. Харків

Залізнюк В. П., к.е.н., докторант, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, м. Київ

Іщук В. М., викладач кафедри пожежної та рятувальної підготовки, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Карлаш В. В., здобувач ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Карпеко Н. М., к.держ.упр., старший викладач кафедри управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Кашталян Т. М., здобувач ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Ковальов П. А., к.т.н., доц., начальник кафедри пожежної та рятувальної підготовки факультету оперативно-рятувальних сил, Національний університет цивільного захисту, м. Харків

Кравчук О. В., докторант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Кришталь Д. О., здобувач ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Крук С. І., к.пед.н., начальник Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Рівненській області, Рівненська обл.

Курська Т. М., к.т.н., доц., доцент кафедри пожежної профілактики в населених пунктах, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Леоненко Н. А., к.е.н, науковий співробітник, докторант ННВЦ, Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Лободенко К. В., здобувач ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Лопатченко І. М., к.держ.упр., викладач кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Лопушинський І. П., д.держ.упр., проф., завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет, заслужений працівник освіти України, м. Херсон

Лукіяничук А. А., аспірант, Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ

Ляшевська О. І., к.держ.упр., доцент кафедри управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту, Національний університету цивільного захисту України, м. Харків

Майстро С. В., д.держ.упр., проф., завідувач кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Малинівська Л. І., к.пед.н., доцент кафедри фізики та охорони праці,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

Мороз В. М., д.держ.упр., доц., начальник наукового відділу з проблем управління у сфері цивільного захисту ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Мороз С. А., к.держ.упр., старший науковий співробітник ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Москалюк С. В., здобувач ННВЦ, Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Надьон О. В., к.ю.н., викладач кафедри менеджменту ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Науменко А. О., к.е.н., доц., докторант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Ортіна Г. В., д.держ.упр., доц., в.о. завідувача кафедри публічного управління, адміністрування та права, Таврійського державного агротехнологічного університету ім. Д. Моторного, м. Мелітополь

Осипова С. К., здобувач ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Помаза-Пономаренко А. Л., к.держ.упр., начальник наукового відділу з проблем державної безпеки ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Пономаренко Л. І., учитель початкових класів, Самійлівська ЗОШ І-ІІІ ступенів, Херсонська обл.

Порока С. Г., ад'юнкт ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Рубан А. В., здобувач ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Стрижак О. О., к.е.н., доцент кафедри туризму, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

Торічний В. О., к.психол.н., докторант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Черкашин О. В., к.пед.н., викладач кафедри пожежної та рятувальної підготовки факультету оперативно-рятувальних сил, Національний університет цивільного захисту, м. Харків

Шведун В. О., д.держ.упр., проф., завідувач кафедри менеджменту ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Шевчук О. Р., аспірант ННВЦ, Національний університет цивільного захисту, м. Харків

Шпортюк Н. Л., к.держ.упр., доцент кафедр менеджмента і права, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Щербак С. М., старший викладач кафедри пожежної та рятувальної підготовки, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Яценко О. А., к.е.н., доц., заступник начальника кафедри управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту, м. Харків

CONTRIBUTORS

Akhmedova O., Ph.D in Public administration, Research Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Alebri M. A., postgraduate student of Taurida National University named after V.I. Vernadsky, Kyiv

Alhemeiri M. A., postgraduate student of Taurida National University named after V.I. Vernadsky, Kyiv

Bahlyk V., Ph.D. in Public Administration, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Balan M., Deputy Commander of the National Guard of Ukraine, General Directorate of the National Guard of Ukraine, Kyiv

Batyr Yu., PhD of Economic Sciences, associate professor, National university of civil defence of Ukraine, Kharkov

Bilovskyi M., Postgraduate of research laboratory of management in the sector of civil defence of the National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

Bondarenko A., Ph.D of science in Public Administration, Doctoral of educational-scientific-production center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Cherkashyn O., Ph.D in Pedagogical Sciences, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Dombrovska S., Doctor of sciences of Public Administration, Full Professor, Head of Training Research and Production Center of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Dombrovskiy L., Head of the computer-technical research sector in the field of information technologies of Kharkiv scientific research expert-forensic centre of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv

Dreval Yu., Doctor in Public Administration, Full Professor, Professor of the Department of Occupational Safety, Technogenic and Ecological Safety, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Gren L., Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor, leading scientific worker at Science Department on problems of state security at Training-scientific-production Centre at National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

Havaza A., Postgraduate student, Institute of Public Administration in the Sphere of Civil Protection, Kyiv

Huida O., Postgraduate Student of the Training Research and Production Centre, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Husarov K., Senior Researcher of Educational, Scientific and Production center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Ischuk V., teacher at the department of fire and rescue training, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Karlash V., Postgraduate Student of the Training Research and Production Centre, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Karpeko N., Ph.D. in Public Administration, Senior Lecturer in the Department of Management and Organization of Activities in the Field of Civil Protection, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Kashtalyan T., Postgraduate Student of the Training Research and Production Centre of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Kovalev P., Ph.D in Technical Sciences, Associate Professor Head at the department of fire and rescue training, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Kravchuk O., PhD in Law Sciences, Associate Professor of Criminal Law and Process Department, Khmelnytsky University of Management and Law, Kharkiv

Kruk S., Ph.G in Pedagogical Sciences, Head of the Main Department of the State Emergency Service of Ukraine in the Rivne region, Rivne

Kryshtal D., applicant of educational-scientific-production center of National University of Civil Protection, Kharkiv

Kurskaya T., Ph.D of Technical Sciences, assistant professor, assistant professor Department of Fire Prevention in Human Settlements, National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

Leonenko N., Ph.D in economics, researcher of scientific department of management problems in the field of civil protection, doctoral student of educational-scientific-production center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Lobodenko K., Postgraduate Student of the Training Research and Production Centre, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Lopatchenko I., Ph.D of Public administration, lecturer of the Training Research and Production Centre, National university of civil defence of Ukraine, Kharkov

Lopushynskiy I., Doctor of sciences of state administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Local Self-Government of Kherson National Technical University, Honored Worker of Education of Ukraine, Kherson

Lukijanchuk A., Postgraduate student of the Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv

Lyashevskaya O., Ph.D in Public Administration, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Malinovskaya L., Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Physics and Labor Protection Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Zhytomyr

Maystro S., Doctor of Sciences in public administration, full professor, head of the chair of public administration in the sphere of civil protection, Nation-

al university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

Moroz S., Ph.D of Public Administration, Senior Research Officer of Training Research and Production Center of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Moroz V., Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of Department of Scientific department of management problems in the field of civil protection of Training Research and Production Center of The National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Moskalyuk S., Postgraduate student of the educational and research center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Nadyon O., PhD in Law sciences, Lecturer of the Management Department, Educational, Scientific and Production Center, Kharkiv

Naumenko A., Ph.D of Economic Sciences, associate professor, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

Ortyna G., Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor Dmytro Motorny Tavria state agrotechnological university, Melitopol

Osipova S., applicant of educational and research center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Pomaza-Ponomarenko A., Ph.D in public administration, Head of the Department on Problems of State Security of the Research, Educational and Production Center, National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

Ponomarenko L., primary school teacher, Samilivska secondary school of 1-3 degrees, Kherson region

Poroka S., adjunct at the Academic and Research Work Centre under the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Ruban A., Ph.D candidate, Educational, Scientific and Production Center, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Shevchuk O., Post-graduate student of the educational-scientific-production center, National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

Shportyuk N., Ph.D. in Public Administration, Associate Professor, Department of Management and Law of the Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

Shvedun V., Doctor of Sciences in Public administration, Professor, Head of the Department on Management of the Research, Educational and Production Center, Kharkiv

Shcherbak S., senior teacher at the department of fire and rescue training, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Stryzhak O., Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of Tourism, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

Torichniy V., doctoral candidate, Educational, Scientific and Production Center of National university of civil defence of Ukraine, Kharkov

Vasilieva L., doctor of sciences of state administration, Professor, Dnipro state agrarian and economic university, Dnipro

Vavrenyuk S., Ph.D of science in Public Administration, Doctoral of educational-scientific-production center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Verbitskiy O., Ph.D Student, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Yaschenko O., Ph.D in economics, Associate professor, Deputy Head of the Department of Management and organization of civil protection, National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

Zalizniuk V., Ph.D of Economic Sciences, Ph.D. student of Taurian National University named after V.I. Vernadsky, Kyiv

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	3
<i>Балан М. І.</i> Державне реагування на загрози суспільно-політичній стабільності.....	3
<i>Васільєва Л. М.</i> Дослідження сутності категорії «державне управління».....	12
<i>Древаль Ю. Д.</i> Проблематика формування правового механізму у сферах соціальної та особистісної безпеки.....	18
<i>Dombrovska S., Husarov K.</i> Features of regulation of the migration processes in the European Union countries.....	25
<i>Карнеко Н. М., Домбровський Л. В.</i> Інноваційний розвиток криміналістичної галузі для забезпечення державної безпеки.....	29
<i>Крук С. І.</i> Прогнозування як державноуправлінська функція із забезпечення національної безпеки України.....	36
<i>Ортіна Г. В.</i> Технологічний розвиток інноваційної державної політики як складової соціальної безпеки країни.....	40
<i>Осіпова С. К.</i> Соціальне підприємництво як об'єкт державного регулювання.....	48
<i>Ромаша-Ропомаренко А. Л.</i> Corruption as a public and private phenomenon and a threat to national security.....	56
<i>Рубан А. В.</i> Розвиток державної політики щодо забезпечення національної безпеки.....	60
<i>Торічний В. О.</i> Формування та впровадження державної інформаційної політики як запорука забезпечення державної безпеки.....	64
ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	70
<i>Алебрі М. А.</i> Імплементация європейських стандартів і норм управління водними ресурсами у сфері якості води.....	70

<i>Батир Ю. Г.</i>	
Державне управління і регулювання лісовим господарством України.....	77
<i>Більовський М. О.</i>	
Сучасний стан та результативність механізмів публічного управління та адміністрування у сфері енергозбереження та енергоефективності в Україні.....	85
<i>Бондаренко А. І.</i>	
Концептуальні засади формування механізмів забезпечення державного регулювання фінансової безпеки.....	94
<i>Вербицький О. В.</i>	
Соціальна криза та механізми державного управління нею залежно від економічного стану.....	99
<i>Гуйда О. Г.</i>	
Сучасні напрями державного регулювання сфери телекомунікацій...	104
<i>Карлаш В. В.</i>	
Регулювання державними закупівлями в системі охорони здоров'я України.....	110
<i>Kashtalyan T.</i>	
Tendencies of government land matters control in the context of their development.....	116
<i>Кришталь Д. О.</i>	
Державне управління науково-технічною діяльністю в Україні.....	120
<i>Курська Т. М.</i>	
Державне регулювання проведенням метрологічної експертизи для підвищення якості продукції.....	126
<i>Леоненко Н. А.</i>	
Напрями удосконалення механізмів державного регулювання туристичної сфери України.....	134
<i>Lobodenko K.</i>	
Protection of rights as a mechanism of public management.....	141
<i>Лопатченко І. М.</i>	
Сучасні медійні технології як дієвий механізм взаємодії органів влади і громадськості.....	146
<i>Лопушинський І. П.</i>	
Державно-церковні відносини в Україні як механізм забезпечення національної безпеки в контексті євроінтеграції.....	154
<i>Мороз В. М.</i>	
Державне управління сферою охорони здоров'я як напрям впливу на розвиток трудового потенціалу соціального об'єкту.....	163
<i>Москалюк С. В.</i>	
Механізми реалізації державної енергетичної політики в різних країнах.....	174

<i>Порока С. Г.</i>	
Концептуальні засади щодо визначення механізмів публічного управління у сфері національної безпеки України.....	182
<i>Шпортюк Н. Л.</i>	
Вдосконалення механізму державного управління інноваційною діяльністю в сільському господарстві України.....	190
ІНСТИТУТИ ТА СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	196
<i>Домбровська С. М., Баглик С. В.</i>	
Державне регулювання розвитку сервісно-орієнтованої економіки сфери послуг.....	196
<i>Залізнюк В. П.</i>	
Обґрунтування системи внутрішньої продовольчої допомоги як механізму забезпечення продовольчої безпеки країни.....	204
<i>Лукіяничук А. А.</i>	
Вплив державного регулювання на формування компонентів ресурсного потенціалу аграрного сектору.....	211
<i>Майстро С. В.</i>	
Оцінка результативності державної політики розвитку агропродовольчої сфери в контексті створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом.....	217
<i>Науменко А. О.</i>	
Державне управління розвитком агропромислового комплексу України.....	226
<i>Шевчук О. Р.</i>	
Модернізації державного регулювання у сфері фізичної культури й спорту.....	233
КАДРОВА ПОЛІТИКА ТА ДЕРЖАВНА СЛУЖБА.....	241
<i>Ахмедова О. О., Стрижак О. О.</i>	
Державноуправлінські аспекти формування професійних компетентностей спеціалістів сфери туризму.....	241
<i>Вавренюк С. А.</i>	
Удосконалення системи державного управління у сфері вищої освіти.....	251
<i>Грень Л. М.</i>	
Фінансовий інструмент як елемент економічного механізму державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти.....	258

<i>Мороз С. А.</i>	
Міжнародний досвід використання інструменту інтернаціоналізації вищої освіти як підґрунтя для вдосконалення механізмів державного управління її якістю.....	268
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК.....	280
<i>Алхемері М. А.</i>	
Основні положення реалізації політики антикризового публічного управління на регіональному рівні.....	280
<i>Ляшевська О. І., Яценко О. А.</i>	
Державне управління інноваційним розвитком сталого розвитку регіонів.....	288
РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ.....	294
<i>Гаваза А. О.</i>	
Стан дослідженості державного регулювання процесом формування культури протимінної безпеки.....	294
<i>Кравчук О. В.</i>	
Особливості застосування криміналістичної техніки у процесах державного управління експертно-криміналістичною діяльністю..	303
<i>Шведун В. О., Надьон О. В.</i>	
Державна система забезпечення кібербезпеки: особливості формування та впровадження.....	308
РОЛЬ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ.....	314
<i>Ковальов П. А., Черкашин О. В., Щербак С. М.</i>	
Державний стандарт з пожежної безпеки в системі навчання та виховання молодших школярів.....	314
<i>Малинівська Л. І.</i>	
Механізми державного управління у сфері підготовки майбутніх фахівців з ІКТ під час вивчення навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» у ЗВО.....	321
<i>Черкашин О. В., Іщук В. М., Пономаренко Л. І.</i>	
Державний стандарт початкової освіти: удосконалення форм та методів роботи з пожежної безпеки.....	327
ABSTRACTS.....	333
Список авторів.....	385
Contributors.....	388
	395

Національний університет цивільного захисту України – провідний вищий навчальний заклад у системі підготовки кадрів для Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

В університеті здійснюється підготовка за такими напрямками:

- Цивільний захист;
- Охорона праці;
- Пожежна безпека;
- Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування;
- Хімічна технологія;
- Психологія;
- Управління у сфері цивільного захисту;
- Охорона праці у сфері цивільного захисту;
- Екологічна безпека;
- Управління пожежною безпекою;
- Туризм.

В університеті працюють ад'юнктура і докторантура, функціонують спеціалізовані вчені ради:

- Д 64.707.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук за спеціальністю 21.06.02 "Пожежна безпека";
- К64.707.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 "Психологія діяльності в особливих умовах";
- Д 64.707.03 із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук з державного управління за спеціальностями 25.00.02 "Механізми державного управління" і 25.00.05 "Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку";
- Д 64.707.04 із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора технічних наук за спеціальностями 21.02.03 "Цивільний захист" і 21.06.01 "Екологічна безпека".

Пріоритетні напрямки наукової діяльності:

- Управління у сфері цивільного захисту;
- Підвищення ефективності забезпечення пожежної безпеки об'єктів, процесів та ін.;
- Запобігання та локалізація надзвичайним ситуаціям, а також ліквідації їх наслідків;
- Психологічне забезпечення діяльності співробітників ДСНС та населення в умовах НС;
- Державне управління у сфері цивільного захисту.

Університет – організатор науково-практичних конференцій, а саме:

- Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту;
- Проблеми цивільного захисту: управління, запобігання, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи;
- Забезпечення пожежної та техногенної безпеки;
- Проблеми техногенної та природної безпеки: міжнародне партнерство у НС;
- Сучасний стан розвитку екстремальної та кризової психології;
- Наукове забезпечення діяльності оперативного-рятувальних підрозділів (теорія та практика).

В університеті видаються такі збірки наукових праць:

- "Проблеми пожежної безпеки";
- "Проблеми надзвичайних ситуацій";
- "Проблеми екстремальної та кризової психології";
- "Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія "Державне управління")".

З вимогами, що висуваються до статей, можна ознайомитися на сайті – <http://vdu-nuczu.net/ua/>.

61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94
тел./факс: (057) 700-31-71, факс: (057) 715-63-91
E-mail: post@nuczu.edu.ua, dergupr@nuczu.edu.ua

**ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
Серія "Державне управління"**

Збірник наукових праць

2019

Випуск 1 (10)

Вісник заснований у 2014 році

*Включений до міжнародної наукометричної бази даних
Index Copernicus (Польща) у 2016 р.*

Включений до міжнародної бібліографічної бази даних RePEc (США) у 2016 р.

Включений до міжнародної репозитарної бази даних Open Aire у 2017 р.

*Включений до міжнародної бібліографічної бази даних
Ulrich's Periodicals Directory у 2017 р.*

*Включений до міжнародних індексаційних баз даних
Eurasian Scientific Journal Index (Казахстан) і ResearchBib (Японія) у 2018 р.*

DOI 10.5281/zenodo.3234422

Підписано до друку 23.05.2019. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Друк ризограф. Ум. друк. арк. 20,5
Тираж 300 прим. Вид. № 112/15. Обл.вид арк. 12,1.

Навчально-науково-виробничий центр
Національного університету цивільного захисту України
61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28
www.nuczu.edu.ua

Надруковано в друкарні ФО-П Дуюнова Т.В.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 2475418720 від 19.11.2014 р.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80

Надруковано в друкарні ФО-П Дуюнова Т.В.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 2475418720 від 19.11.201
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80